ASOCIAŢIA MOLDOVENEASCĂ DE ŞTIINŢĂ POLITICĂ
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ŞI ECONOMICE EUROPENE "CONSTANTIN STERE"

CATEGORIA "C"

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.1 (LXXII), 2016

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU – 2016

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.1 (LXXII), 2016. - Chişinău: USM, USPEE, AMSP, 2016. – 199 p.

Ideile şi opiniile expuse în materialele prezentate aparţin autorilor şi nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacţie

Articolele apar în redacţia autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:
http://uspee.md/ro/2013-03-18-08-28-54/2013-03-18-08-32-27.html
http://usm.md/cercetare/reviste/moldoscopie/

ISSN 1812-2566

S U M A R

SUMMARY

COMPARTIMENTUL
ISTORIA, TEORIA SI METODOLOGIA STIINTEI

REFLECTAREA PROBLEMEI „NAȚIUNII MOLDOVENEȘTI” ÎN ISTORIOGRAFIA SOVIETICĂ MOLDOVENEASCĂ

Vasile ANDRIEȘ
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
Doctor în politologie, conferențiar

Cet article se propose d'examiner l'étude du problème de la nation moldave en science soviétique moldave. Les oeuvres analysées sont unilatérales, démentantles réalités historiques et orientée vers la démonstration de l'existence de la nation socialiste. Sont conformes à la théorie marxiste-léninisme de la nation. Les etudes sont guidés par le schéma suivant: la formation de la nation capitaliste moldave en Bessarabie et la transformation transformant en nation socialiste moldave.

Primul stuidu axat pe problema națiunii moldovenești îi aparține lui A.Grecul „Formarea și dezvoltarea națiunii socialiste moldovenști” și este publicat în 1955. Este paradoxal că lucrarea a fost publicată în perioada demascării cultului personalității lui Stalin și excluderii oricărei menționări a acestuia în literatura științifică, dar excelează prin citate staliniste.

Potrivit lui Stalin, există două tipuri de națiuni: Burgheze, constituite în rezultatul dezvoltării capitalismului, fiind conduse de către burghezie și partidele naționaliste. Națiunile socialiste sunt rezultate din victoria revoluției socialiste, instaurarea puterii sovietice și lichidarea capitalismului prin intermediul reformării vechilor națiuni burgheze în spiritul socialismului, precum și conform spiritului popoarelor care încă nu au reușit să se consolideze în națiuni. Stalin se referea la popoarele din Asia Centrală, care fiind la starea societății feudale, urmau a fi transformate în națiuni [1, p.36].

Grecul susține că națiunea moldovenească s-a constituit în 1924 pe ruinele națiunii burgheze, în rezultatul victoriei revoluției din octombrie și instaurării dictaturii proletariatului. Citându-l pe Stalin, autorul recunoaște rusofobia existentă la periferii, precum și necesitatea consolidării proletariatului în vederea depășirii divergențelor. În calitate de măsuri era recomandată alegerea organelor locale de partid la periferii,conform principiului național [1, p.53].

Autorul face referință și la modelul federal de organizare a statului sovietic, susținând ideea că toate națiunile sunt reprezentate. Între popoarele sovietice

există inegalitatea, provocată de regimul țarist. Politica colonială țaristă, era orientată spre menținerea în subdezvoltare economică, politică și spirituală a națiunii moldovenești. Partidul comunist și-a pus scopul de a lichida inegalitatea economică și culturală dintre popoarele și națiunile URSS. O provocare majoră la unitatea popoarelor sovietice o reprezentă șovinismul rus și naționalismele locale [1, p.56].

Potrivit lui Grecul, după 1924, în RASS Moldovenească s-au produs următoarele realizări: lichidarea proprietății private și introducerea proprietății socialiste; introducerea modului socialist de producere și a sistemului economic sovietic; în rezultatul industrializării s-a format și consolidat clasa muncitoare; țărănimea a aderat la colhozuri; s-a format o nouă intelectualitate moldovenească din rândul proletariatului și țărănimii, fiind aproape de popor. Datorită acestor transformări s-a format o nouă națiune, mult mai unită și lipsită de antagonismele de clasă [1, p.75].

Însă pentru a avansa în direcția socialismului era necesară schimbarea constituției psihice a națiunii, prin educarea oamenilor sovietici în spiritul socialismului și crearea unei culturi socialiste [1, p.77]. Stalin a declarat că realizarea revoluției culturale este posibilă doar prin intermediul creării unei rețele de școli cu predare în limba națională, dotate cu cadre care cunosc limba maternă. În 1926, Plenumul comitetului regional de partid a decis că poporul moldovenesc s-a dezvoltat timp de secole sub influența culturii ruse, din care considerent, grafia chirilică este mult mai apropiată decât cea latină.

În 1924, în RASSM existau 565 învățători, dintre care doar 11 erau moldoveni, iar 40% aveau studii secundare. 78 Autoritățile sovietice au inițiat măsuri în vederea deschiderii de noi școli, biblioteci și cămine culturale, pregătirii cadrelor didactice și școlarizării copiilor. Totodată, Prezidiumul Sovietului Naționalităților al URSS a menționat insuficiența cadrelor naționale moldovenești în activitatea de partid și cea a sovietelor.

În 1932 a fost reintrodusă grafia latină în Republică. Potrivit lui Grecul, acest fapt s-a datorat pătrunderii în structurile culturale și de partid a elementelor burgheze și naționaliștilor pro-români. Din acest considerent, în 1937 au fost lichidate rămășițele naționaliștilor burghezi, iar în 1938, a fost reintrodusă grafia chirilică [1, p.95].

Tot în ’38 a fost introdusă studierea obligatorie în școli a limbii ruse. Astfel, marea cultură a poporului rus este considerată pivotul culturii sovietice moldovenești, datorită căreia poate fi ridicat spiritul cultural și spiritual al poporului moldovenesc. Cultura sovietică a i-a cultivat poporului moldovenesc noi calități, proprii națiunilor socialiste, precum internaționalismul, patriotismul sovietic, inițiativa creativă, obiectivitate și spiritul uman [1, p.97].

Anexarea Basarabiei la Rusia Sovietică este interpretată ca un act legitim, determinat de voința de reunificare a poporului moldovenesc și de lichidarea

asupririi oamenilor muncii. Imediat după „eliberarea Basarabiei și reunificare", s-a produs un val de mitinguri, la care oamenii muncii au rugat partidul și Guvernul sovietic de a reuni poporul moldovenesc și de a constitui Republica Unională Sovietică Socialistă Moldovenească în componența URSS.

Reacționând la dezideratele poporului, Comitetul Central a PCU(b) și Sovietul Comisarilor Poporului al URSS, la 11 iulie 1940 a luat decizia de unire a populației Basarabiei cu cea a RASSM și formarea Republicii Unionale Moldovenești [1, p.109].

În februarie 1941, Sovietul Suprem al RSSM a decis trecerea la grafia chirilică, apropiind poporul moldovenesc de adevărul istoric de conviețuire în familia sovietică [1, p.124].

Se acordă un rol important educației prin dezvoltarea școlilor, școlarizării copiilor și formării pedagogilor. Este un element indispensabil al totalitarismului prin care se urmărește educarea noii generații, dar și de rusificare.

Conform clasicilor marxism-lelninismului, procesul de formare a națiunilor și limbilor naționale, este condiționat de două perioade a revoluției socialiste – perioada de victorie a socialismului într-un stat anumit, și perioada de victorie a revoluției socialiste în întreaga lume. Lenin a menționat că procesul de contopire a națiunilor este unul durabil, urmând etapa de eliberare a națiunilor subjugate. Stalin, în lucrarea „Problema națională și leninismul" a fundamentat conceptul marxist de dezvoltare a națiunilor sovietice în contextul victoriei socialismului într-o singură țară, sau în plan global. A criticat ideile lui Kautski, potrivit căruia deosebirile naționale trebuie să dispară, contopindu-se într-un stat multinațional [1,p.135].

Conducându-se de ideile staliniste, autorul susține că politica de asimilare este una burgheză, antipopulară și contrarevoluționara. Este politica de acaparare forțată și dominare a unei națiuni de către alta, de subminare a procesului de dezvoltare a limbii și culturii naționale, ceea ce reprezintă o manifestare a imperialismului.

Ca urmare a industrializării și colectivizării, creșterii potențialului economic și nivelului de trai al populației sovietice, a fost posibilă dezvoltarea culturală. Este citat Stalin „orice națiune, indiferent - mare sau mică, își are propriile particularități, specificul său, care nu poate fi observat la alte națiuni. Aceste particularități reprezintă contribuția fiecărei națiuni în sanctuarul culturii mondiale, completându-l și îmbogățindu-l" [1, p.168].

Astfel, școlile, instituțiile culturale, publicațiile, noua intelectualitate ieșită din sânul maselor muncitoare, au contribuit la formarea **națiunii sovietice moldovenești**.

În prima sa lucrare, A.Grecul a examinat factorii social-economici și evenimentele politice recente (1924-1953), intercalându-le cu citarea clasicilor (Lenin și Stalin), considerând studiul suficient pentru demonstrarea existenței națiu-

nii socialiste moldovenești. Totodată „națiunea" sa era lipsită de o conceptualizare teoretică și conținut istoric.

În pripă, autorul nu a reușit să demonstreze evoluția istorică a națiunii moldovenești, de rând cu altele socialiste. Mai mult decât atât, ea nu se conforma definiției staliniste *O națiune este o comunitate, dezvoltată istoric, de limbă, teritoriu, viață economică și trăsături psihice manifestate într-o cultură comună*.

Astfel, în 1974 apare o nouă monografie „Înflorirea națiunii socialiste moldovenești", primul compartiment al căreia este consacrat *Bazelor transformării națiunii capitaliste moldovenești în una socialistă*. În calitate de reper servește definiția lui Stalin a națiunii și este specificat faptul că națiunile capitaliste și cele socialiste au aceleași trăsături, dar conținutul și structura lor diferă.

Națiunea capitalistă moldovenească s-a format la finele sec. XIX – începutul sec. XX. În aspect social de clasă, era constituită din vârfurile exploatatoare dominante – burghezie și moșieri, care dețineau toate bunurile materiale și spirituale; iar pe de altă parte – din majoritatea oropsită și exploatată (muncitori și țărani) [2, p.16].

În loc să lupte cu țarismul[1], burghezia moldovenească lupta cu propriul popor, încheind alianță cu burghezia rusă. Din această cauză, cerințele sale în aspect național erau limitate doar la introducerea limbii în școli și biserică. Însă o parte din burghezia moldovenească se orienta spre România boierească, prin aceasta intenționând să separe poporul moldovenesc de proletariatul rus și să alipească Basarabia la România. Unioniștii apelau la conștiința etnică și comunitatea lingvistică a moldovenilor și românilor, încercând să demonstreze inexistența națiunii moldovenești. Prin aceasta intenționau să zdruncine convingerea oamenilor muncii în caracterul adevărat al teoriei marxist-leniniste a națiunii [2, p.17].

Poporul moldovenesc și cel rus timp de secole au avut strânse legături, fiind confirmate prin tratatul de alianță din 1711. Însă aspirațiile popoarelor de conviețuire au putut fi realizate abia în 1812. Grecul regretă că în virtutea circumstanțelor internaționale nu a fost posibilă alipirea întregii Moldove. Mai mult chiar, după unirea din 1859, poporul moldovenesc a fost dezbinat în două părți fiecare dezvoltându-se conform propriilor realități istorice [2, p.18].

Autorul apreciază foarte înalt alipirea Basarabiei la Rusia, argumentând prin creșterea economică și prin faptul că particularitățile etnice, precum limba, cultura, tradițiile au avansat. În aspect economic se constituie piața unică, integrată în cea rusă. Se produce internaționalizarea vieții social-economice, creșterea numărului clasei muncitoare și apropierea ei de proletariatul rus. Astfel, se

---

[1] *Atât Lenin, cât și Stalin criticau politica națională în Rusia țaristă, Lenin calificând Rusia ca închisoarea popoarelor, în special a celor mici.*

[2] *Концепция электорального цикла (Electoral Cycle Approach) была разработана институтом поддержки демократии и помощи в проведении выборов (International IDEA) и*

constituie națiunea burgheză moldovenească, determinată de interese sociale și nu etnice [2, p.19]. Totodată aceste afirmații vin în contradicție cu exprimările sale anterioare vis-a-vis de politica economică, culturală și națională țarista [1, p.55]

Este evident că A.Grecul încearcă să demonstreze, dar fără argumente consistente existența națiunii burgheze moldovenești, corelând acest proces cu evoluția social-politică a proletariatului inexistent în Basarabia. Este citat doctorul în științe filosofice D.Ursul, conform căruia statalitatea este o precondiției a națiunii socialiste [2, p.29]. Grecul susține că „statul național contribuie la consolidarea și dezvoltarea națiunii, dar nu reprezintă condiția obligatorie de formare și existență a națiunii; națiunile socialiste au aceleași calități ca și cele capitaliste, dar în procesul de dezvoltare, calitățile evoluează.

Din 1924 se dezvoltă națiunea socialistă moldovenească în Transnistria, iar după „eliberarea" Basarabiei s-au produs transformări radicale în structura socială și de clasă a acestei părți a națiunii moldovenești. Datorită contopirii proletariatului din RASSM cu cel basarabean, s-a reușit consolidarea diverselor componente ale națiunii. Particularitățile RSS Moldovenești constau în faptul că o parte a națiunii dispunea de toate calitățile unei națiuni sovietice, în timp ce altă parte avea aspectele națiunii burgheze. Totodată, datorită Partidului comunist, aflat în fruntea națiunii moldovenești unificate, s-a reușit depășirea dificultăților. Au fost inițiate transformări radicale în toate sferele vieții sociale a regiunii: economică, politică, culturală, moral-psihologică, etc. [2, p.101].

Unitatea națională și politică a națiunii moldovenești a fost oficializată prin actul de constituire a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, adoptat la 2 august 1940 de către Sovietul Suprem al Uniunii Sovietice. Totodată, în componența republicii nu au intrat doar 6 din cele 13 raioane ale RASSM, în plus au fost cedate Ucrainei județele Cetatea Albă și Ismail și cea mai mare parte a județului Hotin.

Grecul susține că numărul etnicilor ucraineni depășea cu mult cel al moldovenilor. În plus, doar în capitalism frontierele care separă unele națiuni produc modificări substanțiale. În condițiile societății socialiste, dispersarea unei sau altei națiuni în câteva republici nu influențează procesul de dezvoltare a națiunii în ansamblu. Socialismul asigură libertatea și egalitatea tuturor națiunilor. Statul sovietic contribuie la dezvoltarea egală atât a națiunilor titulare, cât și popoarelor și naționalităților care populează teritoriul unei republici [2, p.105].

Potrivit lui Brjenev, în URSS a apărut a nouă comunitate istorică de oameni – **poporul sovietic**. El s-a constituit pe baza proprietății obștești a mijloacelor de producere, a unității vieții economice, social-politice și culturale, a ideologiei marxist leniniste și idealurilor comuniste a clasei muncitoare [2, p.176].

Potrivit lui Grecul poporul sovietic este unit și multinațional, fiind rezultatul reunirii națiunilor egale și socialmente omogene în comunitatea frățească din

cadrulstatului socialist. Totodată, conducându-se de linia oficială a partidului, autorul supune criticii intențiile unor cercetători de lichidare a statului național, prin contopirea naționalităților sovietice. Această realizare poate fi posibilă doar în condițiile formării unei societăți comuniste mature la nivel internațional [2, p.256].

Însă nici această lucrare a lui Grecul nu excelează prin fundamentare științifică și abundența materialului istoric. Factorii de formare a națiunii burgheze moldovenești sunt examinați într-o manieră superficială fără operarea cu date concrete și argumentare solidă. Din acest considerent, abia în 1978 apare lucrarea colectivă „Formarea națiunii burgheze moldovenești".

Ea diferă de restul publicațiilor printr-o abordare teoretică a națiunii, examinând pozițiile clasicilor marxism-leninismului. Atât Marx, cât și Engels susțineau că procesul de formare a națiunilor în Europa debutează în perioada medievală, dar finalizarea se produce în epoca capitalismului, ca urmare a dezvoltării factorilor de producție și formării pieței unice [3, p.9]. Lenin susținea că orice națiune își merită satatalitatea, procesul de formare este unul continuu și că în Uniunea Sovietică, există un grad sporit de diferențiere, astfel unele popoare erau încă la gradul societății feudale. Engels identifică două elemente constitutive ale națiunii: limba și teritoriul. Însă coagularea și dezvoltarea lor se produce în cadrul statului național cu sistem economic unic.

Din care cauză Lenin saluta mișcările de eliberare națională din cadrul imperiilor deoarece erau orientate spre constituirea statului național [3, p.12]. Referindu-se la factor lingvistic el susținea că trecerea de la poporație la națiune se produce atunci când limba literară este preluată și de mase.

Autorii susțin că spre deosebire de națiunile europene și chiar de cele sud-est europene, națiunea capitalistă moldovenească avea propriile particularități. Particularitățile s-au manifestat atât în procesul de constituire a poporației, cât și de formare a națiunii.

În primul rând, poporația medievală moldovenească a cunoscut influența slavilor de est, în timp ce poporația munteană – a slavilor de sud. În al doilea rând, chiar dacă Basarabia a trecut în componența Rusiei, statul de autonomie îi permitea menținerea relațiilor culturale și economice cu Moldova de peste Prut, însă în rezultatul unirii principatelor, legăturile au fost întrerupte. Astfel, moldovenii de est au dezvoltat relațiile cu rușii și ucrainenii, păstrându-și identitatea etnică și în rezultatul dezvoltării social-economice și culturale au devenit unicul continuator al procesului de transformare a poporației moldovenești în națiunea burgheză moldovenească.

Specificul formării națiunii burgheze s-a manifestat și în cadrul imperiului țarist. Astfel, spre deosebire de alte regiuni, Basarabia era una preponderent agrară, însă țărănimea moldovenească nu era legată de glie, din care cauză era mai mobilizată social, având o mai mare capacitate de dezvoltare. În plus, datorită

condițiilor climaterice, în Basarabia procesul de capitalizare a agriculturii (introducerea tehnicii noi și diversificarea culturilor) a fost anterior celui din alte gubernii. Astfel, aici se formează proletariatul agricol [3, p.22].

Autorii analizează detaliat evoluția factorilor de producție, relațiile social economice şi mecanismul pieței, demonstrând că includerea în imperiu, a avut pentru regiune doar efecte pozitive şi integrarea în piața comună capitalistă.

Referindu-se la limbă, autorii susțin că s-au constituit două dialecte:

- moldovenesc, vorbit în Moldova (inclusiv Basarabia și Bucovina), Transilvania de Nord și Vest și Banat;
- muntenesc, vorbit în Muntenia, Oltenia și Transilvania de Sud [3, p.82].

În principatul moldovenesc scrierile bisericești și actele domnești erau realizate în limba slavă bisericească. Începând cu secolul XVI, sunt realizate în limba moldovenească, dar în baza grafiei chirilice [3, p.83].

Autorii sunt nevoiți să recunoască că în sec. XVIII, în rezultatul apariției tiparului și dezvoltării limbii literare, se realizează apropierea limbii muntene și celei moldoveneşti. Însă, în opinia lor, existau numeroase dialecte care le separau. În plus, *faptul că două limbi în baza structurii gramaticale și conținutului lexical, nu diferă substanțial, nu demonstrează că ele nu reprezintă mijloace de comunicare dintre două națiuni distincte: moldovenești și românești* [3, p.86].

Continuând ideea dezvoltării și modernizării limbii moldovenești în a doua jumătate a secolului XIX, se menționează că deși Basarabia a trecut în componența Rusiei, legăturile și contactele culturale dintre cele două părți ale Prutului nu au fost întrerupte.

Deși au fost scoase în evidență majoritatea particularităților națiunii burgheze moldovenești, era necesar de comentat încă o neconformare cu tezele leniniste: existența mișcării de eliberare națională în calitate de componentă a procesului de formare a națiunii. Justificarea justifică această lacună prin următoarele: 1. Comunitatea religioasă a poporului rus și moldovenesc; 2. Sentimentul de gratitudine pentru eliberarea de sub jugul otoman; 3. Țărănimea lupta împotriva moșierilor, majoritatea fiind moldoveni [3, p.195].

Astfel, cercetătorii Grosul, Zelenciuc, Cozlov, Lazarev și Mohov și-au realizat obiectivele: demonstrarea existenței națiunii burgheze moldovenești, în calitate de bază a națiunii socialiste moldovenești, conformându-se teoriei marxist-leniniste a națiunii. Chiar dacă se excelează prin fals istoric, apelând la studiile dubioase ale lui Filippide, Vasiliu, Șișmariov, lucrarea având un caracter preconceput.

Bibliografie

1. Грекул А.В. Формирование и развитие молдавской социалистической нации. - Кишинёв, Государственное Издательство Молдавии, 1955.

2. Грекул А.В. Расцвет молдавской социалистической нации. - Кишинёв. «Картя Молдовеняскэ», 1974.
3. Формирование молдавской буржуазной нации. - Кишинёв. «Штиинца», 1978.

Prezentat la redacție
la 9 noiembrie 2015

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕИНТЕГРАЦИИ РОССИЙСКОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ НА ПОСТСОВЕТСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ.

Владимир А. ГУТОРОВ
Россия, Санкт-Петербург, Санкт-Петербургский государственный университет, факультет политологии, кафедра теории и философии политики
Доктор философских наук, профессор, заведующий кафедрой
E-mail: gut-50@mail.ru

In the article the main aspects of discussion about the ideological dimension of integration processes developing on the post-Soviet space in the last twenty years are analyzed. The author seeks to elucidate some controversial problems of the formation of both civic and national self-consciousness within the framework of the analysis of the post-communist politics. The great attention is paid to the problem of contradiction between the Soviet heritage and the orientation of post-communist elites on the formation of liberal democracy and the modern type of civil society. In its ideological parameters, as well as economic, political and social characteristics the modern the post-Soviet societies are unique. The problem is that the models created on the basis of the study of the Western democracies are not always applicable to them. The orientation of the new political elite that came to power on the wave of "perestroika" and approved its dominance in the result of the coup d'Etat in October of 1993 on the formation of the democratic model of liberal society had from its very beginning an ideological character distinctly expressed. The issue remains whether an effective model of the liberal political culture alone, i.e. without active citizens' involvement and support, can have the potential not only to transform the Russian civilization but also influence the whole post-Soviet space.

Key words: *the Soviet civilization, civil society, globalization, tolerance, post-communism, liberal tradition, authoritarian domination, political consciousness.*

Прежде чем попытаться конкретно рассмотреть идеологические аспекты цивилизационных процессов, происходящих на постсоветском пространстве и внятно ответить на вопрос – способна ли современная Россия играть в них традиционную роль лидера, необходимо предварительно понять, что именно сегодня представляет собой феномен, который можно называть «современной российской идеологией» и в каком смысле он вписывается в пространство, именуемое «цивилизационным».

Начну с проблемы цивилизации. Использование понятия «постсоветское пространство» вполне определенно предполагает взаимосвязь эконо-

мических, социальных и политических реалий, возникших на территории бывшего СССР, с тем, что публицисты и культурологи часто называют «советской цивилизацией». Несколько лет назад в своем докладе, прочитанном в Российской христианской гуманитарной академии на тему «Советский Союз как тип цивилизации», я уже пытался ответить на некоторые вопросы, обозначенные и в сегодняшнем докладе. Главный из них – в каком плане Советский Союз соответствовал тем критериям цивилизации, которые в свое время были очень четко обозначены в работах Гюстава Лебона «Психология народов и масс», «Психология социализма» и др. [1, с.272-295].

Лебон всегда стремился к простоте определений и характеризует цивилизацию по следующим «элементарным» признакам: совокупность социальных и политических институтов, верований и искусств. Совокупность верований, искусств и институтов, формируясь на протяжении очень многих поколений, определяет душу народа, а в дальнейшем, по мере формирования национальных государств, и «душу нации». К числу других важных понятий у Лебона относится «народный характер», обладающий устойчивой совокупностью характеристик, которые теоретически тесно связаны с современными научными представлениями о человеческой природе [2, с.51-103].

Можно в связи с этим вспомнить, что Эрих Фромм в своем докладе «О немецком характере», который он прочел в 1943 году, признавал, что, несмотря на многочисленные изыскания антропологов, социологов, историков и психологов, понятие «природа человека» и его соотнесенность с народным характером установить до сих пор не удалось по многим причинам. Главная из них состоит в том, что, согласно Фромму, природа человека чрезвычайно изменчива, поскольку она представляет собой совокупность динамических характеристик, которая при определенных обстоятельствах исторического характера имеет знак плюс, а при других обстоятельствах имеет знак минус [6, p.5].

Изучение советского опыта должно помочь нам объяснить, почему в 1990-е гг. в России и на всем постсоветском пространстве, за немногими исключениями, возобладал «знак минус» и как за несколько десятков лет русский народ, который сейчас составляет в нашей стране абсолютное большинство, впал, превратившись из народа в толпу, в состояние полного исторического беспамятства и утратил даже элементарное чувство самосохранения! Иными словами, можно ли в ретроспективном порядке делать вывод о том, что возникшие после краха СССР экономические системы, политические режимы и психология, в основе которой лежит инстинктивное отторжение народа и элиты друг другом, являются наследниками принципиально нового типа цивилизации, сформировавшейся в результате ре-

волюции 1917 года? И в каком смысле все мы являемся наследниками или жертвами социального эксперимента, осуществлявшегося на современном постсоветском пространстве протяжении нескольких десятилетий?

В Советском Союзе действительно была создана соответствующая технологическая база путем ускоренной модернизации экономики и общества. Было создано промышленное общество современного типа на основе принципов догоняющего развития, которые лежали и в основе, например, формирования в Турции в XX веке современного индустриального государства. Разница заключается только в том, что современная Турция, благодаря национальной идее, развивается быстрыми темпами, временами обгоняя по целому ряду показателей даже модернизированный в 1980-1990-гг. Китай. В то время как современная Россия в постсоветский период долгое время прочно занимала последние места вместе с африканскими странами по всем параметрам – социальной политике, здравоохранению, образованию и т.д.

Мой доклад 2011 г. завершался следующими словами, от которых я и теперь не откажусь: «В отличие от всех других империй, которые либо реструктурировались в современные государства-нации, либо распались, как римская, Советский Союз – был грандиозным историческим экспериментом, в котором имперская составляющая сыграла большую роль. Бисмарк как то сказал примерно следующее: если вы хотите увидеть социализм в действии, поищите страну, которую не жалко! К несчастью, Россия оказалась, если не считать Камбоджи в период правления полпотовских «красных кхмеров», единственной страной, где элита, псевдо-элита, проводила эксперимент, уничтожая свой собственный народ, и занималась самоедством. В результате все и закончилось полной катастрофой...». Причина же катастрофы конца XX столетия заключалась в том, что «России был навязан изнутри и извне дикий либертаристский план, в то время, как все цивилизованные страны соединяют планирование с рыночными механизмами. В самом начале эпохи нового российского вандализма А.Гайдар заявил: “нужно зажмуриться и прыгнуть в рынок”. Когда всё было развалено, всё приватизировано мы получили правление пещерных олигархов, т.е. цивильных полпотов и йенгсари» [1, с.295].

Перейдем к идеологической составляющей. По своим идеологическим параметрам, равно как экономическим, политическим и социальным характеристикам, современные постсоветские общества уникальны. К ним далеко не всегда применимы модели, созданные на основе изучения западных демократий или стран «третьего мира». Ориентация новой тической элиты, пришедшей к власти на волне «перестройки» и утвердившей свое господство в результате политического переворота в октябре 1993 г., на создание в России демократической модели либерального об-

щества имела ярко выраженный идеологический характер. Именно эта ориентация легла в основу программы «рыночных реформ», «либерализации цен», осуществление которой почти до основания разрушило российскую экономику. Тем не менее, политическая система, развивавшаяся параллельно с возникновением новых рыночных механизмов, в настоящее время, практически, не вписывается в обозначенные выше изначальные ориентации. Например, уже в составленной А.Темкиной и В.Григорьевым в 1995 г. библиографии российских работ, посвященных проблемам социальной трансформации в стране в периоды до и после «перестройки», ни один из указанных в ней 332 авторов не характеризует однозначно возникший в современной России политический режим как демократический. Напротив, фигурирующие в их издании такие определения как «фасадная демократия» (Д.Фурман), «эрзац-демократический режим» или «авторитарная демократия» (В.Рукавишников), «полудемократия» (Л.Гордон) и «российский гибрид» (Л.Шевцова) свидетельствуют о совершенно определенном осмыслении отечественной наукой непредсказуемости и крайней противоречивости эволюции сложившегося в России политического режима [7, p.10-57]. И сегодня оценки большинства ученых практически мало изменились.

Тезис о фрагментарности, «размытости» современного российского общественного сознания, об отсутствии государственной идеологии, консолидирующей нацию, повторяется настолько часто, что воспринимается почти как банальность. Тем не менее, это положение заслуживает самого внимательного рассмотрения.

По мнению многих специалистов, современное восприятие идеологии в образе некоей универсальной идеи или мировоззрения, символизирующих единую систему взглядов или определенное общественное устройство – «русская идея», «капитализм», «коммунизм» и т.д., - является анахроничным и неэффективным. Постмодернистская трактовка идеологии рисует картину распада большого порядка на множество фрагментов. Сама концепция кризиса идеологии восходит к работам Д.Белла и А.Тоффлера (1960-е - нач.1980-х гг.)˙. Вместе с тем, следует признать, что сами по себе термины «коммунистическая идеология», «капиталистическая идеология» плохо вписываются в современные научные теории и определения.

Сама «неопределенность» идеологического дискурса, формирующегося на постсоветском пространстве, во многом определяется новыми денциями, характерными для эпохи глобализации. Нет необходимости специально останавливаться на определении самого понятия «глобализация». Учитывая постоянно возрастающее число дефиниций, можно просто принять одну из наиболее распространенных, например, - становление «мира в виде единого, или … одного пространства, а движение к такому

единому миру как процесс, начавшийся на ранних этапах истории и ныне ставший почти неизбежным» [4, с.21]. Представляется, однако, что правы те ученые, которые, критически относясь к популярной в 1950-1960-е гг. Теории конвергенции, основным моментом которой было признание западной либеральной демократии в качестве эталона и «мерила всемирного исторического развития», полагают, что гораздо естественнее вести речь не столько о глобализации как таковой, сколько о «множественности современностей», учитывая не только все возрастающие различия между падом и исламским миром, но и сохранение глубоко специфических черт в развитии японии и китая.

Аналогичным образом обстоит дело и с так называемыми посткоммунистическими обществами в целом и с посткоммунистической Россией в частности. Ш.Эйзенштадт в своей книге «революция и преобразование обществ» справедливо подчеркивал, что в отличие от Западной Европы, где «преемственность культурных ориентаций способствовала возникновению большого разнообразия новых, относительно автономных институтов и групп и облегчению контроля над ними…», в России (как и в Китае) уничтожение революционными элитами большинства «конкретных символов и структур существовавших традиций, слоев и организаций» не изменило традиционных авторитарных ориентаций, характерных для имперских порядков, сводящих «к минимуму личную и внутригрупповую идентичность» [5, с.290-291].

И если в странах Центральной и Восточной Европы авторитарные тенденции, столь характерные для поведения новых элит в период «бархатных революций» и на первых этапах реформ, постепенно смягчаются (хотя по целому ряду объективных и субъективных причин еще далеки от окончательного исчезновения), никто не может утверждать, что авторитаризм на постсоветском пространстве пошел на убыль и для нее открывается сколько-нибудь реальная перспектива эволюции в направлении становления либерально-демократического режима.

Так или иначе, тезис о плюрализме современностей более соответствует характеру нашей эпохи, которую С.Хантингтон предпочитает определять как «столкновение цивилизаций». Весьма характерно, что главное отличие международного порядка, сформировавшегося после второй мировой войны, С.Хантингтон усматривает в новом феномене многополюсности: если для современной эпохи, начавшейся в 1500 г., многополюсность исчерпывалась взаимодействием и конфликтами между главными акторами внутри западной цивилизации, в наши дни «глобальная политика… впервые в истории… одновременно стала учитывать взаимодействие многих цивилизаций» [3, с.531].

Вернемся, однако, к основному вопросу, а именно – какие именно факторы могут сыграть решающую роль в восстановлении «цивилизационного потенциала» России на постсоветском пространстве и какое значение в рамках этого процесса следует придавать идеологической реинтеграции? В этой связи мы сталкиваемся еще с одной существенной методологической трудностью - какое из существующих определений идеологии можно считать наиболее предпочтительным для обсуждения российских проблем? Ведь даже по самым приблизительным данным общее количество определений и трактовок уже давно приблизилось к двумстам. Такая ситуация непроизвольно наталкивает на следующий, представляющийся правомерным, вывод - сам плюрализм подходов свидетельствует не столько о степени научности того или иного определения, сколько об их исторической ограниченности. Наблюдая за развитием современной российской политики, трудно, например, отказаться от мысли, что концепции нелогического действия и деривации В.Парето являются для ее анализа оптимальными. Все в этой политике до недавнего времени представлось иррациональным и алогичным. Естественно, очень привлекательно объяснять такую иррациональность «врожденными психическими предиспозициями» лидеров, маскирующих свои истинные мотивы при помощи псевдоаргументов.

В этой связи необходимо обратить внимание на то немаловажное значение и роль, которую на протяжении последних десятилетий играет концепция и само понятие «гражданское общество» (ГО) в посткоммунистическом идеологическом дискурсе. Для понимания особенностей постановки данной проблемы необходимо осознавать тот исторический и культурный контекст, в котором происходила сама дискуссия, выделив принципиальные пункты аргументации:

Возрождение концепции ГО в России в период «перестройки» и Центральной и Восточной Европе периода «бархатных революций носит на себе идеологический отпечаток специфического варианта модернизации, пройденной социалистическими странами в XX в. Создание индустриальных обществ в этих странах на основе внедрения марксистской концепции (и модели) общественного развития может рассматриваться (с известными оговорками, конечно) как реализация одного из вариантов «западного пути» развития, теоретические принципы которого были разработаны Марксом в борьбе с либеральной теорией общества;

Индустриализация и модернизация социалистического типа осуществлялись в рамках тоталитарного государства, в котором все независимые от этого государства элементы (общественные институты, организации и группы) были либо уничтожены, либо трансформированы в соответствующем тоталитарным принципам духе;

Следовательно, проблема соотношения общества и государства приобретает в рамках так называемого «посттоталитаризма» смысл и характеристики, далеко не всегда сопоставимые с теми дискуссиями, которые ведутся теперь в Западной Европе и США вокруг этих понятий;

То общее, что существует между Западом и посткоммунистическими странами в идеологическом и политическом плане, в конечном итоге, в настоящее время сводится к проблеме ценностей либеральных идей и институтов и их модификаций в посткапиталистическую эпоху. Под последним понятием обычно подразумевают, с одной стороны, те видоизменения, которые происходят на капиталистическом Западе под влиянием технологической и информационной революций, а с другой стороны, особенности интеграции бывших социалистических стран в цивилизацию западного типа.

Разработка новых конституционных проектов в России, наряду с перспективой создания демократической политической системы и свободной рыночной экономики, была ориентирована на формирование основных предпосылок ГО западного типа. В этом смысле речь идет о новом социальном эксперименте, когда фундаментальные идеи, характеризующие западную систему ценностей, проходят как бы «вторичную проверку». Однако на сегодняшний день результаты этого эксперимента в России являются достаточно противоречивыми, а перспективы остаются крайне неопределенными.

В большинстве посткоммунистических стран идеал гражданской свободы оказался первоначально реализованным в новом государственном аппарате и новой бюрократии. По своему характеру эти социальные структуры составляют явный контраст западным традициям. В России с ее традициями патриархальной монархической и тоталитарной коммунистической политической культуры концепция ГО, будучи встроенной в догматический псевдолиберальный проект, оказалась еще более идеологизированной и далекой от реальности. Антитоталитарная направленность этой концепции с примесью традиционной антикоммунистической риторики приводила, как правило, к тому, что она искажала и камуфлировала реальный процесс разложения советского общества в направлении формирования неономенклатурного государства, нуждавшегося именно в идеологических мутантах ГО, а не в его действительном существовании в качестве противовеса государству.

В какой мере в свете такой перспективы можно говорить о реализации в современной России элементов ГО? Его предпосылки, по мнению теоретиков радикальных либеральных реформ, создаются в результате приватизации. В действительности приватизация имела гораздо большее воздействие на страну, чем ее авторы себе представляли.

В советский период идея примата государственных интересов достигла своего апогея, особенно в 20-30-е гг. XX в., когда большевиками последовательно искоренялись любые ростки ГО. Как справедливо отмечал российский и американский социолог В.Шляпентох, антикоммунистическая революция 1991 г. способствовала прыжку России от общества с мощной коллективистской идеологией к обществу, в котором общественные интересы устранены из умов почти каждого - от граждан до должностных лиц высшего ранга. Поскольку история любит перемещаться от одной крайности к другой, россияне превратились в народ, который почти совершенно безразличен к любой социальной ценности, к любому общественному вопросу и не желают приносить даже малейшей жертвы общественному благу [8, p.393-411; 9, p.877].

Такое состояние является вполне понятным, когда большинство граждан на протяжении последних десятилетий были предоставлены собственной судьбе. Долгие годы россияне не могли отождествлять свои интересы ни с одной из ассоциаций - церковью, профсоюзами или политическими партиями. И в настоящем политических организаций как прочных референтных групп практически не существует. В то же время исчезло чувство защищенности и уверенности в поддержке государства.

Новый психологический климат отнюдь не благоприятствовал формированию такого типа плюралистического сознания, который стимулирует инициативу помимо криминальной (если не брать в расчет проблему собственного выживания каждого индивида). Основными конституирующими силами в России до недавнего времени были бюрократия и организованная преступность. Предпринимательская деятельность была невозможна без поддержки одной из них или обеих сразу.

Можно прийти к определенному выводу о том, что в России возникло своеобразное гражданское общество со знаком минус, представляющее собой историческую аномалию. Причина возникновения такой аномалии та же, которая привела к возникновению коммунистического тоталитарного строя - попытка резкого разрыва с прежней традицией путем бездумного и преступного внедрения в общественную ткань умозрительного социального проекта. Неизбежная реакция отторжения возвращает общество в результате целого ряда социальных метаморфоз в более архаизированное состояние как по отношению к собственному историческому прошлому, так и по отношению к нормам и социальной практике, сложившимся в либеральных обществах.

Не случайно, что одной из версий интерпретации новой исторической ситуации стала концепция «нового российского феодализма», получившая довольно широкое распространение среди отечественных и зарубежных ученых. Парадокс заключается в том, что концепция «российского феода-

лизма» вовсе не препятствует анализу проблемы генезиса гражданского общества. Об этом свидетельствует, например, ранняя интерпретация этой концепции, осуществленная Т.Самуэли, который настаивает на существовании неизбежной дихотомии при любой оценке исторической роли западной феодальной традиции. «С одной стороны, она бесспорно представляла собой анархическую силу и в исключительных случаях… приводила к хаосу. И все же заслуживает внимательного отношения и тот факт, что гораздо более важным в долговременной перспективе было то сдерживающее влияние, которое [феодализм] оказывал на государственную власть. Именно эта способность привела к тому, что феодализм внес решающий вклад в эволюцию демократических процессов…». В этом смысле «феодализм, при всей его несправедливости и неравенстве, был в сущности тем, что сегодня можно было бы назвать плюралистическим обществом в противоположность монолитному деспотизму (или этатизму)» [10, p.105-106].

Вполне возможно, что возникающие в последние годы новые перспективы эволюции в направлении формирования сильной государственности, объединяющей народ новой «национальной идеей», сделает ненужной подобную реабилитацию феодализма в духе А. де Токвиля. Проблема заключается в том, что современные политические дискуссии о перспективах становления гражданского общества в регионах, где формирование последнего может пока рассматриваться как следствие очередного социального эксперимента, имеют вполне объективную тенденцию игнорировать такой важный аспект как толерантность. Удивительного здесь ничего нет: искусственное навязывание стандартов, которые общественное сознание и практика не могут освоить по мановению волшебной палочки, неизбежно порождает нетерпимость как со стороны элиты, так и со стороны основной массы индивидов. Искусственная комбинация гражданственности и толерантности невозможна в принципе ни в одном обществе. Их органическая совместимость может возникнуть только вместе с появлением сложной системы гражданских коммуникаций и групп интересов, не только дополняющих и ограничивающих друг друга, но и неизбежно навязывающих новой бюрократии толерантный компромисс.

Основа, на которой может быть продолжена дискуссия и предприняты реальные практические шаги, по-видимому, состоит в нахождении варианта развития, не только преодолевающего негативные последствия лжереформ, но и позволяющего выйти на тот магистральный путь, по которому пошло большинство цивилизованных стран.

В настоящее время в научной литературе представлены несколько вариантов выхода из тупика. Их сторонники исходят, прежде всего, из идеи о том, что в остающейся единой России создание современного цивилизованного гражданского общества возможно только на наднациональной ос-

нове, т.е. при условии превращения россиян в политическую нацию, внутри которой национальные различия имели бы исключительно конфессиональный и социокультурный характер.

Разумеется, поиск новой российской идентичности невозможен без восстановления правового государства. В свою очередь, его восстановление в полном объеме невозможно без преодоления тех новых феодальных традиций, источником которых являются не только амбициозные региональные лидеры, но до недавнего времени и сама центральная власть. Гражданское общество в России не может сформироваться без восстановления стабильного среднего класса, уничтоженного за последние десятилетия с такой же последовательностью, с какой отечественные якобинцы когда-то уничтожили всех «бывших».

Представляется, что только на основе подобных ориентиров в России возникнет в результате сочетания спонтанных процессов и целенаправленных усилий такая модель ГО, которая, обладая ярко выраженной национальной спецификой, будет способствовать и процессу реинтеграции российской цивилизации на постсоветском пространстве. Насколько эта тенденция соотносится с политическим процессом формирования на постсоветском пространстве авторитарных монократических режимов, это уже другой вопрос. Проблема в том, что данный вопрос нередко приобретает в современных российских СМИ и пропагандистских структурах весьма причудливые измерения. Так, например, в день президентских выборов в Казахстане 26 апреля 2015 г., телеведущий российского канала «Россия 24» весьма настойчиво подчеркивал, что сложившиеся в этой стране избирательная система и технологии восходят к «демократическим» традициям кочевых племен, рассматривавших выборы авторитетного харизматического вождя в качестве важнейшего средства укрепления и легитимизации давно сложившихся обычаев и практик политического руководства. Лично меня не удивит ситуация, когда отечественные комментаторы или политические публицисты вскоре станут рассматривать президентские выборы в России и Казахстане в плане сближения «кочевых» и «вечевых» племенных традиций. Такой поворот мысли мог бы стать парадоксальным дополнительным подтверждением исторической преемственности в развитии российского имперского идеологического дискурса на протяжении ряда столетий – от эпохи Российской монархии и советской империи до современных посткоммунистических идеологических практик.

Библиография

1. Гуторов В.А. Советский Союз как тип цивилизации. Доклад на историко-методологическом семинаре «Русская мысль» в Российской христи-

анско-гуманитарной академии 2 декабря 2011 г. // ПОЛИТЭКС. Политическая экспертиза. 2012. Том 8. №1.
2. Лебон Г. Психология народов и масс. – Санкт-Петербург: «Макет», 1995.
3. Новая индустриальная волна на Западе. – Москва: Academia, 1999.
4. Чешков М.А. Глобальный контекст постсоветской России. Очерк теории и методологии мироцелостности. - Москва: Московский общественный научный фонд, 1999.
5. Эйзенштадт Ш.Н. Революция и преобразование обществ. Сравнительное исследование цивилизаций. - Москва: «Аспект Пресс», 1999.
6. Fromm E. Fragen zum deutschen Charakter. // E.Fromm Gesamtausgabe. Hrsg. von R.Funk. Bd.V Politik und sozialistische Gesellschaftskritik. – München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1989.
7. Grigor`ev V., Temkina A. Russland als Transformationsgesellschaft: Konzepte und Diskussionen. - Berlin: Berliner Debatte Wissenschaftverlag, 1997.
8. Shlapentokh V. Early Feudalism - The Best Parallel for Contemporary Russia. // Europe-Asia Studies. Formerly Soviet Studies. 1996, Vol.48, 3.
9. Shlapentokh V. Bonjour, Stagnation: Russia's Next Years. // Europe-Asia Studies. Formerly Soviet Studies. 1997, Vol.49, 5.
10. Szamuely T. The Russian Tradition. - London: Secker and Warburg, 1988.

Поступила в редакцию
6 января 2016 года

INFLUENȚA RENAȘTERII EUROPENE ASUPRA DEZVOLTĂRII ȘI EVOLUȚIEI ȚĂRILOR ROMÂNE

Nicolae LAIU
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere”, Facultatea Relaţii Internaţionale şi Ştiinţe Socio-Umane.
Doctor în istorie, conferenţiar universitar.

Cezar MÎNĂSCURTĂ
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere”, Facultatea Relaţii Internaţionale şi Ştiinţe Socio-Umane.
Doctor în ştiinţe politice, conferenţiar universitar,
e-mail: minascurtacezar@gmail.com

Valentina COPTILEȚ
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere”, Facultatea de Drept.
Doctor în drept, conferenţiar universitar
e-mail: coptivali@yahoo.com

Prezenta publicație este consacrată problemei elucidării influenței Renașterii asupra proceselor istorice de pe continentul european în general, și asupra dezvoltării Țărilor Române în special. Spiritul Renașterii a fost unul al idealismului, al cultului pentru frumos, pentru erudiție, provocînd mișcări naționaliste argumentate în istoria glorioasă a diferitor popoare. Renașterea ca fenomen spiritual, prin manifestările sale profunde și avansate în toate domeniile vieții social-politice, economice, culturale, științifice, în gîndirea și concepțiile socio-politice, filosofice, etc., a adus continentul european în fața unei noi etape de dezvoltare.

Cuvinte-cheie: Renaștere, Epocă Modernă, civilizație, cultură antică, cultură medievală, umanism, artă, religie, creștinism

This publication is devoted to the problem of elucidation of the influence of Renaissance about the historical processes on the European continent in general and in particular on the development of the Romanian Principalities. The Renaissance spirit was one of idealism, it expresses the cult of beauty, of erudition, provoking nationalist movements substantiated in the glorious history of different people. Both Renaissance as spiritual phenomena through his deep and advanced manifestations in all spheres of socio-political, economic, cultu-

ral, scientific, and concepts included in the socio-political thought, philosophical, etc., have brought to the European continent a new stage of development.

Keywords: Renaissance, the modern era, civilization, ancient culture, medieval culture, humanism, art, religion, Christianity.

Perioada modernă din istoria europeană se caracterizează prin manifestări profunde în diverse domenii ale societății, cum ar fi economia, cultura, știința, concepțiile și gîndirea socio-politice, etc. Procesele și fenomenele istorice prin care a trecut societatea umană au avut o evoluție treptată, lentă, chiar destul de greu perceptibilă pe durata unei scurte vieți umane, încît este complicat de a identifica caracteristicile și valențele acestora cu epocile posterioare, în care sau produs, acceptînd diferite argumente de la un autor sau altul. Referindu-ne la Epoca Modernă în istoria europeană în mod obiectiv, menționăm că Renașterea a constituit un fenomen de referință care a subliniat debutul acestei epoci.

În secolele XIV-XVI Europa a cunoscut o amplă mișcare culturală sub numele de Renaștere, redescoperind valorile culturale din antichitatea greco-latină. Această etapă din istoria europeană cunoaște un proces activ de relansare, caracterizat prin mari invenții și descoperiri geografice, prin înflorirea științelor și artelor.

În istoriografie, de obicei, concepția tradițională referitoare la Renaștere se reducea la afirmația relansării la un nivel superior al literelor și artelor prin redescoperirea și imitarea creațiilor culturii clasice din Grecia și Roma antică. În istoriografia secolului XX această concepție este contestată, avînd la temelie următoarele argumente:

a. Este evidențiată cota ridicată de originalitate în creația Renașterii și diminuată ponderea spiritului imitativ în raport cu creațiile din antichitate;

b. Renașterea a avut surse de inspirație și puncte de referință serioase în cultura medievală;

c. Renașterea nu poate fi limitată numai la litere și artă, deoarece ea și-a manifestat spiritul inovativ practic în toate domeniile vieții umane. Ea a cunoscut un avînt puternic în sec. XV-XVI prin dezvoltarea științei, tehnicii, economiei, gîndirii filosofice și socio-politice, aducînd elemente noi de civilizație pe care antichitatea nu le-a cunoscut. Asimilînd în mod obiectiv elemente atît din cultura antică, cît și din cultura medievală, Renașterea se prezintă ca efectul unui proces de afirmare a spiritului modern în cultura europeană.

În contextul enunțat interpretarea istoriografică din sec.XX constată că transformările ce au avut loc se prezintă ca o naștere a unei noi culturi, plasînd pe locul secund afirmația că acest fenomen este în primul rînd o renaștere a civilizației antice cu valorile sale, acestea fiind doar un catalizator al transformărilor [1, p.8]. Renașterea europeană confirmă faptul promovării occidentului în fruntea civilizației europene care egalase și depășise civilizațiile extraeuropene.

Acest fenomen a fost determinat de întreaga dezvoltare social-politică și economică, prin avîntul dezvoltării comerțului și orașelor, prin consolidarea centralismului monarhic în Spania, Franța, Anglia, care au condus la rîndul lor la consolidarea principiului echilibrului interstatal și definirea coordonatelor geografice și istorico-politice moderne.

Conținutul ideal al epocii Renașterii, în înțelesul de cult al valorilor spirituale, a stat în relație apropiată cu avîntul erudit spre redescoperirea operelor artistice, literare și filosofice ale antichității. În cadrul acestor opere oamenii epocii Renașterii își regăseau propria lor concepție despre om în calitate de cel mai uman reprezentant al creațiunii. Gînditorii, erudiții, literații au constituit un curent numit „umanist”. Conform concepției acestui curent omul este singura ființă care nu are o poziție stabilită definitiv în Univers. Umaniștii aveau încredere în puterea renovatoare a științei, ei însăși efectuînd observații și experiențe științifice, stabilind astfel interdependența și conexiunea dintre știință și artă, aplicînd pe larg în creația artistică cunoștințele și realizările științifice.

Trăsăturile esențiale ale umanismului au fost:

- Omul – centru al Universului, în sensul că omul este măsura tuturor lucrurilor;
- anticlericalismul și toleranța religioasă, ca reacție la inchiziția catolică;
- redescoperirea și admirația față de valorile spirituale antice;
- înflorirea artei, culturii, literaturii, științei și susținerea dreptului la cultură;
- libertatea, demnitatea, perfectabilitatea ființei umane și prezentarea omului multilateral;
- lupta împotriva feudalismului și a dreptului divin în favoarea drepturilor democratice și reforme sociale, etc.

Reprezentanți remarcabili ai umanismului european au fost: Dante Alighieri, Giovanni Bocaccio, Francesco Petrarca, Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti, Lorenzo di Medici, Rafaello Sanzio, Niccolo Machiavelli, Francois Rabelais, Thomas Morus, Erasmus din Rotterdam, Nicolaus Olahus, etc.

Militînd pentru dezvoltarea maximă și multilaterală a personalității, umaniștii îndemnau la lupta împotriva atît ce apăsa și oprima, împotriva a tot ce înjosește demnitatea omului. Considerînd că idealul dezvoltării armonioase a omului a fost atins în cultura antică, umaniștii au studiat cu pasiune culturile și limbile greacă și latină. În cadrul acestei mișcări sau format numeroși cărturari de mare erudiție filosofică, istorică, literară, și alte disciplini denumite și astăzi umaniste. Centrul mișcării umaniste a fost Italia, iar de aici ideile s-au răspîndit practic în toate țările Europei.

În planul gîndirii politice spiritul Renașterii a fost variat și contradictoriu, formulînd tezele care argumentau principiul rațiunii de stat ca justificare a deciziilor politice cu abandonarea normelor moralei individuale. Apariția și dezvol-

tarea gîndirii politice a Renașterii a fost strîns legată de apariția în Italia a orașelor-state independente. Centralizarea statelor din apusul continentului, creșterea aparatului politic și militar subordonat direct a conferit monarhiei o putere tot mai mare în așa țări ca Franța, Anglia, Spania. Această etapă exprimă stadiul monarhiei absolutiste, care a perfecționat aparatul de stat birocratic modern, însă prin arbitrarul ei a provocat mișcări social-politice, conducînd la revoluții, care în diverse cazuri au pus capăt violenței acestor regimuri absolutiste.

Celebrul om de stat și istoric Niccolo Machiavelli a oferit monarhiei un argument de altă natură în spiritul exercitării autorității, susținînd că întrucît conducerea statului are ca misiune supremă salvarea acestuia, ea nu trebuie să-și aleagă în acest scop mijloacele de acțiune pe criterii morale. Acțiunea puterii politice este determinată de „rațiunea de stat”, condusă de norme diferite de cele ale moralei individuale. Teza propusă de Machiavelli a prezentat o treaptă către laicizarea politicii propunînd o diferențiere între morala creștină și rațiunea de stat.

Doctrina monarhiei absolutiste s-a întemeiatpe postulatul analogiei dintre atotputernicia lui Dumnezeu și cea a suveranului. Această docrină a fost dominantă, oficială în sec.XVI-XVIII, suferind mai multe amendamente de ordin politic, rațional și etic. Corectura cea mai substanțială intervine în sec.XVIII, cînd este argumentată doctrina „absolutismului luminat”, care avea la baza ei ideea că regele, fiind reprezentantul voinței și înțelepciunii divine, trebuie să-și folosească puterea pentru a aduce fericirea supușilor săi.

Respectiva doctrină a fost combătută și negată integral de teoria drepturilor naturale și a contractului social. Reactualizarea acestei teorii în filosofia medievală (Toma D'Aquino) și prezentă în filosofia sec.XVI (Jean Bodin și „Legile naturii”), pe care monarhul e obligat să le respecte, ajunge dominantă în sec. XVII-XVIII, furnizînd împreună cu cea a contractului social, principiile fundamentale ale societății și statului parlamentar democratic instaurate de revoluțiile din Anglia, Statele Unite și Franța între anii 1640-1794. Teoria drepturilor naturale proclamă că oamenii au fost creați egali și înzestrați de natură cu drepturi inalienabile, ca dreptul la viață, la libertate, la proprietate, etc. Reprezentanții de seamă ai teoriei drepturilor naturale și ai contractului social au fost filosofii englezi Tomas Hobbes, John Locke în sec. XVII-lea, iar francezii Charles-Louis de Secondat Montesqueu și Jean-Jacques Rousseau în sec.XVIII.

Concepțiile ambilor filosofi englezi au constituit o negare a dreptului divin de guvernare și o pledoarie pentru organizarea politică a societății pe baze reprezentative și constituționale. Ele sunt recunoscute ca fundamente ale gîndirii politice moderne, inițial în Europa, mai apoi în întreaga lume, atrasă de modelul european. Francezii Montesqueu și Rousseau au completat doctrina drepturilor naturale și al contractului social. Montesqueu susține că „legile sunt produse ale voinței și rațiunii omului și ale unora din condițiile naturale ale existenței sale...

și că libertatea poate fi realizată acolo unde există un pluralism și un echilibru al forțelor sociale”, iar Rousseau în operele sale a susținut cu rezerve teza guvernării reprezentative și a propus o democrație participativă prin adoptarea directă a deciziilor guvernării de către toți cetățenii. El a contestat însă apariția proprietății ca un drept natural, afirmînd că proprietatea a apărut ca un act de uzurpare, de forță, marcînd trecerea de la starea naturală la starea civilă, care a devenit teatrul nedreptății, asupririi și a luptelor dintre oameni. Poziția imprevizibilă și contradictorie a lui Rousseau conține teze ale democrației radicale, ale socialismului, chiar și ale totalitarismului și ale utopiei politice, înclinînd spre democratismul republican radical.

Renașterea a contribuit direct la o dezvoltare fulminantă a progreselor științifice și tehnice. Evoluția științei, tehnologiei și a artelor plastice în Europa a continuat printr-un proces de diferențiere în subiecte și tehnici de studiu. În sec. XVI s-a realizat una din invențiile cele mai însemnate pentru progresul societății, cum a fost tiparul, care, după apariția și răspîndirea scrisului, a însemnat cea mai mare revoluție culturală din istorie, pentru că după aproximativ o sută de ani de la descoperirea sa (în jurul 1450 la Mainz în Germania de către Gutenberg), perfecționările tehnice și extraordinara sa răspîndire, au pus la dispoziție cartea – instrument de colosală eficiență al răspîndirii cunoștințelor.

Calea progresului rapid al științelor naturale în Europa îl constituie obiectul de a testa teoriile prin măsurări atente, observație și efectuarea experimentelor, iar progresul activității practice – în minerit, hidrotehnică, construcții navale, tipărit, confecționarea armelor, a sticlei, descoperirile geografice, aducînd noi plante și animale în atenția europenilor. De menționat că un rol important în obținerea rezultatelor științifice la avut apariția instrumentelor și dispozitivelor ca telescopul, inventat în 1608, microscopul (1590), termometrul (1592), barometrul (1643), ceasornicul cu pendul (1592), care au conferit mai multă precizie observației și măsurării fenomenelor fizice [2, p.582].

În istoria gîndirii europene sec.XVII are o importanță fundamentală exprimată prin aprecierea contribuției marilor gînditori, savanți și oameni de știință ca Galileo Galilei (1564-1642), francezul Rene Descartes (1596-1650) și englezul Isaac Newton (1642-1727), care stau la bazele științei moderne. Concomitent cu marile descoperiri științifice evoluează și condițiile în care își desfășoară activitatea oamenii de știință, în special prin înființarea diverselor instituții, în cadrul cărora aceștea își vor desfășura activitățile și cercetările. Sec.XVII-XVIII se caracterizează prin creșterea numerică a Academiilor de științe în Europa, patronate și susținute de regi, prinți,etc. Ca exemple ar putea servi întemeierea sub patronatul regelui Carol II în 1662 la Londra a „Royal Society”, iar în 1665 la Paris apare „Academie des Sciences”. Astfel de instituții apar ulterior și la Copenhaga, Stockholm, Berlin, Sanct-Petersburg, etc. [3, p.251].

În contextul acelor transformări radicale care aveau loc pe întreg continentul european a fost practic imposibil să nu urmeze schimbări esențiale și în Țările Române, desigur cu anumite caracteristici și trăsături specifice autohtone. Menționăm că Renașterea și curentul umanist în Țările Române, datorită unor condiții vitrege s-au dezvoltat mai lent, începînd cu sec. XV-XVI și cunoscînd contactul permanent cu țările Europei centrale și apusene. Promotori ai valorilor umaniste înainte de apariția propriu-zisă a acestei mișcări social-culturale au fost Mircea cel Mare, Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab. Sunt bine cunoscute unele manifestări proprii Renașterii, cum ar fi tendința acestor voievozi de a edifica o cultură românească, de a dezvolta arhitectura, pictura, istoriografia, etc.

Ar fi cazul de menționat că învățămîntul român are începuturi prin înființarea de către Despot Vodă a școlii latine de la Cotnari, întemeierea școlii „Trei ierarhi" de la Iași, cît și a școlilor protestante din Transilvania.

Particularitățile specifice umanismului românesc se cristalizează în sec. XVII prin activitatea și scrierile unor cărturari ca Udriște Năsturel, Varlaam, Simion Ștefan, Dosoftei, Nicolae Milescu Spătarul, iar mai apoi ale marilor cronicari Grigore Ureche, Miron Costin, Constantin Cantacuzino, urmați de Ion Neculce și Dmitrie Cantemir [4, p.92]. Esențial este de remarcat că la nivel european este recunoscut spiritul enciclopedic al umanismului românesc în persoana lui Dmitrie Cantemir, acesta afirmîndu-se plenar în astfel de domenii ca: istoria, geografia, lingvistica, muzicologia, litere, logică, filosofie, etc. Ei au determinat apariția unui umanism cu un specific autohton, românesc, în care se regăsesc și însușiri ale celui general european, în special scrierile vechi ca izvor primordial de cultură, în sensul intensificării conștiinței originii romanice, concomitent cu însușiri caracteristice de moment, cum ar fi elogiul luptei Țărilor Române împotriva expansionismului otoman.

O caracteristică esențială a umanismului românesc a fost renunțarea la scrierea în limba slavonă, aceasta fiind înlocuită etapizat prin limba română. Acest lucru se face vizibil și în cronicile domnești, cărțile bisericești, cît și diverse acte ale administrației domnești.

Principalele forme ale culturii în istoria românilor sau prezentat sub forma traducerii și tipăririi cărților religioase, publicarea de cărți populare, scrierea cronicilor. Primele forme ale istoriografiei au fost inscripțiile de pe pietrele de mormînt așezate de Ștefan cel Mare în amintirea strămoșilor săi la bisericile din Rădăuți și Putna. Domnitorul poate fi considerat inițiator al istoriografiei noastre, deoarece în timpul domniei lui a fost scrisă și prima cronică - „Cronica lui Ștefan cel Mare". Autorii anonimi consacră cea mai mare parte a Letopisețului întinsei domnii a lui Ştefan cel Mare glorificînd luptele de apărare a ţării. Îmbinînd relatarea faptelor văzute şi trăite cu exprimarea emoţională şi dramatizată a situaţiilor concrete, cronicarii curţilor domneşti prin temelia expunerii narative,

care a transformat cronica expunerii în genul major al literaturii noastre vechi. Această cronică este continuată în sec.XVI-lea de letopisețele scrise de Macarie, Eftimie și Azarie.

Acești cronicari au scris din porunca domnitorilor. Macarie scrie din porunca lui Petru Rareş „Letopiseţul de cînd s-a început Ţara Moldovei”, „pentru ca să nu fie acoperite în mormîntul uitării lucrurile ce s-au întîmplat în vremile şi în stăpînirile trecute şi care au ajuns pînă la noi”. Creator de şcoală Macarie nu face numai descriere istorică, dar şi expunere memorialistică, relatînd evenimente la care a fost martor ocular. Eftimie, ucenic al lui Macarie continue cronica acestiua, scriind din porunca lui Lăpuşneanu pentru ai justifica cruzimea faţă de boieri. Stilul de expunere este mai simplu şi mai accesibil în comparaţie cu cel al lui Macarie. Azarie, un alt ucenic al episcopului Macarie, continue „Cronica Moldovei” într-o manieră părtinitoare acuzînd domniile lui Despot-Vodă şi al lui Ion-Vodă-Viteazul, care în dorinţa de a instaura o domnie autoritară îşi atraseră ura boierilor. Azarie scrie cronica sa la porunca domnitorului Petru Şchiopu.

Cronicile expuse de aceşti cronicari prezintă interes prin materialele interesante, dar valoarea lor este scăzută din motivul expunerii la comanda domnitorilor şi în aprecierea domniilor acestora. Ele realizează cea dintîi imagine scrisă a istoriei noastre. Textele care compun această imagine sunt numeroase, dar cele mai valoroase sunt ale cronicarilor moldoveni și munteni. Cele moldovenești se prezintă prin „Letopisețul Țării Moldovei” scris de Grigore Ureche, de la 1359 pînă la 1595, de Miron Costin, de la 1594 pînă la 1661, de Ion Neculce, de la 1661 pînă la 1743. În seria muntenească intră „Letopisețul cantacuzinesc” și „Cronica Bălenilor” cu autori necunoscuți.

Umanismul românesc are un șir de particularități și principii specifice cum ar fi:

1. *Caracterul educativ.* Grigore Ureche mărturisește că a scris „...ca să nu să înece a toate țările anii trecuți și să nu să știe ce sau lucrat să se asemene fierelor și dobitoacelor mute și fără minte.” În acest context Miron Costin continuă „Deci fraților cetitorilor cu cît vă veți îndemna a ceti pre acest letopiseț mai mult cu atît veți ști a vă feri de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la staturi, la domni și la noroade de cinste”, precum și „...ca să nu se uite lucrurile și cursul țării”. Istoria în concepția cronicarilor era purtătoarea unor valori educative ca după Gr.Ureche lucrarea lui „să rămînă feciorilor și nepoților să le fie de învățătură, despre cele răle să se ferească și să se socotească, iară după cele bune să urmeze și să se învețe și să se îndiripărteze” [5, p.23].

2. *Caracterul patriotic.* Sentimentele înalte de patriotism înflăcărat şi dragoste faţă de ţară şi popor i-au determinat pe cronicari să se pronunţe în problema originii poporului şi a limbii române. Reeşind din analiza profundă şi argumentată ştiinţific ei au susţinut tezele originii romane comune a românilor din

toate ţările româneşti, a continuităţii lor în Dacia şi a latinităţii limbi noastre, străduindu-se să aducă argumente istorice și lingvistice în sprijinirea lor. Ei susțin romanitatea poporului român, latinitatea limbii române, unitatea poporului român cu argumente de ordin arheologic și filologic. Exemplificînd pot fi prezentate „De neamul moldovenilor" de Miron Costin, sau „Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor".

3. *Caracterul militant.* Umanismul românesc luptă pentru independența națională. În lucrarea lui Cantemir „Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman" se deslușește clar ideea și speranța eliberării popoarelor asuprite de acest Imperiu.

4. *Caracterul filosofic,* care include idei, meditații și concluzii asupra evoluției istoriei și ființei umane. Aici pot fi incluse operele lui Cantemir „Istoria ieroglifică", „Compendiul sistemei logicei generale", „Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea".

5. *Caracterul popular,* prin descoperirea folclorului și a specificului național, incluzînd proverbele, zicătorile, expresiile, tradițiile, etc., folosite de cronicari, lucrarea lui Dosoftei „Psaltirea – pre versuri tocmită" sau „Descrierea Moldovei", avîndu-l autor pe același D.Cantemir.

6. *Caracterul științific,* care se face vizibil prin treceri de la cronici la istorie. În această ordine de idei Cantemir în „Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman" menționa în baza documentelor: „Scrierea cronicilor reprezintă un mare act patriotic prin reflectarea năzuinței generale de eliberare de sub jugul otoman, prin aspirația spre independență, suveranitate națională, sentimente care au trecut din viață în istorie, iar din istorie în cronici și pe care vechii noștri cărturari le-au trăit cu intensitate și dramatism".

Referindu-se la expunerea conceptului despre lume, ei nu reuşesc totuși să se desprindă de sub influenţa teologică medievală, care domina în aceea perioadă, recurgînd la divinitate pentru a explica evenimentele şi relaţiile social-politice. Cronicarii rămîn la concepţia determinismului divin şi a originii divine a puterii domnitorului. M.Costin afirma „Domnul ori bun ori rău la toate primejdiile feritu trebuieşte, că oricum este, de la Dumnezeu este." Temelia concepţiei social-politice a lui M.Costin este credinţa în Dumnezeu care îşi manifestă puterea sa prin acţiunile oamenilor, argumentînd astfel originea divină a puterii domneşti [6].

În sec.XVII, cînd sa afirmat limba română ca limbă de cultură se constată o dezvoltare a învățămîntului superior, înființînd unele școli domnești după exemplul european și în Principatele Române, ca Academia domnească de la sf.Sava, ctitorită de Ș.Cantacuzino, Academia de la Iași, creată de Antioh Cantemir în 1701, iar la Cluj a funcționat o Universitate cu trei facultăți. În 1662 la Alba Iulia a fost întemeiat un Colegiu academic, unde au învățat eminenți savanți și cărturari ai timpului [7, p.147].

Finalmente ar fi cazul de menționat că scrierea cronicilor, letopisețelor, diferitor opere reprezintă un mare act patriotic prin reflectarea doleanţei generale de eliberare de sub jugul otoman, prin aspiraţia spre independenţă şi suveranitate naţională, sentimente care au trecut din viaţă în istorie, iar din istorie în cronici şi pe care vechii noştri cărturari le-au trăit cu intensitate şi dramatism.

Fiind personalităţi instruite, cronicarii, oamenii cărturari și ai culturii s-au folosit în scrierile și operele sale de o documentare bogată, inspirată și din Renașterea europeană, ceea ce lea permis să aducă în discuţie o serie de teze, pe care au încercat să le fundamenteze cu argumente ştiinţifice. Practica şi experienţa lor politică dobîndite în timpul cît şi-au exercitat funcţiile de înalţi dregători i-au ajutat să privească realist unele fenomene politice şi să formuleze o serie de principii referitoare la organizarea statului şi activitatea politică.

Bibliografie:

1. Mureșanu C. Europa modernă. – Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1997.
2. McNeil W.H. Ascensiunea Occidentului. – Chișinău, Ed. „Arc”, 2000.
3. Carpentier J., Lebrun F. Istoria Europei. – București, Humanitas, 1997.
4. Alexăndrescu E., Gavrilă D. Literatura română în analize și sinteze. (Ed. a 3-a, rev.) - Chişinău: Ed. Princeps, 2001.
5. Ureche Gr. Letopisețul Țării Moldovei. – Chișinău, Ed. Hiperion, 1990.
6. Costin M. Letopiseţul Ţării Moldovei. - Chişinău, Ed. Hiperion, 1991.
7. Agrigoroaiei I., Toderașcu I., Ursulescu N. Istoria Românilor: Compendiu. – Iași, Ed. Cultura Fără Frontiere, 1996.

Prezentat la redacție
la 15 ianuarie 2016

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ SI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

МИГРАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА МОСКОВСКИХ ВЛАСТЕЙ В УСЛОВИЯХ МАССОВОЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ ИЗ-ЗА РУБЕЖА

Николай АЛИСОВ
Россия, г. Москва, Институт международных правовых и социальных исследований
Директор

Александр ГАСПАРИШВИЛИ
Россия, г. Москва, Московский государственный университет им. М.В.Ломоносова
Кандидат философских наук, ведущий научный сотрудник

Александр ОНОСОВ
Россия, г. Москва, Московский государственный университет им. М.В.Ломоносова
Кандидат философских наук, ведущий научный сотрудник

В статье рассматриваются вопросы формирования миграционной политики в Московском регионе в условиях массовой трудовой миграции. Авторы считают, что главной целью, стоящей перед органами власти Москвы и Московской области сегодн является получение от миграции максимально позитивного экономического и социального эффекта. Для достижения данной цели необходима, с одной стороны, реализация системы мер по противодействию незаконной миграции, и, с другой стороны, создание максимально благоприятных условий для адаптации и интеграции прибывших в столицу легальных мигрантов.

Ключевые слова: *трудовая миграция, нелегальная миграция, мигранты, законодательство, межнациональные отношения.*

The article deals with the formation of migration policy in the Moscow region in the context of mass labor migration. The authors believe that the main target of the authorities of Moscow and Moscow region today is to gain maximal positive economic and social outcome from migration. For this purpose it is necessary, on the one hand, the implementation of the system of measures against illegal migration and, on the other hand, the creation of favorable con-

ditions for adaptation and integration of legal labour migrants in metropolitan region.

Key words: *labour migration, illegal migration, migrants, legislation, inter-ethnic relations.*

Миграционная политика московских органов власти определяется спецификой московского мегаполиса, являющего центром притяжения внутренних и международных мигрантов. Главной целью, стоящей перед органами исполнительной власти в современных условиях является получение от миграции максимально позитивного экономического и социального эффектах [6, с.4]. Для достижения данной цели, необходима, с одной стороны, реализация системы мер по противодействию незаконной миграции, и, с другой стороны, создание максимально благоприятных условий для адаптации и интеграции прибывших в столицу легальных мигрантов.

В целом в отношении трудовой миграции правительство Москвы стремится реализовать следующие цели: обеспечение показателей привлечения иностранной рабочей силы на уровне 3,2% от числа занятых; замещение иностранной рабочей силы российскими работниками; ограничение привлечения иностранной рабочей силы в сфере оптовой и розничной торговли; противодействие созданию моноэтнических коллективов и преференций для привлечения иностранных работников в ущерб российским; сокращение количества низкоквалифицированных иностранных работников до 30% от их общего числа; повышение социальной ответственности работодателей за соблюдение миграционного, трудового и налогового законодательства [13].

События на столичном Матвеевском рынке и в Бирюлево в 2013 г. послужили толчком к ужесточению борьбы с незаконной миграцией. Мэр Москвы С.Собянин предложил ввести специальный налог для работодателей, принимающих на работу иностранцев, и распространить его по всей России. ФМС ввела запрет на перепродажу квот и ответственность за фиктивное привлечение рабочей силы [21].

Кроме того, за последние годы были закрыты объекты, которые десятилетиями генерировали незаконную миграцию и нарушения общественного порядка - сотни игорных заведений, рынок в «Лужниках», торговый комплекс «Эмерал», прекращена работа более 30 розничных рынков, на которых постоянно находились десятки тысяч нелегалов, в два раза было сокращено количество ларьков и палаток, две трети работавших в которых – мигранты.

Московские власти пытаются навести порядок в сфере жилищно-коммунального хозяйства, где задействована значительная часть трудовых мигрантов. Начата работа по замене мигрантов на граждан России – соз-

даны городские учреждения «Жилищник» по содержанию территории и эксплуатации жилого фонда, штат которых формируется в основном из москвичей, жителей Подмосковья и соседних регионов. В 2012 г. было создано городское учреждение «Автомобильные дороги», которое взяло на себя содержание 40% городских дорог, и отказалось от использования трудовых мигрантов [19].

В Концепции общественной безопасности в Российской Федерации один из главных акцентов сделан на проблеме незаконной миграции. В концепции признается, что «незаконное пребывание в РФ иностранных граждан и осуществление ими трудовой деятельности на территории страны зачастую ухудшают социальную обстановку в местах их пребывания, создают условия для формирования террористических организаций, политического и религиозного экстремизма». Незаконная миграция иностранных граждан и лиц без гражданства, в том числе из стран со сложной общественно-политической, экономической и санитарно-эпидемиологической обстановкой, способствует возникновению угроз общественной безопасности.

В концепции речь идет не только об иностранцах – «неблагоприятные тенденции наблюдаются и во внутренней миграции, основным вектором которой остается переселение мигрантов с востока страны в центр, в том числе в Московский регион» [11]. В результате не только усиливается дисбаланс в распределении населения по территории РФ, но и растет социальная напряженность в обществе, способствующая возникновению ксенофобии, национальной, расовой и религиозной розни, а также увеличивается количество этнических организованных преступных групп.

Постановлением Правительства Москвы от 23.09.2011 г. № 443-ПП утверждена Государственная программа города Москвы «Безопасный город» на 2012-2016 гг., составной частью которой является подпрограмма «Предупреждение и пресечение нарушений в сфере миграционного законодательства». Основными задачами программы являются: устранение социально-экономических основ незаконной миграции и снижение уровня незаконной миграции на 5-7%; совершенствование правовой нормативной базы в области миграции; создание и актуализация регионального банка данных по учету иностранных граждан, временно или постоянно проживающих в Москве; возвращение на родину мигрантов, незаконно находящихся в городе.

По предварительным оценкам реализация программных мероприятий по сравнению с 2010 г. должна привести к следующим изменениям:

~ ежегодному сокращению на 1,5-2% количества преступлений, совершенных иногородними и иностранными гражданами (в 2010 г. 28 тыс. 689);

~ поддержанию доли иностранной рабочей силы в численности занятого населения на уровне 3,2%;

~ увеличению со 102 до 123 количества паспортно-визовых объектов нового поколения, оборудованных средствами информационно-телекоммуникационного обеспечения;

~ созданию эффективной системы учета иностранных граждан и лиц без гражданства.

В рамках подпрограммы для устранения экономических основ нелегальной миграции предусмотрено пресечение противоправной деятельности организаций, оказывающих незаконные посреднические услуги в трудоустройстве, документировании, легализации иностранных граждан, осуществляющих приглашение иностранных граждан в Российскую Федерацию и представляющих заведомо недостоверные сведения об их бытовом и жилищном обустройстве. Кроме того, в программе обращается внимание на необходимость правового воспитания населения в сфере миграции для повышения уровня толерантности в обществе, недопущения разжигания межнациональной розни и подстрекательств к насилию в отношении мигрантов, а также обеспечение правовой и социальной адаптации мигрантов в целях их интеграции в российское общество.

При этом подпрограмма имеет профилактическую направленность, и не требует дополнительного выделения финансовых средств [3].

Основной формой наказания, применяемой по отношению к иностранцам, нарушившими правила пребывания в России, являются меры административного взыскания. Выдворение из страны является второй по массовости мерой, применяемой по отношению к иностранцам, нарушившим «законы гостеприимства» России. В рамках реализации программы «Безопасный город» в 2012 г. мероприятия в сфере миграции позволили выявить значительно больше, чем в 2011 г., нарушений миграционного законодательства как со стороны иностранцев, так и со стороны лиц и организаций, их принимавших. В 2012 г. в результате более 80 тыс. проверок, пресечено 165884 нарушения миграционного законодательства со стороны иностранных граждан и лиц без гражданства (в 2011 году - 154914); выдворены за пределы страны 10520 иностранных граждан и лиц без гражданства (в 2011 г. - 6903), в том числе 3364 - по решению судебных органов; 4117 иностранным гражданам, совершившим два или более правонарушений, закрыт въезд на территорию Российской Федерации [22].

В ходе проведенных УФМС России по г. Москве в 2013 г. комплекса мероприятий – «Миграционный патруль», «Нелегальный мигрант», «Регион-Магистраль», «ЖКХ», «Стройка», «Маршрутка», «Лизинг» и др. - было выявлено и пресечено 177066 административных правонарушений, что на 11,7% выше показателей 2012 г. При этом количество выявленных право-

нарушений, связанных с незаконным привлечением и использованием иностранной рабочей силы, возросло на 16,3%. По решению судебных органов в 2013 г. за пределы Российской Федерации выдворено по сравнению с предыдущим годом вдвое больше иностранных граждан - 24084 чел., более чем в четыре раза возросло количество иностранных граждан, которым закрыт въезд в Россию. В 2013 г. на иностранных граждан, нарушивших миграционное законодательство, наложены административные штрафы на сумму 1.968306,2 тыс. рублей, что на 53,6% больше, чем в предыдущем году. По сравнению с 2012 г. сумма взысканных административных штрафов за совершение правонарушений в сфере миграции увеличилась на 4,4% [7, с.7].

Крупнейшей акцией по борьбе с нелегальной миграцией в Москве в 2014 г. стала операция «Мигрант-2014», проведенная при поддержке столичного УФМС России и Правительства Москвы. Было проведено 1323 проверки, в ходе которых пресечено 5,4 тыс. правонарушений. Наибольшее количество выявленных правонарушений (767) связаны с незаконным осуществлением трудовой деятельности и использованием труда иностранной рабочей силы [25].

С 1 августа 2013 года в регионах, наиболее привлекательных для трудовых мигрантов, - Москве и Московской области, Санкт-Петербурге и Ленинградской области - увеличен до 7 тысяч рублей штраф за нарушения правил пребывания с безальтернативным выдворением за пределы Российской Федерации. С учетом новых законодательных норм в 2013 г. московская миграционная служба закрыла въезд почти 81 тыс. иностранцам, за шесть месяцев 2014 г. - уже более 90 тыс. За первое полугодие 2014 г. сотрудниками миграционной службы вынесено в 4 раза больше решений о выдворении иностранных граждан и лиц без гражданства, в 5 раз возросло число тех, кому закрыт въезд на территорию России, по сравнению с аналогичным периодом прошлого года. Более чем вдвое (116,8%) увеличилось в 2014 г. по сравнению с 2013 г. сумма взысканных штрафов, наложенных судами – с 24583 тыс. руб. до 53294 тыс. рублей. С начала года из Москвы было выдворено 2,2 тыс. нелегалов из Таджикистана, Узбекистана, Армении, Пакистана и др. [9].

Еще одно важное новшество: в 2013 году впервые возбуждены сотни уголовных дел не только против самих мигрантов, но и организаторов этого бизнеса, в том числе и тех, кто превращает свое жилье в «резиновые квартиры». В начале 2013 г. таких квартир было 1700, к концу года лось 1200 [30]. В 2013 г. в Москве было возбуждено 881 уголовное дело за организацию нелегальной миграции и выявлено более 4 тыс. нарушений в области миграционного законодательства [18]. В ходе проведения операции «Мигрант-2014» жилому сектору было уделено особое внимание. Бы-

ло обследовано свыше 1 тыс. квартир и выявлено 3 тыс. 285 нарушений миграционного законодательства [25].

В настоящее время в столице внедряется новая – предупредительная - практика отслеживания преступлений, связанных с нарушением миграционного законодательства. Но Кодекс об административных правонарушениях Российской Федерации пугает далеко не всех работодателей, предоставляющих рабочие места нелегалам. Для многих крупных застройщиков предусмотренный законом штраф в один миллион рублей является чем-то типа «индульгенции» на право осуществления своей незаконной деятельности, вследствие которой они получают большую прибыль. И тут необходимо введение уголовной ответственности, которая станет регулирующим механизмом для таких работодателей. Ведь подобные правонарушения не только влекут за собой рост числа мигрантов и, как следствие, ухудшающуюся в крупных городах криминогенную обстановку, но и наносят вред экономике страны. ФМС предложила ряд мер, которые позволят ввести более четкий контроль на границе и при трудоустройстве, что позволит избежать многих проблем. Так, планируется введение обязательного налога, который должны будут уплачивать мигранты, въезжающие в Россию для поиска работы, обязательными станут медицинское освидетельствование при пересечении границы [10].

Для облегчения легального трудоустройства законно находящимся в столице иностранным гражданам и в целях противодействия практике нелегального трудоустройства Департаментом труда и занятости населения при участии Московского бюро МОМ организуются ярмарки вакансий для иностранцев, прибывших в Москву для осуществления трудовой деятельности. В мероприятиях принимают участие московские работодатели, имеющие квоты на привлечение иностранных работников. На ярмарке 2013 г. вакансии работодателей в основном были представлены в сферах строительства и обслуживания со средней заработной платой в 30 тыс. руб.

Казалось бы, подобное мероприятие должно было бы заинтересовать иностранных работников, однако ярмарку посетили всего 27 соискателей, из которых 22 воспользовались предложенными вакансиями. Подавляющее большинство посетителей составили граждане из стран Центральной Азии [23].

Но, с одной стороны, предлагая конструктивное решение проблем регистрации и трудоустройства мигрантов, с другой - предпринимаются попытки ввести дополнительные контрольные процедуры, противоречащие федеральному законодательству и стирающие эффект либеральной политики, например, вносились предложения регистрировать лишь тех мигрантов, кто уже заключил и представил договор найма жилого помещения, а

трудовую карту выдавать лишь тем, кто уже нашел работу в пределах выделенной квоты.

Для оптимизации проблемы регистрации и легального трудоустройства московские власти объявили о создании специального миграционного центра, работающего по принципу «одного окна». По мнению мэра столицы С.Собянина, «с помощью миграционного центра мы сможем отделить законопослушных трудовых мигрантов от нелегалов. Первые получат возможность зарегистрироваться и работать легально. А в отношении нелегалов – будут проводиться системные мероприятия по выдворению из страны и запрещению повторного въезда в Россию» [27].

В Москве, как и в других крупных городах страны, практически нет дешевого жилья, оплата которого была бы сопоставима с заработком, и где любой человек мог бы зарегистрироваться. В миграционной программе на 2008-2010 годы Москва вышла с инициативой строительства дешевых гостиниц, в чем крайне нуждается город. Но то, как они позиционируются: «административно-бытовые городки для иностранной рабочей силы» - способно усилить и без того огромное отчуждение между мигрантами и москвичами [14].

С вопросами миграции тесно связана межнациональная проблематика, чрезвычайно сложная и актуальная. Как показывают социологические исследования, больше всего жителей столичного мегаполиса тревожит нелегальная миграция - от 44% до 55% москвичей считают эту проблему наиболее важной [20]. Миграция приводит к усилению межнациональной напряженности в столице, и по мнению большинства экспертов - представителей государственных и негосударственных структур, межнациональная ситуация в городе за последние 5-10 лет стабильно ухудшалась. Нынешнее состояние межнациональной напряженности в городе они оценили в 8 баллов по десятибалльной шкале [12, с.37-38].

Если рассматривать отношение москвичей к мигрантам различных национальностей, то оно, по мнению экспертов, существенно различается. «Линия особого напряжения» проходит в основном между «местными» россиянами и россиянами - выходцами с Северного Кавказа. Надо сказать, что тема отношений коренного населения средней полосы России к выходцам с российского Кавказа в целом требует внимательного изучения. Несколько терпимее восприятие тех, кто приехал в Москву из Южного Кавказа (Армения, Азербайджан, Грузия). Представители российских национальных республик (Бурятии, Татарстана и пр.) и внешние мигранты из Украины, Молдовы, Беларуси практически не вызывают отторжения [12, с.37-38].

Москвичей раздражает в мигрантах незнание русского языка, трудности в коммуникации, низкая квалификация при выполнении своей работы,

неопрятный внешний вид. Но жители столицы должны осознать, что миграция — мировой тренд, особенно характерный для мегаполисов. Как отмечают исследователи, у москвичей присутствуют консервативные тенденции - стремление сохранить прежний порядок вещей. Многих устраивает ситуация, когда мигранты имеют намного меньше прав и возможностей и находятся под строгим контролем полиции. Впрочем, как отмечают исследователи, среди жителей столицы есть и достаточно благожелательно настроенные к мигрантам горожане, однако они хотели бы полной интеграции выходцев из этнических регионов в культурную среду мегаполиса [15].

Ответственность за возникновение межнациональных и межконфессиональных конфликтов, по мнению экспертов, практически в равной мере ложится как на самих мигрантов и их поведение, порой не вписывающееся в принятые в обществе рамки, так и на деятельность недобросовестных политиков и радикально настроенных представителей диаспор в погоне за личными целями, а также публикации в СМИ и Интернете.

СМИ играют важную роль в формировании взаимного восприятия мигрантов и принимающего общества. В представлении москвичей СМИ, позиционируя Москву как город больших возможностей, способствуют нежелательному притоку мигрантов в столицу, при этом упуская освещение трудностей, с которыми могут столкнуться мигранты, приехавшие в столицу. С точки зрения мигрантов, российские СМИ формируют в глазах принимающего социума образ мигранта как преступника и террориста [15]. Вместо раздувания межнациональной и межконфессиональной напряженности СМИ должны развернуть кампанию в поддержку толерантности, мира и согласия, способствовать созданию позитивного образа миграции в целом и адекватных образов мигрантов и принимающего населения.

Российский исследователь В.Ачкасов отмечает, что тревогу вызывает и тот факт, что этническое противостояние все чаще «накладывается» на конфессиональное, создавая мультипликативный эффект. «Основной питательной средой антимигрантских настроений служит ксенофобия, процветающая, с одной стороны, на почве кризиса самосознания, а с другой — на фоне общего социально-экономического неблагополучия. В особенности это опасно тогда, когда иммигрантские группы хорошо сплочены, демонстрируют чувство превосходства по отношению к «местным» и не предпринимают никаких усилий, чтобы интегрироваться в принимающую среду. Более трех четвертей мигрантов с Кавказа имеют устойчивую установку на сохранение своей культуры, строгое соблюдение традиционных моделей поведения, и отвержение новых культурных ценностей, заимствованных в результате контактов с другим этническим сообществом (прежде всего - русскими)» [8, с.113-115].

Возможность быстрой эскалации межэтнической напряженности продемонстрировали акции футбольных фанатов в Москве в декабре 2010 года, которые переросли в массовые беспорядки под открыто ксенофобскими лозунгами. Исследователи отмечают следующие особенности этих выступлений: «Во-первых, наличие массовой социальной организации (фанатские клубы, сетевая структура объединений болельщиков), которая может быть использована для разных целей лидерами и организаторами таких движений. Во-вторых, эти акции имеют антигосударственную направленность» [4, с.37], основанную на убеждении, что в стране нет правосудия, а органы правопорядка и судебная власть куплены. В-третьих, «консолидация стала возможной только на почве ксенофобии, объединяло всех чувство ненависти к чужим, другим» [4, с.37]. То же самое происходило в стране и в октябре 2013 года в Бирюлево-Западном. Адресатом этих выступлений были высшие власти страны.

Антииммигрантские столкновения в Москве продемонстрировали местным и федеральным органам власти, что: 1) общество применяет систему идентификации «свой - чужой» на основе этнических факторов; 2) коррупция в полиции и бездействие властей привели к тому, что людей не верят в способность государства решать возникающие конфликты в рамках закона; 3) даже без подстрекательства со стороны радикальных националистических организаций люди очень чувствительны к разногласиям на этнической основе; 4) антимигрантская риторика политиков подогревает общественные настроения и беспорядки против мигрантов [31].

Одним из стереотипов, способствующих распространению мигрантофобии в российском обществе, является восприятие иммигрантов в качестве преступников. В соответствии с такого рода восприятиями, определённые группы иммигрантов, особенно приезжие с Южного Кавказа и Центральной Азии, отличаются повышенной агрессивностью и жестокостью, не уважают нормы принимающего общества и склонны к участию в организованных преступных группировках.

Как показывает зарубежный опыт, иммигранты могут совершать как больше, так и меньше преступлений по сравнению со среднестатистическим для соответствующих государств уровнем. В целом по России в 2012 г. иностранцы совершили лишь 3,5% от общего количества преступлений. Поскольку Москва и близлежащие районы Подмосковья привлекают до половины въезжающих в Российскую Федерацию иммигрантов, то доля совершенных иностранцами серьезных правонарушений несколько выше, чем в целом по стране: в 2012 г. на иностранцев пришлось 4,68% от общего числа зарегистрированных преступлений, совершенных в Москве. В 2013 г. количество преступлений, совершенных иностранными гражданами и лицами без гражданства увеличилось более чем на треть. По стати-

стике за 2013 г. иностранцы совершали в Москве ежедневно более 30 преступлений - на треть больше, чем было в 2012 г. [28]. За первое полугодие 2014 г. число совершенных и зарегистрированных преступлений иностранцами и лицами без гражданства снизилось на 10,4% по сравнению с аналогичным периодом прошлого года, а в целом в 2014 г. по сравнению с 2013 г. на 14,6% (Табл. 1). Вместе с тем, информация по ряду отдельных видов преступлений (прежде всего по тяжким и особо тяжким) выглядит более тревожно - в 2012 г. иностранные граждане совершили в столице примерно половину от всех изнасилований и треть краж [2].

В декабре 2014 г. начальник ГУ МВД России по Москве А.Якунин на общегородском совещании по вопросам профилактики правонарушений в Москве сообщил: «С начала года сотрудниками московской полиции выявлено порядка 1,5 тыс. преступлений за организацию нелегальной миграции. Большим подспорьем в этой работе стало применение новой статьи 322.3 Уголовного кодекса Российской Федерации за «фиктивную постановку на учет иностранного гражданина или лица без гражданства», по которой возбуждено 900 уголовных дел. В целом анализ криминальной обстановки на территории Москвы свидетельствует о сокращении на 9,2% количества преступлений, совершенных иногородними гражданами» [1].

Эту тенденцию подтвердил и мэр Москвы С.Собянин на расширенном совещании по вопросам профилактики правонарушений в Москве, отметив, что число преступлений, совершенных мигрантами, в 2014 году снизилось почти на 15%: «Впервые за последние годы мы фиксируем такое серьезное снижение» [24]. Он подчеркнул, что существенно изменилась атмосфера, которая складывается вокруг проблемы миграции и использования иностранной рабочей силы. Полиция совместно с миграционной службой провели большое количество мероприятий, по результатам которых «с начала года принято решение о принудительном выдворении 37 тыс. незаконных мигрантов и еще более 130 тыс. (правило 90 дней) было принято по ним решение о длительном запрете въезда в нашу страну» [24].

Таблица 1. Состояние преступности в отношении иностранных граждан в Москве

	2012 г.	*2013 г.*	*2014 г.*
Всего зарегистрировано преступлений	180 240	174 990	182 873
Совершено иностранными гражданами и лицами без гражданства (жителями и нежителями Москвы)	8 434	11 486	9 806

Процент от общего количества зарегистрированных преступлений	4,68%	6,56%	5,36%
Совершено в отношении иностранных граждан и лиц без гражданства (жителями и нежителями Москвы)	3 459	2 867	3 294

Источник: Данные УФМС России по г. Москве за соответствующий период.

Статистика свидетельствует, что уголовные преступления совершаются как иностранцами, так и в отношении иностранцев. И справедливость государства выражается в одинаковом отношении как к иностранцам, так и к своим гражданам; наказании тех, кто совершили уголовно наказуемые деяния, и защите тех, кто стал жертвой преступления, независимо от его гражданства.

Учитывая, что в ближайшем будущем основной приток мигрантов будут составлять выходцы из стран с иными культурными ценностями и традициями, особое значение приобретает адаптация и интеграция мигрантов в принимающее общество. Адаптация означает приспособление мигрантов к принимающему обществу (часто довольно поверхностное), знание и поведение с учетом традиций и норм, принятых местным населением. Интеграция - процесс встречного движения культур принимающего социума и культур мигрантов, смещение культурных норм и ценностей, изначально функционировавших сепаратно, и возможно, противоречащих друг другу [16, с.5]. При этом от мигранта требуется и ожидается больше усилий для интеграции в российское общество, чем от российского общества ожидается, что оно должно стать более гостеприимным и разнообразным. Безусловно, мигранты должны считаться с культурой, ценностями, традициями общества, в которое они прибывают. С другой стороны, и местное население может позаимствовать у мигрантов такие ценности как семья, уважение к старшим.

Как правило, линия противостояния мигрантов и местного населения проходит в социокультурной сфере: россияне убеждены, что культуры мигрантов размывают культурное ядро локальных сообществ. Население полагает что, приток мигрантов угрожает социальной стабильности, провоцирует конфликты между ними и местными жителями, что мигранты не уважают традиции и нормы поведения, принятые в принимающем сообществе.

С целью более углубленного исследования процесса социальной адаптации и интеграции этнических мигрантов, российский ученый В.И.Мукомель выделяет три основные категории мигрантов: «постоянные» или «долгосрочные» - мигранты, практически не покидающие территорию Ро-

ссии, за исключением редких выездов на родину; «циркулярные мигранты» - это лица, периодически въезжающие (как правило, с целью осуществления трудовой деятельности) и покидающие территорию России; «впервые приехавшие в Россию». Масштабное обследование мигрантов, проведенное в конце 2011 г., показало, что 40,8% - постоянные мигранты, не покидающие Россию более года, 38% - циркулярные мигранты (в т.ч. 11,6% - сезонные мигранты); и 21,2% - впервые приехавшие в страну на заработки [17, с.3].

Необходима выработка дифференцированной политики интеграции, которая учитывала бы специфику каждой из различных групп мигрантов. Меньше нуждаются в интеграции иммигранты-соотечественники, прекрасно владеющие русским языком, знающие российскую культуру. С серьезными проблемами сталкиваются иммигранты из бывших союзных республик, приезжающие в Россию на постоянное место жительства, слабо знающие русский язык и культуру принимающего населения; особо это относится к молодежи, выросшей в новых независимых государствах после распада СССР. Трудовые мигранты, ориентированные на заработок, нуждаются хотя бы в элементарном знании языка, традиций, культуры и норм принимающего социума. Но следует учесть, что часть трудовых мигрантов по мере адаптации пересматривают свои жизненные планы, ориентируясь на получение вида на жительство или российского гражданства.

Сейчас сложилась ситуация, когда часть мигрантов, особенно молодых, приезжающих на заработки из сельской местности, не обладают знаниями, квалификацией, не знакомы с российскими законами, правилами и нормами, плохо владеют русским языком, не стремятся к адаптации в России. Они едут в Россию, потому что, с одной стороны, их местный рынок труда не обеспечивает их работой, а с другой стороны, в их странах существует стереотип поведения: «надо ехать в Россию на заработки». Этот стереотип поддерживается этническими социальными сетями, образовавшимися в течение последних двух десятилетий, и сетями криминальных этнических посредников - вербовщиков, которые сделали трудовую миграцию из своих стран прибыльным бизнесом [31].

Увеличение числа мигрантов, плохо владеющих русским языком, порождает негативное отношение к ним со стороны принимающего населения. Анализируя опыт стран Евросоюза в этой сфере, европейские исследователи отмечают разрыв между многоязычной политикой ЕС и языковой политикой для мигрантов и считают, что, скорее всего, эта проблема будет решена путем ассимиляции. Государственная политика и дискурс влияют на миграционные и интеграционные пути мигрантов-родителей, и на освоение языка принимающей страны их детьми наряду с языком страны происхождения. Во Франции билингвизм распространен меньше, чем в

Германии. Это можно объяснить спецификой «республиканской модели интеграции», которая является более ассимиляционной, чем мультикультуралистской, поскольку Германия, в отличие от Франции, достаточно долгое время рассматривала мигрантов как временных рабочих. Как показывают обследования, во Франции, Германии, Великобритании мигранты достаточно хорошо владеют языком принимающей страны, и государственные и негосударственные институты предпринимают значительные усилия в этом направлении [32].

По мнению российских экспертов, обязательное изучение русского языка мигрантами поможет улучшить межнациональную ситуацию. Одним из вариантов решения данной проблемы предлагается создание при религиозных общинах или диаспоральных образованиях курсов изучения русского языка и культуры (как это уже начала делать РПЦ) [12, с.36-37]. В настоящее время в Москве действуют 128 национально-культурных объединений, некоторые из них уже арендовали помещения для занятий по обучению языку, при 8 общественных объединениях организованы курсы русского языка, культуры и компьютерной грамотности (в 2013 г. - 5). Группы учащихся организовали Межрегиональное общественное движение трудовых мигрантов Кыргызстана и Национально-культурная автономия азербайджанцев России АзерРосс. Для взрослых мигрантов функционирует 28 курсов русского языка (в 2013 г. - 15), организованных, в том числе, и при содействии государственных органов исполнительной власти города Москвы при высших и средних учебных заведениях [7, с.28-29].

Совместно с Русской Православной Церковью и Российским Университетом дружбы народов УФМС России по г. Москве участвует в реализации проекта по организации курсов русского языка и культуры для иностранных граждан. Обучение прошли около 100 иностранных граждан при поддержке НП «Центр содействия по укреплению единства и развитию диаспор Афганистана» и Ассоциации таджикских землячеств «Самандар» [7, с.28-29].

Важным институтом в процессе адаптации детей мигрантов выступает школа. Рассматривая сложившуюся ситуацию с притоком детей иностранных мигрантов в школы Москвы можно отметить, что она отражала происходившие изменения миграционных потоков. В начале ‘90-х XX века в школы пришли дети беженцев из зон межнациональных конфликтов, затем к ним прибавились дети из республик Южного Кавказа, переехавшие в Россию на ПМЖ вместе со своими родителями. Позже к общему потоку присоединились дети трудовых мигрантов, среди которых в последние годы становится все больше детей из Центральной Азии, чьи родители занимаются неквалифицированным трудом. Чаще всего, по данным исследователей, в московских школах учатся дети выходцев из Азербайджа-

на, Армении и Грузии (22,6%). На втором месте по численности - дети внутренних мигрантов из северокавказских республик Российской Федерации - Чечни, Дагестана и пр. (11%). На третьем месте - дети жителей Таджикистана, Узбекистана и Кыргызстана (8,5%). «Этнических» школ - с преобладанием в классах детей мигрантов - не выявлено [5].

В этих условиях актуальной практической задачей школьного образования становится разработка и модернизация программ, направленных на оптимизацию процессов социокультурной адаптации и интеграции молодого поколения в столичный социум. В системе образования Москвы накоплен значительный опыт работы в этом направлении, разрабатываются и реализуются среднесрочные программы и международные проекты. В школах города насчитывается около 30 тыс. учеников, не имеющих гражданства Российской Федерации, при этом более половины из них не владеют в достаточном объеме русским языком, что нередко становится конфликтогенным фактором. Такие ученики обучаются русскому языку дополнительно, для чего с 2011-2012 учебного года на базе 152 столичных школ открыты специализированные группы по его изучению как иностранного языка. В 12 общеобразовательных учреждениях действуют «Школы русского языка», реализующие программы интенсивного обучения русскому языку и социокультурной адаптации детей иностранцев, не владеющих русским языком. По мнению специалистов, это помогает преодолевать культурный и языковой барьер, мешающий обучению. Для детей-иностранцев, плохо владеющих русским языком, на базе 88 образовательных учреждений города открыты 218 групп по изучению русского языка как иностранного, в которых обучается около 2500 детей (около 10% от числа детей мигрантов), которые изучают не только русский язык, но и культуру России. На базе одной из вечерних школ открыты бесплатные курсы для мигрантов старше 15 лет. В двух общеобразовательных школах на платной основе организованы курсы для взрослых [6, с. 24], что способствует адаптации к социальным реалиям принимающего общества как родителей-мигрантов, так и их детей.

Эти и многие другие сложные задачи и проблемы в системе образования решаются в столице на протяжении последних 15-20 лет, что позволяет говорить о создании цельной региональной модели социокультурной адаптации детей этнических мигрантов. Данный подход стал реакцией системы образования столичного мегаполиса на возникновение сначала проблемы вынужденной миграции, трансформировавшейся затем в трудовую миграцию. Несомненно, московская модель требует определенной модернизации, тем не менее, она является ответом региональной системы образования на правовой, методологический и организационный педагогический вакуум, сохраняющийся в этой области [29].

Помимо адаптации мигрантов, школа играет ключевую роль в воспитании толерантности к представителям иных этнических и культурных групп, что уменьшает вероятность возникновения межэтнических конфликтов и совершения преступлений на почве этнической, расовой и религиозной ненависти.

Показательным является создание в рамках ФМС России Управления по содействию интеграции. Но необходимо иметь в виду, что интеграция - это специфическая сфера миграционной политики, которая требует взаимодействия органов государственной власти и местного самоуправления с институтами гражданского общества – мигрантскими ассоциациями, правозащитными организациями, диаспорами. Только в этом случае можно добиться значительных подвижек в реализации политики интеграции мигрантов, снижению ксенофобии и мигрантофобии в принимающем социуме.

Для улучшения межнациональной и межконфессиональной обстановки в Москве столичным органам власти при взаимодействии с институтами гражданского общества необходимо пропагандировать позитивное влияние миграции на жизнь города; добиться реальной работы советов по национальным вопросам при управах и префектурах столицы; увеличить количество некоммерческих организаций, занимающихся проблемами миграции; активнее работать с молодежью, в учебных заведениях ввести программы по межнациональной проблематике; проводить совместные культурные мероприятия, задействуя в них представителей мигрантских сообществ и принимающего общества.

Снизить межнациональную и межконфессиональную напряженность в крупных городах России (в первую очередь, в Москве) можно только в том случае, если деятельность властей будет направлена на предотвращение пространственной сегрегации и социально-профессиональной дискриминации иммигрантов, на противодействие ксенофобии и мигрантофобии, на преодоление этноцентризма в общественном дискурсе, в том числе в средствах массовой информации, школьных и вузовских образовательных программах.

Несбалансированность между потребностью привлечения в Москву иностранной рабочей силы и потребностью ограничения иммиграции в связи с высоким уровнем противостояния между мигрантами и местным населением усугубляется недостаточно эффективной миграционной политикой органов муниципальной власти. Отсутствие такого баланса порождает острые социальные конфликты с непредсказуемыми политическими последствиями.

На протяжении последних десятилетий вопросы миграции являются предметом острых дискуссий в российском обществе и есть все основания

предполагать, что подобная ситуация сохранится и в будущем. Если возобладает точка зрения, что миграция является угрозой для общества, то есть риск, что будут усилены запрещающие меры в миграционной политике. Если же произойдет сдвиг в сторону понимания миграции как динамичной и позитивной силы, то это будет способствовать улучшению социально-экономической ситуации как в странах исхода, так и в странах приема мигрантов. Дальнейшее развитие Москвы и Московского региона включает разработку корректной, ответственной, консолидированной миграционной политики, позволяющей в полной мере задействовать трудовой, образовательный и интеллектуальный потенциал мигрантов в интересах социально-экономического развития столицы.

Литература

1. Генерал-лейтенант полиции Анатолий Якунин: «Многогранность службы требует от органов внутренних дел Москвы постоянного действенного реагирования», http://petrovka38.ru/SMI/General_lejtenant_policii_Anatolij_JAkun.
2. Голунов С. Взаимосвязь между иммиграцией и преступностью в России, http://www.ponarseurasia.org/ru/article/20140604_Golunov.
3. Государственная программа города Москвы «Безопасный город» на 2012-2016 годы, http://s.mos.ru/common/upload/Programma_Bezopasnyi_gorod.pdf.
4. Гудков Л. Инерция пассивной адаптации. // Pro et Contra. 2011, январь-апрель. №1-2 (51).
5. Детям мигрантов нужно помочь с адаптацией, http://opec.ru/1741061.html.
6. Доклад о результатах и основных направлениях деятельности Управления Федеральной миграционной службы по городу Москве на 2013 год и плановый период 2014-2015 годов. - Москва, 2013, www.fmsmoscow.ru/files/drond2013.doc. С. 24.
7. Доклад о результатах и основных направлениях деятельности Управления Федеральной миграционной службы по городу Москве на 2014 год и плановый период 2015-2016 годов. - Москва, 2014.
8. Дятлов В. Кавказцы в Иркутске: конфликтогенная диаспора. // Нетерпимость в России: старые и новые фобии. / Под ред. Г.Витковской, А.Малашенко. - Москва, 1999.
9. За полгода в Москве в 14 раз возросло число мигрантов-нарушителей, http://www.m24.ru/articles/51247.
10. Константин Ромодановский. Итоги 2013 года, http://inforr.ru/news_archive/total_news.php?id=115.

11. Концепция общественной безопасности в Российской Федерации, http://www.kremlin.ru/acts/19653.
12. Матвеева И. «Услышать друг друга - значит понять». // Миграция XXI век. Июль-август 2013.
13. Москва и мигранты. О состоянии трудовой миграции в столице, http://ria.ru/infografika/20130530/940216250.html.
14. Москва и мигрция, http://www.polit.ru/article/2009/10/15/demoscope389.
15. Москвичи и мигранты не понимают друг друга, http://www.opec.ru/1672862.html.
16. Мукомель В. Политика интеграции мигрантов в России: вызовы, потенциал, риски: рабочая тетрадь / Гл. ред. И.С.Иванов; Российский совет по междунар. делам (РСМД). — Москва: Спецкнига, 2013.
17. Мукомель В. Циркулярные мигранты: Российская Федерация. Пояснительная записка 2012/96. Сентябрь, 2012, http://www.carim-east.eu/media/exno/Explanatory%20Notes_2012-96.pdf.
18. Нелегальная миграция в РФ. Справочная информация, http://itar-tass.com/spravochnaya-informaciya/691935.
19. Отчет в Московской городской Думе о результатах деятельности Правительства Москвы в 2012-2013 годах, http://www.mos.ru/press-center/transcripts/index.php?id_4=27220.
20. Почему нелегальные мигранты стали главной проблемой Москвы, http://ria.ru/Moscow_election_comment/20130826/958667403.html.
21. Правительство Москвы опровергло информацию о засилии мигрантов на овощебазах столицы, http://news.mail.ru/inregions/moscow/90/incident/15226342/.
22. Правительство Москвы. Отчет о социально-экономическом развитии и реализации государственных программ города Москвы в 2012 году, http://mos.ru/common/upload/2012-130430_1.pdf.
23. Пресс-релиз «О миграционной ситуации в городе Москве и мерах по организации предупреждения и пресечения нарушений в сфере миграционного законодательства», drbez.mos.ru/presscenter/press-relizy/o_migracionnoi_situacii.docx.
24. Расширенное совещание по вопросам профилактики правонарушений в Москве, www.mos.ru/press-center/transcripts/index.php?id_4=31245.
25. С начала второго этапа операции «Мигрант-2014» сотрудники столичной полиции проверили свыше 50 тысяч иностранных граждан, http://petrovka38.ru/news/item/70165/.
26. С начала второго этапа операции «Мигрант-2014» сотрудники столичной полиции проверили свыше 50 тысяч иностранных граждан, http://petrovka38.ru/news/item/70165/.

27. Ситуация с мигрантами в Москве: снижение преступности, наведение порядка, http://www.mskagency.ru/materials/1912636.
28. СК: преступность среди мигрантов в Москве в 2013 году выросла на треть // http://itar-tass.com/obschestvo/923278.
29. Ушакова С.С. Привлекательность российского образования и его значимость для интеграционного поведения этнических мигрантов. / Заседание Общественного совета при ФМС России № 24, http://www.fms.gov.ru/about/centers/counsil/counsil_session/2013/64044/.
30. 10 лет без права въезда. Москва ужесточает контроль за нелегальной миграцией. // http://www.rg.ru/2014/02/03/migr.html.
31. The Integration of Migrants in Russia: Why Does Tension Continue to Grow?, http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/policy_brief/Policy%20Brief_Russia%202014-print%20(2).pdf?utm_source=MPC+Newsletter&utm_campaign=492208ba0b-MPC_CARIM_East_Policy_Brief_4_16_2014&utm_medium=email&utm_term=0_5739ea1f8b-492208ba0b-74763825.
32. What does language transmission within mixed families tell us about integration and multilingualism in the EU? // http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/31407/MPC_PB_2014_02.pdf?sequence=1.

Поступила в редакцию
14 ноября 2015 года

BAZA JURIDICO-NORMATIVĂ DE INSTITUȚIONALIZARE A SOCIETĂȚII CIVILE MOLDOVENEŞTI

Carolina BUDURINA-GOREACII
Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Secţia Limbi Străine Aplicate, Departamentul Relaţii Internaţionale
Magistru în Științe Politice, doctorandă, lector

In recent years Moldovan civil society not only survived the harsh conditions of transition, but also succeeded in many cases to promote democratic values to locals. Thus, it is welcomed the progresses that have been achieved by lots of NGOsdue to relevant legislation, adopted in this field and its continuous improvement.

Hence, this article will examine the main provisions of national legislative acts that focus on determining the formation, consolidation of civil society as an independent NGO sector, as well as analysing the process of cooperation with state authorities to develop local community.

Una din condițiile cel mai importante în edificarea unei societăți civile o reprezintă existența unor prevederi legale, care consfințesc dreptul la libera asociere, de întrunire și libertatea cuvântului indivizilor. Dreptul la asociere nu este prevăzut expres în Constituţia Republicii Moldova (se face referinţă doar la partide şi sindicate în art.41 şi 42), dar, deoarece Moldova a ratificat atât Declaraţia Drepturilor Omului a Naţiunilor Unite, cât şi Convenţia cu privire la Drepturile Omului a Consiliului Europei, aceste documente au devenit parte componentă a legislaţiei ţării.

În procesul cooperării cu legislativul, comunitatea de afaceri și mediul academic, sectorul asociativ a dat dovadă de capacități impresionante, conferind calitate, transparență și credibilitate procesului decizional. Adițional, această experiență este benefică și în sensul cultivării responsabilității și culturii civice atât în rândurile societății civile, precum și în rândul deputaților.

Devine tot mai evident astfel, că dezvoltarea și consolidarea sectorului asociativ, precum și diversificarea mecanimselor de participare a cetățenilor în cadrul acestui proces este în concordanță directă cu capacitatea organizațiilor neguvernamentale de a dialoga eficient cu instituțiile publice în edificarea unui stat de drept veritabil [19, p.36].

În acest sens, considerăm că dezvoltarea cadrului juridico-normativ este o obligație și o sarcină atât a legislativului, comunității de afaceri, mediului academic, cât și a sectorului asociativ.

Cadrul juridic pentru instituțiile societății civile din Republica Moldova recunoaşte trei forme distincte de organizare: asociaţii obşteşti, fundaţii şi instituţii private. Majoritatea instituțiilor societății civile din Moldova sunt înregistrate în calitate de asociaţii obşteşti.

Iar principalele norme legislative cu privire la asociațiile obștești fac referință la: Legea cu privire la partidele politice și alte organizații social-politice [10], Constituţia Republicii Moldova [6], Legea cu privire la Asociaţiile Obşteşti [11], Legea cu Privire la Fundaţii [12], Codul Civil [5], Legea cu privire la Filantropie şi Sponsorizare [13], Legea privind Achizițiile Publice [14], Legea 2%, Legea cu privire la Acreditarea Prestatorilor de Servicii Sociale [15] și Legea Sindicatelor [16].

În luna august 1989 a fost semnat Decretul Sovietului Suprem al RSSM cu privire la ordinea de înregistrare a organizațiilor obștești a cetățenilor RSSM [7].Acest document în premieră legifera pluralismul socio-politic în societatea moldovenească. În baza acestui decret, prin hotărârea guvernului republican, la 26 octombrie 1989 au fost înregistrate primele patru formaţiuni de alternativă ale PCM: *Frontul Popular din Moldova*, *Interfrontul*, Mişcarea Populară *Gagauz Halcî* şi Asociaţia Social-cultural Bulgară *Vozrojdenie* [21, p.217]. Pe parcursul a doi ani au fost înregistrate încă alte 144 de asociaţii obşteşti ale cetăţenilor, dintre care 17 erau social-politice [9, p.30].

Apariţia *Frontului Popular* poate fi interpretată ca o expresie instituţionalizată de mişcare antitotalitară, acţiune colectivă autonomă, independentă de stat şi chiar orientată contra acestuia. Astfel, la 27 august 1989, are loc *Marea Adunare Naţională*, care întrunise peste 750 de mii de participanţi, unde a fost citită declaraţia „Despre suveranitatea statală şi dreptul nostru la viitor” [22, p.129].

În mai 1990, modificările legate de lichidarea de jure a rolului (PCUS) CPM au fost introduse în Constituția RSSM. În iulie 1990 a fost adoptat Decretul cu privire la puterea de stat prin care formarea organizațiilor de partid era interzisă de instituțiile de afaceri și de stat [4, p.118]. În septembrie 1991 a fost adoptată Legea cu privire la partidele politice și alte organizații politice [10] care urmau să reglementeze activitățile instituțiilor politice.

În continuare vom face referință asupra principalelor prevederi ale acestei legi pentru a avea o reprezentare generală asupra momentelor pozitive şi negative ce pot fi identificate în conţinut. Astfel, „partidele şi alte organizaţii social-politice, în sensul legii, sunt asociaţii benevole ale cetăţenilor, care contribuie la realizarea voinţei politice a unei anumite părţi ale populaţiei, participă la elaborarea politicii republicii și la conducerea treburilor statului”.

Cele mai multe probleme şi incertitudini ulterioare au provocat art.5 al Legii și anume: „Statutul partidului sau al organizaţiei social-politice se înregistrează în cazul în care acest partid face dovadă că are cel puţin 300 de membri, program şi organe de conducere alese”. Din start era cert faptul că numărul de 300 de membri impuşi de prezenta lege este foarte mic. Respectiv, înregistrarea devenise un proces extrem de lejer. Ceea ce şi s-a produs în scurt timp după aprobarea Legii: după intrarea în vigoare a Legii privind partidele şi alte organizaţii social-politice, în țară activau peste 60 de formaţiuni politice.

Importanţa şi valoarea Legii privind partidele şi alte organizaţii social-politice este incontestabilă. Adoptarea sa a fost „impusă” de evoluţia procesului democratic, deoarece de facto în Moldova pluripartidismul face primii paşi la răscrucea anilor 1989-1990. Însă aceasta nu era suficient. Se impunea o reglementare juridică, o bază legislativă expresă care să permită instituţionalizarea propriu zisă a formaţiunilor social politice. Adoptarea legii a reprezentat o urmare logică şi firească a evenimentelor de la 1989 încoace. În al doilea rând, legea ne apare în rolul de generator. Prin acest act normativ s-a creat cadrul juridic în interiorul căruia partidele politice urmau să-şi promoveze liber ideile şi scopurile sale politice, în cazul în care aceste activităţi nu contravineau Constituţiei şi prezentei legi.

Când vorbim despre valoarea incontestabilă a acestei legi nu trebuie să ne facem iluzia perfecţiunii sale. Este cert faptul că la orice început de cale se comit anumite erori. Important este ca ele să fie identificate şi modificate la timp [2, p.6-7]. De altfel legea respectivă a suferit numeroase modificări. Acesta este cazul Legii Republica Moldova privind partidele politice din 21.12.2007. Revizuirea a ţinut astfel de finanţarea partidelor politice din bugetul de stat (art.27), utilizarea alocaţiilor de la bugetul de stat (art.28), rapoartele anuale privind gestiunea financiară a partidelor politice (art.29), precum şi auditul şi verificarea rapoartelor privind gestiunea financiară a partidelor politice (art.31) [17].

Moment crucial în evoluţia statalităţii moldoveneşti l-a constituit adoptarea *Constituţiei din 29 iulie 1994.* Acest document are şi un şir de referinţe şi asupra organizațiilor social-politice, dedicându-se un întreg articol în acest sens (art.41 „Libertatea partidelor şi altor organizaţii social politice”). Printre menţiunile de bază ale acestui articol am putea specifica rolul partidelor şi altor organizaţii social politice în definirea şi exprimarea voinţei politice a cetăţenilor. De asemenea, este stipulat că cetăţenii se pot asocia liber în partide și în alte organizații social-politice. Partidele și alte organizații social-politice sînt egale în fața Legii, iar statul asigură respectarea drepturilor și intereselor legitime ale acestora [18, p.9-15]. Partidele și alte organizații social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova sînt neconstituționale, iar asociațiile secrete sînt interzise [6].

Legea privind asociațiile obștești a fost adoptată în Republica Moldova în 1996 și prevede reglementarea relaţiilor sociale privind realizarea dreptului de asociere al persoanelor şi stabilirea principiilor de constituire, înregistrare, desfăşurare şi încetare a activităţii asociaţiilor obşteşti. Art.1 alin.(1) din Lege prevede că asociaţia obştească reprezintă o organizaţie benevolă, independentă, care este constituită de persoane cu interese comune în scopuri necomerciale. Art.1 alin.(3) în aceeași lege, menţine asociaţia obştească ca formă juridică de organizare unică, celelate forme prevăzute anterior fiind excluse.

Amendamentele la Legea cu privire la asociaţiile obşteşti prevedeau o singură formă de organizare a asociaţiilor obşteşti ce anterior corespundea formei „organizaţie obştească". Numărul minim de fondatori era de 2 persoane. Totuşi, în practică extinderea numărului de cel puţin 5-7 persoane ar fi fost mai bine, deoarece aceasta ar fi dus la facilitarea creării organelor de conducere şi de control. Fondatorii erau determinaţi asupra cărui teritoriu să se extindă activitatea AO şi, în funcţie de aceasta, să i se atribuie statutul de asociaţie obştească locală, republicană sau internaţională. Totodată, nu era obligator ca organul de conducere al AO republicane sau internaţionale să se afle în capitală. AO locale puteau fi înregistrate de către autorităţile administraţiei publice locale, iar cele republicane şi internaţionale – de către Ministerul Justiţiei în termen de o lună de la data depunerii întregului set de acte. Legea permitea AO locale să fie înregistrate de consiliile locale (sat, oraş). Acest fapt nu era prea bine privit, deoarece încrederea faţă de o astfel de organizaţie din partea autorităţilor publice putea fi mai mică. În virtutea acestui fapt, pentru organizaţia locală optimă era sugerată înregistrarea la nivel de raion. Important este că legea nu crea restricţii faţă de faptul dacă fondatorii AO locale domiciliază în acelaşi sat sau în mai multe sate (oraşe) şi faţă de sfera ei de activitate. Mai mult, fondatorii puteau locui şi în afara localităților respective, indiferent de faptul că activitatea se va desfăşura în hotarele acestuia [20, p.6-7].

În anul 2007 are loc modificarea şi completarea Legii din 1996. În continuare vom analiza mai detaliat modificările operate care necesită o explicaţie suplimentară pentru a ajuta asociaţiile deja înregistrate să se conformeze acestor cerinţe legale.

Modificările din 2007 la legea sus-menţionată sunt binevenite datorită faptului că la definirea „asociației obștești", se specifică în calitate de fondatori „persoanele fizice şi/sau juridice", fiind exclus termenul de „cetăţeni". Astfel, în calitate de fondatori pot apărea atât cetăţeni ai Republicii Moldova, cât şi cetăţeni străini sau apatrizi. Această prevedere, de asemenea, specifică numărul minim de două persoane care pot crea o asociaţie obştească, reducând astfel numărul minim de fondatori de la trei la doi, fapt favorabil, în special, fondatorilor-persoane juridice. Conform art.1 al legii respective în calitate de persoane juridice fondatoare ale asociaţiilor obeşteti pot figura doar asociaţiile obşteşti.

Persoanele juridice de drept public sau privat pot crea fie instituţii publice sau private, fie uniuni ale persoanelor jurdice sau private), culturale (muzee, teatre, biblioteci), etc. Menționăm că legea operează cu termenul de organizație necomercială, făcând referință asupra asociațiilor obștești, în acest sens.

Astfel, pentru realizarea obiectivelor organizaţiilor necomerciale este important parteneriatul real cu autorităţile şi suportul din partea statului. Din diferite considerente, organizaţiile necomerciale pot oferi mai eficient decât instituţiile statului unele servicii sociale. Aceasta se datorează unei mai bune cunoaşteri a necesităţilor beneficiarilor săi, posibilităţilor de a reacţiona operativ la diferite evenimente şi, nu în ultimul rând, posibilităţii de a atrage resurse suplimentare, alături de cele guvernamentale (munca voluntarilor, donaţii, cotizaţii, granturi, etc.).

Adiţional, potrivit legii, activitatea organizaţiilor necomerciale este deosebit de necesară în domeniile în care statul nu are suficiente capacităţi de a acoperi nevoile existente, iar sectorul comercial nu este interesat de aceste domenii, ele fiind neatractive din punct de vedere economic. În toată lumea, capacităţile organizaţiilor necomerciale sunt înalt apreciate, în special, la elaborarea politicilor în domeniul social şi la soluţionarea problemelor sociale.

Legea cu privire la asociaţiile obşteşti prevede posibilitatea de susţinere a activităţii asociaţiilor obşteşti de utilitate publică, prin oferirea facilităţilor fiscale şi de altă natură, precum şi prin finanţarea programelor şi activităţilor acestora, reglementează modul de determinare a utilităţii publice a asociaţiilor obşteşti şi fundaţiilor şi prevede procedura certificării.

Statutul de utilitate publică este menit să diferenţieze, în scopul impozitării, organizaţiile de utilitate publică de cele care urmăresc beneficiul reciproc. În Moldova recunoaşterea statutului de utilitate publică pentru asociaţii şi fundaţii este de competenţa Comisiei de Certificare de pe lângă Ministerul Justiţiei.

Modificările introduse sunt, totuși, mai bune, atât din punct de vedere a tehnicii legislative, cât şi al domeniului de activitate reglementat și conţin norme juridice cu privire la criteriile de acordare a statutului de utilitate publică: exigenţele speciale pentru asociaţiile care vor să obţină statutul de utilitate publică în ceea ce priveşte conţinutul şi calitatea serviciilor prestate; cerinţele privind structura organelor de conducere şi de control; cerinţele privind evitarea conflictului de interese; temeiurile exprese ale refuzului de acordare a statutului de utilitate publică; posibilităţile de verificare a activităţii asociaţiilor de utilitate publică şi a respectării cerinţelor legale; cerinţele privind transparenţa activităţii asociaţiilor de utilitate publică.

Potrivit art.30 din Legea cu privire la asociaţiile obşteşti, activitatea de utilitate publică este activitatea asociaţiei obşteşti desfăşurată în interes general sau în interesul unor colectivităţi locale, care, este realizată în mod gratuit sau la preţ redus pentru persoanele sau grupurile dezavantajate și contribuie la dezvol-

tarea sau susţinerea: educaţiei şi instruirii, difuzării şi acumulării de cunoştinţei; ştiinţei; culturii şi artei; sportului pentru amatori, educaţiei fizice şi turismului social; ocrotirii sănătăţii; protecţiei sociale a persoanelor cu dizabilităţi, a pensionarilor, copiilor, adolescenţilor, familiilor cu mulţi copii şi/sau socialmente vulnerabile, a altor persoane defavorizate; creării noilor locuri de muncă; eradicării sărăciei; promovării păcii, prieteniei şi înţelegerii între popoare, prevenirii şi depăşirii conflictelor civile, sociale, etnice şi religioase; apărării şi promovării democraţiei şi drepturilor omului; protecţiei mediului; protejării patrimoniului cultural şi a monumentelor istorice; prevenirii criminalităţii şi contribuirii la contracararea acesteia.

Pentru promovarea, consolidarea şi asigurarea proceselor democratice, dezvoltarea mecanismelor de participare şi afirmare a cetăţenilor la aceste procese, prin legea nr.111/2010 au fost create posibilităţi de dobândire a statutului de asociaţie de utilitate publică nu numai de către organizaţiile necomerciale fondate sub formă privată și fundaţie. Astfel, pot aplica pentru atribuirea statutului de utilitate publică organizaţiile necomerciale cu urmatoarea formă juridică de organizare: asociaţia obștească, instituţia privată şi fundaţia.

Organizaţiile de utilitate publică corespund următoarelor criterii generale: nu sunt implicate în activitatea politică; nu susţin partide politice, blocuri electorale sau candidaţi independenţi în alegeri; veniturile din activităţile desfășurate nu sunt distribuite între fondatori, membri sau persoane afiliate acestora. Pe lângă aceste criterii, activitatea organizaţiei trebuie să fie desfăşurată în interes general sau în interesul unor colectivităţi locale [24, p.17].

În prezent instituțiile societății civile sunt mai puţin interesate de obţinerea statutului de utilitate publică, deoarece acesta nu le aduce beneficii concrete şi procedura de obţinere a Certificatului de Utilitate Publică rămâne a fi în continuare complicată [25, p.2].

În 2014 Ministerul Justiţiei a elaborat modificări la Legea cu privire la asociaţiile obşteşti, care prevedea creşterea numărului de fondatori de la doi la trei şi stipula noi cerinţe de raportare, dar şi crearea unui registru electronic al OSC-urilor cu statut de utilitate publică, pentru a eficientiza implementarea Legii celor 2% din anul 2016 [26, p.2].

Următorul act normativ ce a jucat un rol important cu referire la societatea civilă se referă la *Legea cu privire la Fundaţii.* Aceasta este prima lege care reglementează activitatea organizaţiilor fără membri, adică a celor organizaţii care există sub altă formă juridică decât cele care au existat în Comunitatea Statelor Independente (CSI). Această lege este în concordanţă cu practica internaţională de reglementare a activităţii ONG-urilor şi poate servi ca exemplu pentru alte state din CSI şi Europa de Est. În prezent legislaţia Republicii Moldova permite crearea unor organizaţii non-profit cu sau fără membri. Aici avem în vedere Legea cu privire la asociaţiile obşteşti din 1996 şi Legea cu privire la Fun-

daţii din 1999. Posibilitatea de a avea o legislaţie care reglementează atât activitatea organizaţiilor non-profit cu membri, cât şi cea a organizaţiilor non-profit fără membri, facilitează dezvoltarea şi consolidarea sectorului trei.

Legea cu privire la Fundaţii impulsionează activităţile filantropice (de caritate) din Republica Moldova prin faptul că permite crearea fundaţiilor. Legea stabileşte de asemenea mecanismele de alocare a mijloacelor destinate unor scopuri filantropice şi a mecanismelor de supraveghere a folosirii lor. Este raţional ca atât agenţiile de stat care supraveghează respectarea ei în activitatea fundaţiilor, cât şi agenţiile de stat responsabile de prestarea de servicii sociale să aibă o concepţie clară despre rolul fundaţiilor în societate.

Dacă în CSI asociaţiile obşteşti sînt bine cunoscute, organizaţiile non-profit fără membri, cum sînt fundaţiile, reprezintă ceva nou. Rolul lor în societate şi aspectele prin care ele diferă de asociaţiile obşteşti nu întotdeauna sînt înţelese corect. Spre deosebire de asociaţiile care adesea sînt dependente de cotizaţii, donaţii şi granturi din partea fundaţiilor, donatorilor sau guvernelor, fundaţiile dispun de mijloacele proprii pentru a-şi desfăşura programele. Mai mult decât atât, ele ajută asociaţiilor să fie mai puţin dependente de bugetul de stat, deoarece le acordă asistenţă tehnică şi sprijin financiar. Pe lângă aceasta, fundaţiile le permit şi donatorilor particulari şi organizaţiilor / corporaţiilor donatoare să dispună de mecanisme prin care ar putea aloca mijloace băneşti şi oferi mijloace tehnice. Ca şi în cazul legilor despre fundaţii din alte ţări, legea cu privire la Fundaţii din Republica Moldova stabileşte că fundaţia este o organizaţie fără membri şi că ea se creează prin alocare de proprietate cu scopul de a realiza obiectivele prevăzute în statutul său. Mijloacele financiare şi materiale alocate sub forma de donaţie urmează să fie folosite numai pentru aceste obiective. Bineînţeles, acestea trebuie să fie necomerciale. În legea cu privire la Fundaţii se menţionează ce activităţi pot fi desfăşurate de către o fundaţie de utilitate publică. Acestea sînt de fapt activităţi educaţionale, ştiinţifice, culturale şi de protecţie a mediului ambiant. Legea cu privire la Fundaţii permite funcţionarea atât a FUP, cât şi a altor fundaţii. Cu toate acestea, unele prevederi ale legii se referă doar la FUP și este necesar să se dezvolte în continuare reglementările ce țin de fundațiile particulare.

Legea cu privire la Fundaţii stipulează că beneficiari ai fundaţiilor pot fi atât persoanele fizice, cât şi cele juridice. Totuşi, fundaţiile de utilitate publică pot aloca fonduri numai persoanelor particulare sau unor entităţi non-profit care desfăşoară activităţi de utilitate publică descrise în Codul fiscal (art.52-1). Prevederile respective ale Codului fiscal nu permit fundaţiilor de utlitate publică să finanţeze entităţi comerciale, sindicate şi partide politice. Ele limitează numărul posibililor beneficiari ai fundaţiilor de utilitate publică pentru a preveni folosirea neadecvată a fondurilor şi fraudele fiscale [8, p.46-47].

Legislaţia Republicii Moldova permite desfăşurarea activităţii economice de către şi în cadrul organizaţiilor neguvernamentale, doar dacă această activitate corespunde scopurilor statutare ale organizaţiei, în caz contrar indică necesitatea creării agenţilor economici de către ONG-uri.

Astfel, Codul Civil stipulează genurile de activitate ale organizațiilor necomerciale (noțiune cu care se operează în lege, dar care se refereă la activitatea sectorului non-profit), licențiate sau nu, cu condiția ca punctul acestora de referință să fie realizarea scopurilor prevăzute în statut, adică alt scop decât obținerea de venit. De asemenea, Codul Civil permite organizațiilor necomerciale să-și formeze un patrimoniu mai vast decât cel care există la momentul constituirii organizației necomerciale, prin posibilitatea sporirii veniturilor, fiind creată astfel o autofinanțare ce ar permite organizațiilor necomerciale să depindă de resursele financiare din exterior. Prevederea respectivă face referiri generale la genurile de activitate economică permise organizațiilor necomerciale prin practicarea directă sau indirectă a activității de întreprinzător. Astfel, teoretic, norma în cauză este bine redată, însă în practică nu este aplicată, fie din motivul că organizațiile necomerciale nu sunt interesate de aplicarea ei sau nu pot să o aplice, fie datorită faptului că nu este clar ce activitate rezultă din scopul propus de către organizațiile necomerciale [5]. Astfel, cadrul legal permite desfășurarea activităților economice de către organizațiile necomerciale, însă legea nu stabilește expres în ce măsură organizațiile necomerciale pot desfășura activități economice fără ca acestea să fie scutite de impozite și taxe, iar acest fapt este lăsat la discreția fondatorilor pentru a fi exhaustiv prevăzut în statut [1, p.92-93].

În mai 2014 s-au adus modificări la Codul Civil, care vizează înregistrarea şi reînregistrarea persoanelor juridice, inclusiv a instituţiilor societăţii civile. De exemplu, prin aceste modificări s-a simplificat şi s-au micşorat termenii procesului de dizolvare a persoanelor juridice, inclusiv asociaţiilor, de la doi ani la cel mult patru luni [26, p.2].

Cadrul legal cu privire la activităţile filantropice şi de sponsorizare se constituie din prevederile Constituţiei Republicii Moldova, ale Codului Civil şi a *Legii cu privire la Filantropie şi Sponsorizare*. Această lege stabilește bazele reglementării juridice a activităților filantropice și de sponsorizare, inclusiv a creării și funcționării organizațiilor filantropice, garanțiile statului privind activitățile filantropice şi de sponsorizare și determină formele de susținere a acestora de către autoritățile publice centrale și locale.

Art.21 al legii prevede că organizaţia filantropică obţine dreptul la facilităţi fiscale şi la alte facilităţi, legal stabilite, din data înregistrării ei de stat. Organizaţiile filantropice sînt în drept să utilizeze, pentru desfăşurarea activităţii lor şi acoperirea cheltuielilor administrative, până la 20% din mijloacele acumulate în scopuri filantropice. Această restricţie nu se extinde asupra retribuţiei participa-

nţilor la realizarea programelor filantropice. Din mijloacele numite se plătesc impozitele şi alte obligaţii, se fac defalcări în bugetul asigurărilor sociale de stat.

Art.36 din Codul Fiscal prevede că contribuabilul rezident are dreptul la deducerea oricăror donaţii făcute de el pe parcursul anului fiscal în scopuri filantropice sau de sponsorizare, dar nu mai mult de 10% din venitul impozabil. Însă studiile realizate în cadrul societăţii civile arată că legislaţia cu privire la finanţarea sectorului asociativ nu încurajează filantropia şi sponsorizarea de către agenţii economici.

Touşi, ONG au posibilitatea să obţină statutul de utilitate publică de la comisia de certificare a utilităţii publice care le oferă unele înlesniri fiscale, însă aceste înlesniri nu se referă la agenţii economici pentru a impulsiona filantropia şi sponsorizarea acestui sector [3, p.17].

Guvernul Republicii Moldova nu oferă granturi organizaţiilor neguvernamentale. Doar Ministerul Tineretului şi Sportului finanţează proiecte ale organizaţiilor neguvernamentale. Nici autorităţile publice locale nu oferă granturi ONG-urilor, dar acestea au început să contracteze direct ONG-urile pentru anumite servicii – studii de fezabilitate sau strategii de dezvoltare regională. Totodată, modificările operate în anul 2012 la *Legea cu privire la achiziţiile publice* fac referință asupra stabilirii tuturor etapelor procesului de achiziţii publice şi oferirea posibilității ca instituțiile socității civile să încheie contracte cu autoritățile publice [25, p.3]. De asemenea, modificările legislative operate permit organizaţiilor neguvernamentale să presteze servicii sociale, alături de instituţiile statului, în timp ce Legea privind acreditarea prestatorilor de servicii sociale facilitează această participare.

În conformitate cu prevederile Strategiei de Dezvoltare a Societăţii Civile pentru perioada 2012–2015, este introdusă în Codul Fiscal *Legea 2%,* de la 1 ianuarie 2014 pentru persoanele juridice şi de la 1 ianuarie 2015 pentru persoanele fizice, pentru ca contribuabilii, persoanele juridice şi fizice să aibă posibilitatea să direcţioneze 2% din impozitul pe venit către o entitate nonprofit [23, p.23], prioritate având organizaţiile cu statut de utilitate publică [25, p.2].

În iulie 2014, au fost aprobate modificările la Codul fiscal care stabilesc cadrul legal pentru ca persoanele fizice şi juridice să poată dona 2% din impozitul lor pe venit către instituţiile societăţii civile cu statut de utilitate publică. Pe lângă instituţiile societăţii civile, modificările adoptate permit organizaţiilor religioase să acceseze această finanţare fără vreo cerinţă de eligibilitate sau raportare. Guvernul nu a reuşit să elaboreze în 2014 mecanismele de aplicare a Legii celor 2%, iar distribuirea impozitului pe venit a persoanelor fizice la propria dorinţă este planificată din anul 2016 [26, p.2].

Legea privind acreditarea prestatorilor de servicii sociale. Acreditarea este forma oficială de recunoaştere de către instituţiile publice a capacităţii prestatorilor publici sau privaţi de a oferi servicii, conform standardelor minime de

calitate, precum şi modul în care scopurile şi obiectivele acestora respectă principiile fundamentale ale drepturilor omului, capacitatea de susţinere materială a serviciilor şi abilităţile de atragere a unor resurse suplimentare, practici sociale nediscriminatorii şi existenţa unor planuri şi proceduri de evaluare periodică a serviciului.

Legea prevede că acreditarea prestatorilor de servicii sociale se efectuează în scopul determinării, în baza standardelor de calitate pentru serviciile sociale, a capacităţii prestatorilor de servicii sociale, indiferent de tipul de proprietate, forma juridică de organizare şi subordonare administrativă, de a presta populaţiei servicii sociale calitative, precum şi în scopul sporirii răspunderii pentru respectarea standardelor de calitate. Criteriile generale pentru acreditarea prestatorilor de servicii sociale sînt: baza tehnico-materială; activitatea economico-financiară; calificarea personalului; conformitatea calităţii serviciilor sociale cu standardele minime de calitate ale serviciilor sociale.

Sistemul naţional de acreditare a prestatorilor de servicii sociale este constituit din: a) Consiliul naţional de acreditare a prestatorilor de servicii sociale - instituit pe lângă Ministerul Muncii, Protecţiei Sociale şi Familiei; b) grupurile de experţi pentru evaluare – formate din rândul specialiştilor cu o înaltă calificare profesională din diferite domenii, în funcţie de tipul serviciilor sociale care urmează a fi acreditate.

Legea, de asemenea, prevede că prestatorii de servicii sociale se supun acreditării, în mod obligatoriu, o dată în 5 ani. Totodată, prestatorii de servicii sociale acreditaţi iniţial solicită acreditarea nu mai târziu de un an de la începutul activităţii sale. Consiliul, în termen de 5 zile lucrătoare din data luării deciziei despre acreditarea iniţială, eliberează prestatorului un certificat de acreditare iniţială care este valabil timp de un an.

Legea sindicatelor este principalul act normativ care reglementează raporturile sociale ce apar în legătură cu realizarea de către cetăţeni a dreptului constituţional de a întemeia şi de a se înscrie în sindicate. Ea stabileşte cadrul juridic al întemeierii şi garanţiile activităţii sindicatelor, reglementează relaţiile lor cu autorităţile publice, patronii şi cu asociaţiile acestora. Legea defineşte o serie întreagă de noţiuni specifice, sindicatele fiind organizaţii obşteşti din care fac parte, pe principii benevole, persoane fizice unite după interese comune, inclusiv ce ţin de activitatea lor şi sînt constituite în scopul apărării drepturilor şi intereselor profesionale, economice, de muncă şi sociale, colective şi individuale ale membrilor lor. Documentul statuează prioritatea reglementărilor internaţionale în domeniu la care Moldova este parte asupra celor naţionale în cazul în care cele din urmă vin în contradicţie cu primele.

Importantă este şi prevederea conform căreia sindicatele sînt independente în activitatea lor faţă de autorităţile publice de toate nivelurile, faţă de partidele politice, faţă de asociaţiile obşteşti, faţă de patroni şi asociaţiile acestora, nu sînt

supuse controlului lor şi nu li se subordonează. În aceeaşi ordine de idei, Legea sindicatelor interzice influenţarea asupra persoanelor prin ameninţare sau mituire, prin promisiuni în scopul de a le obliga să renunţe la înscrierea în sindicat, să iasă dintr-un sindicat şi să se înscrie în altul, etc. Documentul se referă, de asemenea, la modalitatea întemeierii şi înregistrării sindicatelor, la drepturile lor de bază, printre care putem menţiona: dreptul la apărarea intereselor membrilor de sindicat; dreptul de a participa la administrarea treburilor publice; dreptul de a participa la elaborarea proiectelor de programe social-economice şi de acte juridice; dreptul la negocieri colective, la încheierea contractelor colective de muncă şi la exercitarea controlului asupra executării lor; drepturile în domeniile protecţiei muncii şi sociale a lucrătorilor; dreptul de participare la soluţionarea litigiilor individuale şi colective de muncă, etc.

Cadrul legal şi instituţional cu privire la sindicate asigură condiţii prielnice pentru dezvoltarea mişcării sindicale în Republica Moldova. Cu toate acestea, rămân încă multe lucruri de făcut pentru valorificarea deplină a drepturilor de care beneficiază membrii de sindicat. Principalele impedimente în această cale o constituie situaţia economică precară a Republicii Moldova care se răsfrânge negativ asupra unei părţi considerabile a salariaţilor, dar şi voinţa încă scăzută a reprezentanţilor autorităţilor publice centrale şi locale de a aplica prevederile naţionale şi internaţionale în domeniu. Aceste obstacole reduc, bineînţeles, eficienţa activităţii organizaţiilor sindicale în Republica Moldova, dar şi a rolului lor social.

Orice organizație neguvernamentală din Moldova poate obţine venituri din furnizarea de bunuri şi servicii, atât timp cât acest lucru este stipulat clar în statutul său şi nu contravine legislaţiei. Astfel, la iniţiativa societăţii civile în 2013 a fost lansat proiectul Legii privind antreprenoriatul social. Această lege este focusată pe oferirea instituțiilor societății civile un cadru pentru dezvoltarea activităţilor generatoare de venit şi angajarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilităţi. În noiembrie 2013, proiectul Legii privind antreprenoriatul social a fost prezentat Ministerului Economiei, care a creat un grup de lucru pentru discuţia acestuia [25, p.2]. Totuşi, documentul a rămas în etapa de aşteptare până și în prezent.

Ca să rezumăm, legislația, în sensul său larg ar trebui să creieze întotdeauna un mediu favorabil de funcţionare a instituţiilor societății civile, iar modificările în legi trebuie să fie efectuate cu mare prudenţă. În același timp, este necesară crearea condiţiilor optime valorificării cadrului legislativ existent cu privire la sectorul asociativ, dar și instituirea unei modalităţi de înregistrare operativă a organizaţiilor neguvernamentale în special în mediul rural. Propunerile într-o astfel de direcție trebuie să fie evaluate în funcție de condițiile instituționale specifice - de exemplu, tipul de regim politic și nivelul de independență al justi-

ţiei, accesibilitate şi eficienţă care produc efecte directe asupra mobilizării angajării civice.

Bibliografie:

1. Brighidin A., Godea M., Ostaf S. Studiu privind dezvoltarea organizaţiilor neguvernamentale din Republica Moldova. - Chişinău: Bons Offices, 2007.
2. Bucătaru I. Aspecte juridico-politice ale procesului de instituţionalizare a partidelor politice din Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXII. - Chişinău: CEP USM, 2003.
3. Caraseni Gh. Studiul: Transparenţa şi durabilitatea financiară a ONG-urilor din Moldova. Decembrie, 2011, [on-line] http://www.fhi360.md/files/Raportul_Studiu_de_Transparenta_si_durabilitatea_ONG_Fi nal.pdf (vizitat 26.10.2015).
4. Chistruga I. Societatea civilă şi statul în Republica Moldova: probleme de interacţiune. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea IV. - Chişinău: USM. 1994, vol. IV.
5. Codul Civil al Republicii Moldova. // Monitorul Oficial Nr.82-86 din 22.06.2002.
6. Constituţia Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994.
7. Decretul Prezidiului Sovietului suprem al RSSM "Cu privire la modul provizoriu de înregistrare a asociaţilor obşteşti ale cetăţenilor în RSS Moldovenească", nr.3459, 25 august 1989. // Veştile Sovietului Suprem şi ale Guvernului RSSM, 1989, nr.8, art. 204.
8. Izdebschi N., Siniaeva T. Pentru ce şi cum se creează fundaţiile. - Chişinău: BIOTICA. 2003.
9. Juc V. Viaţa politică în Republica Moldova. // Destin Românesc. Revistă de istorie şi cultură. - Chişinău, 2001, №4.
10. Legea cu privire la partidele politice şi alte organizaţii social-politice nr.718 din 17.09.1991. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.11-12, art. 106 din 1991.
11. Legea Republicii Moldova cu privire la Asociaţiile Obşteşti nr.837 din 17.05.1996. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.153-156 din 02.10.2007.
12. Legea Republicii Moldova cu privire la Fundaţii nr.581-XIV din 30.07.1999. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.118-119 din 28.10.1999.
13. Legea Republicii Moldova cu privire la Filantropie şi Sponsorizare nr.1420-XV din 31.10.2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.185-189 din 31.12.2002.

14. Legea privind Achizițiile Publice nr.96 din 13.04.2007. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.107-111 din 27.07.2007.
15. Legea privind Acreditarea Prestatorilor de Servicii Sociale nr.129 din 08.06.2012. // Monitoril Oficial al Republicii Moldova nr.181-194 din 31.08.2012.
16. Legea Sindicatelor nr.1129-XIV din 07.07.2000. // MonitorulOficial al Republicii Moldova nr.130-132 din 19.10.2000.
17. Legea privind partidele politice nr.294 din 21.12.2007. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44 din 29.02.2008.
18. Mihailov V., Moșneaga V., Rusnac Gh., Rusnac V. Partidele și organizațiile social-politice în Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea I. - Chișinău: USM, 1996. p.9-15.
19. Rose-Ackerman S. From Elections to Democracy in Central Europe. Public Participation and the Role of Civil Society. East European Politics & Societies, Vol.21, Issue 1 (winter), 2007.
20. Trombiţki I., Siniaeva T. Pentru ce şi cum se înfiinţează asociaţiile obştești. Ediţia a treia (revăzută şi completată). – Chişinău: Eco-TIRAS, 2008.
21. Ţîrdea B. Afirmarea societăţii civile în contextul teoriei modernizării (cazul Republicii Moldova). // Studia universitatis. Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova (Seria Științe Sociale), nr.1(11). - Chișinău: CEP USM, 2008.
22. Ţîrdea B. Geneza societăţii civile în Republica Moldova: modelul discontinuu. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). - Chișinău: USM, 2007. nr.4 (XXXIX).
23. Ţugui E. Organizaţiile neguvernamentale din Republica Moldova: evoluţie, activităţi şi perspectivele dezvoltării. - Chişinău: Biblioteca IDIS „Viitorul”, 2013.
24. Ţurcan A. Ghid pentru ONG-urile de utilitate publică din Republica Moldova. Noutăţi legislative – considerații generale și aplicabilitatea practică. - Chişinău. 2012.
25. USAID. Indexul Sustenabilităţii organizaţiilor societăţii civile. 2013, http://www.fhi360.md/docs/INDEXUL%20SUSTENABILIT%C4%82%C5%A2II%20ORGANIZA%C5%A2IILOR%20SOCIET%C4%82%C5%A2II%20CIVILE%202013%20%E2%80%93%20REPUBLICA%20MOLDOVA.pdf (vizitat 16.10.2015).
26. USAID. Indexul sustenabilității organizațiilor societății civile Republica Moldova. 2014, http://crjm.org/wp-content/uploads/2015/07/Index-OSC-2014-MD.pdf (vizitat 16.10.2015).

Prezentat la redacție
la 18 decembrie 2015

ОПЫТ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЦЕЛОСТНОСТИ ИЗБИРАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ПОСРЕДСТВОМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ОРГАНИЗАТОРОВ ВЫБОРОВ

Павел КАБАЧЕНКО
Пакистан, Исламабад, Международный фонд избирательных систем (IFES)
Специалист по организации выборов, докторант Молдавского государственного университета, факультета международных отношений, политических и административных наук, Кишинёв, Республика Молдова

This article examines experience of the Moldovan Central Electoral Commission in strengthening electoral integrity through a comprehensive reform of the electoral training and capacity building system. Before the reforms, which started in 2008, training of election officials didn't have standardized, unified structure and was conducted by elections officials often without training skills and experience. During the last seven years the system of training of election officials (permanent and temporary) has undergone significant changes. Training of election officials has not only acquired a systematic, continuous character, but also improved its quality in terms of training methodology, planning and organization of the learning process, number and variety of categories of trainees, use of innovative methods and new technologies. There were institutional changes as well. The training responsibility shifted from Central Electoral Commission and heads of the District Electoral Councils to specialized, professional body - Center for Continuous Electoral Training (CCET). The CCET has a well structured curriculum, innovative approach and experts who are certified BRIDGE facilitators providing training not only to Moldovan election officials, but also to Romanian and Ukrainian colleagues. Moldovan training model, being recognized by international experts and observers as a successful one, now is studied by a number of countries from the region which are reforming their training systems. However, despite of the significant progress, a number of problems still persist. One of the major issues affecting the integrity of elections is high rotation of the election officials. Being rotated by political parties such election officials usually remain un-trained and become vulnerable to the malpractice or fraud. One of the possible solutions of this problem is intensive, continuous training and obligatory certification of election officials of all levels. Obligatory certification is one of the proposed immediate actions and further reforms. Besides that CCET is planning to open regional training / re-

source centers, improve and intensify on-line training switching with time to a blended learning model.

Key-words: *Electoral integrity, training and capacity building of electoral officials, continuous training center, certification of electoral officials.*

Главной обязанностью и целью избирательных органов является организация и проведение свободных и справедливых выборов, результаты которых, вне зависимости от их политической составляющей, будут пользоваться доверием всех граждан страны. Достижение этой цели возможно при соблюдении ряда условии, обеспечивающих целостности выборов (election integrity) [11]. Одним из таких условий является создание профессиональных избирательных органов, которые в своей работе соблюдают действующее законодательство и ориентируются на международные стандарты в области выборов. В своде рекомендуемых норм Венецианской комиссии Совета Европы отмечается, что для организации выборов необходим персонал, обладающий «специализированными навыками» и прошедший «стандартную подготовку» [1]. Поэтому организация процесса обучения и создание необходимых условий для повышения уровня профессионализма организаторов выборов часто является одним из основных приоритетов руководства избирательных органов.

В Молдове структура системы профессиональной подготовки организаторов выборов была заложена в 1997 году вместе с принятием Кодекса о выборах, в котором определялось понятие «служащего избирательной сферы», а также функции Центральной избирательной комиссии (ЦИК) и окружных избирательных советов, которые являются ответственными за инструктирование служащих избирательной сферы, а также могут по запросу политических партий и других общественно-политических образований организовать «курсы по инструктированию» и «семинары» для их представителей [15].

Необходимо отметить, что помимо Кодекса о выборах профессиональное обучение и подготовка служащих избирательной сферы регулируется рядом общих законодательных актов. К таковым относятся: закон о государственной службе, концепция кадровой политики в области государственной службы, концепция профессиональной ориентации, подготовки и профессионального обучения людских ресурсов, постановления правительства «О повышении квалификации государственных служащих», «Об организации непрерывного профессионального обучения» [18].

До начала реформ, запущенных ЦИКом в 2008 году, профессиональная подготовка организаторов выборов в Молдове сводилась к простому инструктажу, носила непостоянный характер и не соответствовала реальным потребностям обучающихся [18]. Незадолго до выборов Центральная

избирательная комиссия проводили собрания лекционного типа, на которых рассматривались основные правовые аспекты проведения выборов и административные задачи, стоящие перед организаторами выборов и представителями местной власти. Чаще всего такие собрания охватывали только глав окружных избирательных советов и участковых избирательных бюро, которые в меру своих способностей и желания информировали остальных членов избирательных органов об их обязанностях и роли до и во время дня голосования. Такой подход был малоэффективным и приводил к утрате доверия со стороны участников выборов в связи с многочисленными нарушениями избирательных процедур, содержащихся в Кодексе о выборах и инструкциях ЦИКа.

Однако за последние семь лет система профессиональной подготовки организаторов выборов в Молдове претерпела значительные изменения, которые позволили вывести процесс обучения служащих избирательной сферы на качественно новый уровень, соответствующий международным стандартам и рекомендациям. Данные изменения затронули все аспекты подготовки организаторов выборов. Рассмотрим детально самые главные из них.

Непрерывность и цикличность образовательного процесса

Подготовка организаторов выборов в Молдове приобрела постоянный / непрерывный характер. В соответствии с концепцией электорального цикла обучение и укрепление потенциала организаторов выборов проходит красной нитью (в разных формах) через все этапы избирательного процесса[2]. ЦИК ушел от практики простого информирования организаторов выборов, сделав повышение уровня квалификации организаторов выборов одним из стратегических направлений своего институционального развития [7]. Помимо прикладных тренингов (operational training) для членов избирательных органов, которые обычно проводятся непосредственно перед выборами и сразу после формирования соответствующих органов, ЦИК запустил программу обучения потенциальных членов окружных избирательных комиссий и участковых избирательных бюро, осуществляемую задолго до выборов. В преддверии ежегодного обновления избирательных

[2] *Концепция электорального цикла (Electoral Cycle Approach) была разработана институтом поддержки демократии и помощи в проведении выборов (International IDEA) и Европейской Комиссией для повышения эффективности технической поддержки в области выборов, оказываемой этими организациями в разных странах. Концепция была поддержана и получила развитие в программах ПРООН, Международного фонда избирательных систем и других организаций, включая избирательные органы многих стран [16].*

списков обучение стали проходить представители местной администрации.

Нормальной практикой стали семинары, проводимые по международной системе обучения организаторов и участников выборов BRIDGE.[3] Так, за последние пять лет были проведены семинары в области гражданского образования и просвещения избирателей, голосования за рубежом, стратегического планирования в области выборов, гендера и выборов, финансирования избирательных кампаний и регистрации избирателей, а также тренинг для тренеров по системе BRIDGE.

Помимо семинаров, в инструментарий ЦИКа были включены методы мониторинга и оценки качества осуществляемых программ. Проводится постоянное совершенствование образовательных программ путем анализа обратной связи участников, а также прямых наблюдений на выборах и разбора ошибок на конференциях, проводимых по итогам выборов.

Использование современных методов обучения

Существенным изменениям подверглась и методика обучения служащих избирательной сферы. Произошел переход от устаревшей практики информирования в больших группах к современным, интерактивным тренингам в малых группах. В основу был поставлен принцип сформулированный Бенджамином Франклином: «Скажи мне и я забуду. Научи меня и я запомню. Вовлеки меня и я выучу». Для обеспечения вовлеченности каждого из участников тренинга в процесс обучения были включены ролевые игры и моделирование различных ситуации и процессов дня выборов; упражнения на оборудовании (компьютерах и др), используемом до и в день выборов. На тренингах стали использовать интерактивные презентации, мозговой штурм, игры, работу в малых группах и обучающие фильмы.

Помимо этого ЦИК увеличил количество и качество своей учебной литературы. Так, если до 2008 члены избирательных советов и участковых избирательных бюро получали ограниченное количество инструкционных материалов, которые представляли собой сборник статей из Кодекса о выборах и набор инструкций ЦИКа, то уже в 2009 году начали появляться

---

[3] *Учебная программа BRIDGE представляет собой международный куррикулум в области организации и проведения выборов, объединяющий в себе 24 образовательных модуля. На данный момент BRIDGE является программой используемой организаторами выборов на всех континентах для обучения и повышения квалификации организаторов выборов, политических партий, гражданского общества и журналистов. BRIDGE включает в себя опыт экспертов в области выборов со всего мира, работающих в рамках таких организаций как Австралийская избирательная комиссия (AEC), Международный институт поддержки демократии и помощи в проведении выборов (International IDEA), Международный фонд избирательных систем (IFES), Программа развития ООН (ПРООН) и Отдел содействия выборам Организации Объединенных Наций (UNEAD) [18].*

первые руководства, написанные простым языком, понятным временным работникам избирательной сферы, а также содержащие схемы, таблицы и рисунки, значительно облегчающие понимание и запоминание материала. Кроме того, были разработаны плакаты, содержащие пошаговые инструкции для членов избирательных бюро и другие материалы, способствующие повышению качества работы служащих избирательной сферы в день выборов [4, p.3].

Многообразие обучаемых участников электорального процесса

По сравнению с 2008 годом, значительно увеличилось количество, а также категории обучаемых лиц. Если раньше процесс обучения ограничивался главами и секретарями окружных избирательных советов и участковых избирательных бюро, то сейчас процесс подготовки охватывает максимально возможное количество членов избирательных органов всех уровней, а также других лиц участвующих в избирательном процессе (операторы и администраторы информационных систем, финансовые работники избирательной сферы, представители местной администрации). Также в процесс подготовки были включены представители политических партий и их финансовые менеджеры, наблюдатели и представители средств массовой информации, судьи.

Стандартизация и повышение качества программ обучения

Важным условием обучения организаторов выборов является стандартизация учебного материала и единообразие в методах преподавания и объяснения избирательных процедур и деталей организации избирательного процесса. С 2008 года в ЦИКе началась разработка стандартных программ по обучению служащих всех уровней, которые были обкатаны за время многочисленных выборов с 2009 по 2013 год. Также были стандартизированы и учебные материалы, получаемые временными служащими избирательной сферы перед выборами. Хорошей традицией стали конференции/семинары по анализу ошибок и проблем, проводимые ЦИКом после каждых выборов. В рамках данных мероприятий осуществлялся сбор обратной связи со стороны представителей участковых избирательных бюро, окружных избирательных советов и местной администрации относительно недостатков и сильных сторон организации и проведения обучения служащих избирательной сферы. Данная информация позволяла улучшать программы обучения организаторов выборов посредством их адаптации к требованиям и нуждам организаторов выборов.

Создание Центра непрерывного образования

Важным событием в развитии системы подготовки организаторов выборов в Молдове стало внесение изменений в Кодекс о выборах относительно создания Центра непрерывного образования в избирательной сфере, который должен был играть ведущую роль в повышении квалификации и обеспечении профессиональной подготовки организаторов выборов [12].

Идея создания центра появилась еще в 2008 году в рамках процесса совершенствования избирательных процедур и воплощения в жизнь рекомендации международных и гражданских наблюдателей. Реформы, запущенные Центральной избирательной комиссией, были направлены на укрепление целостности избирательного процесса, и в том числе касались и сферы обучения организаторов выборов. Новые (на 2008 год) идеи относительно развития области профессиональной подготовки организаторов выборов нашли свое воплощение в Стратегии «обучения лиц, деятельность которых связана с организацией и проведением выборов, и гражданского воспитания избирателей на 2008-2013 годы», одной из задач которой было создание Центра непрерывного образования [17].

Поправки, обеспечивающие правовую основу работы центра, были внесены в Кодекс о выборах в 2010 году [12]. В декабре 2011 ЦИК принял решение о создании центра, однако в полную силу центр стал функциионировать только в 2013 году [5]. Создание Центра непрерывного образования в избирательной сфере стало результатом и логическим продолжением реформ направленных на повышение профессионального уровня организаторов выборов. На данный момент куррикулум Центра непрерывного образования состоит из четырех образовательных программ: программа обучения тренеров в избирательной сфере, программа обучения и аттестации членов окружных избирательных бюро, программа обучения членов окружных избирательных советов и программа обучения представителей органов местного публичного управления [13]. Также существует программа дистанционного обучения он-лайн, которая состоит из 15 модулей/курсов рассчитанных на общую подготовку, подготовку к парламентским выборам и референдумам, подготовку к выборам в местные органы власти [14]. Помимо этого центр экспериментирует с инновационными методами образования (тренинг через искусство) [6], а также осуществляет программы направленные на включение лиц с ограниченными возможностями в избирательный процесс [8, с.12]. Начиная с осени 2015 года, Центр непрерывного образования совместно с Факультетом международных отношений, политических и административных наук Государственного университета Молдовы запусти программу обучения магистров в об-

ласти политического менеджмента и организации выборов[4]. Успешное применение наработок прошлых лет и продолжение реформ превратило Центр непрерывного образования в избирательной сфере в один из региональных лидеров в своей области.

Сертификация организаторов выборов

Помимо «Центра непрерывного образования в избирательной сфере» еще одним нововведением стала сертификация организаторов выборов. Так, в соответствии с новыми нормами Кодекса о выборах 2010 года, все члены окружных избирательных советов и участковых избирательных бюро, начиная с 2013 года, могли бы стать таковыми только после прохождения соответствующей подготовки в рамках программ Центра непрерывного образования в избирательной сфере и получения свидетельства о соответствующей квалификации [12]. Однако, в преддверии парламентских выборов 2014 года, сертификация организаторов выборов из обязательного приобрела рекомендательный характер [3]. Это произошло, возможно, в связи с невозможностью выполнения этого требования и обучения в короткий срок, остававшийся до выборов со времени начала работы центра, порядка 20.000 человек, необходимых для формирования избирательных органов всех уровней. Сейчас, когда по данным Центра непрерывного образования обучение в рамках программ центра уже прошло более 40.000 человек [5], когда усовершенствованна структура центра и повышено качество образовательных программ, парламент вновь рассмотрит обязательный характер сертификации для организаторов выборов [3].

Однако, несмотря на значительный прогресс, все существует ряд проблем, с которыми сталкиваются ЦИК и Центр непрерывного образования, и которые плохо влияют на качество и результативность работы служащих избирательной сферы. Так, например, по мнению гражданских наблюдателей Ассоциации «Promo-Lex», порядка 10% протоколов окружных избирательных бюро содержат ошибки [3]. Вызвано это как человеческим фактором, так и недостаточным знанием процедур со стороны организаторов выборов. Одной из основных причин этого является кадровый вопрос в политических партиях, которые выдвигают своих представителей в состав избирательных органов. Часто партии осуществляют их замену незадолго

---

[4] *Цель магистерской программы «Политический менеджмент и организация выборов» заключается в накоплении знаний, формировании компетенций и навыков в области управления политическими процессами и организации выборов. В рамках программы проводятся теоретические лекции, практические интерактивные занятия и исследования под руководством преподавателей Факультета международных отношений, политических и административных наук и экспертов Центра непрерывного образования в избирательной сфере и ЦИКа [19].*

или прямо перед днем голосования, не руководствуясь критерием профессионализма и не заботясь о том, чтоб назначать своих представителей из числа прошедших обучение в рамках программ Центра непрерывного образования [5]. Таким образом, часть членов избирательных органов в день выборов не обладают необходимыми знаниями процедур и имеют общее представление об избирательном процессе и своих обязанностях. С похожей проблемой сталкиваются организаторы выборов не только в Молдове, но и Украине и других странах нашего региона, где иногда ротация временных служащих избирательной сферы составляет до 40% от их общего числа [4; 9].

Учитывая специфику Молдовы, Центр непрерывного образования в избирательной сфере планирует продолжения начатых реформ и совершенствование системы обучения организаторов выборов. Обязательная сертификация членов окружных избирательных советов и участковых избирательных бюро повлечет за собой: а) необходимость в разработке и обкатке методологии сертифицикации организаторов выборов, которая будет хорошо принята политическими партиями и другими участниками избирательного процесса, и не будет восприниматься в качестве механизма манипуляции и давления на организаторов выборов; б) учитывая проблему высокой ротации, вызовет необходимость увеличения числа обученных и сертифицированных организаторов выборов. В связи с этим Центр непрерывного образования планирует создание ресурсного центра и своих представительств в регионах, улучшение он-лайн обучения и применение методологии смешанного обучения, когда традиционные семинары и тренинги дополняются и идут в связке с дистанционными курсами он-лайн [5].

Кроме того, согласно проекту Стратегического плана на 2016-2019 годы, ЦИК намерен продолжать непрерывное образование служащих избирательной сферы, а также расширить свой штат за счет постоянных представителей ЦИКа на местном уровне. Постоянные представители ЦИКа пройдут соответствующую подготовку в Центре непрерывного образования в избирательной сфере. Другим приоритетным стратегическим шагом, связанным с новыми обязанностями ЦИКа в области политического финансирования, станет усиленная подготовка кадров в этой области, что включает в себя как надзор финансирования политических партий в целом, так и финансирования избирательных кампаний в частности [2].

Таким образом, за семь лет реформ, система подготовки служащих избирательной сферы (постоянных и временных) претерпела значительные изменения. Подготовка организаторов выборов не просто приобрела систематический, непрерывный характер, но и улучшило свое качество с точки зрения методики преподавания, планирования и организации процесса

обучения, количества и разнообразия категорий обучаемых, использования инновационных методов и новых технологий. Претерпела изменение и институциональная форма организации процесса обучения, которое проводится теперь не силами отдела аппарата ЦИКа и главами окружных избирательных советов, а специализированным Центром непрерывного образования, специалисты которого являются профессионалами, аккредитованными международными организациями и проводящими обучение не только для своих молдавских коллег, но и организаторов выборов из Румынии и Украины. Сейчас молдавский опыт реформирования в области обучения служащих избирательной сферы стал предметом изучения и адаптации к потребностям других стран [10].

Центр непрерывного образования в избирательной сфере и ЦИК ставят перед собой далеко идущие, амбициозные цели стратегического характера. Достижение этих целей, направленных на повышение уровня профессионализма организаторов выборов и устранение имеющихся ошибок, что в конечном итоге может привести к обеспечению целостности избирательного процесса и позволит повысить уровень доверия граждан к ЦИКу как организации и результатам выборов в целом. Однако, осознавая всю важность процесса обучения и профессиональной подготовки организаторов выборов, не стоит забывать, что для достижения целостности избирательного процесса реформирования только одной сферы деятельности ЦИКа недостаточно. Процесс реформ должен носить систематичный и комплексный характер, затрагивая все сферы организации выборов.

Литература

1. Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report, Venice Commission, October 2002, www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2002)023rev-e.aspx
2. Comisia Electorală Centrală prezintă spre consultări publice proiectul Planului strategic al Comisiei pentru anii 2016-2019, 20.10.2015, www.cec.md/index.php?pag=news&id=1070&rid=14066&l=ro
3. Directoarea CICDE - Natalia Iuraș, despre certificarea obligatorie a funcționarilor electorali, Realitatea TV, 1 noiembrie 2015, www.youtube.com/watch?v=2xYirsefa80
4. Forms and methods of training for electoral officials: lessons learned from regional experience, Summary of the round table discussions, CEC, CICDE, IFES, November 22, 2012
5. Iuras N. Presentation “Bringing passion to Electoral Training”, ACEEEO annual conference, Continuous training of electoral stakeholders and Equa-

lity of voters, equality of votes, Chisinau, 9-11 September 2015, www.youtube.com/watch?v=ajxbJf0u_9E
6. Iuras N. Presentation “Reinventing Leadership and Gender Equality Trainings through Art”, ACEEEO annual conference, Continuous training of electoral stakeholders and Equality of voters, equality of votes, Chisinau, 9-11 September 2015, www.youtube.com/watch?v=VPM6xQyHFCc
7. Planul strategic pentru perioada 2012-2015, Aprobat prin hotărîrea Comisiei Electorale Centrale nr.1028 din 9 decembrie 2011, http://www.cec.md/files/files/Planificare_Strategica.pdf
8. Raportul asupra activităţii desfăşurate de Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral pe lîngă Comisia Electorală Centrală în anul 2014, Aprobat prin hotărîrea Comisiei Electorale Centrale nr.3165 din 10 februarie 2015
9. Statement of Preliminary Findings and Conclusions, Albania, Local Elections, OSCE/ODIHR, June 2015, www.osce.org/odihr/elections/albania/165726
10. The Center for Continuous Electoral Training (CCET) presented as model in Albania, www.cicde.md/index.php?pag=news&id=1150&rid=1029&l=en#sthash.zFtI2M3K.dpuf
11. Доклад «Усиление демократии: стратегия улучшения прозрачности выборов во всем мире», Глобальная комиссия по выборам, демократии и безопасности (Global Commission on Elections, Democracy and Security), Лондон, 14 сентября 2012, www.idea.int/elections/global-commission-2012/
12. Закон о внесении изменений и дополнений в Кодекс о выборах, Nr.119 от 18.06.2010. // Monitorul Oficial Nr.108-109 от 29.06.2010; http://lex.justice.md/ru/335036/
13. Интернет страница Центра непрерывного образования в избирательной сфере, www.cicde.md/index.php?pag=page&id=1104&l=ru
14. Интернет страница программы онлайн обучения Центра непрерывного образования в избирательной сфере, www.e-learning.cicde.md/cursuri-online-cicde
15. Кодекс о выборах Nr.1381 от 21.11.1997. // Monitorul Oficial Nr.81 от 08.12.1997, http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312765&lang=2
16. www.ecycle.idea.int
17. Постановление об утверждении Стратегии обучения лиц, деятельность которых связана с организацией и проведением выборов, и гра-

жданского воспитания избирателей на 2008-2013 годы, Nr.1765 от 08.07.2008. // Monitorul Oficial Nr.154-156 от 15.08.2008
18. www.bridge-project.org
19. www.managementelectoral.md

Представлен в редакцию
23 ноября 2015 года

FINANŢAREA PARTIDELOR POLITICE: ÎN CARE DIRECŢIE MERGEM?

Pavel MIDRIGAN
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere”, Facultatea Relaţii Internaţionale şi Ştiinţe Politice
Doctor în politologie, conferenţiar

Odată cu apariţia partidelor politice eventual a apărut şi problema finanţării acestora, cu atît mai mult în perioadele electorale. În articolul prezentat sunt analizate unele aspecte a finanţării partidelor politice.

Finanţărea partidelor politice şi a campaniilor electorale reprezintă unul dintre cele mai importante aspecte în stabilirea democraţiei. Reglementarea finanţelor partidelor politice şi a campaniilor electorale este esenţială pentru garantarea independenţei faţă de influenţele inadecvate şi pentru asigurarea oportunităţilor egale. Existenţa unui cadru legal eficient şi aplicabil contribuie la stabilirea unui echilibru între finanţarea privată în mod transparent şi oportunitatea finanţării de stat.

Political parties financing and electoral campaigns is one of the most important aspects of establishing democracy. Regulating finance political parties and election campaigns is crucial to ensure independence from improper influence and equal opportunities.

The existence of an efficient and applicable legal framework contribute to balancing private financing in a transparent way and state funding opportunity.

Cuvinte cheie: partide politice; princii democratice; cadrul legal; finanţarea partidelor politice; finanţarea de stat; finanţarea privată; campanie electorală; controlul financiar.

Este indiscutabil faptul, ca existenta si activitatea partidelor politice sunt determinate in mod natural si de resursele financiare si ca nici o campanie electorala nu ar putea avea loc fara finantare, oricare ar fi forma acesteia (publica, privata sau mixta).

Conform unor analizelor efectuate, importanta finantarii partidelor politice este una primordială şi contribuie într-o mare măsură şi la rezultatele alegerilor, fie parlamentare, fie locale. A devenit deja o realitate, că campaniile electorale au devenit lupta „sacilor de bani” şi nu numai în Republica Moldova, în unele cazuri, cu implicarea factorului extern, a companiilor transnaţionale, etc.

Această problemă se discută de mult timp şi în Republica Moldova. După fiecare scrutin electoral, concurenţii electorali se acuză reciproc de utilizarea re-

surselor administrative, de folosirea ilegală a sumelor enorme de bani, de fraude electorale prin distribuirea produselor alimentare, cumpărarea voturilor .... O analiză în acest sens a fost făcută la fiecare scrutin electoral de către Asociaţia „Promo-Lex”, care împreună cu alte organizaţii din domeniul electoral, au format Coaliţia Civică Pentru Alegeri Libere şi Corecte, la care o să mă refer în această lucrare.

De menţionat faptul, că Comisia Electorală Centrală, organele fiscale, organele de drept competente nu au fost capabile de a depista eficient şi a curma aceste fenomene negative, care au contribuit untr-o măsură sau alta la legimitatea alegerilor. În acelaşi timp, lipseşte un cadru legal adecvat, care ar reglementa clar folosire surselor financiare de partidele politice şi controlul eficaci asupra folosirii surselor financiare de către concurenţii electorali. Aceasta a dus inevitabil la încrederea destul de scăzută a cetăţenilor în partidele politice şi încrederea în legimitatea unor alegeri libere şi corecte.

La recomandarea societăţii civile, unor partide politice, partenerilor străini au fost propuse mai multe modificări al cadrului legal, referitor la finanţarea partidelor politice, inclusiv al finanţării din partea statului. Este evident şi faptul, că în criza financiară în care se află de mai mulţi ani, cetăţenii sunt destul de recitenţi, dacă nu ostili la posibilitatea finanţării partidelor politice din bujetul de stat. Aprecierea, ca cea mai săracă şi corută ţară din Europa au lăsat amprentile sale în conştiinţa cetăţenilor. De remarcat şi faptul comportamentului clasei politice, evident formată din partidele politice, faţă de problemele şi criza în care se află o majoritate a cetăţenilor Republicii Moldova. Şi totuşi, la 09.04.2015 cadrul legal în acest context a fost modificat: au fost întroduse cîteva articole noi în Legea cu privire la partidele politice, Codul electoral, Codul penal. A fost aprobat de către CEC şi un Regulament cu privire la finanaţarea partidelor politice [1]. Drept, că unele modificări ale legislaţiei indicate vor întra în vigoare ceva mai tîrziu. Aplicînd practica internaţională, modificările în legislaţie, va fi posibil schimbarea lucrurilor în acest aspect extrem de actual şi de important pentru consolidarea democraţiei în Republica Moldova? Timpul va arăta.

Unele aspecte ale finanţării partidelor politice în Europa

Modul de reglementare a finantarii organizatiilor politice constituie de cateva decenii subiectul dezbaterilor politicienilor si specialistilor in majoritatea tarilor democratice. Prima lectie care se poate învăţa din experienta vestica este aceea ca nu exista solutii simple pentru problemele majore din acest domeniu, cum ar fi:

1. Coruptia: politicienii si partidele acorda “favoruri” politice in schimbul unor contributii financiare.

2. Inegalitatea de sansa electorala:

a) intre partide politice: o campanie electorala bine finantata reprezinta un avantaj de necontestat in cursa electorala, desi nu este singura conditie necesara pentru castigarea alegerilor. Un partid politic care beneficiaza de surse financiare considerabile din partea anumitor simpatizanti detine un atu fata de adversarii sai electorali prin angajarea unui staff calificat si printr-o larga publicitate.

b) intre candidatii la demnitatile publice: daca succesul electoral este conditionat de fondurile de campanie detinute, cetatenii cu o stare materiala modesta sunt in imposibilitatea de a candida la functii publice. Intr-un regim democratic, accesul la demnitatile publice nu poate fi blocat de impedimente de ordin financiar.

Scandalurile recente din tarile occidentale privind coruptia in clasa politica demonstreaza cat de complexa este problema finantarii partidelor politice:

- Colapsul Partidului Crestin-Democrat din Italia a avut loc si ca urmare a evidentierii legaturii dintre membrii sai si Mafia.

- In centrul crizei politice declansate in Japonia, la inceputul anilor 1990 de catre liberal-democratii de la putere, au stat o serie de scandaluri privind donatiile ilegale in vederea acoperirii costurilor uriase de campanie.

- Franta este a treia tara unde au fost introduse, in ultimii ani, noi reglementari asupra finantariipolitice, in scopul diminuarii gradului de coruptie.

- In Marea Britanie acuzele în presa nationala au fost publicaţii impotriva Partidului Conservator şi au declansat in 1993 o ancheta efectuata de catre Comitetul Afacerilor Interne de la Camera Comunelor asupra finantarii partidelor politice. Partidul Laburist, venit la putere in mai 1997, a initiat unele reforme in aceasta privinta. In noiembrie 1997, Primul ministru, Tony Blair, a cerut Comitetului Neill sa revada problemele legate de finantarea partidelor si sa faca recomandari asupra unor eventuale modificari legislative.

In scandalurile financiare au fost implicati lideri marcanti ai partidelor politice, reprezentanti ai diferitelor ideologii si curente. In Belgia, acuzatiile legate de folosirea fondurilor au fost aduse Stangii, in timp ce in Italia, partidul cel mai afectat a fost de Dreapta, iar in Germania, trasatura marcanta a Afacerii Flick (de la inceputul anilor 1980) a fost aceea ca reprezentanti importanti ai tuturor formatiunilor politice au incalcat legea. Nu exista politician care sa nu fie afectat de aducerea la cunostinta publica a unor nereguli privind finantarea campaniei sale. Personalitati foarte cunoscute si respectate ale scenei politice internationale precum: Helmut Kohl, Ehud Barak, Bill Clinton, Nelson Mandela, Boris Yeltsin, au fost subiectul unor scandaluri legate de finantarea campaniilor lor; aceste scandaluri le-au marcat cariera si prestigiul formatiunilor politice carora le apartin.

S-a constat ca finantarea ilicita a campaniilor sau a activitatii partidelor, a devenit o practica politica. Conditionarea financiara a unor membri ai clasei politice este considerata a fi un pericol pentru functionarea statului de drept, a de-

mocratiei in general. Scandalurile legate de finantare sunt dezvaluite si uitate cu o regularitate care ridica semne de intrebare.

Incepand cu al Doilea Razboi Mondial, majoritatea democratiilor vestice au introdus prevederi legislative privind controlul abuzurilor survenite in urma finantarii politice. Noile norme au reglementat:

- subventia publica (de la bugetul de stat);
- subventiile in natura (alocarea gratuita a timpilor de antena, campanie electorala prin posta);
- limitarea cheltuielilor (plafonarea cheltuielilor de campanie a candidatilor);
- limitarea contributiilor (restrictii asupra donatiilor individuale);
- publicarea fondurilor (declaratia mandatarilor referitoare la numele donatorilor si publicarea sumelor donate);
- interzicerea anumitor tipuri de contributii (cele efectuate de catre corporatii, sindicate, persoane sau organisme straine, institutii de stat);
- interzicerea anumitor tipuri de cheltuieli (‘premii’ in bani si in natura oferita alegatorilor);
- interzicerea anumitor tipuri de publicitate electorala la televiziune;
- masuri pentru incurajarea donatiilor (acordarea de facilitati fiscale: reduceri sau scutiri de impozite si taxe);
- controlul diferitelor surse de finantare ale partidelor de catre institutiile abilitate in acest sens;
- inasprirea regimului sanctiunilor.

Obiectivele reglementarilor

Obiectivele reglementarilor in materie difera in functie de scandalurile politice care au stat la baza reformelor legislative specifice. Aceste obiective sunt:

1. Eliminarea coruptiei

Este un prim obiectiv al reformelor, urmarind declararea si publicarea surselor financiare, in vederea controlarii activitatii politicienilor, a relatiilor dintre acestia si diverse categorii de donatori.

2. Promovarea corectitudinii

Prin plafonarea cheltuielilor de campanie se realizeaza reducerea diferentelor dintre fondurile de campanie detinute de partide - fapt care asigura echilibrarea sanselor electorale.

3. Controlarea cresterii rapide a costurilor de campanie

Costurile electorale ar trebui sa fie corelate cu stadiul de dezvoltare economica a tarii; vadita disproportie intre o costisitoare activitate politica si nivelul de trai scazut pune semnul intrebarii asupra provenientei fondurilor banesti si onestitatii oamenilor politici.

4. Promovarea unor partide politice *puternice*

Initiativa Stangii in acordarea subventiilor bugetare s-a bazat pe motivatia ca necesitatea participarii Statului la consolidarea partidelor politice, in vederea asigurarii pluralismului politic este o coordonata esentiala a democratiei.

5. Incurajarea participarii cetatenilor (grassroots participation)

Dreapta considera partidele politice asociatii voluntare, bazate pe suportul membrilor. De aceea aceste formatiuni nu trebuie sa depinda nici de subventiile de stat, nici de donatiile private substantiale, ci in primul rand, de un numar cat mai mare de contributii banesti ale membrilor. Insa aceasta idee este foarte contestata: partidele nu pot depinde

numai de subscriptiile membrilor, singurele surse substantiale de venit fiind subventiile publice sau donatiile, eventual straine. Dar atunci cand partidele politice stiu ca pot conta pe sursele de finantare respective, exista riscul de a pierde treptat legatura directa cu membrii lor.

Restrictiile legislative asupra surselor de finantare politice i-au determinat pe politicieni sa caute noi metode de eludare a legii.

In ceea ce priveste reglementarile finantarii partidelor politice, practicile politice din ultimele doua decenii au evidentiat un paradox: implementarea unor reforme legislative presupune, de fapt, o nesfarsita "reforma a reformelor".

Cu toate acestea, imbunatatirea legislatiei vizeaza in primul rand asigurarea unui grad mai mare de transparenta financiara, absolut necesara intr-o democratie functionala.

Surse de finantare a partidelor si formatiunilor politice in Europa

Finantarea partidelor politice este de doua tipuri:

1. publica (guvernamentala);
2. privata (neguvernamentala).

Finanţarea publica (guvernamentala)

Partidele sau candidatii pot beneficia de 5 tipuri de finantare publica:

- subventie pentru cheltuielile electorale;
- subventie anuala in vederea acoperirii cheltuielilor si activitatilor curente ale partidelor politice;
- finantarea organizatiilor afiliate partidelor politice;
- facilitati fiscale acordate donatorilor privati;
- acordarea gratuita a timpilor de antena competitorilor in perioada campaniei electorale.

Aceasta forma de finantare consta in acordarea unor subventii de la bugetul de stat partidelor politice, astfel:

1. Pentru acoperirea cheltuielilor electorale (Australia, Canada)
2. Pentru cheltuielile electorale si activitatile curente ale partidelor (Austria, Franta, Germania, Italia, Spania).

3. Legislatia in domeniu a tarilor scandinave si a Belgiei nu prevede acordarea de subventii speciale pentru acoperirea cheltuielilor electorale, insa este prevazuta finantarea substantiala a activitatilor curente efectuate de partide cat si a organizatiilor afiliate partidelor politice.

4. Olanda constituie un caz aparte: practicile sale de finantare sunt similare celor prezente in tarile scandinave, dar este privilegiat suportul financiar acordat organizatiilor afiliate partidelor.

5. In alte tari precum Marea Britanie, in afara acordarii de timpi gratuiti de antena pe parcursul campaniei electorale, se asigura si o minima finantare de la buget, adresata exclusiv partidelor din opozitie.

Finantarea guvernamentala directa

In decursul ultimilor ani, formatiunile politice din majoritatea tarilor europene beneficiaza de o finantare **directa** de la bugetul de stat. Aceasta introducere progresiva a finantarii publice directe a avut drept obiectiv "sa asigure supravietuirea partidelor politice mici, care, in mod evident, sunt confruntate cu dificultati economice majore." (Consiliul Europei, doc. 6072, Strasbourg, 1989).

Pana la sfarsitul anilor 1960, cu exceptia cazului Marii Britanii, reglementarea acestui aspect al vietii politice era fie inexistenta, fie extrem de succinta. Marea Britanie putea fi considerata o exceptie, deoarece, inca din 1883, prin emiterea documentului *Corrupt Practice Act*, erau limitate cheltuielile electorale ale candidatilor. Primul sistem de plafonare a subventiilor publice directe acordate partidelor politice a fost adoptat in Germania, in 1967.

Germania

Este una dintre primele tari care au reglementat finantarea publica a partidelor, actiunea demarand in 1967.

Conform normelor in vigoare pot beneficia de finantare publica formatiunile care participa la campania electorala si care au obtinut 0,5% din voturi la alegerile federale anterioare sau 1% din voturile exprimate la alegerile de land.

Daca un partid nu poseda o lista de candidati intr-o circumscriptie, el beneficiaza de o finantare partiala daca a obtinut 10% din voturile exprimate in respectiva circumscriptie. Prin aceasta prevedere s-a avut in vedere incurajarea participarii la alegeri a partidelor mici.

Se constata ca nu exista prevederi speciale referitoare la finantarea candidatilor.

In conformitate cu *Legea fundamentala*, statul aloca partidelor politice subventii de la buget pentru finantarea activitatilor lor generale, pe baza urmatoarelor criterii:

- rezultatele obtinute la precedentele alegeri federale si de land;
- suma totala cotizatiilor;

- suma totala a donatiilor.

In *Legea partidelor* politice sunt stipulate cele doua limite (relative si absoluta) ale finantarii guvernamentale directe:

- subventia directa nu poate depasi venitul anual al partidului (limita relativa);
- subventia directa nu poate depasi un total de 230 milioane de marci pe an; aceasta limita absoluta nu poate fi modificata decat prin lege (limita absoluta).

Partidele pot primi in avans anumite sume, mai mici de 25% din suma alocata partidului respectiv in anul precedent; sumele alocate in avans se scad din cele destinate partidului sau se returneaza daca partidul nu reuseste sa se inscrie in prevederile legale de acordare a subventiei.

Legea electorala germana nu prevede un plafon pentru cheltuielile efectuate in timpul campaniei electorale.

Franta

Pentru *alegerile legislative* cheltuielile electorale ale candidatilor sunt acoperite pe baza rambursarii forfetare din partea statului, egala cu 50% din plafonul cheltuielilor autorizate; in cazul *alegerilor prezidentiale,* plafonul rambursarilor forfetare este de 20% .

De precizat ca rambursarea forfetara nu poate depasi plafonul cheltuielilor efectuate de candidati si inregistrate in contul de campanie. Ea este calculata si efectuata de ministrul de interne, in urma deducerii avansului acordat candidatilor prezidentiali.

Prin *legea organica nr.95-62* din 19 ianuarie 1995 privind finantarea politica, au fost aduse modificari la unele prevederi din legile anterioare. Astfel, a fost diminuata suma avans acordata candidatilor prezidentiali (1 milion de franci), iar pe de alta parte a fost fixata valoarea rambursarii forfetare acordate acestora de catre stat (7,2 milioane de franci pentru candidatii care nu au obtinut 5% din voturile exprimate in primul tur de scrutin 32,4 milioane de franci pentru candidatii care au obtinut mai mult de 5% din sufragii in primul tur, fara a fi insa prezenti in al doilea tur; 43,2 milioane de franci pentru candidatii din al doilea tur de scrutin).

Belgia

La 4 iulie 1989, in sistemul juridic belgian a fost inclusa o noua lege, care reglementeaza campaniile electorale legislative si prin care prevede finantarea publica directa pentru partidele politice.

Inainte de emiterea acestei legi, interventia financiara a statului se efectua exclusiv intr-o maniera indirecta. Astfel, dintre ajutoarele financiare indirecte acordate de catre guvernul belgian partidelor politice, se numara:

- indemnizatia parlamentara, care nu are drept destinatie bugetul partidelor, ci acordarea de subventii publice persoanelor care sunt in exercițiul unei functii publice;
- ajutoarele individuale acordate parlamentarilor (in afara indemnizatiei mentionate, parlamentarii beneficiaza de anumite facilitati si ajutoare individuale, ca de exemplu, un ajutor administrativ care sa le permita dispunerea de un colaborator universitar sau scutirea de taxe postale pentru corespondenta adresata unui serviciu public sau unui mandatar public);
- ajutoarele specifice acordate membrilor Biroului sau presedintilor de grupuri parlamentare; si
- finantarea grupurilor parlamentare;
- anumite facilitati acordate cu ocazia campaniei electorale (scutirea de timbre fiscale pentru afisele electorale;
- limitarea de catre administratiile comunale, a locurilor de afisaj electoral, tratament preferential pentru anumite servicii electorale, organizarea tribunei politice la radio si la televiziune).

In ultimii ani, Belgia a cunoscut tranzitia de la imbinarea finantarii private si a celei publice indirecte (fara o reglementare contabila specifica), la finantarea exclusiv publica, o data cu instituirea unui control strict asupra contabilitatii partidelor si limitarea cheltuielilor electorale ale acestora.

Legea din 4 iulie 1989 reglementeaza atat limitarea controlul cheltuielilor electorale cat si finantarea si contabilitatea transparenta a partidelor politice. Acest act normativ este rezultatul unei initiative parlamentare (fapt destul de rar intalnit, care merita sa fie subliniat) si a vointei comune a sapte partide politice.

Legea presupune existenta a trei axe interdependente:

- plafonarea si controlul cheltuielilor electorale a partidelor politice si a candidatilor;
- finantarea partidelor politice reprezentate in Parlament;
- contabilitatea partidelor politice.

Aceasta lege a cunoscut ulterior numeroase amendamente. In urma adoptarii lor, au fost reglementate cheltuielile electorale privind totalitatea alegerilor care se desfasoara in Belgia: pentru consiliile regionale, pentru Parlamentul European, pentru consiliile provinciale si comunale.

In aceasta tara plafonul finantarii publice este compus dintr-o suma forfetara si dintr-o suma variabila, in functie de votul valabil exprimat (vot de lista sau vot nominal).

Prin *Legea din 1989* au fost instituite doua mari conditii pentru ca un partid politic sa aiba acces la finantarea publica directa:

sa fie recunoscut ca partid politic;

sa fie reprezentat in cele doua Camere.

Legea din 12 februarie 1999. In acest mod legiuitorul nu urmareste sanctionarea unui comportament infractional. Este introdusa notiunea de "ostilitate manifesta" fata de CEDO referitoare, de exemplu, la situatia in care un partid politic in mod repetat si neechivoc militeaza pentru limitarea libertatii de expresie a mijloacelor mass media; aceasta atitudine nu poate fi calificata drept infractiune penala. Dar poate fi interpretata ca o atitudine manifesta a ostilitatii fata de Conventia europeana¸ in general, si in special fata de art.10 care reglementeaza libertatea de expresie. Conceptul de "ostilitate manifesta" pare sa acorde o foarte mare putere de apreciere autoritatii competente.

Italia

Contributia directa a statului la cheltuielile de desfasurare a campaniei electorale este reprezentata de *fondul electoral distribuit in mod egal celor doua Camere ale Parlamentului.* Criteriile de alocare a fondurilor electorale catre partide sunt stabilite prin Regulamentul fiecarei Camere. Astfel, la **Senat** se face proportional cu numarul de locuitori din fiecare regiune electorala, iar in cadrul unei regiuni suma este impartita candidatilor sau partidelor in functie de numarul de voturi primite, iar la **Camera Deputatilor,** pentru partidele care au obtinut la nivel national minimum 3% din voturi si au cel putin un candidat ales, sau pentru partidele care au obtinut mai mult de 4% din voturile exprimate, criteriul de alocare este numarul de voturi obtinute.

Prin *Legea 515 / 1993* sunt instituite limitele cheltuielilor electorale care pot fi efectuate de partidesi de candidati.

Marea Britanie

Finantarea publica a partidelor politice *prevede sume mici, alocate exclusiv partidelor din opozitie***,** in vederea contrabalansarii partidului de guvernamant. Subventia se acorda partidelor care au cel putin doi membri in Parlament sau un membru ales si un minimum de 150 000 voturi obtinute.

Chestiunea finantarii bugetare a partidelor a provocat polemici, datorita diferentelor de opinii dintre Partidul Conservator si Partidul Laburist. *Conservatorii* se opun finantarii publice deoarece finantarea electorala contravine notiunii de organizatie politica, bazata pe voluntariatul membrilorsi drept urmare contribuabilii nu au nici un motiv sa sprijine indirect cauze politice cu care nu sunt de acord. *Laburistii* sprijina ideea finantarii publice si a asigurarii unei transparente depline a donatiilor politice; ei apreciaza ca lipsa acestei transparente a determinat si determina amplificarea coruptiei si a abuzului de putere.

Romania

Legea partidelor politice nr.27/1996 reglementeaza finantarea formatiuni lor politice prin articolele 33-39.

Astfel, conform articolului 33 alin. (1), aceste surse sunt:

a) cotizatii ale membrilor de partid;

b) donatii si legate;

c) venituri provenite din activitati proprii;

d) subventii de la bugetul de stat, potrivit legii bugetare anuale.

Orice operatiuni de incasare si plati ale partidelor se efectueaza prin conturi in lei si in valuta, deschise in banci cu sediul in Romania, potrivit reglementarilor in vigoare (art.33, alin.2).

Articolul 39 face referiri la **finantarea guvernamentala** a partidelor si formatiunilor politice. Astfel, conform alin.(1) acestea primesc anual subventii bugetare, care se varsa lunar, in contul fiecarui partid politic, prin bugetul Secretariatului General al Guvernului. Dar cuantumul anual al acestor subventii nu poate depasi 0,04% din veniturile bugetului de stat (alin.2).

Criteriile de acordare a subventiilor sunt: reprezentarea in Parlament prin cel putin un grup parlamentar, numarul de mandate si un prag minim de 2% pentru partidele neparlamentare. In functie de aceste criterii sunt stabilite cele trei tipuri de subventii:

1. *subventia de baza* care este alocata partidelor politice reprezentate prin grup parlamentar cel putin intr-o Camera la inceputul legislaturii. Totalul subventiilor de baza reprezinta o treime din cuantumul subventiilor bugetare alocate formatiunilor politice (alin.3);

2. *subventia proportionala* care se aloca in functie de numarul de mandate obtinute. Suma cuvenita pentru un mandat se stabileste prin impartirea restului de doua treimi din subventiile de la bugetul de stat pentru partide.

politice la numarul total al parlamentarilor (alin.4);

3. *subventia totala* acordata de la bugetul de stat unui partid politic, dupa aceste operatiuni, nu poate depasi de 5 ori subventia de baza (alin.5);

4. Exista prevederi legale si pentru formatiunile politice nereprezentate in Parlament (si care nu indeplinesc conditiile necesare pentru a primi subventia de baza), dar care au obtinut cel putin 2% din voturile valabil exprimate. Acestea din urma primesc *subventii egale*, stabilite prin impartirea sumei neconsumate potrivit dispozitiilor alineatului 5 in mod egal acestor partidelor. Suma totala care revine formatiunilor neparlamentare nu poate depasi o subventie de baza (alin.6).

Dupa distribuirea ultimului tip de subventie, sumele neconsumate sunt impartite partidelor parlamentare proportional cu numarul mandatelor (alin.7). Sumele neconsumate la sfarsitul anului financiar se reporteaza la sfarsitul anului urmator (alin.8).

Bosnia-Hertegovina

Finantarea bugetara a grupurilor parlamentare este distribuita astfel:

- 30% din suma totala revine in mod egal acestor grupuri;
- 70% sunt alocate proportional in functie de numarul de locuri detinute de fiecare grup parlamentar la momentul distribuirii.

Procedura detaliata de impartire a fondurilor este cuprinsa in Regulamentul de Ordine Interioara al Adunarii Parlamentare al Republicii Bosnia-Hertegovina.

Finantarea neguvernamentala (privata)

Acest tip de finantare se refera la regimul contributiilor si al donatiilor / legatelor provenite de la persoane fizice si juridice. Sunt vizate: instituirea plafonului legal al donatiilor, interzicerea anumitor categorii de donatori, din interiorul si exteriorul tarilor respective, interzicerea unor anumite tipuri de cheltuieli.

Limitarea contributiilor se face cu scopul de a reduce posibilitatea de influentare a unui candidat sau partid de catre un contribuabil.

In 1995 a fost instituit un plafon pentru contributii in: Franta, India, Israel, Italia, Japonia, Mexic, Rusia, Spania, Turcia. In alte tari aceasta sursa de finantare nu este limitata: Australia, Canada, Republica Ceha, Germania, Marea Britanie, Grecia, Suedia, Olanda.

Tarile care plafoneaza numai anumite categorii de contribuabili sunt: Brazilia - donatori individualisi costuri de campanie; India - cheltuieli de campanie; Israel - donatori individuali; Mexic - ONG-uri; Italia – limitarea contributiilor pentru candidati, nu si pentru partide.

Un efect pozitiv al acestei reglementari este acela ca, mai ales in tari cu prevederi stricte asupra finantarii extraguvernamentale, plafonul scazut al contributiilor a determinat candidatii sa obtina fonduri de la un numar mai larg de donatori decat inainte, nemaifiind dependenti de o casta redusa a miliardarilor.

Insuficiente:

- campaniile electorale incep mult mai devreme; se poate afirma ca viitoarea campanie prezidentiala incepe cand anterioara de-abia a luat sfarsit;
- desi sunt restrictii in privinta plafonului donatiilor individuale, limitele per total ale contributiilor au continuat sa creasca;
- exista diferite posibilitati de eludare a legii; in SUA limitele donatiilor sunt valabile numai pentru alegerile pentru posturile federale, iar reglementarea campaniilor pentru state si posturi locale ramane in responsabilitatea guvernului de stat federal. Mai mult, limitele contributiilor vizeaza numai donatiile in timpul campaniei. Se pot aloca sume nelimitate in scopul activitatilor curente ale partidelor.

Romania

In Romania, finantarea extraguvernamentala, incluzand regimul donatiilor, cotizatiilor, al veniturilor provenite din activitati proprii, sunt reglementate prin prevederile art.34 si 35 din *Legea partidelor* politice *nr.27 / 1996*.

Cotizatiile

Art.34

(1) Cuantumul cotizatiilor, repartizarea si utilizarea acestora se stabilesc prin hotarari ale partidului politic, potrivit statutului.

(2) Veniturile totale provenite din cotizatii sunt neplafonate.

(3) Suma cotizatiilor platite intr-un an de o persoana nu poate depasi 50 de salarii de baza minime pe tara.

Conform reglementarilor mentionate nu este limitat cuantumul cotizatiilor unui partid. In schimb, este instituit un plafon pentru cotizatia anuala pe membru de partid, si anume 50 de salarii de baza minime pe tara.

Aceasta prevedere ofera posibilitatea unei duble verificari, din punct de vedere contabil, a numarului real al membrilor cotizanti. Trebuie remarcat faptul ca este natural ca membrii sa- sisustina financiar partidul printr-o suma de bani, insa este necesara limitarea acestei contributii in scopul de a impiedica trecerea drept cotizatii a unor donatii.

Neplafonarea cuantumului cotizatiilor are drept urmare inlaturarea posibilitatii ca unui partid, cu un numar foarte mare de membri, sa i se impuna restrictii financiare printr-o asemenea limitare.

Donatiile

Art.35 instituie limite pentru aceasta sursa de venituri extrabugetare ale formatiunilor politice Criteriile de diferentiere sunt: an electoral/neelectoral, donator persoana fizica/juridica, iar indicatorii de referinta: veniturile bugetului de stat si salariul minim de baza pentru anul financiar respectiv. Astfel:

donatiile intr-un *an neelectoral* nu pot depasi 0,005% din veniturile bugetului de stat pe anul respectiv;

plafonul instituit pentru donatii se dubleaza pentru anul financiar in care au loc *alegeri* parlamentare, prezidentiale sau locale;

o persoana fizica nu poate dona o suma care sa depaseasca 100 de salarii de baza minime pe tara in anul respectiv;

donatia primita de la o *persoana juridica* intr-un an nu poate fi mai mare de 500 de salarii de baza minime pe tara.

Legiuitorul a stabilit anumite conditii pentru: evidentierea donatiilor de catre partidele politice (inregistrarea datelor de identificare ale persoanei - fizica sau juridica) (art.35), plafonul sicuantumul legal pentru donatiile confidentiale, obligativitatea si conditiile publicarii situatiei donatiilor neconfidentiale,

dupa cum reiese din cele ce urmeaza:

(5) La primirea donatiei sunt obligatorii verificarea si inregistrarea identitatii donatorului. La solicitarea donatorului, donatia poate sa ramana confidentiala dar nu si pentru o donatie anuala mai mare de 10 salarii de baza minime pe tara. Suma totala primita de un partid politic ca *donatii confidentiale* nu poate depasi 20% din subventia maxima acordata de la bugetul de stat unui partid politic in anul respectiv.

Exista anumite categorii de donatii interzise si anume:

donatiile de bunuri materiale sau sume de bani, facute cu scopul evident de a obtine un avantaj economic sau politic (art.35, alin.7);

donatiile de la institutiile publice, regiile autonome, societatile comerciale si societatile bancare cu capital majoritar de stat (art.36, alin.1), din partea altor state sau organizatii din strainatate, cu exceptia bunurilor materiale necesare activitatii politice primite din partea organizatiilor internationale in cazul relatiilor de afiliere sau colaborare ale formatiunilor romanesti. Acest ultim tip de donatii trebuie publicate in Monitorul Oficial;

donatiile directe sau indirecte de la persoane fizice straine sau cu rezidenta in strainatate (prevedere inclusa in *Legea alegerilor locale* nr.70 / 1991).

Referitor la suma totala provenita din donatiile confidentiale, reglementarile din art.35 vizeaza exclusiv partidele parlamentare, care primesc subventie bugetara. Partidele nou infiintate sau cele care nu intrunesc numarul de voturi necesar intrarii in Parlament sunt discriminate, neconstituind obiectul reglementarilor legale; aceste partide nu primesc subventie bugetara, deci suma provenita din donatiile confidentiale facute acestora nu poate fi raportata la procentul de 20% din subventia bugetara acordata unui partid politic.

(6) Lista donatorilor cu sume mai mari de 10 salarii de baza minime pe tara se publica in Monitorul Oficial al Romaniei pana la data de 31 martie a anului urmator.

Nu sunt precizate datele de identificare ce trebuie sa insoteasca listele de donatori publicate in Monitorul Oficial, nu se precizeaza clar cine trebuie sa dispuna publicarea in Monitor a listelor de donatori. Pe de alta parte, nu se instituie nici un fel de sanctiune pentru partidele care nu respecta aceasta prevedere legala.

Se remarca faptul ca nu se face o diferentiere intre confidentialitatea persoanei fizice si cea a persoanei juridice.

Prevederile se aplica nediscriminatoriu persoanei, in acceptiunea juridica a termenului.

Bosnia-Hertegovina

In Bosnia-Hertegovina aceeasi *Lege a finantarii partidelor* politice prevede ca surse de finantare extrabugetare: cotizatii, donatii, profituri din activitati proprii (comerciale sau necomerciale). Cuantumul cotizatiilor unei persoane care

depaseste 100 KM, trebuie evidentiat in raportul financiar. Aceeasi prevedere se aplica si donatiilor. Plafonul pentru acestea este de 8 salarii medii pe economie conform informatiilor oficiale emise de Agentia Nationala de Statistica pentru fiecare an calendaristic. Sumele donate nu pot fi cumulate decat o data pe an. Nu se subscriu acestei prevederi fondurile publice acordate organizatiilor politice de tineret. Acestea din urma trebuie sa fie evidentiate in raportul contabil al formatiunii respective, separat de orice alta sursa de venit.

Sunt ilegale urmatoarele tipuri de *donatii* cu urmatoarea provenienta: organizatii de stat, institutii publice, societati de stat, autoritati publice locale, organizatii umanitare, organizatii neguvernamentale, comunitati religioase, societati comerciale cu capital de stat in proportie de minim 25% si societati private care presteaza servicii conform contractelor incheiate cu autoritati de stat.

Pot face donatii catre partide, formatiuni sau membrii care actioneaza in numele acestora, persoane fizice sau juridice. Prin acest tip de donatii se intelege: daruri, servicii gratuite, tranzactii comerciale in sistem preferential. In acest caz trebuie eliberata o chitanta partidului, formatiunii politice sau persoanei actionand in numele acestora.

In ceea ce priveste *cotizatiile* acestea trebuie sa fie regulate, reglementate statutar. Suma suporta acelasi regim ca si donatia (evidentierea in raportul financiar pentru sume mai mari de 100 KM).

O alta sursa de venit pentru partide sunt ***activitatile proprii***. Acest tip de resurse nu poate depasi anual 20% din suma totala a venitului pentru un an financiar. In termen de 30 de zile de la intocmirea raportului financiar, formatiunea care depaseste plafonul mentionat urmeaza sa doneze excedentul unei sau mai multor organizatii de caritate.

Franta

Prevederile legale asupra finantarii neguvernamentale, in special pe timpul campaniei electorale, au drept obiectiv incurajarea contributiilor private cat si asigurarea transparentei resurselor financiare astfel dobandite.

Donatii:

Codul electoral, art.L52-8: “Persoanele juridice, cu *exceptia partidelor* sau a grupurilor politice, nu pot participa la finantarea campaniei electorale a unui candidat nici cu donatii, indiferent de forma lor, nici prin furnizarea de bunuri, servicii sau alte avantaje directe sau indirecte sau prin practicarea de preturi mai mici decat cele practicate in mod obisnuit”

Pe de alta parte, *sunt interzise prin lege contributiile directe sau indirecte primite de competitorii electorali din partea unui stat sau a unui persoane juridice straine.*

Donatii in bani facute de o persoana fizica, pentru finantarea unuia sau a mai multor candidati inscrisi la aceleasi alegeri, nu pot depasi 30 000F, iar pentru un partid 50 000F.

Suma totala a donatiilor trebuie sa se includa in 20% din cheltuielile autorizate, daca sunt mai mari de 100.000F.

Donatiile mai mari de 1000F se fac numai prin cec. Donatiile mai mici de 1000F din partea persoanelor fizice, cu prilejul unor colecte, trebuie sa fie insotite de toate documentele contabile sisa figureze pe lista anexa a donatorilor fizici.

Persoanele fizice care contribuie prin donatii private la finantarea electorala beneficiaza de unele *facilitati fiscale***,** avand dreptul la o reducere a impozitului pe venitul global, rata de reducere constituind 40% din valoarea donatiei, plecand de la limita de 5% din venitul impozabil.

Tot din categoria donatiilor fac parte si *avantajele in natura*, dar nu constituie obiectul deducerii fiscale. Un avantaj in natura obtinut in mod ilegal (care nu este un avantaj efectiv, in beneficiul direct al candidatului si nu poate fi evaluat corespunzator) atrage dupa sine respingerea contului de campanie si ineligibilitatea candidatului.

Contributia formatiunilor politice include: suportarea de catre partid a costurilor electorale siremiterea de fonduri candidatilor.

Remiterea de fonduri de catre partide *candidatilor se dovedeste a fi de doua ori avantajoasa:*

- *aceste fonduri nu sunt plafonate;*
- *partidele beneficiaza de dreptul constitutional al libertatii de actiune, fiind astfel protejate de orice investigatie din partea Comisiei Nationale pentru conturile de campanie* si *de finantare politica.*

Belgia

Legea din 1989 nu prevedea nici o dispozitie specifica referitoare la *donatii.* Insa, in prezent, sunt prevazute **limite foarte stricte** pentru donatii: *persoanele juridice* si *asociatiile acestora* nu mai au posibilitatea de a face donatii partidelor politice; a fost instituit plafonul pentru donatiile de la persoanele fizice iar identitatea donatorului trebuie sa fie inregistrata. *Legea stabileste o exceptie pentru partidele* politice, *care pot face in continuare donatii candidatilor lor.* Contributiile mandatarilor financiari la bugetul partidelor lor nu sunt considerate drept donatii.

Germania

Respectand prevederile legale, partidele politice si candidatii individuali pot beneficia de donatii din partea persoanelor fizice, a corporatiilor si a societatilor comerciale.

Persoanele fizice pot face donatii oricand si de orice valoare. Acestea beneficiaza de *facilitati fiscale*: valoarea donatiilor de pana la 3000 de marci de persoana se scade din venitul impozabil, diminuandu-se astfel valoarea impozitului. De asemenea, donatorii fizici pot opta pentru *metoda creditului fiscal*, constand in reducerea impozitului pentru donatii mai mici de 1500 de marci de persoana.

Pentru donatiile facute de corporatii, companii nu se acorda facilitati fiscale**.** Mai mult, asociatiile siorganizatiile care constituie *"cureaua de transmisie a fondurilor"* dintre corporatii si partide constituie obiectul unor restrictii speciale: nu pot dona mai mult de 10% din buget, fiind obligate sa plateasca un impozit de 50% din valoarea donatiei facute.

Sunt permise:

- donatiile facute de partide politice straine, de cetateni germani cu resedinta in strainatate sau de intreprinderi comerciale nerezidente, dar cu capital majoritar apartinand unor cetateni germani;
- donatiile facute partidelor minoritatilor nationale, din tari vecine Germaniei in care traiesc respectivele grupuri etnice;
- donatiile de pana la 1000 marci facute de catre persoane straine.

Aceste ultime trei cazuri *exceptii* de la *regula interzicerii de acceptare a donatiilor straine.*

Donatii ilegale:

- de la fundatii politice, grupuri parlamentare;
- de la asociatii neguvernamentale, conform statutului acestora;
- donatii individuale anonime mai mari de 1000 de marci;
- cele facute pentru obtinerea unor avantaje economice sau politice.

Contributiile ilegale nationale si straine trebuie sa fie aduse la cunostinta presedintelui Bundestaag-ului care dispune transferul lor catre institutii de cercetare, umanitare.

Donatiile mai mari de 1000 de marci facute membrilor Bundestaag-ului trebuie raportate presedintelui acestei Camere.

Donatiile mai mari de 20000 de marci anual trebuie sa figureze in bilantul contabil, impreuna cu toate datele donatorilor.

Italia

Nu se acorda scutiri de taxe sau credite celor care contribuie la finantarea electorala a partidelor sau candidatilor.

Este permisa finantarea privata de orice fel de catre:

- *persoane fizice* si *juridice nationale*. Orice donatie, contributie mai mare de 10 milioane lire pe an se comunica impreuna cu numele donatorului si alte documente justificative presedintelui Camerei de care apartine candidatul; pla-

fonul donatiei este reevaluat periodic de catre ministrul de interne pe baza indicelui preturilor.

- *persoane fizice* si *juridice straine, organizatii straine*. Nu sunt prevazute reglementari speciale pentru aceasta categorie de donatori, singura cerinta fiind cea a declararii lor de catre beneficiarul donatiei.

Plafonul maxim admis de lege privind finantarea privata a campaniei unui candidat este de 20 de milioane de lire, dar legea nu prevede nici o limita privind donatiile facute in contul partidelor.

Donatii ilegale:

- de catre organizatiile guvernamentale, institutiile administratiei publice, societatile unde statul detine cel putin 20% din capital;
- de catre secretarii politici si alte persoane din staff-ul partidelor, care detin responsabilitati administrative sau politice in cadrul organizatiilor nationale sau locale.

Marea Britanie

Fondurile financiare ale partidelor provin in principal din contributiile membrilor si simpatizantilor lor, colectarea de fonduri fiind o componenta esentiala pentru partidele britanice.

Cheltuielile electorale ale candidatilor sunt limitate prin lege si fixate periodic de Parlament, in functie de marimea circumscriptiei si de tipul alegerii. Nu exista limite instituite asupra cheltuielilor electorale ale partidelor.

Nu sunt prevazute limite pentru donatiile, contributiile facute partidelor sau candidatilor, dar nu se acorda facilitati fiscale pentru contributiile individuale facute in contul partidelor politice.

Sunt permise donatiile facute de catre corporatii; daca acestea sunt mai mari de 200 lire, corporatiile respective sunt obligate prin lege sa le declare.

Sindicatele se pot implica in activitatea partidelor politice, numai daca majoritatea membrilor sindicali accepta afilierea la partidul respectiv; fondul destinat finantarii politice este separat de celelalte cheltuieli sindicale. Nici un membru nu poate fi obligat sa contribuie la acest fond politic.

Responsabilitatea declararii donatiilor facute de companii, sindicate le revine acestora (donatorului), iar nu partidului sau candidatului beneficiar. Donatiile straine sunt admise fara nici un fel de restrictie, in majoritatea partidelor importante nu accepta donatiile facute de sefii de state sau de guverne straine [2].

Cazul Republica Moldova

Odată cu constituirea sistemului pluripartidist în Republica Moldova după anii ‘90, a apărut şi necesitatea stipulărilor concrete în legislaţie a finanţării partidelor politice şi mai important, în campaniile electorale. Începînd cu primul scrutin din 1990, concurenţii electoral au folosit pe larg atît resurse financiare,

cît şi resursele administrative. Un control eficaci din partea organelor electorale sau alte organe de control a fost practic inexistent. Această tendinţă, adică de folosire a resurselor financiare importante a luat amploare în scrutinele care au urmat în 1994, 1998, 2001, 2005, 2009...

Experienţa campaniilor parlamentare a scos în evidenţă câteva aspecte problematice cauzate de reglementările normative deficitare care s-au manifestat prin: - finanţarea campaniilor preponderent de către un număr mic de donatori mari, care suportă povara financiară în campanie, situaţie caracteristică pentru majoritatea concurenţilor electorali pe durata tuturor campaniilor parlamentare; - nedeclararea unei părţi considerabile a veniturilor şi cheltuielilor în campanie de către concurenţii electorali, în special cele aferente costurilor de personal; - lipsa unui control eficient exercitat asupra fluxurilor financiare ale partidelor, care se datorează fragmentării procesului respectiv pe durata campaniei şi între campanii; - lipsa unui mecanism eficient de sancţionare pentru fraudele financiare, care încurajează partidele să corupă alegătorii prin diverse mijloace, fără riscuri majore de a fi eliminate din competiţia electorală.

IDIS „Viitorul"a efectuat un studiu referitor la alegerile din noembrie 2010 [3]. Analiza acestor aspecte a demonstrat, că există tendinţe clar conturate în comportamentul partidelor politice, care s-au folosit de ambiguitatea cadrului normativ şi s-au eschivat de la respectarea strictă a normei legale. În capitolul „Costurile neoficiale de campanie ale partidelor politice importante în alegerile din 28 noiembrie 2010" este realizat un buget simulat de campanie a unor partide politice semnificative a căror buget a fost estimat de către experţi la aproximativ 5 000 000 de dolari. Acest buget a fost compus în baza preţurilor existente pe piaţa politică şi urmărit de observatori de pe teren.

Principalele concluzii ale monitorizării sînt următoarele: - suma totală a costurilor de campanie a trei partide politice – PCRM, PLDM şi PDM – ar putea să ajungă la **42 000 000** lei fiecare. Cumulate cu costurile care nu puteau fi supuse monitorizării din cauza accesului complicat la date, suma totală se ridică la **54 000 000** de lei. Această cifră depăşeşte de circa 4 ori cheltuielile declarate de partide politice şi raportate la CEC. Cu toate acestea, partidele politice din Moldova nu depăşesc cuantumul obişnuit al campaniilor electorale care este aproximativ egal cu 3-4 euro pentru fiecare alegător particpant la vot. Partidele politice din Moldova au cheltuit în medie 2 euro pentru fiecare participant la alegeri, ceea ce nu ne permite să considerăm alegerile din noiembrie 2010 ca fiind deosebit de costisitoare.Veniturile nedeclarate în campanie semnifică implicit faptul că ele nu sunt declarate nici la fisc şi, respectiv, nu sunt supuse impozitării. Astfel, sursa provenienţei acestor venituri este întrebarea fundamentală care necesită un răspuns şi pe care partidele nu sunt gata să-l ofere. Din moment ce partidele nu sunt dispuse să arunce lumină asupra modului de procurare a banilor nedeclaraţi, apar tot mai multe suspiciuni privind legalitatea resurselor financiare

aruncate în bătălia electorală. O situaţie similară se conturează în raport cu cheltuielile nedeclarate, abordate din perspectivă fiscală. Toate cheltuielile de personal, destinate recompensării staff-urilor şi agitatorilor, reprezintă venituri ale persoanelor fizice care, la rândul lor, ar trebui supuse impozitării şi contabilizate. Această procedură ar complica extrem de mult activitatea partidelor şi ar constitui o lovitură puternică asupra recompenselor generoase, vărsate în buzunarele activiştilor de partid. Monitorizarea şi controlul finanţării reprezintă elemente indispensabile în asigurarea funcţionării eficiente a întregului mecanism. Ele sunt necesare pentru a menţine partidele responsabile în raport cu respectarea principiilor democratice. Şi la acest compartiment cadrul normativ este vag şi controversat, creând mai degrabă confuzie decât claritate. Această confuzie este generată de existenţa mai multor instituţii abilitate cu sfere de competenţă privind monitorizarea şi controlul activităţii financiare ale partidelor în diferite perioade şi pe diferite segmente. Deficienţa mecanismului de control a fost demonstrată în campania electorală recentă prin implicarea CCCEC, la sesizarea CEC, în investigarea unor cazuri de presupusă fraudă referitoare la finanţare, care nu se află în competenţa acestei instituţii.

Fragmentarea acestui proces nu face decât să pună presiune asupra partidelor politice, care nu par să fie mai transparente dincolo de rigorile impuse de cadrul normativ. Deşi CEC este instituţia monopolistă privind controlul finanţării pe durata campaniilor electorale, ea depinde de expertiza altor instituţii. Conform Codului Electoral, Curtea de Conturi şi Inspectoratul Fiscal, la cererea CEC pot efectua controlul surselor de venit, corectitudinea evidenţei şi folosirea conform destinaţiei a banilor de către concurenţii electorali. Acest fapt tărăgănează procesul decizional în situaţii care necesită urgentarea investigaţiilor privind fraudele financiare. Situaţia este şi mai complicată în perioada dintre campanii, perioadă în care partidele sunt obligate să prezinte rapoarte financiare Curţii de Conturi, Ministerului Finanţelor şi Ministerului Justiţiei, prevedere pe care partidele au ignorat-o în marea lor majoritate. Această situaţie demonstrează ineficacitatea mecanismului de control instituit asupra finanţării politice. Constatăm că numărul mare de instituţii nominalizate pentru a veghea asupra acestui proces nu garantează şi rezultate pozitive în materie de transparenţă şi control.

Un alt aspect important care periclitează transparenţa şi controlul finanţării constă în faptul că aceste instituţii nu sunt independente din punct de vedere politic şi pot fi utilizate în calitate de instrumente de intimidare sau represiune împotriva oponenţilor politici. Cu excepţia CEC, toate celelalte sunt aflate direct sub control politic. Chiar dacă CEC este compusă pe criterii politice reprezentind partidele politice, şi evident că ea este sub influenţa politicului.

Astfel, în Raportul de evaluare a Republicii Moldova, în urma rundei a III-a de evaluare, în domeniul „Transparenţa în finanţarea partidelor politice" adoptat de GRECO (Grupul de State contra Corupţiei) la cea de-a 50-a şedinţă ple-

nară (28 martie - 1 aprilie 2011), în care statului nostru i-au fost adresate 9 recomandări [4].

La 28 noiembrie 2011, prin dispoziţia preşedintelui Comisiei Electorale Centrale, a fost creat grupul de lucru responsabil de elaborarea propunerilor de modificare a legislaţiei în domeniul finanţării partidelor politice şi campaniilor electorale. Luînd în considerare importanţa domeniului abordat, precum şi subiecţii vizaţi, în componenţa grupului respectiv au fost incluşi reprezentanţi ai Comisiei Electorale Centrale, persoanele delegate din partea altor instituţii publice, precum şi reprezentanţi ai partidelor politice parlamentare, societăţii civile şi partenerilor de dezvoltare.

Totodată, prin Hotărîrea Parlamentului nr.12 din 17 februarie 2012 „Privind aprobarea Planului de acţiuni pe anii 2012-2013 pentru implementarea Strategiei naţionale anticorupţie pe anii 2011-2015" [4], Comisia Electorală Centrală, împreună cu alte instituţii publice, precum Ministerul Justiţiei, Procuratura Generală, Ministerul Finanţelor, Curtea de Conturi, Centrul Naţional Anticorupţie, au fost desemnate responsabile de elaborarea unui proiect de lege privind modificarea şi completarea cadrului legislativ în vederea punerii în aplicare a recomandărilor GRECO.

Proiectul de lege viza modificarea şi completarea Codului electoral, Legii privind partidele politice, Codului contravenţional, Codului penal, Codului fiscal şi Legii Curţii de Conturi. Ministerul Justiţiei a promovat acest proiect de lege spre adoptare.

Scopul general al proiectului de lege este stabilirea surselor şi condiţiilor de finanţare a partidelor politice şi campaniilor electorale, modalităţii de raportare asupra finanţării partidelor politice şi campaniilor electorale, mecanismului de supraveghere şi control asupra finanţării partidelor politice şi campaniilor electorale, măsurilor de sancţionare proporţionale şi corespunzătoare încălcărilor legislaţiei admise în domeniul finanţării partidelor politice şi campaniilor electorale.

Ca de obicei, în Republica Moldova se elaborează unele proecte de legi, însă adoptarea şi implimentarea lor este la discreţia Parlamentului, format, evident, din partidele politice. Prin urmare, promovarea, adoptarea şi implimentarea proectelor de legi se fac de obicei, reieşind din unele interese ale partidelor politice de la guvernare, cu atît mai mult în ajun de alegeri.

Astfel, au intervenit alegerile parlamentare din noembrie 2014 sub o mare presiune, atît din interiorul ţării, cît şi din exterior. Fiecare concurent electoral a mizat mai mult pe suma de bani ce urma a fi cheltuită, decît pe propunerile concrete în programele de guvernare.

Aspectele financiare, indicate mai sus în Studiul IDIS „Viitorul" referitor la alegerile din noembrie 2010, referitor la folosrea banilor, s-au pereclitat şi la alegerile din noembrie 2014, numai că într-o formă mult mai sofisticată, cu su-

me de bani mult mai importante şi o încălcare a legislaţiei electorale fără precedent (aceasta au recunoscut-o şi observatorii externi la alegeri, însă în esenţă nu schimbă mult lucrurile).

În urma calculelor efectuate de Efortul de Monitorizare Promo-LEX a alegerilor parlamentare din noembrie 2014, a fost stabilit cuantumul total de cheltuieli neraportate, în sumă de **14 916 866** lei. Potrivit observatorilor Promo-LEX, cel puțin 6 concurenți electorali au efectuat cheltuieli pentru organizarea a 181 concerte, 7 discoteci, 2 evenimente de lansare în campanie și 2 concerte în afara țării. Cel puțin 91 artiști au fost implicați în concertele respective. Cheltuielile pentru evenimente publice constau exclusiv din onorariile artiștilor și într-un caz din reflectarea evenimentelor în sursele mass-media. Pentru calcularea cheltuielilor pentru evenimente/concerte electorale, a fost luată drept bază de calcul înmulţirea onorariului fiecărui artist care a evoluat pentru un anumit CE la timpul de facto lucrat per eveniment. Pentru calcularea cheltuielor de reflectare a evenimentelor în sursele mass-media, calculele au fost făcute la tarifele minime stipulate în declaraţia privind politica editorială a canalului mass-media vizat. Conform calculelor Efortului de Monitorizare Promo–LEX, suma totală neraportată pentru cheltuieli la capitolul evenimente publice este de cel puţin **11 160 545** lei.

De asemenea au fost calculate la estimări minime cheltuielile totale nereflectate în rapoartele financiare ale concurenţilor electorali. PDM **nu a raportat** – **9 592 846** lei, **PLDM – 2 965 895** lei, **PCRM – 703 917** lei, **PL – 446 953** lei, **PSRM – 411 636** lei, alţii – 795 619 lei [5].

Ce a întreprins CEC-ul, Procuratura Generală, organele de control abilitate pentru a elucida aceste încălcări grave a legislaţiei în vigoare? Dacă vinovaţii au fost traşi la răspundere, ca să nu se mai repete astfel de cazuri pentru viitor? Răspunsul este unul ca de obicei .....nimic.

În sfîrşit, la 19 martie 2015 de către Parlament au fost adoptate unele modificări a legislaţiei, referitor la finanţarea partidelor politice (legea indicată a fost votată în prima lectură la 17.07.2014) [6]. De menţionat faptul, că aceste modificări se referă mai mult la finanţarea partidelor din bujetul de stat şi nu la mecanismele eficace de control asupra utilizării resurselor financiare de către partidele politice. Deputatul liberal Valeriu Munteanu a declarat în şedinţa Parlamentului, că vede o legătură între finanţarea formaţiunilor politice şi corupţie**:** "Modul de finanţare a partidelor este direct proporţional cu corupţia din ţară. Am văzut împânzită Moldova, inclusiv vecinii mei, cu orez, macaroane, în pungi ale partidelor. Dar în rapoartele financiare nu am văzut să fie menţionate tonele de orez şi macaroane".

Astfel, conform art. 27 al Codului Electoral în redacţia nouă [7] partidele politice au dreptul să primească anual finanţare de la bugetul de stat prin intermediul Comisiei Electorale Centrale, în baza unui regulament aprobat de aceas-

ta. Cuantumul alocaţiilor pentru acest scop se aprobă în legea bugetară anuală, cota procentuală constituind nu mai mult de 0,2% din veniturile bugetului de stat, cu excepţia veniturilor cu destinaţie specială prevăzute de legislaţie, şi se distribuie după cum urmează: a) 50% – partidelor politice proporţional cu performanţele obţinute în alegerile parlamentare; b) 50% – partidelor politice proporţional cu performanţele obţinute în alegerile locale generale.

Articolul 28 prevede utilizarea alocaţiilor de la bugetul de stat.

În acest sens, în Codul penal a fost întrodus un articol, care prevede, că utilizarea contrar distinaţiei a alocaţiilor de la bugetul de stat pentru partidele politice sau a mijloacelor din fondul electoral, dacă a cauzat daune în proporţii mari, se pedepseşte cu amendă în mărime de la 3000 la 5 000 de unităţi convenţionale (1 u.c. constituie 20 lei) sau cu închisoare de la 1 la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani.

Se interzice finanţarea directă sau indirectă, susţinerea materială sub orice formă a campaniilor electorale ale candidaţilor la alegeri şi ale concurenţilor electorali de către alte state, de către întreprinderi, instituţii şi organizaţii străine, internaţionale şi mixte, precum şi de către persoanele fizice care nu sunt cetăţeni ai Republicii Moldova.

Legea mai stabileşte că sumele primite din străinătate se confiscă prin hotărârea instanţei de judecată şi se transformă automat în venit la bugetul de stat, conform prevederilor legislaţiei penale şi contravenţionale. În acelaşi timp, cetăţenii moldoveni pot dona bani partidelor în anumite condiţii. De exmplu, persoanele fizice pot dona bani câte 20 de salarii medii pe economie, iar persoanele juridice pot transfera pe conturile partidelor bani în sumă de 40 de salarii medii pe economie. Deasemenea, sunt interzise donaţiile de la persoanele fizice cetăţeni ai Republicii Moldova din veniturile obţinute din afara ţării. Este necesar de a reaminti, că conform Codului civil, banii constituie bunuri – proprietate privată a persoanei respective şi are dreptul să dispună de propeietatea sa fără careva restricţii. Atunci din care surse urmează să plătească cotizaţiile ca membru de partid, conform Statutului partidului, dacă activitatea sa este peste hotarea (spre exemplu în Italia, Rusia, Franţa) şi salariul este primit de la locul de muncă?

Un punct important din acestă lege este acela prin care se stabileste, ca daca o anumita persoana face donatii anual mai mare de 5000 de lei, inseamna ca persoana propriu-zisa trebuie neaparat sa fie inscrisa in Monitorul Oficial.

Dacă o să facem o retrospectivă a donaţiilor, efectuate pentru alegerile din noembrie 2014 o să constatăm, că o mare parte din donaţii, cu mult mai mari decît 5 000 lei, au fost efectuate (ca la comandă) de către lucrătorii instituţiilor de stat, conducătorul cărui are apartenenţa partidului respectiv. Spre exemplu, astfel de donaţii au efectuat lucrătorii Întreprinderii „Registru” pentru Partdul Democrat şi toţi cîte 10. 000 lei [8].

În acelaşi timp, prin hotărîrea Comisiei Electorale Centrale nr.4401 din 23 decembrie 2015 a fost aprobat Regulamentul privind finanţarea activităţii partidelor politice, care a creat mari neduneriri şi poziţii negative din partea partidelor extraparlamentare. De exemplu, stipulările referitor la obligativitatea plăţii cotizaţiilor de membru de partid şi înregistrarea acestora în documentele contabile. Ale partidului. La încasarea cotizaţiei de membru este obligatorie identificarea membrului de partid prin verificarea numelui, prenumelui şi codului personal (IDNP). În cazul încasării sumelor cotizaţiilor de membru în numerar, persoana responsabilă de încasarea cotizaţiilor de membru va elibera bonul de încasare şi va înregistra imediat operaţiunea de încasare în Registrul cotizaţiilor de membru conform modelului din Anexa nr.1 la prezentul Regulament. Realitatea este că, într-o majoritate de partide politice, nu se înmînează biletele de partid, nu se achită cotizaţiile de membru şi nu se duce nici o evidenţă contabilă. Cum va îmbunătăţi starea de lucru, inclusiv activitatea internă a partidelor, aceste cerinţă, timpul va arăta, însă este cert, că aceste condiţii vor disciplina activitatea partidelor politice (denumite în prezent SRL-uri) şi ar putea constitui un obstacol la finanţarea partidului „de divan" din bujetul de stat.

Hotărîrea respectivă va intra în vigoare la 1 ianuarie 2018, fiind publicată în Monitorul. Pînă atunci, nu este exclus, că vor mai interveni şi alte schimbări importante şi nu se exclude faptul, că finanţarea partidelor politice din bugetul de stat să rămînă numai o bună intenţie dacă partidele politice nu î-şi vor schimba comportamentul faţă de cetăţeni şi nu vor recăpăta încredere, fără de care este imposibil de a vorbi din numele alegătorilor.

Concluzie

Consider că, finanţarea formaţiunilor politice de la buget în funcţie de numărul de voturi la alegerile parlamentare şi locale nu este o soluţie viabilă. De obicei, alegătorii, care nu sunt membri de partid, după alegeri, nu mai au nici o tangenţă cu aceste partide. Reamintesc, în Romania şi în alte state sunt alocate de la buget surse partidelor politice în funcţie de numărul mandatelor obţinute şi altă formulă pentru partidele extraparlamentare, dar care au obţinut nu mai puţin de 20% al pragului de trecere în parlament. În afară de aceasta, partidele politice trebuie să dovedească prin activităţile pe care le desfăşoară că s-au creat pentru a servi interesele cetăţenilor care s-au asociat în aceste formaţiuni, şi ulterior, prin reprezentanţii lor în organismele statului, să contribuie la satisfacerea interesului general. Nu este suficient să ai un număr de votanţi ai partidului, dacă partidele nu contribuie prin acţiunile lor la exprimarea voinţei cetăţenilor. Realitatea este, că multe partide politice apar numai în campaniile electorale, drept că fără mare succes, fiind mai multe nişte sateliţi la alte partide sau partide-clon, iar în perioada de după alegeri dispar din viaţa publică. Suma de 0,2% din bugetul anual este mare sau mică? În Romania spre exemplu este de 0,04%.

Din punct de vedere legislativ, lucrurile par bine structurate, însă în practică întotdeauna au existat probleme referitoare la finanţarea „subterană" a partidelor politice, mai ales în timpul campaniilor electorale. O soluţie pe care o avem în vedere pentru a diminua o parte din presiunea financiară din campaniile electorale este legată de modificarea legii electorale, în sensul limitării instrumentelor prin care se face campanie (un număr fix de afişe electorale, de panouri de afişaj electoral), sancţionarea dură a mitei electorale până la eliminarea candidatului / candidaţilor partidului politic sau a celui independent care recurge la astfel de mijloace din competiţia electorală. Aici am putea ,menţiona şi folosite posturilor de televiziune private, alte surse mass-media, folosite pe larg de patronii săi în scopuri electorale, ce î-i pun pe alţi concurenţi electorali în poziţii neegale. Nu este clar difinit faptul, cum partidele vor folosi resursele sale în campaniile electorale (clădirile, transportul, logistica....) care, de obicei, nu se includ în cheltuielele fondului electoral.

Aceste modificări prevăd un mecanism de supraveghere sub responsabilitatea comună a Comisiei Electorale Centrale şi a Curţii de Conturi. Cu toate acestea, aceste aranjamente de supraveghere, inclusiv modul în care sunt distribuite responsabilităţile, nu sunt satisfăcătoare şi în condiţiile actuale, fiind constituite pe criterii politice de partidele de guvernare, nu insuflă o încredere se ofere mijloacele suficiente pentru a se conforma cu această sarcină. Totodată, legislaţia prevede o serie largă de sancţiuni în caz de încălcare a legii, inclusiv un set de amenzi, dar sancţiunile maxime nu sunt suficient de adecvate.

În acelaşi timp,consider, că Comisia Electorală Centrală şi asumat prea multe împuterniciri, inclusiv a controlului financiar, luînd în consideraţie, că înregistrarea şi controlul activităţii partidelor politice este de competenţa Ministerului Justiţiei.

Deja a fost înaintată o iniţiativă legislativă de PPE de a amîna intrarea în vigoare a prevederilor prin care partidele politice urmau să fie finanțate de la bugetul public deja în 2016 să încaseze 41 milioane lei, pentru anul 2017. În mijlocul unei crize financiar-bancare, economice și sociale este de neimaginat cum clasa politică ar putea permite să realoce bani de la pensii, salarii, cheltuieli sociale sau investiţii spre finanţarea activităţilor de partid", a menţionat liderul PPE Iurie Leancă. Cum vor proceda parlamentarii? Rămîne de văzut.

Literatura

1. Legea privind partidele politice, nr. 294 din 21.12.2007;
2. Gilia Cl. Finanţarea partidelor politice în Europa. - Universitatea Valahia din Tîrgovişte, Facultatea de Drept şi Ştiinţe Sociale Politice, 2014;
3. Ciurea C., Cozonac C., Litra L. [et al.] Finanţarea partidelor politice: între transparenţă şi obscuritate. // Politici Publice. nr.8, 2010. Institutul pentru

Dezvoltare şi Iniţiative Sociale (IDIS) "Viitorul". – Chișinău: IDIS "Viitorul", 2010.
4. Recomandarea Comitetul Miniştrilor al Consiliului Europei nr.4 (2003) cu privire la regulile comune împotriva fenomenului de corupţie în finanţarea partidelor politice şi a campaniilor electorale şi recomandările expuse în Raportul de evaluare a Republicii Moldova la capitolul „Transparenţa finanţării partidelor politice".
5. Asociaţia Promo-Lex, Raportul final de monitorizare al Alegerilor Parlamentare din 30 noiembrie 2014;
6. Hotărîrea Parlamentului nr.12 din 17 februarie 2012 „Privind aprobarea Planului de acţiuni pe anii 2012-2013 pentru implementarea Strategiei naţionale anticorupţie pe anii 2011-2015"
7. Legea partidelor politice în redacţia Legii pentru modificarea şi completarea legii din 09.04.2015. // Monitorul Oficial No.93 din 14.04.2014.
8. Comisia Electorală Centrală, Electorala 2014; Declaraţii de donaţii.

Prezentat la redacție
la 1 februarie 2016

COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ

THE ROLE OF SOCIAL CAPITAL IN THE DEVELOPMENT OF TRADE WITH SECOND-HAND CARS IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE. THE CASE OF ROMANIA AND MOLDOVA[5]

Anatolie COSCIUG
Germany, University of Bielefeld
Doctoral researcher in Sociology; Research Assistant at the Department of Political Sciences, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania.
Email: anatolie.cosciug@fspac.ro

The article focuses on the trade with second-hand vehicles imported from Western Europe to Central and Eastern Europe. Of particular interest is the role of social capital in starting and developing the trade with used cars in the Republic of Moldova and Romania. The study is based on data collected via a multi-sited ethnography research strategy. It is generally acknowledged that the social capital plays an important role in starting and developing enterprises in general and in the trade with second-hand goods in particular. Yet distinctions between the different types of social capital and their effects on the start and development of the trade with second-hand goods received scant attention in the literature, probably because it was assumed that it was necessary to have wide social networks per se. The research identifies three areas where social capital is extensively used by the entrepreneurs in developing the trade with used automobiles; argues that the Moldovan entrepreneurs tend to use rather bonding social capital and the Romanian ones the bridging social capital; stress out that the availability of bridging social capital can lead to the development of transnational social capital.

***Key words**: social capital, international migration, second-hand car market.*

Introduction

This article examines how traders of second-hand cars imported from Western Europe to Central and Eastern Europe distinctly uses bridging and bonding

[5] *This work was partially supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-RU-TE-2014-4-0032 and by the project 'Recasting Migrants' Voices. Local perspectives on Migration, Development and Social Change in Romania', PN-II-ID -PCE-2011-3-0602.*

social capital to start and develop their businesses. Social capital has been extensively utilized to frame and understand various economic processes while in the last period special attention was given to the critical role it plays in the business development and success [26; 4; 35; 39; 41]. Extensive research also stress out in the academic literature that social capital is strongly anchored in the social and political context in which the entrepreneurship is taking place [27; 37; 24; 18][6]. Social capital is oftentimes mentioned as an important asset in the import-export businesses with second-hand goods [39; 3; 8; 44]. However, studies on the international flows of second-hand goods have seldom assessed how various forms of social capital are used in the context of the trade with second–hand goods. Therefore, this study focuses particularly on the use of bridging and bonding plus the local and transnational forms of social capital in the trade with second-hand cars imported from Western Europe to Romania and the Republic of Moldova[7].

Most studies on the trade with second-hand goods have been conducted in the Euro-African or North American-African context where a long history of trade with this kind of goods exits, the trade is conducted around business hubs in Europe / North-America and Africa, and the trade is shaped across various trade networks. With the collapse of the Iron Curtain, market liberalization, and economic development, the trade with second-hand goods (and especially the second-hand vehicles) emerged as an expending and very profitable business in Central and Eastern Europe as well [22]. However, the trade with second-hand cars is conducted distinctly in Central and Eastern Europe comparing with the flow of second-hand goods to Africa. First, with many of the former communist countries in Central and Eastern Europe joining the European Union or having visa waiver agreement with EU, the flow of the goods from Western Europe to the Eastern part is less structured and institutionalized around business hubs simply because the entrepreneurs can freely travel to the exporting countries to search for desired the second-hand goods [22; 7]. In this context, to be part of a trade network is no longer mandatory for the entrepreneurs and the commerce with used vehicles is not necessarily structured along business hubs. Second, in the same time the complexity of importing second-hand goods to CEE countries is reduced. This is happening mainly due to the smaller geographical distances, good infrastructure connecting East with the West of Europe, smaller amount of money needed to invest, and more institutional and individual ties linking the two sides of Europe [42; 41; 7; 6; 1]. Third, the type of imported second-hand goods is distinct. While it seems that to Africa in general lower priced second-

---

[6] *The most known is probably the "mixed embeddedness" perspective but it is not the only one.*

[7] *Henceforward in this article the Republic of Moldova (the official name) will be called Moldova.*

hand goods (oftentimes donated) are shipped, to the CEE countries mostly low to medium and medium priced goods are transported [44; 39; 3; 41; 42; 7; 33; 6; 1]. Four, in the African context much of the trade with second-hand goods happens in strong relation to the migration. Significant shares of the second-hand goods that reach Africa are sent by migrants, were brokered by them ore are required by (former) migrants and their families. This situation is partially valid for the CEE countries context where only a part of the second-hand goods are requested or brokered by migrants and their families [7; 41; 42; 33; 3; 44; 6; 22; 1].

Romania and Moldova are very interesting cases in this context. First, in both countries the demand for second-hand cars rapidly developed in the last decade leading in a short period of time the share of imported second-hand cars to as much as 40% of the each country`s vehicle fleet. The proportions are among the highest along the CEE countries (as for 2011 only Poland had a higher share of the imported second-hand cars). Second, the revenues obtained from the trade with used cars tend to be higher in the studied countries comparing to other similar small and medium business (e.g. trade with second-hand goods in general, passenger and parcel companies, cross-border trade, etc.) or comparing to the potential salaries the individuals can obtain by working in exporting or importing country [1; 7]. Higher financial outcomes are also possible due to the informal nature in which the trade with second-hand cars takes place in both countries, the asymmetric information characteristic of the second-hand car market in both countries, and the higher incidence of frauds related to the acquisition of second-hand cars [40]. Third, to set-up an enterprise with second-hand cars requires smaller amount of money and no specific skills comparing with other small and medium companies in Romania and Moldova, a situation explained by the shorter distances between importing and exporting countries, the informality of second-hand car market, but also by the comparatively less complex process of importing / exporting second-hand cars. Fourth, the above presented situation led to an increased competition in the second-hand car market in both countries in which the entrepreneurs have to use all the available social capital to develop and survive. However, the types of social capital available to the entrepreneurs in Romania and Moldova are expected to be distinct considering that the socio-economic context in Romania and Moldova are significantly different. To name only the preeminent ones, while Romania is part of EU and the free circulation of goods and people is granted, the importation of second-hand cars in Moldova is subject to various taxes and regulations and the goods and entrepreneurs` circulation is restricted. These distinctions are expected to have deep implications for the way in which the trade with second-hand cars was developed, the amount and types of resources needed to start it up, the way the trade is conduced and organized, or the outcomes.

After the introduction, this article has the following structure. First, the conceptual background is presented with reference to the social capital theory. It is followed by discussion of the research strategy and methods. In the analysis section special attention is payed to the use of social capital in the context of the trade with second-hand cars in both Romania and Moldova. Finally, the article concludes with a summary and discussion of the findings.

Conceptual backgrounds

The definition of social capital is widely contested given its multiple applications in both policy and academic debates. However, the common ground found among the existing definitions is that social capital in general refers to the amount of resources that are potentially available to individuals due to the membership in various social networks [34; 16]. The contribution of social capital to the entrepreneurship[8] formation and development is widely accepted [4; 31]. It is generally acknowledged that few entrepreneurs dispose of needed capitals – such as information, skills, labor, or finance – in the beginning of their ventures, so they are constrained to seek support among their contacts [31]. It appears to be especially significant for transnational enterprises, ethnic minorities, immigrant groups, and in general to individuals or initiatives who need extensive cross-border networks in their activities [30; 25]. In this respect, Gittins et al. [19] observe a positive influence of the social capital accumulated and used by returned migrants on the internationalization of the IT firms in Central and Eastern European countries. Going deeply Rosenfeld [39] explains in a study on the weakly institutionalized and uncertain Euro-African flow of second-hand cars that Lebanese entrepreneurs are advantaged in this trade comparing with the Beninese traders due to the existent Lebanese diaspora living in the exporting countries that help them conducting the trade. Further, Bagwell [2, p.324] argue that Vietnamese businesses in London use their transnational networks, which can "be seen as enhanced form of social capital", to gain the needed resources, new ideas, or market opportunities.

Given its large applicability, there are number of lines among which social capital can be differentiated. One of the most important distinctions for this study is among the density and quality of social capital. The \`bridging\` form of social capital in fact refers to actual or potential resources that are available in between-group connections, the so called \`weak ties\`, which are deployed by individuals from linkages to external groups. In contrast, the \`bonding\` form of social capital refers to actual or potential within-group connections, the so called \`strong ties\`, which are deployed by individuals within social groups [20; 34;

---

[8] *This is another unclear and debated concept but in this paper is used with the sense of "self-employment in commercial business" [31].*

36]. Further research on these two forms of social capital has shown that bridging ties are acknowledged to be used `to get ahead` when looking for work or seeking business opportunities in contrast to the bonding ones that are essential `to get by` [29; 5]. A number of studies show how these two forms of social capital are practically used to: explain variations in the start-up and survival strategies among Turkish and Chinese entrepreneurs in Finland [26] demonstrate that transnational social capital can provide access at other various forms of capital, such as the economic or the human one [2]; differentiate between various forms of organizing supply chains of second-hand car trade [39]: argue that bonding ties are more useful in the start-up process while the bridging ones as the business matures [10; 28]; show that having more of one form can bring additional from the other [48].

A second important distinction for this research regards the transnational nature of social capital. Transnationalism generally refers to sustained interactions and ties that link people and organizations across the borders of nation states [14; 51]. In this context, transnational social capital is defined as the "actual and potential resources embedded within, available through and derived from a network of professional relationships and ties that span national borders" [30]. Bagwell [2] in a study of Vietnamese businesses in London argues that contacts overseas can be used to acquire new consumption markets and clients, to help finance the stat-up of business, or as a source for labor force but the actual use of them depends on the each entrepreneur history of migration which in the end determines the geographical dispersion of the transnational ties. Urbano et al. [50] found in a study on the socio-cultural factors influencing the transnational entrepreneurship in Spain that access to transnational ties is essential in the case of cross-border economic activities but distinct ethnic groups use distinct forms of ties and to various extents. Katila and Wahlbeck [26] found that the entrepreneurs with migration background tend to utilize resources available within their social network from both origin and destination country but those lacking the needed social capital in the destination country were more likely to use their transnational connections. Rosenfeld [39] shows how transnational ties available among the Lebanese Diaspora living in Brussels are used by the Lebanese Diaspora to create enforceable trust while Levy et al. [30] stress out that the development of transnational social capital is more likely among the those who have overall more social capital.

Method

Considering the paucity of research on the topic of trade with second-hand cars in Romania and Moldova, an exploratory multiple-case study design was chosen to answer the research question [54]. The study is based on two complementary researches. The first one deals with the trade with second-hand goods

in North-West Romania (commonly known as Transylvania). The area around Cluj-Napoca was chosen considering that there is located one of the biggest second-hand car market which acts as a gate for second-hand cars entering Romania. The second research deals with the trade with second-hand cars in Moldova. Given the reduced dimension of the country and the concentration of the most economic activities around the capital city of Chisinau, this area was considered for investigation. However, in both cases entrepreneurs form others regions were encountered and as well considered for the study.

Data collection

The information concerning the trade with second-hand cars in Romania is based on two sets of data. The first set comprises 21 face-to-face semi-structured interviews with entrepreneurs selling used vehicles in Romania. In addition, general information on around 100 entrepreneurs activating on the Romanian second-hand car market were obtained directly from them as part of various interactions or indirect form other entrepreneurs or clients. The second set of data was collected by interviewing 17 customers of second-hand cars plus information on about 1500 second-hand cars available for sale on the Romanian market. The information concerning the Moldovan case was again collected in two forms. In total 13 direct semi-structured interviews were conducted with entrepreneurs activating on the Moldovan market. Additionally, information on another 60 entrepreneurs activating in the field were gathered as part of direct and indirect interactions with them. The second set of data consists on semi-structured interviews with 9 Moldovan buyers of second-hand vehicles and information on about 600 cars on sale on Moldova flea markets. In both Moldova and Romania the interviews with the customers and the data collected on the second-hand vehicles for sale were collected for triangulation purposes. Given the predominantly informal nature of the trade with second-hand cars, the selection procedure was difficult but I tried to obtain the greatest diversity of cases in terms of the socio-demographic characteristics of the entrepreneurs: age, migration career, scale of trade, entrepreneurial career, etc. The fieldworks were carried out in 2013, 2014, and 2015 when using the multi-sited research strategy [15] I followed the entrepreneurs in all the stages of the trade: searching for goods, buying them, importing / exporting them, sortation and preparation for resale, and the resale. This meant also that I travelled from Romania and Moldova to various Western European counties (Germany, Belgium, Netherlands, France, Austria, etc.) and / or back together with the entrepreneurs and that I accompanied them in the preparation and selling stage.

Procedure

Qualitative interviews and participant observation methods were used to obtain a broad picture of the phenomenon. The observations and the interviews sought to gather data about the cars imported, the process of importation / expo-rtation, how did the idea appeared, life history, the role of migration (if any), ex-isting connections in the exporting and importing country and how they are used, interactions with clients, entrepreneurial strategies, and other similar issu-es. The interviews were between 45 minutes and 1.5 hours long. The interviews were transcribed to facilitate the analysis using the key themes and emergent themes identified using a grounded theory approach [45].

Results and discussion

Trade with imported second-hand cars in Romania.
Brief history and main patterns

Trade with imported second-hand cars in Romania appeared in the 1990s but it was after 2000s when it became an *en mass* phenomenon. However, it was only after 20009, when the economic crisis hit Romania, when the number of imported second-hand cars skyrocketed and outnumbered the number of the new cars registered. For instance, in 2007 when the economy was still revved, 123.842 second-hand cars were imported and registered comparing with 312.589 new cars registered in Romania. Significant changes took place in the following years as the economic crisis restructured the market in both Romania and Western countries. As such, in 2008, 294.393 second-hand cars have been imported while 269.876 new cars were registered. The trend is getting clearer starting with 2009 when 212.838 second-hand cars and 116.016 new ones whe-re registered in Romania, but also in 2010 with 214.606 second-hand cars and 94.541 new ones registered. In the next period, the ration between second-hand imported cars and the new cars registered has increased, with the pick in 2013 when about 4 times more second-hand cars have been registered (221.852) com-paring with the new cars registered (57.710). All in all, between 2007 and No-vember 2015, roughly 1.761.300 second-hand cars have been imported, which is around 36% of the entire Romanian car park in 2014.

Table 1: Car fleet in Romania 2006-2015

	Second-hand imported auto vehicles	***New vehicles***	***Romanian car fleet***
2006*	18839		-
2007	123.842	312.589	3.541.718
2008	294.393	269.876	4.013.721
2009	212.838	116.016	4.230.635
2010	214.606	94.541	4.307.290

2011	94.488	81.708	4.322.951
2012	175.118	66.255	4.485.148
2013	221.852	57.710	4.693.651
2014	219.929	70.172	4.905.630
2015**	204.257	64.401	-

** Data available for December 2006*
*** Data available for January-November 2015.*

Info: Data collected from the `Directia Regim Permise si Inmatriculari Vehicule` (Driving License and Vehicles Registration Direction) [56].

For comparison, in the same period about 1.133.268 new cars have been registered. Significant share of the new cars registered come from the internal factories (Dacia and Ford manufactories) but most of the new cars imported in Romania are the German brands WV and Opel. In the development of the import of the new cars two processes deserve a special attention. First, much of the decrease of the new cars bought in Romania is due to the decrease of the incomes after 2008 but especially after 2010 when the salaries of the public employees were cut by 25% due to the economic crisis. Second, together with the 25% cut, the VAT increased from 19 to 25% in the same year. This led to an increase in the final costs of the new cars that have to pay VAT while the second-hand ones, as part of the EU rules, do not have to pay it. In addition to the above general picture shown by the official data, the fieldwork in Romania shows that a significant part of the imported second-hand cars is not registered in Romania (about 5-10%) but in other countries where the registration taxes are lower (Bulgaria, Hungary) or where the owners have a second residency abroad (Spain, Italy, Germany, etc.).

Trade with imported second-hand cars in Moldova. Brief history and main patterns

The centralized statistics indicate 525.171 cars officially registered as for 2015 in the Republic of Moldova [55]. The most common model is VAZ[9] with about a share of 25% of the entire Moldovan car fleet, followed by Volkswagen and Opel with around 10% each, Moskvich and Mercedes-Benz with around 5-6%[10]. On top of the official data, various reports show that about 5-10% of the

[9] *VAZ (also known as LADA) is a car manufactured in the USSR and later in the Russian Federation.*
[10] *The above information was collected from a number of mass-media sources from Moldova:[57; 58; 59].*

cars in Moldova are registered in various other countries but used in Moldova[11]. Various estimations consider that around 30 – 40% of the entire vehicle parc in Moldova was imported in the in the last 10 years with an average of 15 to 20 thousand second-hand cars imported on average per year[12].

From the data collected during the fieldwork, the region from where most of these cars are imported is Western Europe, with Germany as the leading export country. Other recurrent export countries are Belgium, the Netherlands, France, or Austria. The data collected during fieldwork show that the average age of the imported second-hand cars is 10 years, with the Renault Megane, Toyota Corolla, Ford Focus, VW Golf / Passat and Opel Astra as the most common imported models. Significant flows of second-hand cars appeared in the beginning of 2000s when the economic situation improved in Moldova but also when more people changed their migration paths mostly towards Western European countries [32].

The role of social capital in developing the trade with second-hand goods

Start-up financial capital. The start-up financial capital or the money (some) of the entrepreneurs need to expand their businesses is oftentimes mentioned in the academic literature as an important barrier for business development. In the case of the present research most of the traders of second-hand cars lack financial resources in the beginning of their ventures. Only a quarter of the entrepreneurs involved in this study had their own savings (mainly accumulated abroad as migrants) to finance the start-up or expansion of the enterprise. It is a common finding in the literature that the entrepreneurs will look towards their network to overcome the barrier of startup financial capital [26]. In both Romania and Moldova, about half of the entrepreneurs involved in the trade with second-hand cars have migration background. While some of them are settled in the destination country and travel back to the home country to sell the used vehicles, the others are returned migrants undertaking constant business trips abroad to find the desired goods. The remaining part of group is formed by entrepreneurs having no migration background that travel between the exporting and importing country. There are mainly three forms of migrants in Romania and Moldova: permanent emigrants (people who left with the idea of moving out of

[11] The situation is similar with the Romanian case with significant numbers of vehicles registered in other countries (Ukraine, Lithuania, Germany, and Bulgaria) but used in Moldova. An interesting case is that of the self-proclaimed independent Pridnestrovian Moldavian Republic (henceforward Transnistria) with a vehicle park of about 200.000 (half of them owned by Moldovans) which can be officially used in Moldova.

[12] In the absence of official data, I mention bellow a number of newspaper articles from various sources and periods of time that support the above figure [60; 61; 62; 63; 64]. Similar findings were also proposed by Serghei Solomonov, expert in the field of car acquisition in various automotive companies in Moldova but also the report of Sander et al. [40].

the country of origin for good), long-term émigré (people with the intention to return to the origin country who were going for a non-limited or undefined period of time), and short-term émigré (seasonal workers, incomplete migration)[13]. Almost all the entrepreneurs in this study who had their own startup capital can be considered permanent émigré. The entrepreneurs who needed start-up capital employed distinct strategies to overcome this barrier according to their migration experience and country of origin.

"The initial investment was not big. All in all I think I needed 5000 euros to take the first car to Moldova. […] I did not have that amount of money at that point since an important part of my incomes were sent back home each month […] so I asked my cousins working also in Germany to loan me the missing part [of money] for a few weeks"[14]. (Interview with Moldovan entrepreneur with migration experience, Ion).

"I worked as a driver for C. [trader of second-hand cars in Germany] for a few years, two or three. I returned back home in 2006 due to the construction boom […] When the economic crisis came in Romania two years later, there was not much left to do in the construction [..] I had only a few thousands Euro, enough to pay for the trip but not enough for the car […] I called him to help me, to let me pay for the car after I will sell it and he agreed"[15]. (Interview with Romanian entrepreneur with migration experience, Vasile).

The quotations illustrate how the entrepreneur from Moldova use local social capital in order to overcome the start-up financial capital barrier while the Romanian one use the connection he had abroad in the former destination country. These two cases are in general lines representative for the entire group of entrepreneurs from the respective country. While the Moldovan entrepreneurs rely mostly on links available in the immediate family or close kinship group, the Romanian ones tend to use in addition the ties available outside it. In both cases the ties can be available in both local and transnational form. For instance, in the cases when the Moldovan entrepreneurs appealed to their transnational network to financially support the beginning of the trade with second-hand goods, it was mainly about family members who live in different places than the entrepreneur.

Costumers. Given the rapid growth of the trade with second-hand cars in both countries in the last period, more and more entrepreneurs have entered this trade leading to an increasing completion among them for clients. The data collect on the field show that about half of the second-hand cars in both Romania

---

[13] *For a detailed account of this typology see [1].*

[14] *The interviews were conducted in the Romanian language. The translation in English was realized by the author.*

[15] *The interviews have been recorded in Romanian, the transcriptions are author`s personal translation.*

and Moldova are bought by migrants or their families. There are a number of studies indicating that migrants and their families oftentimes invest in luxury goods, such as clothes or cars using the money accumulated abroad. In both countries, around 10-20% of the financial remittances are used by migrants and their families to buy a car [21; 46; 38; 9; 52][16]. Migrants look for second-hand goods for several reasons. To purchase a car of a well-known brand is an important step for many migrants struggling to acquire higher social status in their communities Jacob [23] and second-hand ones appear as a short-cut in this respect: one can buy a well-known brand but still pay lower prices comparing with the new ones. In other cases acquiring a car has different meanings for the migrants and their families besides improvement of life standards: better access at schools for children, investments, or developing businesses [43; 49]. The other half of the second-hand imported cars are sold to clients with no migration background. As in the case of customers with migration background, the cars are also used for various purposes, from improving social status to upgrading the previous car.

"Clients call me directly when they need a car for them or for somebody in their family […]. [Why do they call you?] Everybody knows that most of the imported cars are `worked on` so they want me to bring `clean` ones, exactly as it is on the internet webpage. They need no additional troubles". (Interview with entrepreneur from Moldova with no migration background, Andrei).

In the above interview fragment the Moldovan entrepreneurs mention that the clients directly contact him when they decide to acquire a second-hand car. Two reasons are mostly mentioned by the clients why they do buy directly from entrepreneurs they know and not from the market: the price and the quality. Clients can obtain a lower price and a better quality for cars if they buy from the traders they know in advance. Most of the Moldovan entrepreneurs tend to sell the second-hand cars within the group they are part of, either to clients with migration background or to those without it, which is in contrast to the Romanian entrepreneurs who sell to both categories at the same time. Interesting to note here is that in the case of the Moldovan entrepreneurs with no migration background, they simply do not have direct access at clients with migration background (transnational social capital) and accordingly do not sell cars to them and their families. The situation is rather distinct in the case of the Moldovan entrepreneurs with migration background who sell rather to clients with migration background who live in either origin (transnational social capital) or destination country (local social capital).

---

[16] In Romania, financial remittances averaged 739 Million Euro from 2003 to 2014, with the all-time peak in 2006 of 1425 Euro Million [13]. The financial remittances heavily contributed to Moldova`s GDP, with around 25% of its annual GDP in the period 2000-2012 and a peak of 34.5 % in 2006 [18].

Support and labor. There are 4 types of entrepreneurs according to the development degree of the business – *brokers, independent, small* and *part-time* entrepreneurs. The *broker* entrepreneurs are the smallest group but by far the most significant one in terms of revenues, number of imported cars, number of employees, etc. Their businesses are large-scale enterprises with a volume of importation of about 30-50 cars per month. Aside of importing second-hand goods they also organize `business` trips for other entrepreneurs importing second-hand cars or customers who want to select for themselves the car, own housing facilities in the exporting countries and transportation facilities (e.g. trailers) to import the second-hand cars. They also are a constant presence at various auctions where second-hand cars are bidden. The *independent* entrepreneurs usually have high social status and prestige in their communities, and are part of various larger groups that offer them constant access at customers or supplies (e.g. Pentecostal Church, professional associations). The scale of their imports is medium, from 5 to 10 cars per month. Some of them also organize `business trips` for clients keen to choose their own car but this is happening rather as an exception. Besides the second-hand cars they also import / export car`s spare parts (tires, engines, etc.) which account for a significant part of their trade. The *small* entrepreneurs come mainly from poor and marginal social groups, among them many Roma, young people, returned migrants, etc. The gains obtained by this group of entrepreneurs are sizable lower than in the case of previous two groups, a situation explained by the relative lower value of the imported cars but also by the limited number of the imported cars, around 4-5 per month. Usually they work close to other members in the family to conduct the trade with second-hand cars. The *part-time* entrepreneurs import / export second-hand cars sporadically. There are two types of *part-time* entrepreneurs. The first one is composed of individuals that have a full-time job in either the exporting or the importing country who get involved in this trade just from time to time, most common during the legal holydays – 1st of May, Easter, etc. – or during the annual rest leave. Usually they are prestige individuals in their communities, working in private or public institutions (firemen, bankers, etc.) and the second-hand trade is meant to round up their incomes. In other cases, the entrepreneurs live in the exporting countries where they have full-time employment but rather in ‘classic’ jobs in factories, building sector, agriculture, etc. The second type includes entrepreneurs that are focused on other type of economic activities (e.g. parcel services or passenger transportation companies) but who occasionnally import second-hand cars. Given the sporadic nature of their trade, they tend to buy in one trip as many cars as they can with much of the import process outsourced, such as transportation and reparation. A few dozen second-hand cars are imported by year, usually newer and more expensive. The distinct types of entrepreneurs require different amount of help and support to carry on the trade

with second-hand cars according to the scale of their trade, the language proficiency, or the level of engagement in the trade. For instance, while the *part-time* and *broker* entrepreneurs need help virtually in all the stages of their business (searching for the second-hand cars in the exporting country, shipping the second-hand cars from Western Europe to Romania or Moldova, transporting the customers and other entrepreneurs from Romania or Moldova to Western Europe, repairing and preparing the second-hand cars for the market, selling the imported cars) the *independent* and the *small* entrepreneurs need assistance mainly in the initial stage of the trade (searching for the goods) and sometimes in the last stages (repairing and selling).

"There resides my brother. I can call him at any moment if a see a new car online in the area and I am not sure how good it really is. I prefer to check it before reserving it since it happened to reserve a car and [pay for it] and then to see that it didn`t worth the money". (Interview with Moldovan entrepreneur with no migration background, Mihai)

"We have colleagues that are well anchored [in the second-hand car trade] in Germany. When they have a car to be sold, they call us to ask if we are interested to put it aside for us". (Interview with Romanian entrepreneur with migration background, Alin)

As the citations illustrate, the Moldovan entrepreneur asks the help of his brother when he is uncertain about the quality of the cars he intends to buy. This is a strategy employed by most of the Moldovan entrepreneur. Whether is about employing drivers, ask people to intermediate / translate the deals with the sellers in the exporting countries, or to hire a sells person, the Moldovan entrepreneurs tend to opt for members of the family or members of the peer group. It is rather the bonding form of social capital used when labor force and support is needed by the Moldovan entrepreneurs. In comparison, the Romanian counterparts tend to use in addition the ties available outside immediate family or close kinship group when labor and support is needed.

Conclusions

The research leads to several conclusions regarding how distinct forms of social capital are used by Romanian and Moldovan entrepreneurs to develop businesses with second-hand cars imported / exported from Western Europe to Romania and Moldova which may be relevant for other business sectors (import / export of goods in general, trade with second-hand goods, passenger and parcel companies, etc.) or for other groups of entrepreneurs activating in similar fields in different CEE countries, even though further research is needed to ascertain them.

First, the second-hand car market in both Romania and Moldova is in a significant growing process. Up to 40% of the entire vehicles fleet in each country

was imported in the last decade. This phenomenon is taking place in a market featured by asymmetric information and informality, by increased competition, and extensive use of the social capital to set and develop the trade with used cars. Second, the study indicates three areas where the entrepreneurs extensively use the social capital to support the trade with used cars: the financial capital needed to initiate the trade with second-hand cars, the access at customers and new markets, and the support and labor force. The three identified areas are consistent with findings in other studies [2; 26; 39; 47], but in addition this research shows how the social capital is used in the specific context of trade with second-hand cars in Moldova and Romania. Third, the research shows that in general lines the Moldovan entrepreneurs tend to rely more on ties available in immediate family or close kinship group (bonding social capital) comparing with the Romanian ones who also use the connections with the outside groups (bridging social capital). I argue that the specific institutional context of each country, higher levels of human capital and overall wider social networks in the case of Romanian entrepreneurs (partially) explain the situation. In conclusion and fourth, transnational social capital is more often used by the entrepreneurs activating on the Romanian market comparing to the ones involved in the Moldova ones. One of the possible explanations is that the availability of bridging social capital may lead to the accumulation of transnational social capital as well.

Bibliography

1. Anghel R.G., Cosciug A. Patterns and mechanisms of return migration to Romania. // Scholl-Schneider S (ed.). Remigrations and Transformations in post-socialist European regions (working title), 2016, forthcoming.
2. Bagwell S. Transnational Entrepreneurship amongst Vietnamese Businesses in London. // Journal of Ethnic and Migration Studies, 2014. #41 (2): pp.329-349.
3. Beuving J.J. Cotonou's Klondike: A Sociological Analysis of Entrepreneurship in the Euro-West African Second-Hand Car Trade. - Amsterdam, University of Amsterdam, 2006.
4. Casson M., Della Giusta M. Entrepreneurship and Social Capital: Analysing the Impact of Social Networks on Entrepreneurial Activity from a Rational Action Perspective. // International Small Business Journal 2007. #25 (3): pp.220-244.
5. Cherti M. Paradoxes of Social Capital. A Multi-Generational Study of Moroccans in London. - Amsterdam, Amsterdam University Press, 2012.
6. Clerides S. Gains from Trade in Used Goods: Evidence from Automobiles. // Journal of International Economics, 2008. #76 (2): pp.322-336.
7. Cosciug A. Comerțul migranților cu autoturisme second-hand si schimbare

socială in Republica Moldova. // Republica Moldova 2020. - Chișinău, 2014.
8. Croitoru A. An Insight into the Nature of the Relationship between Migration and Entrepreneurship. // Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology, 2013. #4 (1): pp.105-125.
9. Cuc M., Lundbäck E., Ruggiero E. Moldova. - Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2005.
10. Carolis, de, D.M., Saparito P. Social Capital, Cognition, and Entrepreneurial Opportunities: A Theoretical Framework. // Entrepreneurship: Theory and Practice, 2006. #30 (1): pp.41-56.
11. European Commission. European Second-Hand Car Market Analysis Final Report. - Darmstadt, 2011.
12. Consumer Market Study on the Functioning of the Market for Second-Hand Cars from a Consumer Perspective. - Luxembourg, 2014.
13. Eurostat. Archive: Migrant remittance and cross-border or seasonal compensation transfer statistics", 2015, accessed at 29.12.2015 at http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Archive:Migrant_remittance_and_cross-border_or_seasonal_compensation_transfer_statistics
14. Faist Th. Transnationalization in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture. // Ethnic and Racial Studies, 2000. #23 (2): pp.189-222.
15. Falzon M.-A. Multi-Sited Ethnography: Theory, Praxis and Locality in Contemporary Research. - 2009.
16. Fuglerud O., Engebrigtsen A. Culture, Networks and Social Capital: Tamil and Somali Immigrants in Norway. // Ethnic and Racial Studies, 2006. #29 (6): pp.1118-1134.
17. Gedajlovic E., Honig B., Moore C.B., Payne G.T., Wright M. Social Capital and Entrepreneurship: A Schema and Research Agenda. // Entrepreneurship Theory and Practice, 2013. #37 (3): pp.455-478.
18. Ghedrovici O. Financing and Other Means of Implementation in the Post-2015 Context. Moldova Country Illustration. - Chisinau: European Business Association Moldova, 2015.
19. Gittins T., Lang R., Sass and M. The Effect of Return Migration Driven Social Capital on SME Internationalisation: A Comparative Case Study of IT Sector Entrepreneurs in Central and Eastern Europe. // Review of Managerial Science, 2015. #9 (2): pp.385-409.
20. Granovetter M. The Strength of Weak Ties. // American Journal of Sociology, 1973. #78 (6): pp.1360-1380.
21. Grigoras V. Consecinte si proiecte. Venituri si investitii din migratie. // Sandu D. (ed.) Locuirea temporara in strainatate. Migratia economica a roma-

nilor: 1990-2006, - Bucharest: Open Society Foundation, 2006.
22. Heymann E. The Automotive Market in Eastern Europe: More Important as a Production Location than as a Sales Market Trade Relations between Germany and the New EU Countries in the Automotive Sector. - Deutsche Bank Research, 2005, http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD0000000000176699.PDF.
23. Jacob A. Migrant’s Houses as Places and Objects of Cultural Consumption and Status Display. // Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology, 2015, #6 (1): pp.309-325.
24. Kadushin Ch. Too Much Investment in Social Capital?” // Social Networks, 2004. #26 (1): pp.75-90.
25. Kariv D., Menzies T.V., Brenner G.A., a Filion L.J. Transnational Networking and Business Performance: Ethnic Entrepreneurs in Canada. // Entrepreneurship & Regional Development, 2009, #21 (3): pp.239-264.
26. Katila S., Wahlbeck O. The Role of (transnational) Social Capital in the Start-up Processes of Immigrant Businesses: The Case of Chinese and Turkish Restaurant Businesses in Finland. // International Small Business Journal, 2012. #30 (3): pp.294-309.
27. Kloosterman R., Van Der Leun J., Rath J. Mixed Embeddedness:(in) Formal Economic Activities and Immigrant Businesses in the Netherlands. // International Journal of Urban and Regional Research, 1999. #23 (2): pp.253-267.
28. Kreiser P.M., Patel P.C., Fiet J.O. The Influence of Changes in Social Capital on Firm-Founding Activities. // Entrepreneurship Theory and Practice, 2013. #37 (3): pp.539-568.
29. Levitte Y.M. Bonding Social Capital in Entrepreneurial Developing Communities - Survival Networks or Barriers? // Community Development Society. Journal, 2004. #35 (1): pp.44-64.
30. Levy O., Peiperl M., Bouquet C. Transnational Social Capital: A Conceptualization and Research Instrument. // International Journal of Cross Cultural Management, 2013. #13 (3): pp.319-338.
31. Light I., Dana L.-P. Boundaries of Social Capital in Entrepreneurship. // Entrepreneurship Theory and Practice, 2013, 37 (3): pp.603-624.
32. Mosneaga V. Moldovan Labour Migrants in the European Union: Problems of Integration. CARIM-East Research Report 2012/41.
33. Pelletiere D., and Reinert K.A. World Trade in Used Automobiles: A Gravity Analysis of Japanese and US Exports. // Asian Economic Journal, 2006. #20 (2): pp.161-172.
34. Portes A. Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. // Annual Review of Sociology, 1998, #24: pp.1-24.

35. Portes A, Landolt P. Social Capital: Promise and Pitfalls of Its Role in Development. // Journal of Latin American Studies, 2000, #32 (2): pp.529-547.
36. Putnam R.D. Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. - New York: Simon and Schuster, 2000.
37. Ram M., Theodorakopoulos N., Jones T. Forms of Capital, Mixed Embeddedness and Somali Enterprise. // Work, Employment & Society, 2008, #22 (3): pp.427-446.
38. Roman M., Voicu C. Some Socio-Economic Effects of Labor Migration on Sending Countries. Evidence from Romania. // Theoretical and Applied Economics, 2010, #XVII (7): pp.61-76.
39. Rosenfeld M. Mobility and Social Capital among Lebanese and Beninese Entrepreneurs Engaged in Transnational Trade. // International Review of Sociology: Revue Internationale de Sociologie, 2012, #22 (2): pp.211-228.
40. Sander C., Nistor D., Bat A., Petrov V., Seymour V. Migrant Remittances and the Financial Market in Moldova. BASIS CRSP. - Madison: University of Wisconsin, 2005.
41. Sik E. Trust, Network Capital, and Informality – Cross-Border Entrepreneurship in the First Two Decades of Post-Communism. // Review of Sociology, 2012, #4: pp.53-72.
42. Sik E., Wallace C. The Development of Open-Air Markets East-Central Europe. // International Journal of Urban and Regional Research, 1999, #23 (4): pp.697-714.
43. Simina O.L. Romania - Source Country and Transit Country for International Migration. // SISEC Discussion Papers, 2002, Vol. I/1.
44. Smith L. Tied to Migrants. - Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, 2007.
45. Strauss A., Corbin J. Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Technique. - Newbury Park, CA: Sage, 1990.
46. Stoiciu V. (coord.), Stănculescu M., Alexe I., Motoc L. Impactul crizei economice asupra migraţiei forţei de muncă româneşti. - Bucureşti, Fundaţia Friedrich Ebert România, 2011, http://www.fes.ro/common/pdf/Impactul%20crizei.pdf, accessed 29.12.2015
47. Thornton P.H., Ribeiro-Soriano D., Urbano D. Socio-Cultural Factors and Entrepreneurial Activity: An Overview. // International Small Business Journal, 2011, #29 (2): pp.105-118.
48. Tiwana A. Do bridging ties complement strong ties? An empirical examination of alliance ambidexterity. // Strategic Management Journal, 2008, #29: pp.251-272.
49. Torre A.R. Living Transnationally - Romanian Migrants in London. - Lon-

don: RunnyMede, 2008.
50. Urbano D., Toledano N., Ribeiro-Soriano D. Socio-Cultural Factors and Transnational Entrepreneurship: A Multiple Case Study in Spain. // International Small Business Journal, 2011, #XX (X): pp.1-16.
51. Vertovec S. Conceiving and Researching Transnationalism. // Ethnic and Racial Studies, 1999, #22 (2): pp.447-462.
52. Vladicescu N., Cantarji V., Jigau I. Migration and Investment of Remittances: Republic of Moldova. - Chisinau: International Organization for Migration, 2008.
53. World Bank. Road Safety Enforcement and Traffic Policing in Moldova: Report of the Moldova / Georgia / UK Police Exchange Programme, 2010.
54. Yin R.K. Case study research: Design and methods, 3rd ed. - Thousand Oaks, CA: Sage. 2003.
55. http://www.registru.md/ro/date-statistice/rst-in-profil-de-tipul-mijlocului-de-transport, accessed 23.11.2015.
56. http://www.drpciv.ro/info-portal/displayStatistics.do?page=6, accessed 09.12.2015.
57. http://point.md/ro/noutati/ekonomika/vanzarea-mashinilor-noi-in-republica-moldova-in-declin, accessed 23.11.2015.
58. http://piataauto.md/Stiri/2012/08/Ce-masini-circula-pe-drumurile-Moldovei/, accessed 23.11.2015.
59. http://www.timpul.md/articol/din-sute-de-mii-de-maini-inregistrate-in-moldova-fiecare-a-patra-este-un-vaz-36383.html, accessed 23.11.2015.
60. http://m.noi.md/md/news/47617, accessed 23.11.2015.
61. http://adevarul.ro/moldova/economie/import-1_52942062c7b855ff563cb803/index.html, accessed 23.11.2015.
62. http://adevarul.ro/moldova/economie/masinile-rusesti-nu-mai-bucura-popularitate-moldoveni-1_51eb7b33c7b855ff565b9eb2/index.html, accessed 23.11.2015.
63. http://adevarul.ro/moldova/economie/republica-moldova-devenit-magnet-rablele-europei-1_51ebcb12c7b855ff565cf152/index.html, accessed 23.11.2015.
64. http://www.timpul.md/articol/(date-oficiale-registru)-a-crescut-importul-masinilor-la-mana-a-doua-aduse-de-moldoveni-din-strainatate-55288.html, accessed 23.11.2015.

Prezentat la redacție
la 30 decembrie 2015

ELEMENTELE DEFINITORII ALE NOULUI SPAȚIU PUBLIC

Victor MORARU
Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Secția Științe Sociale și Economice a AȘM
Coordonator, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar

Liliana RUSU
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării
Doctorandă

The authors of this paper argue in favor of conceptual investigation of New Public Sphere and also for the necessity of delimitation of some defining particularities of this complex and dynamic reality. Systemic analysis, applied by P.Lévy for explaining the cyberdemocracy, structural investigation of Digital Public Sphere and elaboration, by N.Vanbremeerch, of the model The Three Webs, sociological approach and formulation, by R.Rieffel, of the Theory of Extended Public Sphere - all this researches, even if carried out by using different methods, have achieved the aim to identify the key elements of the New Public Sphere. Consequently, we can conclude that due to New Media, the actual Public Sphere can be defined as interactive and multimodal.

Keywords: *public sphere, new media, cyberdemocracy, cyberspace, virtual community*

Lansarea în circuitul științific a noțiunii *spațiu public*, grație lui Jürgen Habermas, prin anii ´70 ai secolului trecut [1, p.49], a adus un cadru teoretic consistent „pentru integrarea fenomenelor de comunicare în teoria politică, în special, prin distincția dintre stat și societatea civilă” [2, p.66], pentru conceptualizarea *spațiului public* drept „element esențial” [3] în cadrul funcționării regimurilor democratice. Spre deosebire de *spațiul privat* (specific familiei), *spațiul public* nu aparține nimănui, dar se află la dispoziția tuturor, fiind, de fapt, mediul de interacțiune al diverșilor actanți sociali și de derulare a practicilor, discursurilor și activităților constitutive ale faptului politic.

În marea majoritate a lucrărilor din domeniu, *agora*este menționată drept unul dintre primele exemple de spațiu public din istoria culturii politice. Fiind locul unde toți cetățenii atenieni participau la schimbul de opinii și deliberarea unor probleme majore, „ea a sfârșit prin a deveni semnificantul vieții sociale și politice constitutive a cetății antice” [2, p.66]. Considerând această idee, Bernard Miège constatăcă actualul spațiu public poate fi înțeles mai bine, dacă se

face referire la istoria sa fondatoare. Cu alte cuvinte, cunoașterea spațiului public, caracteristic circumstanțelor actuale, poate avansa prin valorificarea principiilor defnitorii, de rând cu investigații și validări empirice și reînnoirea formulărilor teoretice.

Este relevantă, în acest context,manifestarea dinamică a fenomenului *ciberdemocrație*. După părerea lui Pierre Lévy, noile media interactive, comunitățile virtuale și Internetul au contribuit la formarea unui nou spațiu de comunicare. Caracterizat prin transparență și universalitate acesta funcționează în consens cu reînnoirea condițiilor vieții publice în albia libertății, dar și responsabilității, sporite a cetățenilor. Comunitățile virtuale, reprezentate prin comunități digitale și-au adus aportul la crearea unei democrații locale de rețea, mult mai participativă. În consecință, dezvoltarea ciberspațiului a suscitat noi practici politice: noile agora on-line și comunicarea prin intermediul rețelei globale au permis apariția unor modalități distincte de informare și deliberare politică, pentru care practicarea votului electronic a devenit expresia societății generatoare de inteligență colectivă.

Conceptul de *ciberspațiu* - parte a teoriei ciberdemocrației, conform opiniei lui Pierre Lévy, este constituit din următoarele patru elemente de bază: 1) dezvoltarea societății transparente; 2) modificări ale sistemului mediatic (declinul mass-mediei teritoriale și evoluția mass-mediei comunitare, a mediilor web și automedii, trecerea de la opinie publică la inteligență colectivă); 3) sporirea libertății de exprimare; 4) comunitățile virtuale [4].

Primul dintre aceste elemente – *societatea transparentă* – este, în viziunea cercetătorului, rezultanta unei evoluții pluriseculare a vizibilității și transparenței informației. Grație opțiunilor oferite de noile tehnologii de informare și comunicare, imaginile și reprezentările grafice, schemele, hărțile, fotografiile, filmele traduc și simplifică percepția de date numerice, iar modelele vizuale ale fenomenelor complexe – facilitează procedura formulării deciziilor. Astfel, „viziunea directă prin intermediu informaticii” devine o practică și un principiu al cunoașterii, Internetul constituind, în acest context, vehiculul noului mod de înțelegere a realității, specific, îndeosebi, tinerii generații [4, p.39]. În această ordine de idei, ciberspațiul este definit drept o rețea diversificată și vastă de captatori de informații externe și interne, care corespunde cerințelor de receptare a mesajelor și de cunoaștere ale internauților. Vizibilitatea și transparența apar, astfel, în calitate de două calificative specifice ale actualului sistem social, manifestându-sela nivelul tuturor subsistemelor sale de bază: economic, politic și cultural.

Modificările sistemului mediatic vizează schimbările ce se produc în procesul de comunicare contemporan, generând evidențierea a trei direcții majore de transformări: 1) declinul caracterului teritorial al mass-mediei și creșterea dependenței mijloacelor de comunicare și informare de comunitățile virtuale; 2) con-

vergența diverselor suporturi mediatice (presa scrisă, radiou, televiziune); 3) emergența automediilor.

Declinul mass-mediei teritoriale a fost însoțit de apariția și dezvoltarea mijloacelor de comunicare comunitare. În linii mari, această modificare sistemică s-a produs prin publicarea jurnalelor on-line și difuzarea în spațiul Web al emisiunilor radio și TV. Una dintre consecințele primare ale acestor schimbări este denumită în literatura de specialitate *deteritorizarea mass-mediei*. Prin sintagma dată se înțelege situația comunicațională când o bună parte dintre produsele mediatice suntreceptate (citite, ascultate, vizionate) de către public în orice colț al planetei, cu condiția posibilității de conectare la Internet. Prin urmare, noile media nu țin de o anumită zonă geografică, depinzând mai curând de comunitatea virtuală – noul public constituit din cititori, auditori și spectatori dispersați în întreaga lume.

Convergența diverselor suporturi mediatice a condiționat apariția noțiunii *webmediilor*. Acest termen denumește noile mijloace de comunicare, care servesc la difuzarea informațiilor pe platforme multimedia, adaptate editării de text, sunet, imagine. În cazul dat, este necesar să remarcăm că o bună parte dintre vechile suporturide stocare a informației au tendința de a dispărea, fiind înlocuite de altele mai noi ce se vor distinge la nivel de competențe și comunități de interes. Structurarea lineară a informației, conform unui orar, a mijloacelor tradiționale de comunicare în masă (radio și televiziune, prin grila de program) își pierde valabilitatea anterioară: în spațiul virtual bibliotecile de fișiere ce conțin texte, sunet, imagine sunt organizate în dependență de preferințele internauților și opțiunile de navigare ale site-ului web.

Emergența automediilor, o altă direcție majoră a modificărilor sistemului mediatic, este derivata transformărilor accelerate din domeniul științei, tehnicii, sferei economice, culturale și politice. Conexiunile, relațiile de interdependență și complexitatea vieții sociale sunt în creștere.În astfel de circumstanțe „a-i înțelege pe alții și a ne face înțeleși de către alții nu este un lux, ci o necesitate, deoarece viețuim, de acum înainte, într-o rețea de semnificații și mesaje în permanentă transformare” [4, p.56]. Astfel, în societatea contemporană, orice instituție, grup uman, persoană, exercită o funcție mediatică de colectare, creare și difuzare a informațiilor. Prin aceasta ar trebui înțeles faptul că actualmente, toți actorii sociali (reprezentanți ai guvernelor naționale, organisme internaționale, partide politice, întreprinderi, universități, centre de cercetare etc.) își dezvoltă propriile strategii de comunicare pe care le aplică pentru promovarea imaginii publice. Din alt punct de vedere, cerințele vieții colective și disponibilitatea mijloacelor de comunicare tind să corespundă pasiunii umane pentru celebritate și respect din partea semenilor. Savanți, artiști, oameni deafaceri, personaje politice preferă să devină cunoscuți grație mediatizării în presă, televiziune sau spațiul virtual al Internetului. În rezultat, universul mediatic se diversifică, informați-

ile se multiplică amplificând procesul evoluției cantitative și calitative a noii sfere publice.

Libertatea de exprimare a actorilor sociali, al treilea element al conceptului *ciberspațiu,* reprezintă avantajul principal al noilor mijloace de comunicare față de mass-media tradiționale și unul dintre principiile de bază ale ciberdemocrației. Mai mult ca atât, Internetul readuce în discuție situațiile de monopol asupra dreptuluide exprimare în țările democratice din Europa Occidentală și America de Nord. În acest sens, rezultatele unor cercetări au demonstrat că, în noul spațiu public, principalul efect al Internetului este contribuția la diminuarea puterii politice a regimurilor dictatoriale. Conform calculelor efectuate de autorul lucrării *Cyberdémocratie,* o țară a cărei populație este conectată la Internet în proporție de 25% nu va mai accepta servitudinea impusă de guvernele autoritare și va lupta pentru pluralism, democrație reprezentativă și sufragiu universal.

Actualele *comunități virtuale* (termen utilizat cu sensul de „grupuri caracterizate de comunicare mediată de calculator" [5]) includ grupuri de discuții, chat rooms, news groups și cunosc o amplă dezvoltare în rândurile tinerii generații. Abordată la nivel de societate globală, luând în calcul problemele acestei perioade marcate de nomadism și migrarea masivă a populației, noțiunea *comunitate virtuală* ar putea include, în șirul de conotații pe care le are, ideea de utilizare a instrumentelor de comunicare ale ciberspațiului de către membrii familiilor dispersate din anumite motive (studii, serviciu etc.), pentru o perioadă de timp, a persoanelor aflate la mare distanță geografică de grupul de apartenență, în scopul menținerii legăturii cu comunitatea națională.

Această viziune de ansamblu permite delimitarea următoarelur caracteristici ale comunităților virtuale: a) reprezintă comunități deteritorizate (cu membri aflați în diverse regiuni ale lumii), b) reunesc persoane interesate de aceleași teme, proiecte, idei etc., c) sunt independente de frontierele geografice ale statelor în care actanții comunicării on-line activează sau locuiesc.

Consecințele economice ale emergenței noii comunități, pe un teritoriu virtual lipsit de proximități geografice sau instituționale, sunt majore. Actualmente, se vehiculează ideea că gigantul media din Statele Unite ale Americii *Time Warner* este una dintre cele mai puternice companii datorită reușitei de administrare a uneia dintre cele mai mari comunități virtuale din lume. Cercetătorii John Hagel și Arthur G. Armstrong au conchis că puterea economică trebuiesă ia în calcul, din ce în ce mai mult, consumatorii – și de acest lucru ar trebui să țină cont întreprinderile și să înțeleagă că fortificarea relațiilor de comunicare cu comunitatea virtuală ar putea fi una dintre cele mai sigure și rapide căi de promovare a produselor, de creștere anumărului de clienți și, respectiv, a veniturilor. Ziarul francez *Le Monde* a recurs la astfel de practici, menținând bunele relații cu publicul din spațiul virtual prin postări de informații on-line și noi oferte de servicii precum „poșta electronică gratuită" [4, p.80]. De menționat faptul că re-

orientarea spre comunitatea virtuală este remarcată nu doar în cazul universităților, întreprinderilor sau companiilor mediatice, dar, mai ales, în contextul comunicării actorilor politici cu susținătorii și eventualii alegători.

Bazându-se pe experiența proprie de autor și administrator al unuia dintre primele bloguri politice europene, Nicolas Vanbremeerch a menționat că apariția și dezvoltarea îndelungată și progresivă a mijloacelor de comunicare în masă a remodelat modul în care este constitut spațiul public. Logica mediatizării a pătruns în viața actorilor sociali prin binecunoscutele efecte: stratificare, popularizare, crearea unei noi agende. Toate aceste schimbări, menționează Vanbremeerch „ne permit să afirmăm că de ani buni viețuim cu toții în era spațiului mediatic” [6, p.14]. Astfel, emergența noilor tehnologii de informarea condiționat noua schimbare –imensa extindere și transformare a mass-media. Definirea trăsăturilor relevante ale noilor realități depinde, consideră experții, deformularea unor răspunsuri la două întrebări esențiale: 1. Este acest nou spațiu public constituit pe Web precum un teritoriu? 2. Poate fi descrisă noțiunea dată prin termenul *noosferă*?

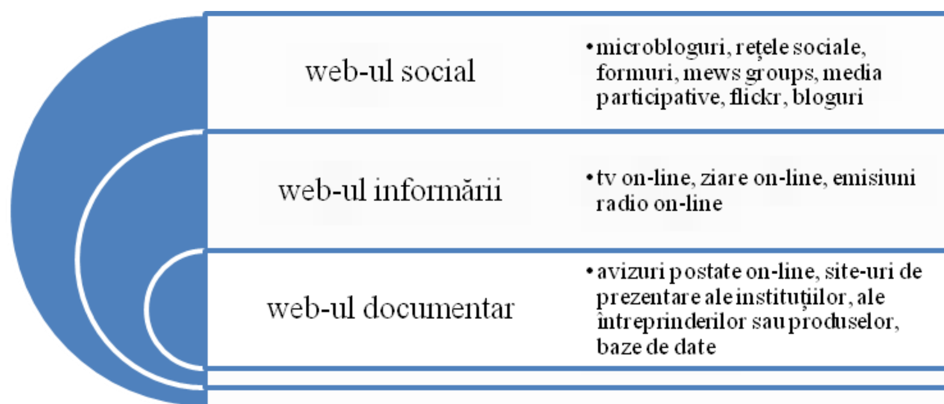
Răspunsul la prima întrebare comportă constatarea unui șir de similitudini dintre spațiul public numeric și teritoriul fizic. Individul este stăpânul acestei realități, care prin respectarea regulii simple de accesare a unui link se poate deplasa de la un site la altul. În cazul în care se va încerca cartografierea acestui spațiu numeric, cu scopul de a înțelege mai bine noțiunea *web-teritoriu,* se va observa caracterul său dinamic, în continuă schimbare: apar noi site-uri, sunt adăugate de către internauți noi conținuturi, sunt perfectate procedeele și mijloacele tehnice de transmitere – receptare a informațiilor. În acest context, Web-ul poate fi definit drept spațiul de interacțiune a milioane de oameni care discută, preiau și retransmit informații, publică materiale în diverse formate (text, audio, video). În comparație cu Internet-ul, care poate fi considerat drept „protocol de transfer al datelor” și unul dintre mijloacele de informare în masă, Web-ul este un teritoriu, un spațiu public, unde, grație elementului său inovator – linkul, are loc deplasarea spre noi conținuturi [6, p.18]. Ideea forte a asocierii Web-ului cu un teritoriu constă în evidențierea principalelor sale particularități: este un spațiul public numeric, în permanentă transformare, imens și nelimitat temporal, reprezentat de numărul mare de persoane care comunică on-line.

Sintagma *inteligență colectivă,* deseori utilizată de către cercetătorii din domeniu pentru a descrie comunitatea virtuală, este exprimată prin termenul *noosferă.* În domeniul cercetării științifice noțiunea dată (*noosferă)*a fost atestată, pentru prima dată, în lucrările filosofului francez Teilhard de Chardin (considerat autorul acestui neologism, prima utilizare a termenului – an. 1922) și cele ale fondatorului geomineralogiei moderne Vladimir Vernadsky. În ambele cazuri, termenul avea sensul de sferă a rațiunii umane, localizată deasupra biosferei, reprezentând lumea ideilor, a cunoașterii umane în permanentă evoluție. În opinia

lui Nicolas Vanbremeerch, analogia *noosferei* cu Web-ul este logică și evidentă. Mai mult ca atât, „Web-ul este o concretizare reală a acestei noosfere", iar John Perry Barlow, unul dintre binecunoscuții militanți pentru libertatea ciberspațiului, este citat în acest contextdrept cel care a renovat noțiunea, reușind astfel să depășească viziunea de Web-teritoriu [7, p.22].

Pentru o mai bună comprehensiune a noului spațiu public și a logicii sale funcționale, Nicolas Vanbremeerch a elaborat modelul denumit *Cele trei Web-uri*. Acesta constituie o reprezentare grafică sumară a elementelor de bază ale actualului spațiu public numeric și a interacțiunii dintre acestea, vizualizată în limitele celor două axe principale. Astfel, pe axa verticală sunt amplasate formele noilor media în funcție de corespunderea la unul dintre cele 2 calificative: *static* (aflat în partea de jos a axei) sau *dinamic* (localizat în partea de sus), iar pe cea orizontală aceleași elemente sunt poziționate diferit, de la stânga la dreapta, ținându-se cont de diferența lor sub aspectul caracterului informal și cel formal. *Imedialitatea* și *arhivarea* sunt cele două dimensiuni prin care cercetătorul francez citat identifică gradul de actualizare a informațiilor create și transmise către public prin intermediul noilor media. În consecință, în partea inferioară a axei verticale pe care sunt indicate variabilele *statice* și *dinamice* sunt postate bazele de date, informațiile enciclopedice, articole cu date statistice, prezentări ale întreprinderilor, iar în partea superioară – rețele sociale, forumuri, bloguri, news groups (Fig. 1).

Fig. 1. Poziționarea pe axa verticală a celor 3 web-uri – elemente de bază ale spațiului public numeric (readaptare după modelul lui N.Vanbremeerch).

Pe axa orizontală, care include indicatorii *informal* și *formal,* este poziționat mai întâi web-ul social, urmat de web-ul documentar, și la extrema dreaptă – web-ul informării. Nivelul de interactivitate dintre actanții comunicării este pri-

ncipalul criteriu al amplasării (pe orizontală) a elementelor noului spațiu public în respectiva reprezentare grafică (Fig. 2).

Fig. 2. Poziționarea elementelor de bază ale spațiului public numeric, conform criteriului de interactivitate dintre actanții comunicării (readaptare după modelul lui N.Vanbremeerch).

Web-ul informării, situat la extrema dreaptă a acestei axe, se distinge prin multiplele similitudini cu spațiul public tradițional. Acest element al spațiului public numeric include instituții specializate (universități, jurnaliști, întreprinderi) și mesaje adresate unor anumite categorii de public. Deși realizată on-line, comunicarea este efectuată cu respectarea unor principii specifice mass-mediei tradiționale: informația este bine gândită, structurată, descendentă, corespunzătoare modelului ierarhic. Interacțiunea dintre emițătorii de mesaje și public este de un nivel foarte scăzut, Web-ul fiind utilizat doar în calitate de mijloc de difuzare a informației.

Total diferit, marcat de un grad sporit de interacțiune dintre actanții comunicării este Web-ul social, poziționat de către autorul acestui model la extrema stângă a axei orizontale. Rețele sociale, forumurile, blogurile, news groups sunt forme ale noilor media, implicate în activitățile de creare, difuzare și receptare a informațiilor.

Web-ul documentar, situat între celelalte două elemente ale spațiului public numeric (Web-ul informării și Web-ul social) reprezintă terenul de interferență a logicii sociale și a logici informării și include numeroase pagini de date statistice, rapoarte postate on-line, articole, imagini. Aceste conținuturi, create off-line, derivă din spațiul public tradițional, Web-ul fiind pentru ele doar „o nouă formă de publicitate”. Spre exemplu, platforma revistei trimestriale *Commentaire* (fondată de Raymond Aron în 1978) include rubrici cu informații despre ultimul număr al revistei și sumarul acesteia, arhiva cu articole ale revistelor anterioare, motor de căutare a informației în baza unui cuvânt-cheie, opțiuni de abonare sau comandă a produsului on-line. Mult mai inspirat, site-ul promoțional al revistei *Le Débat* furnizează informații ce includ planul și rezumatul articolului, date despre publicațiile cele mai des citite sau care pot fi accesate gratuit, lista autorilor și index bibliografic. Toate acestea sunt, în acest caz, elemente de marketing orientate spre sporirea numărului de consumatori ai produsului mediatic.

În accepțiunea sociologului francez Rémy Rieffel, „spațiul public este rezultatul unei mișcări de emancipare care a pus în valoare libertatea individuală și exprimarea opiniilor” [7, p.50]. Astfel zis, el constituie terenul de realizare a dialogului dintre diverși actori sociali (cetățeni de rând, lideri politici, personalități din domeniul culturii), fiind *agora* schimbului de opinii, dar și dezbaterilor publice a celor mai stringente probleme. În mod evident, mijloacele tradiționale de comunicare de masă (presa, radioul, televiziunea) și noile media sunt importante canale de transmitere a mesajelor. Deci, subiectele momentului pot fi dezbătute, grație evoluțiilor de ordin tehnologic, nu doar cu implicarea unor instituții specializate, dar și pe „arenele mai mult sau mai puțin instituționalizate”, precum rețelele de socializare, bloguri, forumuri ș.a. [7, p.50].

Teoria spațiului public lărgit, elaborată de Rémy Rieffel în baza abordării sociologice, a permis identificarea rolului tehnologiilor informației și comunicării (TIC) pentru constituirea noului spațiu public și formularea unei definiții explicite a acestui fenomen complex.Conform acestei teorii, grație perfectării și diversificării dispozitivelor comunicaționale, a devenit posibilă interferența dintre presa de opinie, presa comercială, audiovizualul și relațiile publice. Printre consecințele avansării TIC sunt amintite, de cele mai multe ori, tehnicizarea relațiilor (utilizarea sporită a TIC în viața cotidiană, starea de acceptare și acomodare a unui număr tot mai mare de persoane la confortul comunicațional pe care-l oferă telefonia mobilă, internetul, PC), comercializarea comunicării (aspectul financiar al accesului la informație), fragmentarea publicului (considerarea adaptării produselor mediatice la cerințele consumatorilor) și mondializarea fluxului de informații (fenomenul de realizare a dezbaterilor publice în rețea, fără restricții spațio-temporale).

Analiza sistemică a fenomenului *ciberdemocrație,* realizată de către Pierre Lévy, investigarea structurală a spațiului public numeric și elaborarea modelului *Cele trei Web-uri* de către Nicolas Vanbremeerch, abordarea sociologică și formularea *Teoriei spațiului public lărgit* de către Rémy Rieffel – toate aceste cercetări, deși efectuate prin aplicarea unor metode diferite, au reușit să-și îndeplinească obiectivul identificării principalelor elemente ale actualului spațiu public. În altă ordine de idei, remarcăm că șirul de particularități ale noului spațiu public, delimitate și descriseîn literatura de specialitate, precum și avansarea privind comprehensiunea acestui fenomen complex și dinamic, sunt în deplină concordanță cu ideea funcționării unui spațiu public multistructurat și interactiv, în care mijloacele de comunicare obțin deopotrivă „atât statutul de instrument al dezbaterii publice între interesele sociale și politice, îndeplinindu-și misiunea de mediere simbolică, de informare, de interpretare a realității, de vizualizare a politicii […], cât și statutul de protagonist al spațiului public” [8, p.10].

Bibliografia

1. Létourneau A. Remarques sur le journalisme et la presse au regard de la discussion dans l'espace public. // Patrick J. Brunet. L´éthique dans la société de línformation. - Québec et Paris: Presses de l'Université Laval, L'Harmattan, 2001.
2. Sinescu C. Comunicare politică. - București: Editura Universitară, 2011.
3. Wolton D. Penser la communication. - Paris: Flammarion / Champs, 1997.
4. Lévy P. Cyberdémocratie. - Paris: Editions Odile Jacob, 2002.
5. Quentin J. Virtual-Communities, Virtual-Settlements and Cyber-Archeology: A Theoretical Otline. // Journal of Computed Mediated Communication, 1997, Vol.3, N3.
6. Vanbremeersch N. De la démocratie numérique. - Paris: Editions du Seuil, 2009.
7. Rieffel R. Sociologia mass media. - Bucureşti: Polirom, 2008.
8. Moraru V. Puterea mass-media și constituirea spațiului public. // Moraru V. (coord.). Societatea şi comunicarea în tranziţie. - Chişinău: ULIM, 2008, pp.6-18.

Prezentat la redacție
la 15 februarie 2016

ASPECTE ANALITICE DE GEN ALE ALEGERILOR LOCALE 2015 DIN REPUBLICA MOLDOVA

Victor SACA
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative
Doctor habilitat în științe politice, profesor

Elena SUDENEANSCAIA
Republica Moldova, Chișinău, Academia de Administrare Publică, Catedra Științe Administrative
Doctorandă

Election process is a reflection of human wills and rights to vote and to choose their political options. In a state of law such processes should be equal, transparent and free. Making an analysis of the gender aspect at the local elections 2015 could be remarked a tendency of a moderate growth, but the number of women elected as mayors is still under 30% of representation. The share of the female mayors elected in 2015 is 20,6%, comparing to 2011 it is an increase of 1,5%. Analyzing the period of 2003-2015 the average rate of growth is 0,38% per year, that means if the tendency will be preserved the quota of 30% will be achieved in 26 years. Does Moldova need a period of 26 years to achieve the 30% women representation in the local authorities or this process could be advanced by the political will and some concrete actions? At the moment no one of the Parliamentarian parties has a strategy on the political quotas for the women participation in the election process, as well a national strategy of the participation of women at the decision-making processes.

There are some tools to improve the existing reality, the main one is the introduction of the minimum quotas for the women participation for every political party. There is a need of a legal framework and a set of laws which oblige political parties to have minimum quotas of 30-40% of women representation on the election lists for both local and national elections. Also these laws should guarantee the equal access to the financial tools during the election company, as well women's representation on the eligible positions on the election lists. The mass-media sources should offer equal media coverage for the political actors, despite of their gender identity and financial potential. A democratic process demands the implication of the civil society and international organizations that should keep under observation all the unfolding processes. Women, especially in the rural areas, should receive necessary information about their im-

plication in the political life and to overcome all the existing internal and external barriers to become a real power on the political scene of Moldova.

Keywords: *gender, elections, local elections, local authorities, quotas, political parties.*

Într-un stat de drept voinţa poporului şi dreptul său la vot se exprimă prin alegeri libere, care au loc periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret şi liber exprimat. Confrom Articolului 1 din Codul Electoral al Republicii Moldova "noţiunea de alegeri vizează acţiunile cetăţenilor, partidelor şi altor organizaţii social-politice, blocurilor electorale, organelor electorale şi altor organe de stat, orientate spre întocmirea listelor electorale, desemnarea şi înregistrarea candidaţilor, efectuarea agitaţiei electorale, votarea şi constatarea rezultatelor votării, precum şi alte acţiuni electorale întreprinse în conformitate cu legislaţia în vigoare" [1]. Potrivit Articolului 119(1) din Codul Electoral al Republicii Moldova primarii oraşelor (municipiilor), sectoarelor, satelor (comunelor) şi consilierii consiliilor raionale, orăşeneşti (municipale) de sector şisăteşti (comunale) se aleg prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat, pentru un mandat de 4 ani [1].

Un rol important în desfăşurarea alegerilor corecte in Republica Moldova îi revine Comisiei Electorale Centrale, care în conformitate cu Articolul 1 al Codului Electoral reprezintă un organ de stat independent, înfiinţat pentru realizarea politicii electorale în scopul unei bune desfăşurări a alegerilor, pentru supravegherea şi controlul respectării prevederilor legale privind finanţarea partidelor politice şi a campaniilor electorale [1]. Republica Moldova dispune de instrumentele juridice şi organele necesare desfăşurării unui proces corect şi liber al alegerilor, fie parlamentare, locale sau al referendumului.

E bine cunoscut argumentul despre importanța capacităților candidaţilor care urmează să participe la alegerile parlamentare sau locale. Lista acestora, de obicei, este obiectul de influenţă a políticii de partid. Anume, partidele în conformitate cu obiectivele, strategiile şi programul propus, elaborează listele candidaţilor pentru alegeri. Partidele trebuie să includă pe listă cei mai bine pregătiți, dar și mai influenți candidați din rîndurile lor (iar în caz de necesitate și ne-membri, simpatizanți), care urmează să le reprezinteşi să le implementeze programul, interesele la nivel central, în urma alegerilor parlamentare şi la nivel local în urma alegerilor locale. În cazul alegerilor locale (adică a obiectului nostru de cercetare), pe lângă calităţile profesionale ale candidatului, e necesarsă se ţină cont şi de gradul de notorietate şi încredere de care acesta se bucură în localitatea unde urmează a fi înaintat de către partid.

Aspectul de gen al listelor de candidaţi pentru alegeri este o componentă imanentă a documentelor de partid şi, desigur, apoliticilor de gen promovate în cadrul acestuia. Dacă la nivel de partid, în urma dezbaterilor, se decide cota mi-

nimă de reprezentare feminină de 30%, 40% sau 50%, pe listele de candidaţi se vor regăsi respectiv un minim de 30%, 40% sau 50% de candidaţi femei. Însă practica de gen demonstrează că acest deziderat nu întotdeauna este confirmat de realități.

În urma Auditului de Gen realizat în cadrul Comisiei Electorale Centrale s-a constatat că în Republica Moldova există deficienţe serioase ce ţin de procesul echitabil de participare a femeilor şi bărbaţilor la alegeri. Conform CEC cele mai frecvente provocări din perspectiva egalităţii de gen sunt: o reprezentare relativ mică a femeilor pe listele de candidaţi, fie la alegeri parlamentare sau la cele locale; accesul redus al femeilor la resurse financiare în timpul campaniei electorale; tendinţa de reflectare mai mare a candidaţilor bărbaţi, decât a candidaţilor femei, în mijloacele mass-media în timpul campaniei electorale, acest aspect este legat inclusiv de accesul redus al femeilor la resurse financiare [2, p.5]. Aceste și alte provocări în relațiile de gen din țara noastră demonstrează abateri serioase în promovarea politicilor de gen, dar și în actualizarea continuă a acestor politici, în implicarea mai activă a societății civile în procesul electoral, în monitorizarea problemelor de gen.

Conform rezultatelor anunţate de CEC în urma alegerilor generale locale care s-au desfăşurat pe întregul teritoriu al Republicii Moldova în luna iunie 2015, organele electorale au înregistrat un număr de 4393 de candidaţi, dintre care 3403 au fost barbaţi, ce reprezintă o pondere de 77,46% şi 990 de candidaţi femei, ce reprezinta 22,54% din numarul total de candidaţi. In rezultatul primului şi al doilea tur de scrutin in calitate de primar au fost aleşi 714 barbaţi si 184 femei. Raportul procentual fiind de 20,6% la 79,4%.

Făcând analiza aspectului de gen pe o perioadă mai îndelungată (anii 2003-2015) al rezultatelor alegerilor locale constatăm, totuși, tendinţa unei creşteri nesemnificative al numărului de femei la nivelul administraţiei publice locale de la un ciclu electoral la altul. Numarul femeilor alese în funcţie de primar in 2003 era de 138, in 2007 de 163, in 2011 de 166, iar în 2015 este de 184, astfel încât ponderea femeilor primar în 2003 constituia 15,37%, in 2007 - 18,15%, in 2011 - 18,51% şi în 2015 - 20,6%. Deci, urmărim o tendinţă de creştere moderată, cea mai mare creştere, pentru întreaga perioada analizată, fiind înregistrată la alegerile locale din anul 2007 - de 3,13%. Acest rezultat poate fi explicat prin adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii nr.5 din 9.02.2006 cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi. Scopul prezentei legi consta în asigurarea exercitării drepturilor lor egale pentru femei şi bărbaţi în sfera politică, economică, socială, culturală și în alte sfere ale vieţii, drepturi care șă fie garantate de Constituţia Republicii Moldova în vederea prevenirii şi eliminării tuturor formelor de discriminare după criteriul de sex [3].

Raportând rezultatele alegerilor din 2015 la cele din 2003 se constată o creştere de 4,63%, această creştere poate fi considerată una moderată pentru o peri-

oadă de 12 ani, ceea ce inseamnă o creştere de doar 0,38% pentru fiecare an. Totodată, comparînd rezultatele alegerilor din 2015 cu cele din 2011constatăm în perioada de 4 ani o creştere de 1,5%, ceea ce reflectă aceeaşi creştere de doar 0,37% pentru fiecare an. Luând în considerare rata medie de creştere anuală în Republica Moldova de 0,38% / an, în condiţiile menţinerii ale acestui ritm de creştere, cota de 30% va fi atinsă în 26 de ani, fapt care întruneşte şase cicluri electorale. Oare este nevoie de 26 de ani ca într-un stat de drept, ce tinde spre standarde, norme şi valori europene numărul femeilor în poziţii de decizie la nivel local să atingă o cotă de 30%? Răspunsul ne vizează pe toți, pe întreaga societate atît pe cei ce conduc, cît și pe cei conduși, fiindcă de atitudinea tuturor entităților sociale față de problema de gen din țară depinde în mare măsură gradul nostru de civilizație, imaginea țării care se vrea a fi democratică în toate sensurile.

Analiza aspectului de gen al alegerilor locale denotă faptul că în Republica Moldova, femeile continuăsă fie sub-reprezentate în structurile decizionale la nivelul administraţiei publice locale şi centrale. În recomandarea din 2003 a Comitetului de Miniştri din cadrul Consiliului Europei către statele membre privind participarea egală a femeilor şi bărbaţilor în procesul decizional politic şi public se subliniază că „reprezentarea atât a femeilor, cât şi a bărbaţilor în orice organ decizional în viaţa politică sau publică nu trebuie să scadă mai jos de 40%” [4]. Desigur, pentru țara noastră, în condițiile sub-reprezentării femeilor în structurile deizionale, această recomandare este și va fi mult timp înainte o preocupare de prim ordin a actorilor și agenților politici și civili care dețin pîrghiile elaborării și implementării politicilor de gen.

În cadrul raportului final privind Monitorizarea Alegerilor Locale Generale din 14 (28 iunie) 2015 realizat de către Asociaţia Non-Guvernamentală Promo-Lex s-a constatat că “reprezentarea femeilor rămâne a fi scăzută, inclusiv din cauza partidelor politice ce promovează femei candidate pe poziţii mai puţin eligibile, dar şi din cauza accesului mai redus al acestora la resurse financiare în timpul campaniei electorale” [5, p.56]. Aceleaşi probleme au fost constatate de către Auditul de Gen în cadrul Comisiei Electorale Centrale şi se remarcă, de asemenea, în rapoartele realizate de către organizaţiile internaţionale.

Astfel, rolul partidelor politice privind componenţa de gen a listelor electorale, iar în continuare și a structurilor de putere, este astăzi unul major. În acest context politicile de gen şi strategiile de promovare a femeilor la funcţii de luare a deciziilor trebuie să fie dezbătute și adoptate pe larg de opinia publică a partidelor, iar reprezentarea femeilor pe listele electorale să devină una reală și nu formală pe segmentele mai puţin eligibile. Este important, de asemenea, de a lua în consideraţie etosul calităţii candidaţilor. Aceştea, indiferent de gen, trebuie să fie apreciați și promovați după merit, după capacitățile intelectuale și nu după posibilităţile financiare, fapt frecvent întîlnit în practica electorală actuală. Pe

prim plan să fie pus criteriul profesional, managerial, și desigur criteriul de încredere din partea locuitorilor satului, comunei, oraşului. La fel de important este elaborarea unui cadru legal, prin care fiecare partid politic să fie obligat să asigure înaintarea unui număr echitabil de femei şi bărbaţi pe poziţii eligibile.

Studiul "Şanse egale în procesul electoral" realizat de către Centrul "Parteneriat pentru Dezvoltare" s-a axat pe 3 tipuri de obstacole pe care femeile le întâmpină în prezent în procesul implicării în viaţa politică şi în procesele decizionale. Din *primul grup fac parte obstacolele politice,* precum existenţa unui model masculin asociat cu succesul politic şi implicării în viaţa politică. Aici se poate vorbi despre un stereotip prin care puterea şi succesul sunt asociate cu calităţi masculine, or conform acestui stereotip femeile implicate în politică trebuie să dispună de calităţi masculine dacă își doresc promovarea şi participarea la procesele de luare a deciziilor. Un alt stereotip de natură patriarhală constă în calificarea bărbatului drept „capul familiei" în toate domeniile vieţii sociale, politice şi economice. Alt *obstacol* din cadrul primului grup, menţionat şi în rândurile anterioare, este susţinerea limitată a femeilor din partea partidelor politice, exprimată prin indici scăzuți de naturăfinanciară, umană, administrativă. Partidele sunt mai puţin deschise spre colaborare cu organitzaţiile femeilor de tip civic. Femeile, în special din mediul rural, au acces redus sau sunt lipsite de informaţii referitor la organizarea trainingurilor şi seminariilor în domeniul leadershipului feminin, măsuri care să motiveze implicarea mai activă afemeii în viaţa politică. Un aspect des întâlnit în Republica Moldova este lipsa modelelor de femei în politică şi lipsa sprijinului din partea femeilor aflate la putere.

Al doilea *grup de obstacole sunt cele de natură socio-economică,* precum: dependenţa financiară; lipsa resurselor financiare sau a surselor de susţinere financiară necesare pentru implicare într-o campanie electorală; resursele scăzute de timp cauzate de un set de obligaţii familiale şi profesionale. Dacă e să remarcăm resursa de timp determinată de obligațiile familiale ale femeii, aceasta rămîne deocamdată a fi sclava muncii casnice. Statul nu asigură femeii condiții și oportunități adecvate care săi permită implicarea reală în viața politică în general și în procesul decizional la nivel de partid și de stat în particular.

Al treilea *grup de probleme sunt de ordin ideologic, cultural, psihologic*. Aici se poate vorbi despre dominarea în mentalitate a stereotipului, că sunt roluri sociale tradiţionale atribuite femeilor şi bărbaţilor. Femeia să fie responsebilă de casă, copii, familie şi spaţiul privat, iar bărbatul de spaţiul public. Cît priveşte aspectul psihologic el ţine de lipsa de încredere în forţele proprii ale femeilor pentru a intra într-o cursă electorală. La fel din categoria barierelor psihologice face parte frica de divorţ, de critică din partea societăţii, hărţuirea. Altele ţin de perceperea de către unele femei a politicii ca fenomen murdar şi dur, necorespunzător caracterului feminin. Ea, femeia, nu se va simţi confortabil în relațiile politice. O altă problemă constă în modul de reflectare de către mass-me-

dia a imaginii femeii în politică, acesteia atribuindu-se o imagine atipică pentru mediul politic [6, p.9].

Multe din problemele enumerate sunt de ordin interior şi pot fi schimbate prin informarea mai largă a femeilor despre participarea în viaţa politică, încurajarea lor de a se implica în procesul decizional, prin depăşirea fricii şi schimbarea mentalităţii. Alte bariere sunt de ordin exterior şi ţin de poziţia societăţii referitor la implicarea femeii în viaţa politică şi economică; de depăşirea stereotipurilor; de crearea unui cadru legal, care să oblige partidele politice să implice mai multe femei în organele de decizie, să le plaseze înlistele electorale pe poziţii eligibile; de adoptarea unor strategii naţionale de implicare a femeilor în viaţa politică; de regândirea imaginii femeii în politică şi a modului de reflectare a femeilor politicieniîn sursele mass-media.

Analiza aspectului de gen al rezultatelor alegerilor locale din 2015 s-a axat pe programele electorale ale partidelor, care au câştigat mandate în Parlament în urma alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014. Deci, au fost supuse analizei programele electorale ale Partidului Liberal-Democrat din Republica Moldova (PLDM), Partidului Democrat din Republica Moldova (PDM), Partidului Liberal (PL), Partidului Socialiştilor din Republica Moldova (PSRM) și Partidului Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM).

În Planul 2020 PLDM a inclus 6 angajamente principale din care face parte şi angajamentul de şanse egale pentru femei. Conform acestuia „PLDM consideră că femeile joacă un rol important pentru viitorul Republicii Moldova. Egalitatea de şanse pentru femei este o prioritate, de aceea ne-am angajat să încurajăm participarea femeilor în afaceri și în sistemul legislativ. Pentru o mai mare reprezentare în cadrul organizațiilor politice și publice, guvernul planifică să crească până la 20% numărul femeilor în poliţie. PLDM se angajează să creeze un cadru legal care să protejeze drepturile femeilor” [7]. În acest angajament lipseşte partea de aplicare a politicilor de cote minime sau a unei strategii clare de promovare a femeilor în politică, însă la capitolul ponderii femeilor pe listele de candidaţi primari din partea partidului, PLDM este partidul lider, cu cele mai multe femei pe listele de candidaţi pentru alegeri locale, această pondere fiind de 26,1%. PLDM a devenit lider şi la numărul total de femei primar alese, acest număr fiind de 57 de primari femei dintr-un număr total de 285 de primari, ceea ce este egal cu o pondere de 20% din numărul total de primari aleşi de pe listele PLDM. Ponderea femeilor pe listele candidaţilor electorali ai PLDM se apropie de cota de 30%. Însă în scopul promovării femeilor în politică este recomandabil ca partidul să adopte politica cotelor minime de 30%-40% femei pe listele de candidaţi pentru alegeri parlamentare şi locale.

În cadrul Platformei Electorale, PDM s-a angajat în „menținerea obiectivului de a promova în societate egalitatea reprezentării femeilor și bărbaților în funcțiile publice. Pentru atingere a acestui scop este necesar mai mult decât iniția-

tive politice și legislative, este necesară o politică de stat pentru a motiva femeile să se implice și societatea să le promoveze și să le susțină” [8]. Acest obiectiv nu reflectă adoptarea politicilor de cote minime la nivel de partid, se vorbeşte despre o politică de stat, în să lipseşte un plan de acţiuni în promovarea acestei politici de implicare activă a femeilor în viaţa politică. Lipsa politicii cotelor minime se reflectă în ponderea femeilor în rândul candidaţilor la funcţia de primar, fiind de 16,9%. Această pondere a candidaţilor femei de pe listele PDM este mai mică cu 3,7% decât ponderea generală de femei primar alese.Femeile primari alese de pe listele PDM este în număr de 51 dintr-un total de 286 de mandate câştigate, ceea de reprezintă o pondere de 17,8%. Această pondere este sub ponderea generală de 20,6% a femeilor primar alese.

În programul său politic PL a lansat printre obiectivele de baza ale partidului promovarea egalităţii şanselor: ”libertatea economică şi competiţia creează indivizilor şanse egale în faţa oportunităţilor, chiar dacă, în final, acestea se diferenţiază prin nivelul succesului obţinut. Prin urmare, libertatea economică determină inegalitatea economică, dar acest proces are loc în cadrul creşterii continue a nivelului general de prosperitate. Egalitatea şanselor se poate realiza doar în condiţiile când există egalitate în faţa legii, accesul liber la informaţiile publice, transparenţa instituţiilor publice şi judiciare, precum şi o reală libertate în activitatea economică, în alegerea profesiei şi a locului de muncă” [9]. În programul partidului nu există o strategie adoptată ce ţine de aplicarea cotelor minime la nivel de partid sau orice alt tip de strategie a susţinerii femeilor în politică. Ponderea femeilor candidaţi pe listele PL a fost de 20,5%, ceea ce este egal cu ponderea generală a femeilor primari alese. Dintr-un număr total de 52 de primari aleşi pe listele PL, 15 mandate sunt deţinute de femei, ce reprezintă o pondere 28,84%, fiind cea mai înaltă pondere de femei primar raportat la numărul total de primar aleşi de pe listele acestui partid.

În Platforma Electorală a PCRM-ului lipseşte obiectivul legat de politicile de gen şi de promovare a femeilor în posturile decizionale. Astăzi programul partidului este axat pe obiectivul restabilirii echităţii sociale. Ponderea femeilor candidaţi pe listele electorale PCRM a fost una de 19,3% şi se apropie de ponderea generală de 20,6% de femei primar alese. Numărul total de femei primar alese de pe listele PCRM este de 22 dintr-un număr total de 77 de mandate câştigate, ceea ce reprezintă o pondere de 28,6%, ceea ce alcătuieșteo pondere înaltă în raportul de femei alese în funcţie de primar din numărul total de aleşi de pe listele PCRM. Printre politicile promovate de partid, la fel, nu se regăseşte politica cotelor minime de participare ale femeilor adoptate la nivel de partid.

Cît privește obiectivele electorale ale PSRM, ele nu au componenta promovării politicilor de gen. Programul partidului este axat pe obiective sociale. Ponderea femeilor pe listele PSRM pentru alegerile locale este de 20,5%, ceea ce este egal cu ponderea femeilor primar alese. Ponderea femeilor primar alese este

de 19,23%, indiciu ce constituie 10 femei primar dintr-un număr total de 52 de primari aleşi. Este important de menţionat că candidatul PSRM pentru funcţia de primar general al Chişinăului a fost doamna Zinaida Greceanîi, care a participat şi în turul doi al alegerilor, însă fără a câştiga duelul cu D.Chirtoacă, reprezentantul PL. Înaintând candidatura doamnei Greceanîi pentru funcţia de primar general al Chişinăului conducerea PSRM a ţinut cont de aspectul de notorietatea doamnei printre electoratul de stânga, ea ocupând în timpul guvernării comuniste funcţia de Prim-ministru.

Analizând rezultatele alegerilor generale locale din iunie 2015 consemnăm că nici un partid nu a atins cota recomandată de 30%, nici în cazul femeilor candidate pe listele de partid şi nici ca pondere de femei alese în calitate de primar de pe listele de partid. Motivul principal fiind lipsa politicii cotelor minime adoptate de către partidele politice analizate anterior. Nici unul dintre partidele menţionate nu are o strategie naţională de promovare a femeilor în politică şi în structurile decizionale. Un alt impediment prezintă lipsa cadrului legal care ar obliga partidele politice să respecte un număr minim de femei pe poziţii eligibile pe listele pentru alegeri parlamentare şi locale.

După cum s-a menționat deja ponderea femeilor alese în calitate de primar în perioada 2003-2015a înregistrat o creştere moderată de 0,38% / an. Fără influenţa unor factori decisivi precum adoptarea politicilor de gen la nivel naţional, adoptarea unui cadrul legal în privinţa participării femeilor la procesele decizionale, implicarea activă a organizaţiilor internaţionale şi naţionale, a societăţii civile, transparenţa adoptării deciziilor în cadrul partidelor politice, voinţa politică, cota de 30% va fi atinsă in 26 de ani, fapt ce reprezintă o stagnare pentru un stat de drept, care funcţionează după principiile democratice, unde toţi sunt egali şi ar trebui să beneficieze de şanse egale.

Subreprezentativitatea femeilor pe listele electorale ale partidelor politice din Republica Moldova, ponderea sub 30% de femei primar alese, reprezintă o problemă la nivel local, dar şi naţional. Soluţionarea acestei probleme necesită adoptarea unui cadru electoral echilibrat prin accesul egal al femeilor şi bărbaţilor la procesele electorale. Primul pas este instituirea cotelor minime de reprezentare a femeilor pe listele de candidaţi. Legea cu privire la cote minime atât pentru alegeri locale, cât şi pentru cele parlamentare să fie aprobată cât mai rapid, înainte de următoarele alegeri parlamentare şi locale. Cadrul legal ar trebui să garanteze acces egal al candidaţilor la resursele financiare folosite de către partide în timpul campaniei electorale. Legea cu privire la cote minime să garanteze prezenţa femeilor pe poziţii eligibile.

Un lucru important este asigurarea vizibilităţii egale a candidaţilor bărbaţi şi femei în timpul campaniei electorale, atât din partea partidelor (plasare pe bilborduri, publicitate, participare la întrevederi cu alegatorii etc.), cât şi din partea surselor mass-media (invitarea tuturor candidaţilor la dezbaterile electorale,

prezentarea interviurilor politice, acces egal al candidaţilor la sursele mass-media locale, regionale şi naţionale). Organizaţiile internaţionale, naţionale şi societatea civilă trebuie activ să promoveze campanii de informare referitor la participarea femeilor în procesele electorale. Lupta cu stereotipurile existente în societatea patriarhala face parte din campanii de informare, doar un cetăţean informat, neinfluenţat de stereotipurile impuse, poate face o alegere corectă pentru localitatea sa, pentru un viitor mai bun al familiei sale şi al întregii ţări.

Bibliografia

1. Codul Electoral al Republicii Moldova, 08.12.1997. // Monitorul Oficial Nr.81
2. Auditul de Gen în cadrul Comisiei Electorale Centrale, anul 2011
3. Legea nr.5 din 9.02.2006 cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi 24.03.2006. // Monitorul Oficial Nr.47-50
4. Recomandarea Comitetului de Miniştri din cadrul Consiliului Europei către statele membre privind participarea egală a femeilor şi bărbaţilor în procesul decizional politic şi public, anul 2003
5. Raportul final privind Monitorizarea Alegerilor Locale Generale din 14(28 iunie) 2015 realizat de către Asociaţia Non-Guvernamentală Promo-Lex. - Chişinău 2015.
6. Studiul "Şanse egale în procesul electoral" realizat de Centrul "Parteneriat pentru Dezvoltare", anul 2007
7. http://www.pldm.md/angajamente
8. http://www.pdm.md/ro/platforma-electorala
9. www.pl.md
10. http://www.pcrm.md/main/index_md.php?action=program
11. http://socialistii.md
12. http://www.cec.md/index.php?pag=cat&id=1510&l=ro

Prezentat la redacție
la 26 decembrie 2015

COMPARTIMENTUL
RELAŢII INTERNAŢIONALE

ОРГАНИЗОВАННАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ И ТЕРРОРИЗМ - ОБЛАСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ФАКТОР СОТРУДНИЧЕСТВА СПЕЦСЛУЖБ

Татьяна БУСУНЧАН
Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский Государственный Университет, Факультет международных отношений, политических и административных наук, департамент международных отношений.
Доктор политических наук, старший преподаватель

Елена БУСУНЧАН
Республика Молдова, Кишинэу, Про Маршалл Центр Республики Молдова.
Магистр в области экономики и бизнес-администрирования

The characteristics of the organized crime and terrorism can be distinguished according to the motivation criteria of the execution of such acts and to the methods of victims' selection. Terrorism and organized crime, as any other social phenomenon, increased and changed taking new forms, manifestations, and consequently became more and more organized. The effectiveness of the relationships between the members of the terrorist groups and terrorist organizations had raised considerably, the same process being observed between the terrorist organizations and the representatives of the criminal structures.

В эпоху глобализации, страны мира должны действовать учитывая ее последствия, а также самостоятельно противодействовать угрозам и низводить их до безопасного уровня. В сложившейся ситуации, спецслужбы должны ответить на современные вызовы определяемые информационной эпохой, консолидировать операционные и аналитические показатели посредством использования новых действенных механизмов для предотвращения и борьбы с большим количеством рисков, самыми опасными из которых являются организованная преступность и международный терроризм. В новом контексте безопасности, на сотрудничество спецслужб в борьбе с организованной преступностью и терроризмом возложена миссия по определению и поддержки возможностей для реализации международных интересов, утверждения ценностей безопасности посредством оценки конкретных инструментов информационной эпохи.

В деле противодействия международному терроризму и организованной преступности значительно возрастает роль информационных технологий и значение функций информационной войны. Исходя из этого, очевидна важность роли взаимодействия органов исполнительной власти и средств массовой информации, которая подразумевает формирование единого информационного пространства (в первую очередь для развитых демократических стран). Целью, которой является ликвидация (в первую очередь) финансирования и функционирования баз и пунктов снабжения и подготовки террористов.

Новые технологические ресурсы должны быть направлены на поддержку форм сотрудничества, в контексте оценки возможностей в действиях и решениях. Другими словами, спецслужбы обязаны участвовать в совместных программах, сутью которых является развитие более эффективного партнерства с целью повышения институциональной прозрачности, то есть продвижение реальной открытости по отношению к гражданскому обществу новыми структурами безопасности, посредством использования последних разработок учреждений высшего и послевузовского образования в области международной безопасности и обороны, которые будут содействовать в переговорах и формировать взаимопонимание между народами мира.

В процессе своего развития, организованная преступность и терроризм, как и любой другой социальный феномен, постоянно усиливались и подвергались изменениям, принимая новые формы выражения, становясь, как следствие, более организованными. Таким образом, значительно повысилась эффективность взаимодействия между членами террористической / преступной группы, между группами, а также между террористическими организациями и представителями криминальных структур.

Необходимо отметить что, так как организованная преступность и терроризм стали глобальным явлением, к ним следует относиться соответственно. Понимание данных структур будет способствовать стимулированию всех государств к совместным действиям и к сотрудничеству в борьбе с организованной преступностью и терроризмом. Действия этого сотрудничества, должны быть, основаны на единой концепции, которая представила бы весь спектр различных инструментов и механизмов на национальном, региональном и международном уровнях. Таким образом, если в последние десятилетия XX века терроризм и организованная преступность представляли собой региональное явление, с сильными центрами проявления в Азии, Ближнего Востока и Латинской Америки, то в настоящее время они имеют глобальный характер. Организованная преступность и терроризм, как правило, представляют собой несколько форм и "улучшают" свои возможности выживания, быстро адаптируясь к текущему состоянию

безопасности, эксплуатируя в свою пользу плоды ценностей демократии, самые последние достижения науки и техники, пробелы в системах безопасности, очевидно, с помощью шантажа, коррупции, угроз, применения силы и многим другим. В эпоху глобализации, государства мира не могут действовать и самостоятельно реагировать на угрозы в адрес их безопасности, не задумываясь о последствиях действий организованной преступности и терроризма. Другими словами, после окончания "холодной войны" международный терроризм и организованная преступность являются главной угрозой для международной безопасности, и этот бич может быть побежден только посредством международного сотрудничества спецслужб. Учитывая вышеизложенное, можно сделать вывод, что современный терроризм и организованная преступность являются одним из глобальных вопросов, который затрагивает все человечество, ставит под угрозу безопасность и является повышенным риском, который может быть побежден только совместными усилиями всего человечества. В этой борьбе значительная роль отведена спецслужбам, посредством их сотрудничества на всех уровнях, национальном, региональном и глобальном.

Часто террористические группы перенимают методы, опыт и средства, используемые преступными организациями, и с успехом их применяют, таким образом, достигая своих целей. На самом деле, существует целый ряд преступлений, которые в той же мере могут быть характерны как для террористов, так и для другого рода преступников, это и подрыв зданий, и уничтожение объектов искусства, грабежи, убийства, захват заложников и последующие переговоры по их освобождению. Различия между организованной преступностью и терроризмом могут быть перечислены в соответствии с критериями мотивации совершения данных актов, а также с критериями по выбору жертв. Есть также случаи, когда политические интересы некоторых террористических групп исчезают, и они становятся преступными организациями по типу мафии.

Организованная преступность и терроризм как социальные феномены имеют те же характеристики: стабильность преступных связей и очень высокая организованность структур; достаточность людских ресурсов и хорошо продуманная криминальная иерархия; на достаточно высоком уровне организованная конспирация и достаточный круг влияния; наличие крепкой финансовой базы; суровая дисциплина и абсолютное послушание; постоянная поддержка этих структур коррумпированными чиновниками.

В тоже время, организованная преступность и терроризм сами по себе являются лишь методом, используемым для достижения различных целей и вызван различными причинами. В тени этого метода мы должны выявить мотивацию, причины и обстоятельства его использования, а именно: экономическая эксплуатация физических лиц другими лицами; «экономи-

ческие войны»; грабеж людей в результате грандиозной экономико-преступной деятельности [5] и отказ от человеческих ценностей и достижений всей цивилизации; преступления против сил безопасности, конституционных органов и закона; коррупция, обеспечение преступных средств, источниками локального или глобального доминирования; религиозные и национальные разногласия разного типа; ненависть, невежество, игнорирование человеческих ценностей, нарушение законных прав людей. Таким образом, создается иллюзия, что мы можем бороться с организованной преступностью и терроризмом в данных обстоятельствах, упомянутых выше.

В районах, где отмечена террористическая активность, также совершаются экономические преступления. В политике существует криминальный рынок, который предполагает циркулирование товаров и услуг, запрещенных в свободном передвижении.[17] Почти все террористические акты совершаются организованными формированиями, реализация которых немыслима без предварительного объединения индивидуальных усилий. Вместе с тем, существует сильное сопротивление разветвленных хорошо организованных преступных организаций (преступных корпораций, синдикатов) целью действия которых является достижение высокого дохода и власти, включая руководящих позиций в некоторых районах мира.

Мотивация организаторов или обычных исполнителей террористических актов, а также их преступные характеристики, совершенно различны. По мнению экспертов, их общая черта одна – преобладание экономической мотивации. Для организаторов этот криминальный бизнес приносит прибыль и обеспечивает власть, а для большого числа исполнителей он является единственным источником дохода. Религиозный фактор в мотивации исполнителей имеет место чаще, чем у организаторов. Организаторы делают из исполнителей убежденных фанатиков, с повышенной степенью одержимости, обеспечив тем самым свои экономические и политические интересы. Мотивация организаторов имеет экономический и политический характер по широкой шкале.[18]

Расширенный диапазон действия и широкий территориальный спектр террористических актов является подтверждением существования не только больших преступных организаций, но и организованной преступности с

---

[17] *Это товары и услуги, которые в соответствии с законом, не должны быть товаром (дети, сексуальные услуги и т.д.) или стать товаром (наркотики, оружие) только в строго определенных условиях и рационально использованы ограниченным числом человек.*

[18] *Не случайно в законодательстве Турции терроризм связан с целью изменения политического, правового, социального и экономического механизмов, создающего опасность для существования государства; в США привязан к причинению убытков и давления деятельности правительства.*

межрегиональными и международными связями. Преступные формирования сотрудничают посредством различных способов. В рамках такого сотрудничества возникают некие руководящие органы, которые объединяют частные формирования, а также разрабатывают и внедряют различные действия и методы в рамках системы формаций, для достижения не только внутренних, но и внешних целей. Эти задачи состоят в повышении эффективности оппозиции, в противодействии государственным органам и организациям гражданского общества, их ослабления, криминализации большей части населения, в обеспечении вышеотмеченной деятельности, в том числе и идеологической.

Исходя из вышеизложенного, можно сделать следующие выводы – основные специализированные подразделения, которые борются с терроризмом и организованной преступностью, должны объединить усилия различных государственных органов и спецслужб в рамках этой борьбы. Это необходимо для продолжения борьбы в качестве единого органа, при этом имея единую базу данных и специализированный регистр, используя единую стратегию и тактику в конкретных условиях, имея возможность привлечь различных людей и использовать разные средства для решения многообразных задач, в то же время, обеспечивая высокую конспирацию этой деятельности.

Государственными органами по предотвращению и борьбе с организованной преступностью в Молдове являются такие спецподразделения как Департамент полиции, Департамент уголовного розыска и Департамент пограничной полиции Министерства внутренних дел, Департамент пенитенциарных учреждений Министерства юстиции, Служба информации и безопасности, Национальный Антикоррупционной центр, Таможенная служба [1]. Вышеназванные подразделения непосредственно участвуют в разработке законодательных актов на конкурсной основе.

Работа с центральными учреждениями в данной области является одним из наиболее важных форм сотрудничества. Именно таким образом выполняются обязанности исполнительной власти в двух или более ветвях власти. Горизонтальное подключение находит свое отражение в некоторых организационных мерах, принимаемых государственными специализированными органами, в совместных соглашениях с представителями центральных органов [6, с.115-118]. В этом контексте большое значение придается международному сотрудничеству, которое должно иметь, как основу, разработку некоторых документов и специфических действий, специалистами с высоким уровнем профессионализма [7, с.373-385].

Процессы, которые происходят в мире, показывают, что происходит повышение уровня взаимодействия и его размах, в последствие которого осуществляется слияние террористических организаций и организованных

преступных группировок. Стало очевидным наличие планов, целей и методов совместных действий в таких областях, как торговля оружием, боеприпасами и взрывчатыми веществами, наркотиками, происходит нелегальная миграция и отмывание денег. Без создания эффективной правовой базы в борьбе с терроризмом и организованной преступностью в целом, не будет существовать никакой возможности обеспечить стабильность и необратимость результата.

Задачей будущего для Республики Молдовы является формирование соответствующей ментальности политическим и общественным лидерам, которые помогут в ускорении реализации подлинно демократической политической культуры. Это позволит осуществить настоящую реформу сектора безопасности в соответствии с нормами и принципами Европейского Союза [9, с.103-116]. Ошибки, полученные в начальной фазе демократических реформ, уменьшили потенциал применения закона, государственного регулирования и мониторинга, тем самым спровоцировав снижение роли государства и снижение эффективности его деятельности в решении проблем безопасности. Повышение развития транспарентности, одновременно с лучшим опытом стран с длительными по времени демократическими традициями, может по-настоящему способствовать демократизации данного сектора [8, с.75-84]. С начала XXI века около двух третей стран являются демократическими, а в этих условиях укрепление демократии и реформа сектора безопасности представляют собой, ключевой вопрос перехода от тоталитаризма к демократии в большинстве обществ Юго-Восточной Европы. Определенно, есть острая необходимость в демократизации военно-гражданских отношений и установление правил, процедур, механизмов, организаций и культуры, которые гарантируют ответственность избранных лидеров, но этот процесс не является быстрым и кратковременным.

Сотрудничеству в совместной международной деятельности и партнерстве, противостоянию по вопросам угроз и безопасности, должны способствовать не только политики и военные эксперты, но и инженеры, экономисты, ученые, специалисты в области общественных наук и т.д. Разработка комплексных и интегрированных планов с принятиям решений, имеет как финал развитие администрации угроз, обусловленную осуществлением некоего исчерпывающего анализа угроз. Отсутствие корреляции программ по оценке и администрации угроз на всех уровнях (местном, национальном, субрегиональном, региональном и глобальном) в настоящее время является само по себе угрозой. Когда мы говорим об оценке или количественной оценки угроз, мы должны предусмотреть возможность возникновения нежелательного события и его последствий, разделенного на классы, в зависимости от поражения и рекламированных мер. Таким образом,

источники угроз не являются независимыми, а условными. Они влияют друг на друга, в результате чего могут иметь место различные возможные сценарии.

Выполняя обязанности сообщества в борьбе с организованной преступностью, Республика Молдова разработала и внедрила на государственном уровне активную политику по предупреждению и борьбе с организованной преступностью во всех ее формах и проявлениях. Механизм реализации этой политики основан на определяющих принципах, таких как: 1) законность; 2) соблюдение фундаментальных прав и свобод человека; 3) оперативность; 4) неизбежность приговора; 5) конфиденциальность; 6) профессионализм во всех сферах деятельности; 7) приоритетность мер по предотвращению организованной преступности; 8) единая координация и сотрудничество между всеми участвующими организациями; 9) сотрудничество с международными организациями и гражданским обществом [1].

Национальное законодательство предусматривает ссылкой на аспект международного сотрудничества и международной помощи в борьбе с организованной преступностью: обмен информацией между национальными службами и заинтересованными международными партнерами, через предоставление юридической помощи по уголовным делам; сотрудничество специализированных подразделений Республики Молдова с аналогичными учреждениями других стран в борьбе с организованной преступностью в соответствии с национальными законодательными актами и международными договорами, участницей которых является Молдова; взаимодействие правоохранительных органов в целях предупреждения и борьбы с преступлениями имеющими транснациональный характер [1].

Целью спецслужб является лишение организованных преступных группировок и международных террористических групп источников их финансирования. В этом плане, власти Республики Молдова придали большое значение этому вопросу и 15 сентября 2003 года, в рамках Национального антикоррупционного центра (НАК) была создана автономная единица – Служба по предупреждению и борьбе с отмыванием денег (СПБОД) [2]. Учитывая необходимость содействия единой политики учреждений, участвующих в предупреждении и борьбе с отмыванием денег и финансированием терроризма, а также упорядочения соответствующих механизмов и учитывая весомость проявлений феномена, требуется императивно четкая стратегическая реакция посредством принятия правительством Национальной стратегии по предупреждению и борьбе с отмыванием денег и финансированием терроризма и Плана действий по ее осуществлению [3].

Гармонизация национального законодательства с международными стандартами в области предупреждения и борьбы с организованной преступностью является одним из главных приоритетов Республики Молдова,

отмеченные в национальных программах по реализации Плана действий Республика Молдова - Европейский Союз и Индивидуального Плана действий партнерства Республика Молдова - НАТО. Власти должны максимально использовать возможности, предоставленные Индивидуальным Планом действий партнерства, посредством которого можно осуществить поддержку материально-технической базы реформ спецслужб. Благодаря реализации обновленного Индивидуального Плана действий партнерства Республика Молдова - НАТО, Республика Молдова надеется оптимизировать процесс реформ в сфере национальной безопасности и обороны, реализовывать программы и стратегии по борьбе с терроризмом, организованной преступностью и торговлей людьми, совершенствовать сотрудничество и координацию между государственными учреждениями, развивать отношения сотрудничества с НАТО, их союзниками и партнерами [4].

Молдова, также ставит цель укреплять механизмы контроля над экспортом товаров двойного назначения, продолжать принимать меры по борьбе с отмыванием денег в целях укрепления борьбы с терроризмом, организованной преступностью и торговлей людьми. В этом контексте, Молдова планирует расширить сотрудничество с ООН, ОБСЕ, Интерполом и другими международными организациями, ускорить свои усилия по стимулированию защиты стратегических систем коммуникации и информации от кибернетических атак. Республика Молдова обеспечит устойчивое развитие своего научно-технического потенциала, применяя соответствующие стандарты защиты окружающей среды, улучшит способность государства реагировать на вызовы современного общества и угрозы в адрес своей безопасности [4]. Особое внимание уделяется расширению сотрудничества в рамках программы НАТО «Наука ради мира и безопасности» (НРМБ) в областях, представляющих общий интерес для стран НАТО и Молдовы. Продовольственная безопасность и борьба с биотерроризмом, экологическая безопасность, управление водными ресурсами в Молдове, предупреждение и борьба со стихийными бедствиями, безопасность в информационной сфере и электронной связи, проведение региональных исследований, включая и в области нелегальной миграции, трансграничной торговлей людьми и нетрадиционных угроз в адрес безопасности - это приоритеты для научного сотрудничества.

Необходимо в заключении отметить, что План действий Индивидуального Сотрудничества (IPAP) с НАТО это уникальная возможность модернизировать систему национальной безопасности. Благодаря его расширению, предложенная помощь может быть предназначена для удовлетворения специфических потребностей партнера, являясь рабочим механизмом для измерения прогресса и корректировки программ, а также для достижения цели - европейского будущего для Молдовы, оплот для будущих

форм сотрудничества в развитии национальной безопасности Республики Молдова - НАТО.

Выявление жизнеспособных стратегий сотрудничества, взаимодействия и обмена опытом между представителями властей Молдовы внесет значительный вклад в развитие национальной политики антитерроризма, что позволит Республике Молдова использовать международные стандарты в области борьбы с организованной преступностью и терроризмом.

Региональная и международная нестабильность, протест бедных стран направленный против определённых аспектов процесса глобализации, являются горючим материалом для эскалации вооруженных конфликтов и провоцирования террористических актов.

Для борьбы с всеобщей угрозой терроризма и организованной преступности, необходимо объединение усилий всех государственных и общественных структур, другими словами всех ветвей власти и средств массовой информации. В данном контексте, учитывая современные аспекты в осветлении жизнеспособности проявлений терроризма, острой необходимостью является создание стратегии борьбы с терроризмом и организованной преступностью, как на национальном, так и на международном уровнях.

Библиография

1. Закон о предупреждении и борьбе с организованной преступностью №50 от 22.03.2012. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova №103 din 29.05.2012. http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=343349&lang=2
2. Закон Республики Молдовы о борьбе с терроризмом №539 от 12.10.2001. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova №147-149 din 06.12.2001. http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312844&lang=2
3. Закон об утверждении Национальной стратегии по предупреждению и борьбе с отмыванием денег и финансированием терроризма на 2013-2017 годы и Плана действий по внедрению Национальной стратегии по предупреждению и борьбе с отмыванием денег и финансированием терроризма на 2013–2017 годы № 130 от 06.06.2013. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova №161-166 din 26.07.2013. http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=348887&lang=2
4. Обновленный Индивидуальный План действий партнерства Республика Молдова – НАТО,

http://www.army.md/img/userfiles/doconline/new_ipap_ro.pdf (25.08.2015).
5. Коннов А.И., Куликов В.И., Овчинский А.С., Овчинский В.С. и др. Основы борьбы с организованной преступностью. - Москва: Инфра-М, 1996.
6. Caraman Iu. The implementation of the National Security Policy: the Inter-Agency Cooperation. // European and NATO Neighbouring Policies – New Dimensions for Regional Cooperation. - Chisinau, Pro Marshall Center of the Republic of Moldova, 2007, c.115-118.
7. Busuncian T. Terrorism and Organized Crime. // Criminalistics. The Beginning of the Third Millennium: Conclusions, Trends, Achievements. – Chisinau, 2005, c.373-385.
8. Busuncian T. Democratization of the defence sector – a necessity of the new Democratic Countries. // European and NATO Neighbouring Policies – New Dimensions for Regional Cooperation. - Chisinau, Pro Marshall Center of the Republic of Moldova, 2007, c.75-84.
9. Micewski E. et all. Civilian and democratic control of Armed Forces in South East Europe: an analysis of the Stability Pact Self-Assessment Studies. - Berlin: Nomos, 2005, p.103-116.

Prezentat la redacție
la 29 octombrie 2015

HEZBOLLAH – A SYMBOL OF THE STRUGGLE FOR NATIONAL LIBERATION OR A TERRORIST ORGANIZATION?

Nejma ASSADI
Israel, Hayfa
PhD student of the Moldova State University, Faculty of History and Philosophy, Chișinău, Republic of Moldova

Marcel BENCHECI
Republic of Moldova, Chisinau, Academy of Science of Moldova, Institute of Juridical and Political Studies, Centre of Strategic Researches
Researcher, vice-director of Center

Prezentul articol analizează constituirea şi evoluţia Hezbollah atît sub aspectul de organizaţie politică, cît şi evidenţierea acţiunilor teroriste ale acesteia. În ultimii treizeci de ani Hezbollah reprezintă un simbol al luptei pentru eliberare şi demnitate naţională pentru unii şi organizaţie teroristă pentru alţii (Israel, Canada, Marea Britanie, SUA, Olanda, Australia şi Egipt), avînd o activitate politică şi socială intensă.

The current article examines the creation and evolution of Hezbollah both in terms of a political organization, as well as highlighting its terrorist actions. In the last thirty years Hezbollah is a symbol of national dignity and freedom fight for some and a terrorist organization for others (Israel, Canada, UK, USA, Netherlands, Australia and Egypt), with an intense social and political activity.

Keywords: Hezbollah, political party, terrorist organization, national liberation, guerrilla.

The Hezbollah organization (the party of God), started its way as a small group of Shi'ite Lebanese religious people, graduates of religious institutions in Najaf in Iraq and Qom in Iran, who were the disciples of Mohammad Baqir Al-Sadr. The organization started in small groups in second half of 1982 and beginning of 1983 in the town of Baalbek in Beqaa Valley of Lebanon. Within a few years, the Hezbollah organization started building a leading position in social and political fields in Lebanon, not just in the field of struggle against Israel and the West. On February 16, 1985, day of the first anniversary after the death of Raeb Harb, one of the founders of the organization who was eliminated in Southern Lebanon, the Hezbollah organization announced its existence and published its platform [1, p.285-335].

The rise of Hezbollah organization in Lebanon was not only as a result of the direct factors which caused it and shaped its way in those years:

The first – Israeli invasion to Southern Lebanon, which reached the suburbs of the Lebanese capital in 1982. This invasion brought to a peak a continuous involvement of Israel in affairs of Lebanon, and made Israel a convenient target to which a large part of the fervor and radicalism, characterizing Shi'ites in Lebanon in those years, were directed, especially the Hezbollah organization.

The second – Islamic revolution in Iran at the beginning of 1979, a revolution which became a source of inspiration and a model of imitation for Shi'ites in Lebanon; involvement of the Islamic Iranian regime in Lebanon, and involvement of Syria in Lebanon. In addition to the above, there was a political arousal of the Shi'ite community, which started at the end of the 60's. Hence, a great importance is attributed to social, economic and political circumstances in Lebanon, which served as an indirect factor and an important background in establishment of the Hezbollah organization [2].

In the coming years, Iran became a main source of economic, military, and political support for Hezbollah. The Iranian assistance to Hezbollah included Iranian volunteers, about 1500 people of Army of Guardians of the Revolution, that arrived to Beqaa Valley after the Israeli invasion in 1982. In addition, Iranians provided Hezbollah with a large financial assistance, which reached, in its peak, tens of millions of dollars annually. This assistance enabled them to develop a set of welfare and social services, which help Hezbollah to establish its status in the Shi'ite community. The Iranians as well supplied Hezbollah with advanced weapons through Syria, as well as technical and military assistance. Syria enabled Iran to enter into the Lebanese political arena, which has been under Syrian control since 1976. That means that Syria was a strategic ally against Israeli and American threat that was directed at the Islamic resistance in Southern Lebanon, the "Hezbollah" organization [3].

Hezbollah's Ideology

The first cores of Hezbollah organization were shaped in the second half of 1982 and the beginning of 1983, in the city of Baalbek, and within a few years the organization started to establish for itself a leading status in matters of social and political issues in Lebanon, rather than just in the field of the struggle against Israel and the West. Iran's outstanding influence of Hezbollah's pan-Islamic ideology has been shown in the formulation of an ideological platform of the organization, which was published in February 16, 1985, on the first anniversary after the death of Sheikh Raev Harb, one of the founders of the organization who was eliminated in Southern Lebanon by the hands of Israel. In that occasion, Hezbollah announced its existence and published its platform [4].

Ibrahim Al-Amin read aloud the platform in Husniye in Al-Uzai in Western Beirut, and afterwards the platform was distributed as an open letter (Rassala Maftuha) to the "exploited in Lebanon and the world". The images decorating the external cover of the platform testified to its content. The first image was of Shahid Raeb Harb, who symbolized the struggle against the enemy of Hezbollah, and the second was of Imam Humeini, the Iranian leader, head of the Islamic movement that Hezbollah identified with. The complete ideological identification with Iran was symbolic as well. The flag of Hezbollah is the flag of the Islamic Republic of Iran. The caption on symbol of the organization, an integration of Earth and a hand that holds a Kalashnikov sub-machine gun, read: the Islamic revolution in Lebanon (Al-Thaura Al-Islamiya fi Lubnan). The platform that is considered as the political constitution of Hezbollah, published in February 22, 1985, in the Al-Ahed newspaper, the mouthpiece of Hezbollah [5].

The platform of Hezbollah in an Open Letter (Al-Rassala Al-Maftuha) announces its ideology, and divides it according to long-term goals and immediate goals. Its long-term goals are to establish a revolutionary Islamic republic in Lebanon according to the Iranian model, as a strategic goal and as a stage in establishing a worldwide Islamic republic [6].

Purposes of the organization

The immediate purposes that stand before it, are:

1. Taking Israel out of Lebanon once and for all, as an introduction to its final liquidation and liberating Jerusalem.

2. Taking the USA, France and their allies out of Lebanon and bringing the influence of the West in Lebanon to an end.

3. Making the Phalanges obey the just regime and bringing them to justice for their crimes against Muslims and Christians performed with encouragement of America and Israel.

4. Giving our people a full freedom of choice to decide about their destiny and choose the kind of regime they want. We do not hide our commitment to an Islamic regime, so we call everybody to choose an Islamic regime, which is the only one which promises justice and respect for everyone, and will prevent any attempt of a renewed imperialistic penetration into our country [7].

Hezbollah refers to the Lebanese government and its administration as an oppressing and discriminating establishment, but it disqualifies the use of power in order to get rid of it. Hezbollah people prefer to stay oppressed in a state that keeps order than to have a violent entity that would turn against the oppressing establishment. Turning to arms by the organization against the state would be done should the state threaten the existence of the organization. This objection to the Lebanese establishment was the reason why Hezbollah has avoided participating in the Lebanese governments during the years of 1992-2005 [8].

Hezbollah uses Lebanese democracy in order to maintain its status and even strengthen it. It demands cancellation of the method of different communities, because a relative method would provide it with a political advantage over other communities. It waits for the moment when there would be an Islamic majority in Lebanon in order to establish an Islamic state. The seniors of the organization tried to calm down the other communities by saying that should Hezbollah win a regular majority it would not try to enforce Islamic law on the minority. All people would have the right to participate in making decisions on social and the economic levels and send representatives to the Majles (parliament) which would be under the supervision of a supreme religious committee of religious theoreticians (Ulama and Mujatahgin) [9]. Hezbollah is Lebanese, but it derives its legitimacy from Iranian political leadership that emphasizes the principle of rule of a religious scholar (Valie Faqih) [10].

The Structure of Hezbollah Organization

Since it was established, Hezbollah has gone through a fast process of development, which brought about its branching to different branches and wings: political, military, social and informative. This development has strengthened it in the Lebanese arena in various fields, including a social and economic network of help, so that it would not focus only on military activities, which means on terrorism [11].

According to its structure, it is managed by the Supreme Shura Council (Majles Shura Al-Karar) that consists of nine members: seven Lebanese, Sheikh Hasan Nasrallah, Sheikh Naim Qassem, Hashem Safi Addin, Sheikh Ibrahim Amin Al-Said, Sheikh Muhamed Yazbek and Haj Imad Muaniye (who was eliminated in 2008), and two Iranian members.

The Head of deciding Shura council is Secretary General, Said Hasan Nasrallah, and this council dominates sub-councils:

- Political council,
- Military council,
- Judging council

as well as additional entities. This leadership dominates all aspects of the organization, including its military-terroristic activities [12].

The activity of the sub-councils is determined specifically by General Manager of the organization and by the deciding Shura council, and is translated into practical policy that is derived from ideology and strategy of the organization, along with various considerations and constraints that stem from interests of Iran and Syria, the supporters of the organization [13].

The General Manager of Hezbollah is also head of the Deciding Shura Council and leader of the organization as well as head of the Jihad Council, that is to say that there is one leadership and one management. Sheikh Muhamed Hus-

sein Fadlallah has a special status as a spiritual leader of the organization. His approach is considered as moderate and pragmatic in relation to other Hezbollah heads. He stands for applying the goals of the Islamic state in peaceful ways and through educating the public and reconciling with certain pluralism in Lebanon, at least in a first stage. Anyway, Fadlallah's approach did not influence Hezbollah's devotion in the extreme line against its enemies inside and outside Lebanon, which is the use of terrorism for achieving its targets [13].

Hezbollah organization has a military branch that relies on infrastructure of the Shi'ite population, the militia people, who are estimated to be several thousands. Hezbollah has an infrastructure of bases, headquarters, hiding places and arms warehouses. The common communal and geographic origin and family connections among the Shi'ites make it easier to keep loyalty and secrecy of Hezbollah. The senior military position mostly was held by religious people. Alongside the military training, Hezbollah people go through, by hands of the Army of Guardians of Iranian Revolution in Lebanon, Hezbollah enjoys a financial support and a supply of diversified weapons [14, p.35-44].

Hezbollah has many military units: a marine unit, an air unit, an antiaircraft unit, an antitank unit, a special force that is responsible for kidnapping, and a special unit, called 1800 unit, which is responsible for the connection with Palestinians, financing operations, transferring information and espionage infrastructure, mainly in exchange for drugs, and a unit called 1500 unit, which deals with listening to Hebrew communications. Also a unit for prevention of Intelligence penetrations into the organization [2].

Elements in the Hezbollah executed terrorist acts for the purpose of intimidation, suicide attacks (Astashahed) against American and French targets in Lebanon, as well as kidnapping citizens and terrorist operations all over the world, operated under cover names such as the Islamic Jihad (the Islamic resistance), which is a special security mechanism of Hezbollah, which was headed by Imad Mueyniye, until he was eliminated in 2008. The Revolutionary Justice Organization and the Organization of the Oppressed on Earth, as well as the Islamic Resistance are the names that assumed responsibility for the terrorist acts performed against the IDF and the South Lebanon Army (SLA) in Southern Beirut [11].

Perception of Hezbollah towards Israel and the world

Hezbollah perceives the struggle against the west and Israel as part of the comprehensive struggle between Islam and the power of evil, which are descrybes as demonic: the USA is the Big Satan, and France and Israel are the Small Satan. USA together with France and Israel are the source of evil and concentration of heresy in our world, and therefore it is obligatory to destroy their rule. According to Hezbollah, Israel's invasion to Lebanon in 1982 was intended to

enslave the Lebanese people and make its land an imperialistic basis in cooperation with France and the USA. Hence liquidating their influence is one of the supreme goals of Hezbollah [13].

According to Hezbollah Israel is the source of evil and violence in the Middle East, and a hindrance on the way to the union of Islam. The struggle against Israel does not end by removing its presence in Lebanon, but rather in the victory of Islam over Judaism. The struggle is for life and death, and it goes together with Hezbollah's principles:

1. A struggle between oppressors (Israel and the Jews) and the oppressed (the Muslims and the Arabs).
2. A struggle between the inferior Western culture and the supreme Islamic culture.
3. A historical struggle between Judaism (an inferior religion) and Islam (the supreme religion) [15].

The Israelites-Jews, who have come aiming to conquer Islamic lands, are an aggressive political movement towards the Muslims, and they use power and oppress other peoples. Hezbollah emphasizes presenting the struggle between Jews and Muslims as a struggle between good and evil, and therefore the war and the suicide attacks, the "estashhad" are done under a divine decree. The terminology Hezbollah uses in speaking against Jews, like the enemies of God, and against Israel as an oppressing state, integrates Islamic views and relying on Humeini's preaching. All these are recruited against Israel and Judaism. Moreover, the State of Israel was established on the basis of robbing the lands of Arabs, and according to the Muslim theory, it compels every Muslim to act to retrieve the robbed land to its owners. Therefore, Hezbollah denies the existence of the State of Israel, and its struggle against it in Lebanon is just the first step in a comprehensive struggle [16].

Hezbollah has raised the banner of:

1. Establishing an Islamic republic in Lebanon, which is the first step in the establishment of a global Islamic republic, is not applicable at the moment since Hezbollah acknowledged its inability to enforce such a regime in the term of near future. All the same, it is still a long-term strategic target, and its materialization will come gradually in due time by acknowledging the Lebanese political system, participating in it and taking advantage of it. That is, Hezbollah is waiting for a demographic-political right moment to change Lebanon into a Muslim state. Hezbollah sees itself as a messenger of Humeini's pan-Islamic universal ideology, and its struggle is spread over a long period of time.
2. The Hezbollah's hate to the West and its values and to Israel is seen in its struggle against the existence of a Jewish-democratic-Western-liberal state. But it compromises at the first stage and makes do with a struggle against the presence of Israel in south Lebanon. After Israel has withdrawn from Lebanon

in May 2000, the organization redefined its goals and put in the first priority the liberation of Shebaa Farms and assistance to the Palestinian struggle and liberation of Jerusalem. The rationale of struggle against Israel has a political aspect, which is to reduce the tension between Shi'ites and Sunni in the Muslim and Arab world. Its goal in Lebanon is to help recruiting support beyond the Shi'ite community. One can see it in Hezbollah's decision to indicate The Day of Jerusalem (Yaum Al-Kuds), which Humeini indicated in Iran and determined as the last Friday of the month of fasting, the Ramadan, among Muslims every year. Hezbollah included this day in its calendar of holydays as a day of solidarity demonstrations with the Palestinian struggle and expressing Hezbollah's commitment to the liberation of Jerusalem from Israel [17].

Hezbollah in three fronts

The struggle against Israel and Western presence in Lebanon – the first priority of Hezbollah is resistance, Mukawama. This is its "constant file". This is the reason why the organization puts its armed resistance against Israel at first priority, as a red line that is impossible to cross. The proof is in the policy it has led towards Lebanese regime and the Lebanese society. From its beginning the organization did not aspire to any political authority, which had been considered a marginal goal in relation to its supreme goal that is, liberating the conquered Lebanese areas [18].

H.Nasrallah emphasized: One of the main reasons for the existence of Hezbollah is the Israeli-Zionist conquest in Lebanon, a conquest that started in the South and continued up to Beirut. This activity has brought the intervention of Western countries, headed by the USA. As a result of this, the Lebanese resistance collapsed, and the PLO was expelled from Lebanon, and then came a new government in Lebanon which was an ally of Israel [19].

Hezbollah's activities and struggles in the first front were successful when it managed to bring about, at the beginning of 1984, the banishment of Western presence in Beirut and Lebanon, and in 1985 it succeeded to shove the Israeli forces to the Israeli Security Belt it had established in south Lebanon. In this way the Lebanese arena, and certainly the Shi'ite one, were left in the hands of Hezbollah, which started gaining power and its position in the Lebanese arena got elevated [20].

1. A common struggle of Hezbollah and Amal against the Palestinian organizations aiming to prevent the return of PLO to the Shi'ite regions in Lebanon as a leading and controlling power, as it has been until it was banished from Lebanon in summer of 1982.
2. In spring of 1984, when the international forces left Beirut and the IDF withdrew to Southern Lebanon to the Security Belt, a conflict started in 1985 between the Shi'ite organization, at first Amal and later on, Hezbollah, against

PLO in Beirut and Southern Lebanon, on the subject of Palestinian refugees camps. The PLO wanted to retrieve itself the senior position it had had in the Lebanese arena since the early seventies. The PLO people were helped more than once by local Sunni forces, like the Naseristic popular organization in Sidon under the leadership of the Saad family, or the Murabitun movement in Beirut under the leadership of Ibrahim Koleilat. During the violent conflict there, thousands of fighters and civilians were killed in both sides. This struggle ended with the success of the Shi'ite organization to push the PLO into the refugees camps and leave the control over Western Beirut and Southern Lebanon to them [21].

3. A struggle among Shi'ite organizations over the control in the Shi'ite region between Amal under the leadership of Nabia Berri and Hezbollah. The strong will of Hezbollah to create a closed society which members behave according to strict Islamic values has not fallen into line with Amal's initiative to base itself as the social and political movement that represents Sh'iites in Lebanon. The success of Hezbollah to recruit the Shi'ites to their side undermined Amal's position and led to a violent confrontation between these two movements between the years 1987-1989. The fighting went on when the civil war was coming to an end, and the rivalry between the two organizations divided the Shi'ite community [22].

During 1982-1983 the activities of Hezbollah expanded from Beqaa to the Southern suburbs of Beirut, and since the mid-eighties, to Southern Lebanon as well, the region that has been the stronghold of Amal since the Palestinian PLO fighters left the area and the withdrawal of Israeli forces to the Security Belt, in addition to Amal's restrained policy towards the Israeli presence in Lebanon. In the background of this struggle there were two opposite viewpoints. Amal acepted the Lebanese state as it was, whereas Hezbollah represented a radical and aggressive viewpoint that wanted to introduce an Islamic order according to an Iranian model [21].

The violent confrontations between Amal and Hezbollah, known as war between brothers, Harb Al-Shakikin, broke out in 1988 in the Southern villages and spread to Southern Beirut, and during 1988-1989 focused on the region of Aklim Al-Harub to the south of Mount Lebanon, and caused a thousand Shi'ite casualties. In 1990 the battles were stopped when an armistice was achieved with mediation of Syria and Iran. The agreement was signed in Damascus on November 5, 1990 and became valid five days afterwards. The agreement determined that both organizations will help the Lebanese army to deploy its forces to the south of the country according to its capabilities to enforce law and order. In another paragraph it determined that in case of disagreements between the two organizations, they must obey the rendition suggested by Syria and Iran. One can see that the involvement of Syrians with an Iranian support prevented

Hezbollah from reaching a decision, and it could be that the organization acknowledged its limitations and avoided such a decision. At the end of the confrontation between the two Shi'ite organizations, Hezbollah found the time to focus on its struggle against the Israeli army and the forces of Southern Lebanese army, which deployed in 1985 in the Security Belt in Southern Lebanon [23].

Hezbollah's Struggle against Israel 1992-2000

At the end of the eighties, the Israeli Defense system defined Hezbollah as an actual military threat. The fighters of the organization got more professional over the years and carried out over and over again an activity of shooting, hiding explosive charges, suicide attacks, and kidnapping soldiers in the Security Belt after the withdrawal to Southern Lebanon in 1985. Hezbollah's struggle against Israeli presence in the Security Belt awarded the organization its position in the consciousness of the Lebanese public, the Israeli public and the Arab public at large. Israel continued to perceive Hezbollah as a radical and militant terrorist organization and ignored the change it has gone through in becoming a political movement with an obvious social aspect in its activity [21].

On February 16, 1992, Israel killed Abbas Mussawi, the Genral Secretary of Hezbollah organization with a missile shot from a helicopter at his car. As a response to Mussawi's elimination, Hezbollah personnel blew up, about one month later, on March 17, 1992, the building of Israeli embassy in Buenos Aires, killing about 30 people and more than a hundred were injured. In June 1994, the Israeli air force attacked a training camp of Hezbollah in Ein-Dardara in the Beqaa, where about forty members of the organization were killed. Hezbollah retaliated in July 18, 1994, with an explosion in a building of the Jewish community in Buenos Aires. 96 people were killed and more than fifty were injured. There was another attempt to blow up a building of the Israeli embassy in London, in which about twenty people were injured [24, p.35-44].

Israel started to operate large scope military operations. The first one was called Operation Accountability, and the second was in July 1993, Operation Grapes of Wrath in April 1996. These two operations were intended to level an indirect pressure on the Shi'ite villages in the South, which would put pressure on the Lebanese government, which would, in turn, ask Syria to restrain Hezbollah. But in the Operation Grapes of Wrath, an Israeli shell incidentally hit villagers who escaped from their houses near Kafr-Kanna. 109 people were killed and 120 injured, and this event brought about a severe international criticism upon Israel. Following this event, understandings were achieved between Israel and Hezbollah about rules of the game in Southern Lebanon, understandings which prohibited harming civil population on both sides, but they did not prohibit Hezbollah from acting against Israeli soldiers in Southern Lebanon [13].

In February 1997, was the helicopter disaster in Israel, in which 73 IDF soldiers were killed on their way to man military positions in Southern Lebanon, and in September 1997, the disaster of the flotilla in the township of Ansaria took place. In January, the idea of withdrawing from Lebanon at any cost became more and more relevant in the Israeli public. An interview with the Minister of Defense, Isaak Mordechai in the Arab weekly magazine Al-Watan Al-Arabi, Hezbollah presented its announcements in an ambiguous way. The goal of Hezbollah was to increase the fear in Israel of what might happen after a withdrawal with no comprehensive arrangement, and this way, the interests of Hezbollah and Syria were met [25].

In spite of the extensive activity of IDF forces and the great gap in capabilities of the two parties, Hezbollah continued to act consistently against IDF soldiers, and sometimes also against the settlements in the Northern Israel. The assistance Hezbollah received on a regular basis from Iran caused a constant improvement in the quality of weaponry, and finally, also in level of training and organization of the fighters' units and method of operation. Eventually, Israel's attempt in June 1999, to hit Lebanese infrastructure targets, such as electricity stations, bridges and roads as a means of pressure on Hezbollah, did not work. Hezbollah hurried to fire at the Northern settlements in Israel, and since Israel had no interest in escalation, the idea of withdrawal led to a change of rules of the game in this conflict [21].

The IDF faced a dead-end, and fear of a regional escalation as a result of the fighting against Hezbollah, as well as an understanding that peace with Syria was possible, through which one could achieve an arrangement in the Lebanese issue. These two facts led, at the end of the nineties, to an increase of the voices in Israel that called for a unilateral withdrawal. A withdrawal would reduce the scope of Israeli victims. Hezbollah was not interested in such Israeli withdrawal, since Israeli presence in Southern Lebanon was its excuse to continue the struggle against Israel, a struggle that provided Hezbollah with a relative advantage over its adversaries in Lebanon, especially within the Shi'ite community. Hezbollah claimed that its goals were expelling Israel from any Lebanese land, and its commitment to liberate all of Palestine and Jerusalem, that is, that its struggle against Israel will go on even after Israel's withdrawal to an international border with Lebanon [26, p.13-19].

In March 1999, the Israeli Defense Minister, Ehud Barak, announced a unilateral withdrawal after an attack in which brigadier Erez Gerstein, the commander of the liaison unit of IDF in south Lebanon, died. In that year, elections were held in Israel, and Barak was elected as Prime Minister. When the talks with Syria failed, Barak's government decided upon the withdrawal of IDF from the Security Belt on May 24, 2000 [27].

After the withdrawal, Hezbollah has become the symbol and object of admiration among the masses in the Arab and Muslim world, as well as among people of all communities in Lebanon. It was perceived as the one who performed the impossible: a humiliating expulsion of IDF from Southern Lebanon without Israel getting anything in exchange for it. On the other hand, it was a moment of decision for Hezbollah, a moment of truth, but all the same, the organization was determined to go on fighting against Israel, as this struggle served as a central element of its raison d'etre. Hezbollah emphasized from the first moment that this victory was of all the Lebanese, rather than a victory of one community over the others. Nasrallah explained that the agenda of the organization was not to make Lebanon into an Islamic republic. Hezbollah took over the area that IDF evacuated and became its actual ruler in the security, political and civil aspects. It prevented the retirement of Lebanese military and police forces in this area. All this was done with a Syrian encouragement and not a word was voiced from the Lebanese government, which was helpless. Hezbollah maintained order along the border, and even avoided executing acts of vengeance against the people of Southern Lebanese army, who turned themselves in. They were transferred to the Lebanese authorities, who put them to justice. Most of them were released after serving their sentence of short periods of arrest [28, pp.1-7].

Implications of IDF withdrawal on the status of Hezbollah

After Israel's withdrawal from the Security Belt in May 2000, Hezbollah has become a symbol and an object of admiration for the masses in the Arab and Muslim world, as well as among Lebanese citizens of all ethnicities. Hezbollah insisted on declaring from the beginning that it was a victory of all Lebanese people rather than of one ethnic group. Nasrallah, the first Secretary General of the organization, used it as an important and effective part of the psychological warfare and propaganda that led to Israel's defeat in its struggle against Hezbollah [26, pp.13-19].

IDF withdrawal in May 2000, started a new era in Lebanon and in interactions amongst the players in the area. The area which had been under IDF control was freed, the South Lebanon Army, headed by General Lahad, fell apart without an agreement with Syria, and Lebanon did not demand anyone to take measures as was expected in this situation. Israel expected, based on UN resolution 425 of the Security Council and the Taif Agreement from 1989, that the Lebanese government would materialize its sovereignty over Southern Lebanon and disarm Hezbollah. The Lebanese government actually avoided sending its army to the South and Hezbollah organization entered into the vacuum that was left there [29].

Taking control over the Southern region was relatively easy for Hezbollah. The majority of population is Shi'ite, and others were afraid of the power of the

organization should Hezbollah gain power in elections to the Lebanese parliament, that year. In fact it reached twelve representatives in the new parliament versus ten in previous one.

Since 2000, Hezbollah branded itself as the protector of Lebanon against Israel, and indeed, among major parts of the Lebanese public, its armed presence and military power in the South was perceived as legitimate [21].

In the years after Israel's withdrawal from the Security Belt in May 2000, Nasrallah and his organization were perceived as the only factors in the Arab world that succeeded in coping with Israel and defeating it, and their prestige was at its peak. Nasrallah became an unshakable leader. In the Lebanese political system, Nasrallah was perceived as a national leader, and the arms of resistance, Hezbollah's independent military force, was perceived as an asset which protects the Lebanese country against Zionist aggressors. Hezbollah aimed to become a national Lebanese factor which represents the interests of the entire public, rather than an organization that represents one ethnic group or a narrow ideology [30].

On the other hand, one of the challenges of the organization in the inner-Lebanese arena was the internal Shi'ite struggle with the Amal movement and more radical forces which were established to bypass Hezbollah. Amal had a certain advantage over Hezbollah due to its being an old and more established movement, dominated by a pragmatic and moderate leadership that was secular in its major part. In addition, its platform reflected an acknowledgment of the Lebanese reality together with a readiness to work in it, in order to promote the status of the Shi'ite community. And indeed, quite a few people preferred operating within Amal rather than joining Hezbollah, which was perceived as too radical for them. Amal represented and reflected local Shi'ite traditions as opposed to Hezbollah which reflected traditions and customs that were imported from Iran. Throughout the nineties, Amal people dominated many of the Shi'ite centers in the Lebanese Beqaa and southward towards the city of Tyre, the great concentration of Shi'ites in the South, and even in Baal Beck, the great and important city in the Lebanon Beqaa, which was perceived until that time as an important center of Hezbollah [33].

It should be indicated that since the mid-eighties, Hezbollah has built itself as an organization headed by a powerful military militia that focused on a struggle against Israel. But at the same time, it was a political and social movement which goal was to enhance the interests of Shi'ites in Lebanon, and as time went by, it became clear that the social, economic and political domains are central in its agenda, and it could make it a leading power in the Shi'ite community, one that could challenge other powers, and even aspire for control in Lebanon. Upon looking at results of the elections in the nineties, one can see a gradual strengthening of Hezbollah in 1992, 1996, 2000 and 2005, which might

bring about a division of the Shi'ite community. In the elections of 2000, the organization got more votes than its rivals, and its weight among the 27 Shiite members of the parliament has grown bigger [31, pp.35-44].

The guerrilla aspect

Since 2000, Hezbollah established a wide military infrastructure in Southern Lebanon in order to enable the organization to conduct a long campaign as opposed to a ground operation of Israel and protect the Katyusha setup. This infrastructure is based mainly on advanced infantry, anti-tank and anti-aircraft shooting, which have been supplied by Syria. Hezbollah used anti-aircraft firing at air force aircrafts flying in the sky of Lebanon and sometimes cross the sound barrier in Beirut. These flights send a message to Lebanon, and they are interpreted many times this way in Beirut. The anti-aircraft shooting is performed along the entire Northern border. Violating Lebanon's air sovereignty by Israel started after the kidnapping of the three IDF soldiers at the beginning of October 2000, and Israel declared that the anti-aircraft shooting is occasionally done when the air force aircrafts are not in the sky at all. On June 12th, 2001, Hezbollah fighters opened anti-aircraft fire towards IDF aircrafts which flew above the town of Bint Jbeil. Al-Mannar television reported that "the air protection unit of the Islamic resistance" opened fire against enemy aircrafts. They said: "If you come back, we will start all over again." On June 14th, Hezbollah member in charge of Southern Lebanon, Sheikh Nabil Kawak, declared that the first firing of its kind at aircrafts of Israeli air force was "the beginning of a new stage in which the resistance emphasizes that it and Lebanon are still in a position of power." The chairman of Hezbollah political party in the parliament, Mohamed Raad, indicated that his organization operates anti-aircraft firing in order to achieve an opposite equation: "in the same way we acted to establish the equation of April (Grapes of Wrath understandings) in order to make citizens become neutral. Today we act to achieve an equation which would prevent enemy aircrafts from violating Lebanese sovereignty in the sky, and it will be done by a continuous resistance to them" [32].

Nasrallah referred, for the first time, to the issue of anti-aircraft fire only at the beginning of 2002, in a speech in front of students in Beirut. He explained the background for the organization's decision to open anti-aircraft fire towards air force aircrafts, and said that violations of the air force above Lebanese territory have gone on for more than a year and Hezbollah did not react and imitated the UN forces in Southern Lebanon. He said that due to the anti-aircraft fire at the aircrafts, the world is aware today that Israel violates systematically Lebanon's air sovereignty, and the anti-aircraft firing will stop when the flights stop [16].

Hezbollah produces a propagandist gain from the anti-aircraft fire, reinforces the organization's image as protector of Lebanese sovereignty and maintains a deterring presence against Israel in the Northern border. The goal is to return "eye for an eye" in an attempt to make up for the fact that the organization does not have aircrafts which would be able to fly in Israeli sky. The peak months of anti-aircraft firing during 2002 were July-August as a response to an increase in the number of flights of the air force in the sky of Lebanon. At the beginning of January 2003, the anti-aircraft firing was renewed as a response for an increase in number of Israeli flights to 18. The motivation for the fire was to preserve the Jihad nature of Hezbollah. But a comparison of the data of IDF with those of the anti-aircraft firing revealed a direct correlation between violations and the firing. It is, therefore, a practical issue, which even a Jihadi ideology would not have brought up without the flights of the air force in the sky of Lebanon. In addition, Hezbollah was strict, and at certain stage even more so, to execute the anti-aircraft firing only after it was obvious that Israeli aircrafts penetrated the sky of Lebanon [34].

The increase of number of penetrations to the Lebanese air space was an incentive to Hezbollah's reaction according to rules of the game "with context and in proportion". At the beginning of February 2003, the air force increased its flights over all of Lebanese territory, including snowy tourist sites populated by tourists in Mount Lebanon. This way Israel established a point of mutual interests between Lebanese public opinion and Hezbollah [26].

Hezbollah knew how to take advantage of it in order to strengthen its status. Moreover, the personal representative of Secretary General of the UN, Stefan De-Mistora, published a special announcement that calls Israel to cease the flights, and that the UN was severely worried from the fact that the air violations executed by Israel keep on. Nasrallah declared that his organization will not ignore the fact of the flights continuing with their provoking nature, and said: "If the Israelis go on with the dummy flights that alarm the citizens, we will cope with it by something that is beyond violation of sovereignty, and the resistance will find ways to deter them" [35].

The anti-aircraft firing was received with wide understanding and backup of the public and the government. This support was wider than the limited one received for Hezbollah's initiated actions in the Shebaa Farms.

Between the months of April and August 2003, Hezbollah tried to maximize the achievements from the anti-aircraft firing, and it did it by a gradual lowering of the aim of the cannons, so that their firing began hitting the residents and their property in Northern settlements of Israel. In August 2003, in an anti-aircraft firing at the city of Shlomi, a 16 years old was killed, and as a result, Israel had the upper hand for the time being. After this incident the air force destroyed the anti-aircraft station from which Hezbollah fired the shell at Shlomi.

Another anti-aircraft station was destroyed on September 3rd, following another shooting in the sky of Northern Israel [2].

After the destruction of its stations, Hezbollah moved them away from the border. Israel adopted a new policy: the air force stopped daily flights and started flying once in every few weeks. This policy was considered as a limited achievement of Hezbollah. After September 2003, the anti-aircraft firing was conducted from farther Northern spots of the border, and Hezbollah saw to it that no fragments fall in the territory of Israel. Sometimes the firing was done by the Lebanese army rather than by Hezbollah [8].

Blocking the anti-aircraft tactics gave way to new tactics: as of beginning of November 2003, Hezbollah started putting demolition charges on Israel's Northern road. The first place that was found was north-east of kibbutz Maayan Baruch. About a month later, another one was put by Hezbollah west to the moshav of Zar'it, on Northern side of the border fence, and Israeli experts said it was put within Israeli territory. The charges were found and neutralized, up until on January 19th, 2004, an armed bulldozer crossed the border fence in order to take out the charges near Zar'it. Hezbollah launched a missile and hit it directly and killed its driver. The Vice Secretary General of Hezbollah, Naim Kassem, said: "the organization saw the Israeli bulldozer as a target just because it crossed the border and this way the issue was settled, unless there will be aggressive actions which will necessitate a reaction". Hezbollah's reaction was received by support from President Emile Lahaud, since Lebanon will not allow Israel to establish a new equation of attack with no deterrence on the part of Lebanon. Most of the incidents that occurred afterwards were received, as well, by a Lebanese backup. The demolition charges are put close to the border, and Hezbollah's intention is to declare that Israel should take into consideration that the fate of Israeli soldiers who might cross the border to Lebanon will be the same as that of an armed Lebanese who would try to cross over to Israel [36].

Building a wide military infrastructure in Southern Lebanon was intended, among other things, to materialize a main goal, to survive, to hurt the adversary in its painful spots, and create, with an intelligent integration of propaganda campaign, an image of failure. The quality nucleus of this layout consists of about thousand regular fighters who are equipped with weapons and enhanced equipment, and have gone through a high level training in Iran. Hezbollah's guerrilla setup was based on small and independent groups, a wide and elaborated logistic infrastructure of warehouses with weapons and headquarters a large part of which were located in living houses and in public institutions. There were also mines laid along the main roads and an infrastructure of underground bunkers for hiding and for storage of equipment and weapons [22].

The terrorism aspect

This is the secret, constant and continuous aspect of the Resistance and the Jihad. The main arena in which the terrorism of Hezbollah is expressed on a regular basis is the Palestinian arena. Since the IDF has withdrawn from Lebanon, Hezbollah constructed a special mechanism which aim is to direct terrorist acts and maintain terrorism which originated in the Palestinian organizations. It is done by encouragement and urging, money transfers, know-how transfer, trainings and guidance, as well as smuggling of weapons. Hezbollah was indirectly involved in different levels behind a long line of terrorist acts executed by Palestinian organizations, aiming to hinder an option of political arrangement in this arena and ensure a continued pressure on Israel [21].

On the other hand, after IDF withdrawal from Lebanon, Hezbollah's involvement in terrorist acts in Israeli territory along the blue line was reduced, mainly due to lack of legitimacy of Lebanese authorities for these actions. All the same, since the withdrawal of IDF, the operational forces were involved in actions directed at the civil rear in Israel, and hence they were under the category of terrorism. Terrorism has to do also with components of deterrence. Hezbollah has a reputation of international spread-out and a capability to carry out quality terrorist acts all over the world [2].

Hezbollah's terrorist activity against Israel includes the use of the terrorism infrastructure of the organization in the world. Terrorist cells operate in the world under a supervision from the headquarters in Lebanon while keeping a high level of compartmentalization, so that an arrest of one terrorist would not lead to the arrest of other terrorists. The advantage of recruiting people abroad is that these people carry foreign passports that enable them freedom of coming and going into and out of Israel and freedom of movement in the country. The probability that these people would be suspected as Lebanese citizens is very low, and it is easy for them to adjust their personality to their cover story [2].

The meaning of military power, as far as Hezbollah is concerned, is an essential element in promoting its strategic and ideological goals. Hezbollah sees its military power as an important element of a resistance organization. This is the key to its achievement in its struggle against Israel, a struggle that will continue until its destruction, as well as for deterrence, and it provides it with an advantage over any other power in the Lebanese arena, and is a source of its status in the eyes of its admirers and adversaries in Lebanon, and in the regional and international arenas. At the same time, it is the frontline that Iran has managed to establish in the region. Therefore, Hezbollah was not willing to disarm itself [37].

Bibliography:

1. Shemesh M. Crisis of Palestinian leadership. // Reviews in the revival of Israel, 2004, vol.14.
2. Erlich R. Hezbollah – profile of a terrorism organization. - Israel: Major-general Meir Amit Center of Intelligence and Terrorism Information, 2003
3. Nerya Z. Iran increases the arming of Hezbollah against Israel. - Israel: the Jerusalem Center for public and state matters, 2011
4. Shaul S. Terrorism in the name of the Imam: 20 years of Shi'ite terrorism, enterprises. Hosen: the Herzliya Interdisciplinary Center, 2001
5. Sweitzer Y., Siboni G., Yogev E. the cyber space and terrorist organizations. // Army and Strategy, December 2011, vol.3 (3).
6. Gat E. Sources of modern military thinking. - Tel-Aviv: 2000
7. Shapira S. The illusion on moderation of Hezbollah. // Jerusalem Center for Public Affairs, 2010
8. Berkovitz D. Is it possible to cut off the head of the Hydra? The battles for weakening of Hezbollah. - Israel: National Security Research Institute, 2007
9. Perlov A. & Dekel A. Hezbollah struggles for survival in two arenas and leads Lebanon to a course of collision: impressions from discourse in social networks in Lebanon. // National Security Institute, Overview, May 19, 2013, issue 427.
10. Zitet R. Nationality, Shi'ite Islam and state interests in foreign policy of Iran. - Israel: Tel-Aviv University, Moshe Dayan center, 2012.
11. Ben-David L. Terrorist organizations that fight Israel. - Jerusalem: Israeli Knesset, 2004
12. Erlich R. Hezbollah – profile of a terrorism organization. - Israel: Major-general Meir Amit Center of Intelligence and Terrorism Information, 2003
13. Berkovitz D. Is it possible to cut off the head of the Hydra? The battles for weakening of Hezbollah. Israel: National Security Research Institute, 2007
14. Zisser A. Hezbollah and the struggle for Lebanon. // Army and Strategy, 2009, vol. 1(2)
15. Iran: from local challenge to Global threat. Israel: Jerusalem Center for Public Affairs. (http://www.jcpa.org.il/ftp/Iran%20Heb%20Book.pdf)
16. Yaelon M. Israeli needs of Security, towards a political arrangement with the Palestinians. // Jerusalem Center for Public Affairs, 2010
17. Cohen R. The Rhetoric of Hasan Nasrallahh, leader of the Hezbollah organization during Second Lebanon War, as a tool for understanding his moves and making decisions regarding coping with him. A thesis paper. - Haifa University, Faculty of social sciences, department of political sciences, 2008.
18. Levi Y. From army of the people to army of nations. // Mifne, 2004, no.44

19. Litvak M. New Middle East. // Maarachot, 2007, no.413
20. Pinhas E. Aspects of terrorism and fighting with terrorism. - Tel-Aviv: transmitted University series, 2004
21. Shapira S. The illusion on moderation of Hezbollah. // Jerusalem Center for Public Affairs, 2010
22. Koolik A. The secret war of Hezbollah with Israel. // Strategic Update, November 2009, vol.12(3)
23. Harari N. What is terrorism. - Israel: Hebrew University in Jerusalem, 2010.
24. Zisser A. Hezbollah and the struggle for Lebanon. // Army and Strategy, 2009, vol.1(2)
25. Rozner A., Gefen E. Why the sky have fallen, 15 years to the helicopter disaster. // Bamahane magazine, 2012
26. Sobelman D. Compromise between ideology and compulsions. // Strategic Update, 2002, vol.5(2)
27. Erlich R. The unilateral withdrawals performed by Israel from Lebanon and the Gaza Strip – similarities and differences. Israel: Major-general Meir Amit Center of Intelligence and Terrorism Information, 2011
28. Pressman J. The United States and the Israel-Hezbollah war. Brandeis University: Crown Center For Middle East Studies, 2006
29. Nave T. Relations of deterrence between the state of Israel and the Hezbollah organization between 1982-2000. - Israel: Information center for Intelligence and terrorism, 2008
30. Nasrallahh H. Al-Manar TV channel, September 22, 2006
31. Zisser A. Hezbollah and the struggle for Lebanon. // Army and Strategy, 2009, vol.1(2)
32. Golan S. Hot border, cold war. Formation of security policy. - Tel-Aviv: 2010
33. Ben-Israel Y. First missile war, Israel-Hezbollah, summer of 2006. - Israel: Tel-Aviv University, the program of Security studies, 2007
34. Ortal E. The asymmetrical challenge of Jihad. // Maarahot no.417, 2008
35. Ettinger Y. the demographic threat – myth or reality? - College of Jewish statesmanship and strategic thinking, 2010
36. Perlov A. & Dekel A. Hezbollah struggles for survival in two arenas and leads Lebanon to a course of collision: impressions from discourse in social networks in Lebanon. // National Security Institute, Overview, May 19, 2013, issue 427.
37. Berti B., Sweitzer Y. The political and security condition of Hezbollah: change of paradigm. - Israel: National Security Research Institute, issue 529, 2014

Presented at the editorship on 11 January 2016

THE PALESTINIAN EXODUS – "NAKBA"

Mohammad NAAMNA
State Israel, Carmel
PhD student of the State University of Moldova, Faculty of the International Relations, Political and Administrative Sciences, the Republic of Moldova,
e-mail: mnaamna@gmail.com

Articolul "Exodul palestinienilor – Nakba" reprezinta analiza procesului exodului palestinienilor demarat în 1948, prin prisma viziunii unui cercetător palestinian. Pentru palestinieni, Nakba înseamnă pierderea Patriei, prăbușirea societății și eșecul identităţii naționale a acestora. De asemenea, Nakba reprezintă aflarea în exil, în afara Patriei a palestinienilo, sau înstrăinarea de Patrie după ce au devenit forţat cetățeni al unui stat, care a fost ridicat pe ruinele Palestinei.

Nakba este dezastrul care a lovit poporul palestinian în 1948, după ce evreii (ulterior forţele israeliene) s-au angajat într-o operațiune masivă de epurare etnică, care viza crearea pe teritoriul Palestinei a unui stat naţional pentru evrei.

The Nakba is the disaster that befell the Palestinian people in 1948, after the Jewish forces (subsequently Israeli) had embarked on a massive operation of ethnic cleansing that aimed at ridding Palestine of its indigenous population, in order to found on its land a nation-state for the Jews.

The cleansing operations resulted in the expulsion of half the Palestinian population from historic Palestine and 85% of the Palestinians living in what became the State of Israel. These Palestinians were turned into refugees who now live in neighboring Arab states, as well as the West Bank and Gaza Strip. In addition, thousands of Palestinians were killed and injured [2]. During and after the war, the Zionist forces proceeded to wipe out entire villages and other sites, obliterating hundreds of Palestinian villages and completely clearing five towns (Safad, Beisan, Tiberias, Beer Sheva and al-Majdal) of their Arab residents. The wealthy areas of Jerusalem, such as al-Qatmoun, al-Baq'a and al-Talbiya, met the same fate, and the vast majority of the Palestinian inhabitants of five other towns were also evacuated (Jaffa, Haifa, Acre, Lydda and Ramla). Only Nazareth was spared the destruction and expulsion at the strict orders of Ben-Gurion, who wished to avoid incurring the wrath of the Vatican and the Christian world [8].

In the period between November 29, 1947 (the date of the UN resolution on the partition of Palestine) and July 1949 (when the final armistice agreement was signed with Syria) the Zionist forces used military might to implement the

operation to expel Palestinians from their country [13; 14], under the cover of self-defense. As a result, around 770,000 to 780,000 Palestinians were made refugees [1, p.161], who had been the inhabitants of 532 towns and villages, and whose land had accounted for 92.6% of the area that became Israel [2].

The Nakba was accompanied by direct efforts to eradicate all the Arab features of the country, and an operation to erase the Palestinian landscape by altering the cultural, social, and symbolic scenery. Simultaneously, a two-pronged operation of Hebraization and Judaization was launched. In many of the Arab towns, the vacated homes of the Palestinian refugees were used to absorb Jewish immigrants and Palestinian names were replaced with new biblical, Zionist, and Jewish names [3, p.58]. Street names and the names of neighborhood sand towns were changed as part of attempts to erase the Palestinian identity and establish a Jewish state in its stead.

The destruction of Palestinian urban centers impeded the course of development and modernization, which had begun primarily in the towns, impacting Palestinians at the time through to the present day. During the looting and destruction, a large portion of Palestinian cultural heritage was lost, in particular written heritage [8, p.11], including the public libraries, the print media, property records, and the records of educational institutions, schools, hospitals and banks. The destruction of the towns led to the dispersal of the majority of the intellectual class and the emerging intelligentsia, the departure of the leaders of society, and a collapse of the class structure. All that remained in the land of Palestine that became Israel was a "defeated minority of a defeated people" [10], most of who were from the peasantry (with the exception of Nazareth and Shafa 'Amr) and lived in rural communities in the Triangle and the Galilee, in addition to a Bedouin remnant in the Naqab.

History of the concept

To the Palestinians, the Nakba means the loss of one's homeland, the collapse of society and the failure of one's national project and dream. It also means living in exile outside the homeland, or estrangement within the homeland after becoming a citizen of a state that was erected on its ruins.

Constantin Zureiq was the first who used the word "Nakba" in reference to the events of 1948, when he published the book *Ma'na al-Nakba* (The Meaning of the Disaster) in Beirut in August 1948. He states: "The defeat of the Arabs in Palestine is no simple catastrophe (*Nakba*), nor an insignificant, fleeting evil, but a catastrophe in the full sense of the word, an ordeal more severe than any suffered by the Arabs in their long history of ordeals and tragedies". C.Zureiq added that the tragedy of the Nakba lies in the fact that it affected even the cultural and psychological make-up of the Palestinians: *Hundreds of thousands of the people of this disaster-stricken country have not only been driven from their*

homes and left roaming with nowhere to go, but their ideas and views and the ideas of their fellow countrymen, in their various places, have also been driven out and left to roam.

In *Lisan al-Arab,* the word Nakba is described as "one of the calamities of the ages." The remark, "May God shields us from them," was added to this definition. In 1949, Palestinian poet Burhan al-Deen al-Abushi published *Shabah al-Andalus: Masrahiya 'an Nakbat Filastin wa Ma'rakat Jenin al-Kubra* (Ghost of Andalucía: A Play about the Nakba of Palestine and the Great Battle of Jenin). In the mid-1950s, Palestinian historian Arif al-Arif published his encyclopaedic research, comprising six hefty volumes and entitled *Nakbat Filastin wa al-Firdaws al-Mafqud: 1947-1955* (*The Palestinian Nakba and the Lost Paradise*: *1947-1955*). Al-Arif detailed the unfolding of events from the Partition Plan of November 29, 1947, through the ferocious battles of 1948 and their consequences, until 1955 [9]. In his introduction, Al-Arif wrote about the need to assign the name the "Nakba" (catastrophe) to what befell the Arabs in general, and the Palestinians in particular following the Partition Plan, asking: *How can I not call it [the Nakba]? During this period we have been stricken by catastrophe, we, the society of Arabs in general, and the Palestinians in particular, as we have not been stricken for centuries and epochs: we have been deprived of our homeland, expelled from our homes, and have lost a great number of our people and our own flesh and blood, and, above all, have been struck at the very core of our dignity* [9, p.3].

Zionist ambitions and aspirations in Palestine

Zionist aspirations to establish a state for the Jews on the land of Palestine began to take shape in earnest in the late 19th century. They were expressed at the first World Zionist Congress, held in the Swiss city of Basel on August 29 - 31, 1897, presided over by Theodor Herzl, in the attendance were 204 members representing Jewish communities from fifteen countries. The conference adopted what was subsequently known as the Zionist "Basel Program," and the main decision taken during the congress was that "Zionism strives to create for the Jewish people a home in Palestine secured by public law". The Balfour Declaration was issued on November 2, 1917. In it, the British government proclaimed its support for the establishment of a national home for the Jews in Palestine. The British also announced their intention to "use their best endeavors to facilitate the achievement of this object." This statement enabled an important framework that assisted Jewish immigration to Palestine and supported the continuous efforts of the Zionist Movement to set up political and social institutions and create the nucleus of a Jewish state. The Arabs staged a succession of uprisings against the decision and against the way the British had betrayed them, the most prominent of which were the 1920-1921 Uprising, the Buraq Uprising of 1929,

and the Peasant Revolt of 1936. The latter revolt did achieve a measure of success, reflected in the British parliament's passage of a White Paper in 1939, a document that in effect abandoned the idea of partitioning Palestine, and called for the establishment of a single state for Arabs and Jews on the basis of their percentage of the population. It also called for the restriction of Jewish immigration to Palestine and a limit on the purchase of land by Jews. However, the revolt, which continued until 1939, was cracked down on by the Mandate with an iron fist, and left the Arabs exhausted and weakened, which would subsequently impair their ability to match the Zionist forces [11, p.97-101].

On November 29, 1947, the United Nations General Assembly issued the Partition Plan for Palestine, entitled UN Resolution 181, which called for the establishment of an Arab state and a separate Jewish state on the land of Palestine, while providing for the creation of a special international regime for the City of Jerusalem. At that time, approximately 1,400,000 Palestinians were living in Palestine, compared to 605,000 Jews, who constituted roughly 30% of the total population of Palestine. Upon the adoption of the partition resolution in 1947, Jews owned just 7% of the land area of historic Palestine, and yet the Partition Plan awarded 56% of the area of historic Palestine to the "Jewish State" [13]. The Arab and Palestinian leadership in Palestine (with the exception of some leaders of the National Liberation League and the communists) rejected the partition resolution, viewing the decision as unjust and injurious to the Palestinians. On May 15, 1948, the day designated for the withdrawal of British troops from Palestine, David Ben-Gurion proclaimed the establishment of the State of Israel on the land allocated to the Jewish State by the Partition Plan.

By the end of the war and the signing of the armistice agreement in the Spring of 1949, 26% of the land area that had been apportioned to the Arab state had been additionally annexed to the Jewish one. Israel thereby incorporated 78% of the land of historic Palestine, which amounted to approximately 27,000 km^2. The remaining 22% fell under Arab administration (Jordanian in the case of the West Bank and Egyptian in the case of the Gaza Strip).

Outbreak of fighting and massacres perpetrated against Palestinian people

Military confrontations between the Arabs and the Zionist forces erupted immediately after issuing the Partition Plan in November 1947, and continued until November 1948. When the fighting broke out, the Palestinians were not adequately equipped for it. The Arab combat troops were composed mainly of irregular forces of local and other Arab volunteers. These troops included the *Quwaat al-Jihad al-Muqaddas* (the Holy War Army) under the command of Abd al-Qader al-Husseini, *Jaysh al-Inqadh* (the Rescue Army) under the command of Fawzi al-Qawqaji, Egyptian army troops, and *al-Failaq al-Arabi* (the Arab Legion) under the command of Abdullah Tell. The regular Arab forces did

not enter the fighting until after the official end of the British Mandate on May 15, 1948, once the war had been virtually decided in favor of the Zionist forces [15, p.116]. The *Jaysh al-Inqadh* was manned by 3,830 Arab and Palestinian volunteers, while 1,563 fighters served in the *Jihad al-Muqaddas* [13].

The Arab forces were defeated because of their poor organization and lack of preparedness, as well as a shortage of munitions. In addition, an atmosphere of tension often prevailed between the *Jaysh al-Inqadh* and the *Jihad al-Muqaddas*, which reduced coordination between them and undermined the effectiveness of their resistance to the Zionist forces. The Zionist military forces have been estimated at 62,000 men, some of whom had previously served in the British and other European armies, and were highly trained in armaments and munitions [15, p.116]. The Zionist armed forces formed numerous militias, the most prominent of which were the Haganah (defence) paramilitary organization, led by David Ben-Gurion, which would subsequently provide the foundation of the Israeli army, the Irgun (also known as *Etzel*), the extreme right-wing Stern Gang (also known as *Lehi*), and *Plugot Mahatz* (or "strike force," known by the acronym Palmach).

On the day after the Partition Plan, the Haganah began to call on all Jews in Palestine between the ages of 17 and 25 to military service, while work began on drafting "Plan D" (Dalet) for the ethnic cleansing of Palestine. The plan aimed to seize areas intended for founding the Jewish State, and to "cleanse" them of their Palestinian inhabitants. Plan Dalet was approved at the highest echelons of the Zionist leadership, when on March 10, 1948 the leadership of the Haganah convened a meeting at the "Red House"– the headquarters of the labor movement in Tel Aviv – attended by eleven prominent leaders and military officeals and headed by Ben-Gurion. Directives were issued to the military units to prepare for the expulsion of the Palestinians on the same evening. According to historian Ilan Pappé [14], these orders contained precise details of the methods to be used: extreme intimidation; siege; bombing villages and town centers; setting houses and property afire; expulsion; demolition; and finally planting land mines in the rubble in order to ensure that inhabitants would not return. Missions were allocated among the armed units, and each was provided with a list of towns and villages to be evacuated. The Haganah was in command of several units, each of which received a register of villages to be occupied and destroyyed. They were to surround the villages from three sides, leaving the fourth side open to allow the villagers to leave [12, p.14].

The Zionist forces committed numerous massacres of civilians, with the aim of terrorizing the Palestinian population and prompting them to flee. On March 31, 1948, the Stern Gang mined the express train from Cairo to Haifa, causing 40 deaths and 60 injuries. On March 1, 1948, a group of forces from the Haganah planted explosives on the Haifa-Acre train as it was passing close to

Netanya, killing 40 people. On April 9, 1948 a group of forces from the Irgun and the Stern Gang descended without warning on the village of Deir Yassin near Jerusalem and murdered villagers, most of them were women, children, and the elderly. They mutilated the bodies of the victims and cast them into the village well [13]. On April 14, 1948 the Irgun and Stern Gang sent a force dressed in Arab clothing to the village of Nasir al-Din, located 7km to the southwest of the town of Tiberias. Upon entering the village, they opened fire, killing 50 of the village's 90 inhabitants. On May 4, 1948, Zionist forces executed some 70 bound prisoners in the village of Ein al-Zeitun in the District of Safad. In the village of Abu Shusha in the District of Ramla a unit of the Givati Brigade committed a massacre in which 60 villagers were murdered.4 In Tantura, after occupying the village on May 22, 1948, the Alexandroni Brigade opened fire on villagers, killing 200 people. They were buried in a graveyard on which a car park was later built, as an extension of the coastline of the colony of Dor along the Mediterranean Sea to the south of Haifa [17].

The bullet shots and artillery fire sounds only subsided with the onset of winter in 1949, once the Zionist forces had successfully executed their plan and expelled the majority of Palestinians from the areas comprising the new State of Israel. For Palestinians and Arabs, the Nakba is the event that has had the greatest political impact on the Arab world. In its aftermath, regimes were toppled, and others took their place upon promises of liberation. The Palestinian struggle was born to right the injustices that were done to its people, whose world had been turned upside-down. Amid the various struggles and wars, the majority of Palestinians continue to live in hope of returning home, even if that home has been reduced to a pile of dust.

Bibliography:

English

1. Abu-Lughod J. The demographic transformation of Palestine. // Abu-Lughod I. (Ed.) The transformation of Palestine. - Evanston: North Western University Press, 1971, pp.139-163.
2. Abu-Sitta S. Palestinian refugees and the permanent status negotiations policy. Brief No.7. - Washington, DC: Palestine Center, 1999.
3. Benvenisti M. Sacred landscape: The buried history of the Holy Land since 1948 (trans. M.Kaufman-Locustae). - Berkeley: University of California Press 2000.
4. Khalidi W. Why did the Palestinians leave? // Middle East Forum, #24, 1959, pp.21-24.
5. Khalidi W. Plan Dalet: The Zionist master plan for the conquest of Palestine. // Middle East Forum, #37 (9), 1961, pp.22-28.

6. Khalidi W. Why did the Palestinians leave? Revisited. // Journal of Palestine Studies, #XXXIV(2), 2005, pp.42-54.
7. Pappé I. The Ethnic Cleansing of Palestine. - London: One World Publications, 2006.

Arabic

8. Abd al-Jawad S. Why we cannot write our modern history without using oral sources. // Kabha M. (Ed.) Towards a historical narrative of the Nakba. - Haifa: Mada al-Carmel–The Arab Center for Applied Social Research, 2006, pp.25-55.
9. Al-Arif A. The Palestinian Nakba and the lost paradise: 1947-1955 (in six parts). - West Bank: Dar al Huda, 1951-1956.
10. Bishara A. The Arabs in Israel: A view from the inside. - Beirut: Center for Arab Unity Studies, 2000.
11. Kabha M. The great revolt of 1936: Motives and consequences. - Nazareth: Dar Al-Kabas, 1988.
12. Kanaana S. The Palestinian Diaspora: Migration or displacement. - Ramallah: Palestinian Refugee and Diaspora Center (SHAML), 2000.
13. Khalidi W. Deir Yassin–Friday, April 9, 1948. - Beirut: Institute for Palestinian Studies. 1999.
14. Pappé I. The Nakba in history and the present. // Kabha M. (Ed.) Towards a historical narrative of the Nakba. - Haifa: Mada al-Carmel–The Arab Center for Applied Social Research, 2006, pp.259-275.
15. Tamari S. Jerusalem 1948: The destroyed neighborhoods and the rural depth. // Kabha M. (Ed.) Towards a historical narrative of the Nakba. – Haifa: Mada al-Carmel–The Arab Center for Applied Social Research, 2006, pp.99-131.
16. Zureiq C. The meaning of the Nakba. - Beirut: Center for Arab Unity Studies. [1948] 1994.
17. Pappé I. The Katz affair and Tantura: History, the science of historiography, the judiciary and academia. // Theory and Criticism, #20, 2002, pp.191-217.
18. Nuweihad al-Hut B. Palestine (The issue–the people–the civilization): Political history from the age of the Canaanites to 1917. - Beirut: Dar Al-Istiqlal Lid-Dirasat wa-Al-Nashr, 1991.
19. Sa'di A. Memory and identity. // Kabha M. (Ed.) Towards a historical narrative of the Nakba. - Haifa: Mada al-Carmel–The Arab Center for Applied Social Research, 2006, pp.57-79.

Presented to the editorial office
at February 2, 2016

COMPARTIMENTUL
BIBLIOGLOBUS & INFO

UN AMBASADOR ÎN SERVICIUL CETĂŢENILOR

Anatol PETRENCU
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de istorie și Filosofie
Doctor habilitat în istorie, profesor universitar, membru de onoare al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România

Este vorba de un volum, apărut recent de sub tipar, semnat de academicianul Gheorghe Rusnac, fost ambasador al Republicii Moldova în Italia, în anii 2008-2011, şi prof. univ., dr.-hab. Valeriu Moşneaga[19].

Autorii cărţii şi-au formulat scopul scoaterii din anonimat a „muncii de zi cu zi a angajaţilor ambasadelor şi consulatelor" Republicii Moldova din străinătate, considerând că această activitate „rămâne a fi o mare taină pentru majoritatea cetăţenilor noştri" [p.4]. Pentru îndeplinirea scopului propus, autorii au publicat note informative, note informativ-analitice, adresări (note) către conducătorii Republicii Moldova, cele mai multe (aşa cum e şi firesc) – ministrul sau vice-ministrul Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova, documente redactate de colaboratorii Ambasadei Republicii Moldova la Roma. În carte au fost retipărite câteva interviuri, oferite de dl ambasador Gheorghe Rusnac, cu diverse ocazii, în timpul exercitării mandatului respectiv. Aceste materiale au fost compartimentate pe ani, din 2008 până în 2011. Conform genului, aceste materiale sunt scurte, dar consistente. Ele reflectă exact, laconic, dar explicit evenimentul produs în ţara-gazdă. În cazul dat – este vorba de Italia, stat care a adăpostit un număr impresionant de cetăţeni ai Republicii Moldova, plecaţi în căutarea unui salariu decent. Conform datelor, publicate de autori, dacă în anul 2007 în Italia erau 68 591 de cetăţeni ai Republicii Moldova (cu şedere legală), în ianuarie 2011 numărul lor a sporit la 130 948 [p.194, 198][20]. Este vorba de cetăţenii moldoveni cu acte în regulă. Dar, aşa cum scriu autorii, există mulţi moldoveni ce stau nelegal în Italia sau au paşapoarte ale altor state.

Prezenţa numeroasă a cetăţenilor Republicii Moldova în Italia a determinat în mare parte şi activitatea colaboratorilor (puţini la număr, 4 persoane) Ambasadei Republicii Moldova la Roma. Pe agenda de lucru a lor au fost incluse întâ-

[19] *Gheorghe Rusnac, Valeriu Moşneaga. Din agenda de lucru a Ambasadei Republicii Moldova în Italia (2008-2011), Chişinău, S.n., 2015, 208 p.*
[20] *În 2008, în instituţiile de învăţământ preuniversitar, învăţau 10 347 de elevi, părinţii cărora se stabilise deja în Italia [p. 48].*

lniri cu lideri şi membri ai asociaţiilor cetăţenilor Republicii Moldova, înregistrate pe teritoriul Italiei (în total – 26; datele pentru 2011, p. 207), cu cetăţeni moldoveni, neangajaţi deocamdată în câmpul muncii, cu copii, trimişi de Republica în Italia pentru tratament. Există persoane din Republica, care au fost condamnate şi îşi petrec timpul după gratii; şi cu aceştia lucrătorii Ambasadei au găsit timp să se întâlnească.

O altă direcţie de activitate a Ambasadei, pe care o putem depista la citirea cărţii, este cea legată de activităţi economice şi emigrare/imigrare a forţei de muncă. Diplomaţii moldoveni au examinat dezvoltarea economică a Italiei, au folosit orice prilej pentru a convinge investitorii italieni şi extindă afacerile lor economice şi în Republica Moldova şi – cu mai puţin succes – să-i convingă pe moldoveni să revină în patrie şi să-şi întemeieze aici o afacere.

Deşi autorii nu indică anumite cifre, deducem din lectură că Ambasada Republicii Moldova are prea puţine fonduri pentru a susţine asociaţiile moldovenilor din Italia, pentru promovarea imaginii Republicii Moldova în străinătate. De exemplu, aflăm că în Italia este organizat campionatul la fotbal, numit „Mundialido”, la care participă (din 2006) şi echipa „Moldova”, formată din consângeni de-ai noştri, stabiliţi cu traiul la Roma sau regiunea Lazio. Apreciind înalt prestaţia echipei formate din cetăţeni ai Republicii Moldova, autorii remarcă: „Rezultatele echipei „Moldova” sunt de apreciat (…), ţinând cont de faptul că cetăţenii care fac parte din ea sunt angajaţi în câmpul muncii (în special în sfera construcţiilor) şi îşi acoperă cheltuielile necesare pentru a participa la Campionat (echipament, cota de înscriere şi alte cheltuieli) din resurse financiare proprii” [p.169]. Acelaşi lucru – cu colectivele de artişti amatori, uniţi în asociaţiile culturale de acolo.

Angajaţii Ambasadei Republicii Moldova din Roma au studiat evenimentele politice interne, inclusiv – alegerile parlamentare din 2008, politica externă a Italiei, independentă, dar şi cea coordonată cu aliaţii ei strategici, iau participat la diverse întruniri internaţionale sau ale forurilor internaționale, care îşi au sediul în capitala italiană (FAO, de exemplu).

Mandatul domnului ambasador Gheorghe Rusnac a coincis cu desfăşurarea unor evenimente dramatice desfăşurate în Republica Moldova. Este vorba de alegerile parlamentare de pe data de 5 aprilie 2009, rezultatele cărora, conform presei, au fost falsificate de PCRM, aflat la guvernare, şi de crimele comise de administraţia comunistă faţă de tinerii protestatari. Au urmat alegeri anticipate, formarea Alianţei pentru integrarea europeană etc. De reţinut însemnările auto-

rilor cărţii recenzate, referitoare la vizitele oficialilor moldoveni în Italia: dl Mihai Ghimpu, Vlad Filat[21], Marian Lupu şi alţii.

Sunt demne de reţinut informaţiile autorilor cărţii, referitoare la experienţele italienilor în privinţa ocrotirii patrimoniului cultural (respectarea corelaţiei între vestigiile trecutului şi interesul actual de a construi noi edificii etc.), decentralizarea fiscală, modificarea legislaţiei şi elaborarea unor noţiuni noi, referitoare la realităţile înconjurătoare. În calitate de exemplu, vom menţiona elaborarea de către juriştii italieni a definiţiei „traficul de fiinţe umane", folosit în statele Uniunii Europene. Astfel, sub noţiunea de „trafic de fiinţe umane" se are în vedere: „inducerea în eroare prin înşelăciune sau constrângerea prin violenţă, ameninţări, abuz de autoritate sau profitând de o situaţie de inferioritate fizică sau psihică, sau în urma unei situaţii de necesitate, sau prin intermediul unei promisiuni sau acordării unei sume de bani sau alte avantaje pentru persoana care are o autoritate asupra victimei, de a face posibilă intrarea sau şederea, sau părăsirea teritoriului Statului, sau transferarea în interiorul acestuia" [p.93]. Aşa cum subliniază autorii cărţii, această noţiune este considerată „prima definiţie oficială modernă", de unde „s-a inspirat şi doctrina italiană în domeniul dat" [p.93].

Constatăm din lectura cărţii, că dl Gheorghe Rusnac a fost, prin cumul, ambasadorul Republicii Moldova în Malta (cu sediul la Roma). Sunt doar două materiale referitoare la raporturile moldo-malteze.

Deducem că volumul lecturat, semnat de domnii profesori Gheorghe Rusnac şi Valeriu Moşneaga, este original, important nu doar pentru specialişti, ci şi pentru publicul larg de cititori. Recomandăm autorilor să prezinte cartea în faţă unui public interesat, fie studenţi / masteranzi, fie în cadrul unor saloane de carte.

Privind unele doleanţe. Ar fi fost bine, dacă autorii ar fi redactat o introducere, în care să iniţieze cititorul despre materialele publicate. Asta cu atât mai mult, cu cât chiar autorii au motivat apariţia cărţii prin slaba cunoaştere de către publicul larg al activităţii diplomatice. Apoi, capitolele nu au un generic (nu au titlu), nici chiar anii nu au fost evidenţiaţi în mod expres. Nu este o Încheiere, un indiciu de nume de familii, indice geografic.

Un subiect de discuţie ar fi: ce fel de imagine a Republicii Moldova trebuie să promoveze ambasadele noastre peste hotare. Autorii scriu că Ambasada Republicii Moldova la Roma a promovat o imagine pozitivă a Chişinăului. Credem, corect ar fi: o imagine a ţării, aşa cum este ea, cu bune, dar şi cu rele.

Nu aceasta, însă, este regretul nostru. Părerea de rău constă în mulţimea de greşeli gramaticale, de corectură. Poate greşim: din punct de vedere al corectu-

---

[21] *Aflăm din carte că, în martie 2010, la Bruxelles, Prim-ministrul Republicii Moldova Vlad Filat a anunţat proiectul „Relansăm Moldova", pentru anii 2010-2013, „pentru realizarea căruia structurile internaţionale au acordat circa 2 mld. €" [p.117].*

rii, textele nu au fost lucrate suficient de bine. Vom aduce câteva exemple. Este scris: Pier Ferdinado Casini [p.15] şi Pier Ferdina**n**do Casini [p.23]; stati**ş**tice [p.41]; ex-Guve**m**ul Prodi [p.45]; p.50 – sunt intercalate mai multe rânduri în limba italiană, fără a fi fost traduse în limba română sau comentate cumva; Institutul Italian de Cerce**tză**ri [p.62]; membri **au** comunităţilor; corect: membri **ai** comunităţilor [p.74]; (…) Nigeria şi **r**wanda; corect este Nigeria şi **R**wanda [p.85], **f**estructurare / **r**estructurare [p.88]; **şock-ul** / **şocul** [p.91]; **a**xploatării / **e**xploatării [p.93, 94]; di / din [p.101]; fu**nţ**ie / fun**c**ţie [p.103]; E**s**terne / E**x**terne [p.104]; spe**cc**ificul / specificul [p.108]; Gian**g**ranco FINI şi, mai jos, rândul următor: Gian**f**ranco FINI [p.114]; B**urx**elles [p.117]; **i**talia [p.126] şi altele, mai ales p.126-127 etc. Sunt repetări de cuvinte (vizelor vizelor, p.108; de regimurile de regimurile comerciale, p.121; la p.124 s-a repetat un rând şi altele), este o repetare de text, p.15,17. Sigur, greşelile observate sunt supărătoare, dar ele nu ştirbesc din importanţa ştiinţifică şi practică a cărţii recenzate.

Ţinând cont de tirajul modest al lucrării (300 exemplare), de valoarea certă practico-ştiinţifică a cărţii, recomandăm autorilor să găsească posibilităţi de a tipări o a doua ediţie, completată, corectată şi cu un tiraj mai mare.

Felicitări autorilor!

Prezentat la redacție
la 29 decembrie 2015

POTENȚIALUL FUNCȚIONAL AL JURNALISMULUI SOCIAL (Recenzie)

Dumitru ȚURCANU
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea de jurnalism și științe ale comunicării
Doctor în științe politice, conferențiar

În studiile de medialogie din Republica Moldova și din România, apărute de la două mii încoace, monografia *Jurnalismul social: aspecte definitorii*, autor dr. conferențiar Georgeta Stepanov, este nu numai un eveniment de actualitate editorială. Cercetările efectuate în lucrare și prezentate publicului poartă însemnul unor realizări notorii în domeniul studierii fenomenului și procesului, numit jurnalism social. Afirmăm din start, cu toată certitudinea, lăsîndu–ne pradă unui spirit determinist, că această lucrare putea apare cu un an mai devreme sau puțin mai tîrziu, dar ea, prin actualitatea temei, prin abordările fundamentale ale acestui domeniu de activitate în jurnalism, nu putea întîrzia cu mult în fața cititorului cointeresat.

O serie întreagă de evenimente, care au avut loc în ultimul sfert de secol în realitățile social-politice de la noi, reorientarea mass-mediei de la lustruirea și servirea, strict controlată, a ideologiei dominante a regimului totalitarist - la valori ale democrației și libertății de exprimare, inclusiv prin canalele media, au schimbat în esență vectorul presei și obiectivele ei. În pofida unor zguduiri structurale, disensiuni în lupta pentru proprietate asupra mijloacelor de informare în masă, jurnalismul autohton își croiește albia spre om și interesele lui ca principalele, cele mai importante obiective ale activității jurnalistice.

De rând cu „îngălbenirea” presei, comercializarea, concentrarea și monopolizarea unor semnificative sectoare din presa electronică și cea tipărită, fenomene ce periclitează temeliile unei mass-media libere, independențe, imparțiale, tot mai mult se fortifică potențialul responsabilității, jurnalistice, a orientării lui sociale. Astfel, jurnalismul social se identifică în spațiul public și în circuitul informațional de la noi din țară ca un fenomen integru, complex, multidimensional. În același timp, lucrarea examinează jurnalismul social ca un process în evoluție, cu tendințele lui de amplificare și ramificare în spațiul mediatic „în contextul științelor contemporane ale comunicării, de determinare a impactului acesteea asupra dinamicii problemelor sociale autohtone și de elaborare a modelului teoretico-explicativ al naturii funcțuinaliste a jurnalismului social din Republica Moldova” (pp.5-6).

Concept și interacțiune

Nu este de loc simplu de a puncta în limitele reduse ale unei recenzii momentele determinante ale acestui studiu de proporții. Pornind de la faptul incontestabil, că cercetarea *Jurnalismul social: aspecte definitorii* vine pe un teren viran în acest domeniu tematic, autoarea este pătrunsă de datoria și necesitatea științifică pentru tot ce s-a scris, s-a vorbit, s-a transmis în acest sens în mass-media de la noi și de peste hotare, în medialogia și științele comunicării din spațiul respectiv. Cercetarea ca atare, analiza și compararea teoriilor, concepțiilor, pozițiilor și viziunilor mai multor autori nu este, după părerea noastră, un scop în sine al autoarei. G.Stepanov examinează jurnalismul social ca un proces interrelaționist cu diverși actori, cu diverse medii ale realității sociale, printre care principalul este domeniul social, nemijlocit legat de starea omului, de satisfacerea nevoilor și necesităților acestuia.

În virtutea funcției sale, mass-media nu doar reflectă o serie de probleme sociale, nu doar promovează un ansamblu de valori sociale, ci și reglează comportamente sociale. În prezentarea opiniilor și pozițiilor diferitor savanți referitoare la evoluția procesului identificării jurnalismului social autoarea întrevede și scoate în scenă obiectivul profund uman al acestui tip media. Prin reflectarea problemelor sociale jurnaliștii nu doar apreciază aspectele pozitive sau critică fenomenele negative din societate. Jurnalismul social, prin realizarea obiectivelor sale, contribuie la socializarea indivizilor, la integrarea lor mai activă în viața social-politică a comunității. Considerăm oportună și actuală analiza prezentată de G.Stepanov, în baza cercetării lucrărilor mai multor autori, a funcției, rolului și efectului mass-media, teme abordate în contradictoriu pe parcursul ultimelor trei decenii.

În această lucrare pentru prima dată în publicațiile din domeniul socio–uman, științelor comunicării și, în special, medialogiei, se face o încercare, după noi reușită, de a conceptualiza jurnalismul social ca un model, un tip aparte de jurnalism. Nu contrapus tematic sau prin tehnologii de producere, cum ar fi documentarea, selectarea și prelucrarea informației. Afirmînd, că jurnalismul social, ca un nou model de jurnalism, impune „determinarea potențialului lui de promovare a cetățeniei active, dincolo de statutul său formal” (p.25), autoarea se sprijină și pe lucrările unor specialiști din Rusia, România, SUA. Astfel, G.Stepanov consideră, că „produsele mediatice, care sunt puse la dispoziția publicului cititor, telespectator sau ascultător și intră în circulație în țesătura socială, nu acționează doar ca simple reflecții sociale, ci și ca analize, explicații, capabile să schimbe viziunea, opiniile și acțiunile indivizilor sociali, să modifice relațiile între actorii sociali și să catalizeze procesele sociale - activități conceptuale prin care se realizează însuși jurnalismul social” (pp.25-26).

Pe parcursul întregii lucrări autoarea demonstrează o abordare sistemică a problemei. Astfel, analizînd natura și esența implicațiilor jurnalismului social în

domeniul social, autoarea identifică două direcții ale acțiunilor mass-media – către factorii de decizie și către masele largi (p.31). Astfel, în fața specialiștilor se deschid spații și perspective largi de cercetare a jurnalismului social ca proces de continuă socializare și implicare activă o omului–cetățean în acțiunile participative de schimbare a realităților, de soluționare a unor importante probleme de interes național și comunitar și, totodată, jurnaliștii prin scriitura lor, ca promotori și reprezentanți ai publicului, monitorizează acțiunile factorilor de decizie, influențează, prin intermediul mass-mediei, luarea de atitudini publice de către cetățeni. Aceste atitudini influențează nu doar prioritățile luării anumitor decizii de către actorii politici, dar și ritmul, operativitatea, corectitudinea, amploarea soluționării lor. Astfel, ca exponent consecvent al realizării principiului responsabilității sociale, acest model de jurnalism facilitează, în mare parte, soluționarea problemelor de stringentă actualitate, menținînd funcționalitatea de feedback dintre cetățeni, comunitate și putere.

Un loc aparte în lucrare îi revine identificării rolului jurnalismului social în domeniul social printr-un șir amplu de exemple ale subiectelor pe care le reflectă și problemelor ce sunt înaintate pentru dezbateri publice în materialele de presă, emisiunile de radio și televiziune, paginile de pe net. Astfel, treptat, consecutiv și consecvent, G.Stepanov pătrunde în spațiul thematic-problematic al jurnalismului social, în capacitățile profesionale ale jurnalistului de a configura problemele sociale și „a construi reprezentări mediatice” (p.51). De aici – o cale deschisă de cercetătoare spre studierea complexității și pluridimensionalismului muncii de jurnalist în domeniu.

De la reprezentări ale jurnalistului la acțiuni sociale ale publicului

Trebuie să mențiuonăm, că problema conceptualizării jurnalismului social, inclusiv sub aspect relațional și acțional, constituie pentru cercetăroarea G.Stepanov o preocupare serioasă de mai mulți ani. În monografia *Jurnalismul social: aspecte definitorii* autoarea evidențiază, în urma unei analize sistemice fundamentale a proceselor de producere mediatică, în spațiu și timp, și în baza mai multor exemple din realitățile mediatice de la noi, atât aspectele pozitive, cât și anomaliile în profesie. Pornind la producerea unor creații mediatice, jurnalistul se ghidează de un anumit model de comportament, de „modul de abordare a realității sociale și gradul de implicare a jurnaliștilor în reflectarea evenimentelor...”. Asemenea comportamente, conchide autoarea, și este „dimensiunea care impune diverse tipuri de comportament profesional care, la rândul lor, generează așa numitele reprezentări sau ideologii comportamentale” (p.116). Enunțînd această teză, cercetătoarea prezintă în continuare o analiză consistentă a celor trei tipuri de reprezentări sau ideologii comportamentale.

Primul este cel de „triere” a informației, de reproducere neutră a realității, de „control” sau de „paznic de barieră”, ceea ce nu dictează necesitatea unei im-

plicări active a mass media în problemele realității social-politice. Cea de-a doua reprezentare comportamentală este proprie jurnasliștilor (și instituțiilor media), care se implică cu abordări mediatice la soluționarea problemelor de interes public. Acest comportament paternalist poate conduce la rezolvarea unor probleme sociale la nivel comunitar sau unor indivizi aparte. Cea de-a treia ideologie comportamentală, prezentată și analizată în lucrare, vizează rolul mass-mediei în asigurarea și stimularea dialogului public, la care jurnaliștii mobilizează diferite grupuri sociale, diferite categorii de indivizi.

Construind în spațiul public arena (sau arenele) unui asemenea perpetuu dialog privind principalele probleme ale societății, jurnaliștii asigură un circuit informațional intens și, astfel, mențin în agora publică–mediatică dezbateri constructive, ce duc, până la urmă, la „solidarizarea și socializarea cetățenilor și la coagularea societății” (p.117). Analizând locul, rolul și modalitățile de manifestare a acestor ideologii comportamental-profesionale, cercetătoarea purcede la un studiu amplu al atelierului de creație a jurnalistului social, prezentînd o serie întreagă de exemple din presa și audiovizualul din Republica Moldova. Fără analiza celor trei ideologii comportamentale, ca bază teoretică, ar fi fost mai complicată studierea amplă, din interior, a laboratorului de creație a jurnalistului social cu prezentarea unei serii întregi de exemple din presa tipărită și on-line, din audiovizualul din Republica Moldova.

În acest context trebuie să menționăm, că mai mulți autori din Federația Rusă, România, Franța, Marea Britanie au editat manuale, ghiduri metodice, lucrări didactice, care abordează problemele profesionalismului jurnalistic într-un diapazon al abilităților practice. Pioneratul cărții *Jurnalismul social: aspecte definitorii* constă în faptul că autoarea G.Stepanov tratează comportamentul profesional al jurnalistului prin prisma funcțiilor și obiectivelor jurnalismului social, analizînd un șir de tipuri de relații în procesul comunicării mediatice la toate etapele de producere media. În lucrare sunt prezentate și studiate relațiile jurnalist-sursă, jurnalist–factori de decizie, jurnalist-expert, journalist-comunicatori sau colegi etc., fiind analizate anatomia fiecărui tip de contact, comportamentele fiecărei părți, implicate în relații.

Accentul este pus pe calitățile profesionale ale jurnalistului, pe personalitatea lui și capacitățile de a vedea evenimentul, a analiza pricinile și poziționarea lui în dimensiunile spațiale și temporale, a găsi cele mai veridice și competente surse / experți, a sesiza în cele mai mici detalii semnificația evenimentului / problemei din interesul predominant al publicului consumator de media. O apreciere, după părerea noastră, exhaustivă face G.Stepanov, conturând personalitatea jurnalistului: „Specificitatea oricărei acțiuni mediatice reiese din politica editorială a instituției mediatice, precum și din viziunile, opțiunile, cunoștințele, intelectul și percepțiile jurnalistului asupra subiectului său de reflecție” (p.131).

O pondere științifică semnificativă a monografiei *Jurnalismul social: aspecte definitorii* o constituie studiul efectuat în mediul profesional. Obiectivele acestei cercetări prin chestionare rezidă în colectarea și analiza unor date esențiale privind activitatea jurnaliștilor, care scriu pe teme sociale și reprezentînd diferite canale media - presa scrisă, radio și televiziunea, platformele net. Rezultatele sunt supuse unor analize multilaterale sub aspect cantitativ și calitativ, iar comentariile relevă unele realități și tendințe definitorii în evoluția jurnalismului social autohton.

Analizînd calitățile jurnalismului social, autoarea prezintă în lucrarea sa un studiu corelativ dintre conținutul și forma de expresie a acestuia. Lucrarea conține un capitol aparte (*Produse ale jurnalismului social),* consacrat analizei specificului muncii și acțiunilor concrete ale jurnalistului social în procesul de creare a produsului mediatic, raportat la natura evenimentului și transpunerea lui în haina respectivă a unui gen informativ. Continuînd în mod consecvent ideea identității jurnalismului social, G.Stepanov afirmă, că „Domeniul social reprezintă oportunități pentru jurnaliști, în sensul că el oferă posibilități reale de a diversifica diapazonul de specii și genuri jurnalistice utilizate" (p.178). Pentru mai multă concludență autoarea revine la acest gând cu precizări de esență: „jurnalismul social nu este o simplă colecție de știri, interviuri, reportaje, comentarii etc. – forme de expresii complet diferite ale produselor mediatice, care nu au nimic comun între ele. Ceea ce le unește, în primul rînd, este însăși problematica socială, care impune anumite funcții și roluri, o anumită formă de abordare a subiectelor de reflecție a jurnalismului social, care solicită un anumit unghi de tratare, un anumit limbaj și un anumit stil de expunere, fapt care conferă produselor mediatice pe acest domerniu un fel de unicitate" (pp.179-180). Un caracter unicitar poate fi atribuit lucrării în ansamblu, constituind o valoare investigativă de principiu în literatura noastră medialogică din ultima perioadă.

Constituirea identității jurnalismului social în spațiu și timp

Referitor la acest subiect am vrea să ne pronunțăm în mod aparte. Jurnalismul social din Republica Moldova ca un proces mediatic identitar a fost abordat până în prezent de autorii autohtoni în dimensiuni fragmentare. Consacrând un capitol aparte în monografie, autoarea a extins posibilitățile de cercetare a acestui fenomen și proces, determinând etapele istorico-spațiale ale evoluției lui. Studiind în sens îngust și tendințele contardictorii în afirmarea jurtnalismului social, autoarea prezintă aceste procese ca elemente intrinsece ale istoriei mass-mediei din Republica Moldova de la '90 încoace. Presa autohtonă a cunoscut perioade de creștere și descreștere, de diversificare și specializare, de concentrare și monopolizare etc. În raport cu aceste procese, luînd ceea ce a fost bun în trecut, jurnalismul social se orienta spre nevoile și necesitățile sociale, identificând domeniul său specific. În procesul de afirmare ca un nou model de aborda-

re a problemelor sociale, jurnalismul social era supus „modelării” după standardele societăților cu o democrație avansată.

Autoarea constată: „Agenda mass-mediei se extindea treptat prin completarea cu subiecte despre problemele sociale care amenințau bunăstarea economiei, ordinea socială și morală; despre cele care amenințau potențialul de sănătate a indivizilor; despre cele care aduceau prejudicii mediului fizic sau ecologic; despre problemele care se refereau la acțiunile globale cu impact internațional etc.” (p.73).

Evoluția jurnalismului social este examinată în context direct cu apariția și dezvoltarea societății civile în Republica Moldova. Este o constatare de valoare, dat fiind interesul extins al cercetătorilor de la noi pentru multidimensionalitatea manifestării societății civile. Acest spațiu, după cum se subliniează în lucrare, a permis ca jurnalismul social să extindă tematica, să diversifice formele de expresie, să dezvolte jurnalismul de investigație. În baza unor exemple din presa de la mijlocul și sfîrșitul anilor ‘90 ai secolului trecut, autoarea ajunge la concluzia, că „În calitate de proces și produs, jurnalismul social se manifestă ca un instrument de catalizare a acțiunii sociale în raport cu problemele sociale ale indivizilor, grupurilor și chiar ale claselor sociale” (p.85).

Activînd în acea perioadă în mass media de la noi, ași fi dorit ca la capitolul respectiv să găsesc o prezentare mai amplă a diferitelor manifestări (în baza unor exemple concrete) ale jurnalismului social în presa generalistă și specializată, la radio și televiziune. Purtînd pecetea grea a controlului ideologic, jurnaliștii și până la ‘90 încercau, fie direct, fie prin limbajul ezopic, să sensibilizeze publicul asupra unor probleme sociale acute momentului. Dar această lacună, în esență, nesemnificativă pentru capitolul dat, ar putea fi, în viziunea noastră, cu ușurință exclusă prin apariția unei noi cărți, de data aceasta, în exclusivitate consacrată istoricului jurnalismului social de la noi.

Cercetătoarea G.Stepanov în lucrarea *Jurnalismul social: aspecte definitorii* este prezentă cu mai multe elaborări, sugestii și concluzii originale. O realizare de un real folos pentru cei implicați în procesul mediatic, pentru toți doritorii de a cunoaște cât mai mult despre realitățile mediatice contemporane este, în viziunea noastră, *Modelul circular al jurnalismului social*, elaborat de autoare (p.94). El reprezintă schematic ciclurile, etapele, factorii intramediatici și extramediatici ai circuitului informațional în toată complexitatea sa relațională și instituțională.

Semnificativ pentru lucrare, în ansamblu, este numărul impunător, circa 350 de surse de la noi și din alte spații științifice și analiza amplă reprezentativă a fluxului informațional pe domeniul social din perspectiva genurilor jurnalistice, mesajului materialelor, din perspectiva categoriilor de vîrstă, sexului și mediului de trai, a protagoniștilor produselor mediatice pe teme sociale. Numărul de 15.719 de materiale din presă, radio / tv, platforme on-line, studiate de către

G.Stepanov în lucrarea sa *Jurnalismul social: aspecte definitorii*, apărută sub egida Facultății Jurnalism și Științe ale Comunicării la tipografia CEP al USM, vorbește despre ponderea investigațională și abordarea științific–empirică novatoare, multidimensională a problemelor actuale ale jurnalismului din domeniu.

În loc de încheiere

Astfel își întitulează autoarea ultimul compartiment al cărții. Aici, după cum se cuvine, face unele generalizări, concluzii, meditații la temă. Dar ne lasă și nouă, cititorilor, spațiu pentru a reflecta asupra materialului prezentat în copertele acestui studiu. Dacă după citirea ei nu te grăbești să o închizi, o mai ții în mînă și o mai răsfoiești pentru a readuce în memorie multe dintre gândurile așternute pe hîrtie, înseamnă că pe masa noastră a mai apărut o lucrare de o reală valoare.

Prezentat la redacție
la 12 decembrie 2015

ОТКРЫВАЯ НОВЫЕ ГОРИЗОНТЫ, УГЛУБЛЯЯ СОТРУДНИЧЕСТВО

Татьяна ТУРКО
Республика Молдова, Кишинев, Молдавский государственный университет, факультет международных отношений, политических и административных наук, департамент политических и административных наук
Доктор политических наук, доцент

Миграция населения – одна из основных мировых проблем, затрагивающая жизненно важные интересы огромных масс людей. Причем острота этой проблемы нарастает и настоятельно требует адекватного решения целого ряда вопросов, составляющих эту проблему. В условиях глобализации в миграцию включились миллионы людей на всех континентах нашей планеты. Миграция является «мегатрендом» XXI века, характеризующим эру беспрецедентной человеческой мобильности. По данным ООН, в современном мире насчитывается 232 миллиона международных мигрантов и 740 млн. внутренних мигрантов[22].

Вопросы миграции постоянно находятся в фокусе внимания научного сообщества разных стран, вызывая неизменный интерес. В этом контексте в рамках проекта Международной организации по миграции «Поддержка внедрения компонента по миграции и развитию Партнерства по Мобильности и использование его преимуществ для жителей Приднестровья», финансируемого Европейским Союзом, 17 декабря 2015 года в Тирасполе в Приднестровском государственном университете (ПГУ) им. Т.Г.Шевченко состоялась международная научная конференция «Современные миграционные процессы: состояние и современные формы». В работе конференции приняли участие более 50 человек - представители международных и национальных официальных структур, известные ученые и эксперты в области миграции из Молдовы, России, Украины, Турции, Узбекистана. 29 участников конференции выступили с докладами.

Целью данного научного события являлся анализ современных миграционных процессов и их влияния на устойчивое развитие общества. На пленарном заседании конференции и ее секциях были обсуждены различные аспекты миграции, включая современный миграционный кризис в Европе, вопросы трудовой миграции, формирования и укрепления молдавской диаспоры, деятельность государственных структур и неправительственных организаций в области миграции и другие.

---

[22] *Global Diaspora and Development Forum. Dublin. The 31st October and the 1st November 2014,* http://www.ucdclinton.ie/GlobalDiasporaandDevelopmentFourm

На официальном открытии семинара с приветственным словом к участникам обратились глава МОМ в Республике Молдова Антонио Полоса и сотрудник по политическим вопросам Представительства Европейского Союза в Республике Молдова Екатерина Дороднова, декан факультета общественных наук ПГУ им. Т.Г.Шевченко, руководитель Приднестровской команды экспертов Елена Бобкова.

Пленарное заседание включало доклады представителей научного сообщества разных стран, которые отразили различные аспекты современных миграционных процессов. Старший научный сотрудник Академии Наук Республики Молдова Н.Цвятков выделил основные этапы миграционных процессов в Республике Молдова, раскрыл основные социально-демографические характеристики миграционных процессов, а также факторы и условия, формирующие миграционное поведение молдавских граждан. Докладчик подчеркнул, что начало XXI века для Республики Молдова ознаменовалось интенсивными потоками внешней миграции и это негативно сказывается на структуре населения, его воспроизводстве, количестве и качестве рабочей силы в стране. Одним из факторов, которые могут ускорить дальнейшее уменьшение численности населения трудоспособного возраста, является миграция среди молодого населения. Целью демографической политики на ближайшие 20-25 лет должно стать торможение сокращения населения и достижение оптимального половозрастного и образовательного баланса, что поможет устойчивому повышению качества жизни людей.

Республика Молдова должна разработать необходимую законодательную базу и соответствующие механизмы, которые бы позволили национальным структурам во взаимодействии с международными партнерами контролировать миграционные процессы и реализовывать действенную целенаправленную политику в области миграции.

Проблему учета и оценки миграционного движения населения Приднестровья поднял доцент естественно-географического факультета ПГУ А.Кривенко. Он отметил, что несовершенный учет миграционных потоков, а, следовательно, невозможность получать и использовать адекватные данные численности населения, его возрастной структуры и других характеристик – это вопрос не только академический, но и серьезное препятствие в осуществлении государственной политики. Нельзя регулировать миграцию или проводить меры социальной политики, связанной с миграцией, если данные о численности и составе мигрантов неточны или отсутствуют вовсе.

В Приднестровье вопросы учета миграционных потоков в основном находятся в ведении двух государственных структур: Государственной службы статистики Министерства экономического развития ПМР и Миг-

рационной службы Министерства внутренних дел ПМР. Следует отметить, что данные, предоставленные Госслужбой статистики, доступны для исследователей и являются практически единственным официальным источником сведений о миграционном движении населения региона, в то время как массив данных о перемещающихся через приднестровскую границу и регистрируемых в республике граждан ПМР, иностранных граждан и лиц без гражданства, аккумулируемый сотрудниками Управления миграционной службы, недоступен для исследователей.

По мнению докладчика, в качестве дополнительных источников сведений о миграционных процессах могут служить ведомственные данные, в первую очередь Министерства по социальной защите и труду и Министерства просвещения ПМР. Отраслевая статистика этих ведомств, например сведения о рынке труда и занятости населения, о динамике списочного состава учащихся и воспитанников учреждений образования и т.п., позволит корректировать официальные данные текущего учета населения, выявляя отсутствующую часть его списочного состава населения, т.е. потенциальных мигрантов.

Для стран, где наблюдаются серьезные проблемы с качеством миграционного учета национальными административными источниками, большую помощь могут оказать сведения, предоставляемые государствами, в которых пребывают выходцы из этих стран. Однако для Приднестровья использование таких данных затруднительно в связи с тем, что приднестровцы, въезжающие в другие страны в качестве трудовых мигрантов, пересекают границы как граждане разных государств, в первую очередь России, Молдовы, Украины, что не позволяет учитывать их приднестровское происхождение. В таких условиях наиболее эффективным методом представляется комплексная оценка миграции с использованием различных источников сведений для проведения оптимальной миграционной политики.

Политике Российской Федерации в области международной миграции и приобретения гражданства было посвящено выступление заведующей лабораторией экономики народонаселения экономического факультета МГУ им. М.В.Ломоносова О.Чудиновских. В выступлении были проанализированы основные сегменты современной миграционной политики и миграционного законодательства Российской Федерации. Было отмечено, что миграционная политика России находится в процессе реформ, но принимаемые решения не всегда приводят к достижению поставленных целей, а ряд направлений остается без должного внимания. Некоторые меры принимаются без широкого обсуждения. В перспективе основное внимание требуется уделить программам долгосрочной миграции, реформировать институт вида на жительство, выделить четкие и разнообразные основания для его предоставления. В области регулирования временной трудо-

вой миграции необходимо разработать несколько программ, направленных на разные категории мигрантов, в том числе - работников в зависимости от квалификации, сезонности или видов деятельности; разработать региональные программы привлечения иностранной рабочей силы. Следует пересмотреть существующие подходы к предоставлению гражданства, сделать их более избирательными, дать возможность иностранным гражданам адаптироваться и интегрироваться и применять упрощенный порядок в отношении ограниченных категорий соискателей. И конечно, нужно развивать информационную базу миграционной политики: вовлекать в оборот данные из многочисленных административных источников, проводить репрезентативные обследования домохозяйств, позволяющих сравнивать положение мигрантов и местного населения, а также изучать изменение характеристик мигрантов в зависимости от срока проживания в Российской Федерации.

Работа семинара проходила в рамках нескольких параллельных секций по следующей тематике: характеристика современных миграционных процессов; влияние миграционных процессов на развитие современного общества; диаспоры и особенности регулирования современных миграционных процессов; методология и методика исследования современных миграционных процессов.

В рамках сессии «Характеристика современных миграционных процессов» большой интерес вызвало обсуждение современного миграционного кризиса в Европе. В чем выражается кризис, каковы его последствия для Европейского Союза, для проводимой им миграционной политики, что предпринимают власти ЕС и государств-членов - эти вопросы явились предметом обширной дискуссии.

Участники дискуссии отмечали, что современная Европа столкнулась с миграционным кризисом небывалых масштабов. *Только за 10 месяцев 2015 года Европейский Союз принял более 1 млн. 200 тысяч беженцев.* Первоначально политика, проводимая ЕС по разрешению миграционного кризиса, носила реактивный характер, запаздывала, ограничивалась поисками и использованием организационных и политических мер, апробированных в ‘90-е годы XX века. Эти меры ограничивались территорией ЕС, странами приема мигрантов. Такой подход был ущербным, ибо рассчитывал на стихийное самоистощение людских миграционных потоков, самоликвидацию проблемы. Однако, практика 2015 года показала, что подобные рассчеты не являются реалистическими. Самоликвидации проблемы через истощение миграционных ресурсов не происходит.

Переход к проактивной модели разрешения миграционного кризиса, начатый в октябре-ноябре 2015 года, создает определенные основания для оптимизма. Но, при этом Европейскому Союзу следует учесть, что пред-

ложенные меры характерны только для чрезвычайной ситуации. Они не могут дать окончательного решения проблемы. Таким путем можно получить лишь временное решение, блокирование роста числа беженцев и нелегальных мигрнатов в ЕС. Для успешного решения этой проблемы необходима разработка и внедрение перспективной миграционной / социальной политики, опирающейся на экономические рычаги, стабильное, устойчивое развитие в странах происхождения и исхода мигрантов.

Несколько десятилетий многие европейцы считали мультикультурализм ответом на социальные проблемы в Европе. Сегодня все большее число считает, что он является причиной социальных проблем. Такое восприятие заставило некоторых ведущих европейских политиков публично осудить мультикультурализм и предупредить об его опасности; оно подпитывается успехом крайне правых партий и движений, строящих свои избирательные программы на основе ксенофобии и антимиграционных политик. По мнению критиков мультикультурализма, Европа разрешила чрезмерную иммиграцию, не требуя достаточной интеграции. Это несоответствие подорвало национальную идентичность, социальную сплоченность, и общественное доверие.

Если Европа столкнулась с волной внешних мигрантов, то одной из наиболее острых социально-демографических проблем современной Украины является проблема внутренних перемещенных лиц (ВПЛ), обусловленная аннексией Крыма и антитеррористической операцией на Донбассе. Массовые вынужденные внутренние перемещения принципиально отличаются от добровольных, направленных на улучшение материального и социального положения мигрантов тем, что, наоборот, приводят к утрате социального статуса и благосостояния переселенцев.

В сложившейся ситуации украинскому правительству необходимо разработать четкую и понятную стратегическую программу решения проблем ВПЛ. При этом следует учесть несколько важных моментов. Во-первых, уже понятно, что данная проблема будет существовать довольно длительное время. Поэтому должна учитываться в стратегии развития Украины и ее регионов, по крайней мере, в среднесрочной перспективе. Это означает, что фокус должен быть смещен с оказания экстренной помощи на поиски долгосрочных решений. Вариантов немного - или возвращение в места прежнего проживания после восстановления мира и условий для нормальной жизни, или полноценная интеграция в других регионах Украины. Поскольку конфликт продолжается, что препятствует безопасному возвращению, центральное внимание должно уделяться адаптации переселенцев в местах их нынешнего пребывания или переселению и интеграции в других регионах страны.

Во-вторых, при поиске долгосрочных решений для ВПЛ необходимо учитывать их неоднородный состав. У них разные политические взгляды, разный травматический опыт, они отличаются по возрасту, уровню образования, состоянию здоровья, составу семьи, имеют в связи с этим разные потребности. Поэтому решать их проблемы необходимо индивидуально. Дифференцированный подход должен применяться и в отношении регионов заселения ВПЛ в зависимости от нагрузки на них и местных возможностей.

Принципиально, чтобы государственная политика в отношении ВПЛ была направлена не только на поддержку этой категории населения, но и способствовала социально-экономическому развитию регионов, которые их принимают. Необходимо сместить акцент с предоставления льгот переселенцам на поддержку регионов вселения. Мероприятия, направленные на решения проблем ВПЛ, должны разрабатываться таким образом, чтобы выгоды от них получили и почувствовали местные жители.

Но окончательное решение проблем внутренних перемещенных лиц возможно лишь в случае завершения конфликта и восстановления социальной и производственной инфраструктуры Донбасса. Поэтому одновременно с мероприятиями по адаптации вынужденных переселенцев в местах их нынешнего проживания необходимо разрабатывать и механизмы обеспечения их добровольного возвращения и реинтеграции.

Для Республики Молдова миграция стала неотъемлемой частью ее существования. Сотни тысяч молдавских граждан миграция вынуждены были искать работу за рубежом, чтобы иметь возможность пополнить бюджет семьи. Денежные поступления от мигрантов стали важным фактором развития молдавской экономики, составляя значительную долю в ВВП страны. Сложная экономическая и политическая ситуация в Молдове, отсутствие ясных перспектив развития страны заставляет молдавских граждан все чаще выбирать путь временной трудовой миграции или окончательно покидать страну, выбирая своим постоянным местом жительства другие регионы.

На фоне активизации трудовой миграции в Республике Молдова увеличивается количество женщин-мигрантов, что приводит к «феминизации миграции». Если раньше считалось, что миграция мужчин преследовала в основном экономические цели, а миграция женщин носила социальный характер (воссоединение семьи, образование, вырваться из домашнего насилия и т.д.), то в настоящее время этот подход меняется. Сегодня женская миграция приобретает все более выраженный экономический характер.

Увеличение числа женщин-мигрантов в Молдове определяется, в первую очередь, ростом спроса на женский труд в домашнем обслуживании, особенно в европейских странах. Существенные различия между дохода-

ми в стране происхождения по сравнению со странами назначения, отсутствие возможности найти привлекательную и хорошо оплачиваемую работу дома, преодоление языковых и культурных барьеров привело к тому, что значительное число молдавских женщин уехали на работу за границу.

Несмотря на позитивный экономический эффект, женская трудовая миграция имеет и негативные социальные последствия. Как правило, большинство женщин, которые уезжают на работу за границу, имеют достаточно высокий уровень профессиональной подготовки. Однако в странах пребывания они заняты неквалифицированным трудом и с течением времени теряют свою профессиональную квалификацию. Женская миграция порождает ряд социальных проблем и в молдавском обществе. Это касается детей, оставшихся без попечения родителей, и стариков, оставшихся без ухода своими детьми. Кроме того, длительное отсутствие женщины в кругу своей семьи нередко приводит к ее распаду.

Исходя из специфики женской трудовой миграции в Республике Молдова, политика государства в этой сфере должна сосредотачиваться как на смягчении ее негативных аспектов, так и на расширении положительных сторон. Необходимо создание правовой и институциональной базы для регламентирования условий труда и профессиональной квалификации, обеспечении прав женщин-мигрантов.

Сравнительный анализ миграционных процессов в Европе и Центральной Азии на примере трех субрегионов - Косово, Молдовы и Таджикистана - позволяет выявить сходства и различия в происходящих процессах. Во всех трех случаях миграция обусловлена двумя основными причинами - разрыв в развитии и, особенно, в доходах, и безработица. Тем не менее, эти основные причины испытывают влияние целого комплекса других факторов, таких как поддержка сетей, культурные связи, наличие конфликтов (в случае Косово), стихийные бедствия и деградация окружающей среды (в случае Центральной Азии), и т.д. Практические формы миграционного процесса в большой степени обусловлены миграционной политикой и практикой в принимающих странах.

Демографические факторы в этих странах действуют по-разному. В то время как Центральная Азия выигрывает от молодого и растущего населения, которые могли бы принять участие в миграционном процессе, население двух других субрегионов быстро стареет. Это означает, что в долгосрочной перспективе массовая миграция не может продолжаться, и даже в среднесрочной перспективе следует ожидать снижение мигрантов и, особенно, денежных переводов. Во всех трех случаях существует значительная разница между фактическим и юридическим участием в интеграции, что может быть источником как преимуществ (укрепление экономических связей), так и рисков (каналов для влияния кризиса).

Во всех случаях денежные переводы играют существенную роль в качестве источника финансирования. В Таджикистане доля денежных переводов в ВВП страны составляет 40-50% и является самым высоким показателем в мире, в Молдове – 26%, а Косово входит в первую двадцатку стран в мире по этому показателю. Тем не менее, мобилизация денежных переводов в целях развития сталкивается с проблемами дисперсии (небольшие суммы распределяются между значительным числом получателей), адресности и институциональной слабости. Поэтому совершенствование управления выступает ключевым вопросом для инвестирования денежных переводов в развитие стран происхождения. Наиболее перспективными являются локальные практические проекты, которые могли бы продемонстрировать непосредственные результаты.

Увеличивающийся разрыв в экономическом развитии различных государств и порождаемое этим резкое неравенство условий жизни людей вызывает нарастание социально-экономической миграции, определяющим направлением которой является международная миграция рабочей силы. Составляющие этого процесса порой вступают в противоречие, что оказывает давление на миграционную политику отдельных государств, однако при этом остаются незащищенными права многих трудящихся мигрантов. Вопросы трудовой миграции обсуждались на заседании секции «Влияние миграционных процессов на развитие современного общества».

Является ли миграция источником или тормозом развития страны? Анализ макроэкономических аспектов роста, миграции и уровня бедности показывает, что экспорт рабочей силы и, как результат, приток денежных переводов мигрантов доминируют в экономическом и социальном ландшафте как правобережья, так и левобережья Молдовы. Социальные издержки миграции неприемлемо высоки, на рынке труда за последние годы происходит постоянное сокращение экономически активного и занятого населения.

Устойчивые внутренние дефекты развития, а не разнонаправленность интеграционных приоритетов, декларируемая властью, являются причиной массового оттока населения из страны, ее инвестиционной непривлекательности. Отсюда и общий для Молдовы и Приднестровья риск и вызов - неконкурентоспособность экономик в сочетании с их открытостью и ограниченной емкостью внутреннего рынка. А миграция – это жесткая оценка населением реальных, а не декларируемых, результатов многочисленных попыток власти увязать воедино экономические и социальные аспекты развития страны. Участники дискуссии отмечали, что в отсутствии целостной концепции развития страны, глубокого понимания причин и следствий миграционных процессов обеспечить устойчивое развитие страны практически невозможно.

На протяжении четверти века сельская местность Приднестровья испытывает системный социально-экономический кризис, одним из последствий которого является депопуляция. Сокращения числа жителей сельских поселений приводит к ослаблению аграрной функции приднестровского села, к свертыванию производственных мощностей, деградации социально-бытовой инфраструктуры и, как следствие, к девальвации сельского образа жизни. Помимо естественной убыли населения, ситуацию в сельской местности региона усугубляет трудовая эмиграция, которая имеет два вектора развития - эмиграция в города и за пределы ПМР. В демографическом плане эмиграция ведет к деформации половозрастной структуры сельского населения, снижению репродуктивного потенциала и распространению социального сиротства среди жителей сельской местности. Это общая проблема для любых депрессивных регионов.

Решение этих сложных проблем требует комплексного подхода, который включал бы в себя разработку государственной комплексной программы развития приднестровской сельской местности; развитие села как единого социально-экономического, территориального, природного и культурно-исторического комплекса, выполняющего производственные, социально-демографические, культурные и рекреационные функции; преодоление обособленности сельской местности на основе расширения и углубления её связей с городом, более тесное вовлечение приднестровского села в единую общеэкономическую систему путём агропромышленной интеграции; создание новых рабочих мест в рамках интенсивного агропромышленного производства и отраслей сельской сферы услуг позволит удержать местную рабочую силу.

Вместе с тем Приднестровский регион, несмотря на его изолированность и непризнанный статус, обладает богатыми природно-ресурсным, историко-культурным и рекреационным потенциалом. В условиях сложной социально-экономической ситуации в Приднестровье именно иммиграция граждан с туристическими целями является одним из источников увеличения доходов республики. Решение создавшейся геополитической ситуации, максимальное упрощение процедуры пересечения приднестровской границы для туристов, создание благоприятной инфраструктуры для досуга и оздоровления позволит в перспективе занять Приднестровью достойное место в ряду аттрактивных туристских регионов Европы.

За последние два десятилетия Россия стала страной̆ массов ого въезда и транзита мигрантов . Главная задача, которая решается сейчас в России , организация цивилизованной̆ миграции в контексте позитивного влияния на экономическую и демографическую ситуацию.

Трудовая миграция вносит значительный вклад в экономику Российской Федерации, однако точные оценки их экономического вклада отсутствуют.

Оценка вклада трудовой миграции в экономическое развитие Российской Федерации возможна тремя основными методами: через занятость и ВВП; через доходы от финансовой деятельности миграционной инфраструктуры (продажа разрешительных документов трудящимся-мигрантам и работодателям, административные штрафы на работодателей); через потребление.

Вклад трудовой миграции в российскую экономику может быть еще большим, если удастся сделать недокументированную часть трудовых мигрантов документированными. Можно выделить несколько ключевых причин сохранения недокументированных мигрантов на российском рынке труда: непрозрачная система квот на привлечение иностранных работников, высокая цена патента, плохая информированность трудящихся-мигрантов о необходимых процедурах, недостаточная развитость миграционных сервисов в стране. Однако главная проблема заключается в концептуальном осознании российскими властями места трудовой миграции в экономическом развитии страны. Пока трудовая миграция рассматривается не как стратегический ресурс экономического развития России и отношений между странами-партнерами, а как средство пополнения бюджета, а в некоторых случаях как источник обогащения недобросовестными чиновниками.

Важной проблемой, с которой сталкиваются все мигранты, является интеграция в принимающее общество. Социальные отношения, в которые вовлечены иммигранты, динамичны и многообразны, а это требует адекватных действий со стороны различных социальных субъектов. Однако современная иммиграционная политика, а также меры, предпринимаемые на разных уровнях государственной власти, недостаточны для обустройства социокультурной интеграции мигрантов. Федеральные и региональные миграционные программы зачастую не приносят оптимальных тов, поскольку зачастую осуществляются бессистемно. Интеграционные возможности иммигрантов зависят от выравнивания социальных и мических показателей уровня жизни иммигрантов и местных жителей. Важным фактором, влияющим на интеграционные возможности иммигрантов, является отношение представителей местного сообщества к приезжим. Мнение о мигрантах формируется исходя мнения конкретного века, семьи, группы. Негативно влияющим на социальную интеграцию мигрантов в данное сообщество является присвоение «социальных ярлыков» и стереотипизация отношения.

Эффективность разрешения проблем социокультурной интеграции мигрантов на уровне региона (на примере Белгородской области Российской Федерации) во многом зависит от степени его социально-экономического развития, действенности управления социальными, в том числе, со-

циокультурными, процессами, содержания и направленности региональной социальной и миграционной политики.

Одной из важных проблем, стоящих перед молодыми специалистами, возвращающимися на родину после получения образования за границей, является их реинтеграция. Исследование, проведенное Международной организацией по миграции в рамках Программы по поддержке возвращения молдавских выпускников иностранных учебных заведений в сентябре 2014 года - мае 2015 гг., позволило выявить некоторые особенности их профессиональной реинтеграции в Молдове. Поддерживающие программы широко способствуют профессиональной реинтеграции вернувшихся молодых специалистов, но только улучшение структурной ситуации в стране приведет к тому, что молодые люди будут стремиться применять приобретенные за границей знания у себя на родине.

В рамках третьей секции обсуждались проблемы диаспоры и особенности регулирования современных миграционных процессов. Вопросы укрепления диаспоры занимают важное место в международной повестке дня. *Для любого государства, имеющего заметную диаспору за рубежом, одним из приоритетных направлений миграционной политики становится управление диаспорой. В Республике Молдова разработка политики управления диаспорой находится на начальном этапе. Основными направлениями государственной политики в отношении диаспоры являются стимулирование возвратной миграции и реинтеграция на родине; повышение эффективности управления миграционными процессами на уровне государственных структур; обеспечение прав молдавских мигрантов за рубежом и улучшение их социального статуса.*

Для разработки эффективной политики управления диаспорой необходимо создание институтов, призванных обеспечить сохранение и развитие диаспоры; разработка стратегии взаимодействия с государственными институтами как страны проживания, так и «титульного» государства; выработка правовых актов по вопросам диаспоры, а также законы и стратегии по управлению диаспоральными процессами. Это будет способствовать созданию и укреплению устойчивой платформы для сотрудничества между государством и молдавской диаспорой, активному участию диаспоры в экономической и политической жизни Республики Молдова.

Открытый транспарентный диалог между правительством и диаспорой обеспечивает доступ молдавских граждан за рубежом к процессу принятия решений в разработке национальных стратегий в области здравоохранения, демографической безопасности, защиты семьи и ребенка, молодежи, культуры, науки, защиты прав детей, подверженных риску и многих других проектах. Всего было разработано более 18 концепций для различ-

ных программ и инициатив, направленных на различные категории мигрантов и членов диаспоры. Это положительно влияет на развитие молдавской диаспоры и укрепления ее связей со страной происхождения.

Большой интерес вызвал сравнительный анализ молдавской и таджикской диаспор в России после распада СССР. Эти диаспоры – одни из наиболее сформировавшихся после распада СССР новых диаспор, которые широко представлены в разных регионах России. Между ними много общего, но много и различий.

Сходство между этими диаспорами лежит в аналогичной мотивации и экономических стратегиях членов диаспоры, которые в основном жертвуют своим социальным статусом в обмен на экономические блага, которые позволяют обеспечить приемлемые условия для своих семей. Кроме того, многие граждане Молдовы и Таджикистана, являясь долгосрочными мигрантами, проживают в России практически постоянно. Большинство из этих долгосрочных мигрантов и часть циркулярных мигрантов интегрировались в российское общество и ориентируются на то, чтобы остаться в России навсегда. Как для молдаван, так и для таджиков, пребывающих в России, вожделенным является российское гражданство; даже те, кто не собирается оставаться в России стремятся его получить, чтобы не испытывать дискриминацию в различных сферах (в первую очередь, на рынке труда). Очень схоже отношение молдаван и таджиков к деятельности диаспоральных организаций - подавляющее большинство респондентов о них не знает.

Различия между молдавской и таджикской диаспорами лежат в социальном поведении. Во-первых, молдаване, в отличие от таджиков, не принадлежат к «видимому меньшинству», следовательно, практически не сталкиваются с ксенофобными настроениями, весьма широко распространенными в российском обществе. Во-вторых, молдаване, в отличие от таджиков, имеют выбор страны назначения при принятии решения о долгосрочной или циркулярной миграции. В-третьих, разные традиции посылающих обществ. В молдавской диаспоре явно выражено «женское лицо», таджикская диаспора преимущественно мужская, хотя и здесь интенсивно идет процесс ее феминизации.

Пристального внимания заслуживают процессы трансформации идентичностей членов диаспоры. В диаспоре идет размывание идентичностей, особенно во втором поколении, частично утрачивающем знание языка, связи с конкретной местностью и государством происхождения. Основными компонентами идентичности членов таджикской диаспоры являются национальность, религия, язык, гражданство, региональная принадлежность. Среди представителей молдавской диаспоры иерархия идентичностей менее выражена.

В законодательной базе ПМР, регулирующей миграционные процессы, в настоящее время отсутствует комплексный закон о миграции, миграционные процессы регулируются преимущественно Указами Президента ПМР. Существующий проект закона «О миграции» был отклонен Верховным Советом ПМР в первом чтении, и должен быть доработан с учетом общепризнанных принципов и норм международного права, а главное - с учетом современного социально-экономического положения республики, ее исторического прошлого и перспектив развития.

Однако эффективное воздействие на миграционные процессы, используя современные законодательные инструменты, в данном регионе представляется весьма проблематичным. Сложившиеся тренды демографической и миграционной ситуации могут кардинально измениться только при условии радикального улучшения экономического положения республики.

Работа четвертой секции конференции была посвящена методологии и методике исследования современных миграционных процессов. Анализ статистических и социологических данных показывает, что трудовая миграция является в большинстве случаев главным средством поддержания материального благосостояния семей мигрантов, выступает как средство борьбы с бедностью и обнищанием в регионе. В то же время временная трудовая миграция представляет собой эффективный механизм формирования среднего класса.

При Приднестровском государственном университете им. Т.Г.Шевченко функционирует научно-исследовательская лаборатория «Социология», которая проводит исследования, касающиеся миграционной проблематики. Исследования показывают, что в миграцию вовлечены различные социально-демографические группы населения: гендерные, возрастные, представители всех этнических групп, проживающих на территории республики, носители разных гражданств, специалисты разного уровня образования. Население Приднестровья с пониманием относятся к мигрантам и даже одобряет их попытки найти работу за рубежом. Политики и журналисты, как правило, говорят о миграции в алармистском ключе.

Украинские исследователи отмечают, что на данном этапе изучения вынужденных переселенцев из Крыма сложился дефицит достоверной статистической информации, проведение количественных социологических исследований затруднено по финансовым или техническим причинам, поэтому возрастает значение и востребованность качественных методов исследования, позволяющие изучать мотивацию миграционного поведения и факторы, влияющие на него.

В обращениях вынужденных переселенцев из Крыма доминируют обращения по поводу оформления паспортов гражданина Украины и иных

документов, удостоверяющих личность. В потоке вынужденных мигрантов из Крыма доминируют трудоспособные граждане, которые предпочитают переселяться не в регионы «нового пограничья», а в большие города и регионы со сравнительно высоким уровнем жизни.

В 2016-2017 годах при поддержке миссии МОМ в Республике Молдова изучение миграционных процессов в Республике Молдова и Приднестровье будет продолжено. Участники семинара выразили уверенность в том, что совместные усилия государственных структур, экспертного сообщества, научно-исследовательских центров позволят увеличить позитивный эффект миграции и снизить связанные с ней риски и вызовы.

В рамках проекта Международной организации по миграции «Расширенный Миграционный профиль Приднестровья», в октябре-декабре 2015 года был организован Открытый молодежный конкурс на лучшую научную работу по проблемам миграции. Тема конкурса – «Современная миграция в лицах: мои родственники и знакомые – мигранты». Цель конкурса – развитие интереса студенческой молодежи к проблемам миграции в Приднестровье и в Республике Молдова, приобщение к научному исследованию миграционных процессов, миграционной политики и диаспоры. В конкурсе приняли участие молодые исследователи от 18 до 35 лет, представлявшие высшие учебные заведения с обоих берегов Днестра, приднестровская и молдавская диаспора в университетах зарубежья.

Конкурс проводился в несколько этапов. Первый этап – 7-30 ноября 2015 года, в рамках которого осуществлялся прием работ на конкурс, оценка представленных работ и отбор лучших на следующий этап. Второй этап – 1-10 декабря 2015 года – включал в себя определение победителей, распределение призовых мест (1 первое место, 3 вторых и 5 третьих мест). На третьем, заключительном, этапе – 17 декабря в Международный день мигранта были подведены итоги конкурса, представлены доклады победителей.

Экспертизу представленных работ проводило жюри в составе 7 человек под руководством директора-координатора программы МОМ «Миграция и Развитие» Г.Крецу. В жюри входили представители МОМ, академических кругов Кишинева и Тирасполя, эксперты МОМ. Информация и регламент конкурса были опубликована на сайте Международной организации по миграции, а также в средствах массовой информации, ряде научных журналов. Для обеспечения реальной конкуренции и равенства шансов биографические данные участников конкурса были закодированы.

На конкурс подали работы 20 участников, из которых 18 представляли Молдову и Приднестровье, двое участников из заграницы – Е.Бурдельный (Молдова / США) и А.Кощуг (Румыния / Германия). Среди участни-

ков конкурса - студенты, магистранты, аспиранты, преподаватели и исследователи, имеющие ученые степени.

Особо хотелось бы отметить активное участие в конкурсе студентов, магистрантов, докторантов факультета международных отношений, политических и административных наук Молдавского государственного университета, которые представили на конкурс наибольшее количество работ. Это говорит о том, что студенты Молд. ГУ более мобильны, интересуются общественно-политическими процессами, в том числе и современной миграцией.

Участники конкурса представили оригинальные научные работы по обширной и разнообразной тематике, охватывающей проблемы трудовой миграции, реинтеграции возвратившихся мигрантов в рынок труда; возвращения пожилых мигрантов, вызовы и сложности, с которыми они сталкиваются; образовательной миграции и вызовы, связанные с трудоустройством; влияния миграции на семьи мигрантов в городской и сельской местности и т.д. Молодые люди продемонстрировали высокий уровень подготовки, их работы отличались компетентным подходом к исследованию проблемы.

Во второй тур жюри отобрало 9 лучших работ, из которых были определены победители. Победителем конкурса стала студентка факультета международных отношений, политических и административных наук Молдавского государственного университета Адриана Челан. Тема ее исследования – «Возвращение пожилых мигрантов в Молдову: причины и актуальные проблемы».

Второе место заняли доцент, кандидат психологических наук И.Кондратенко (ПГУ) с работой на тему «Представления студентов о трудовой миграции»; Е.Бурдельный, докторант факультета международных отношений, политических и административных наук Молд. ГУ / Университет Джорджтаун, Вашингтон, США с исследованием «Молдавские мигранты как "агенты перемен": некоторые проблемы, связанные с возвращением и реинтеграции молдавских трудовых мигрантов из Европейского Союза в Молдове»; студентка факультета международных отношений, политических и административных наук Молд. ГУ Д.Бурага, которая представила работу «Влияние миграции на мое село» на примере своего родного села Филипень Леовского района.

Третье место заняли доктор экономических наук, старший преподаватель Академии экономических знаний В.Кужба. Тема его работы «Влияние миграции на эволюцию городского населения в Республике Молдова». Также дипломами за III место были награждены консультант Института реформ в области уголовного права, докторант юридического факультета Молд. ГУ Д.Гроза-Жосану за исследование «Миграция родителей в целях

трудоустройства: решение проблемы бедности или несостоявшееся детство?», студентка Тираспольского педагогического университета в Кишиневе Т.Сава за работу «Дети мигрантов: проблемы и вызовы», а также 2 студента ПГУ им. Т.Г.Шевченко – А.Топал за исследование «Трудовая миграция по возвращению: перспективы применения полученных навыков и ресурсов в сфере развития бизнеса» и В.Соколов с темой «Влияние миграции на семьи мигрантов в городской и сельской местности, исследование конкретных случаев».

Таким образом, среди победителей: 4 представителя из Молд. ГУ, из них 2 студентки и 1 докторант факультета международных отношений, политических и административных наук, 3 - из ПГУ, 1 - из Академии экономических знаний, 1 - из Тираспольского педагогического университета в Кишиневе. Хотелось бы отметить, что среди победителей 4 преподавателя / аспиранта, двое из которых имеют ученую степень.

17 декабря 2015 года на международной научной конференции «Современные миграционные процессы: состояние и современные формы», состоявшемся в г. Тирасполе, были подведены итоги конкурса на лучшую научную работу по вопросам миграции. Координатор Программы «Миграция и Развитие», Миссии МОМ в Республике Молдова Г.Крецу объявил победителей конкурса и вручил им дипломы и ценные подарки. Победители конкурса представили свои выступления, которые вызвали большой интерес у участников конференции. Все участники получили сертификат, подтверждающий участие в конкурсе и ценные подарки, а победители были награждены денежными премиями.

Необходимо отметить, что подобные конкурсы весьма значимы и полезны, так как позволяют молодым исследователям продемонстрировать знания и интересы, дают возможность развивать аналитические способности и реализовать свой научный потенциал.

В целом конференция была отмечен динамичным, открытым и конструктивным обсуждением и дружественной атмосферой долгосрочного партнерства и еще раз подтвердил, что такие мероприятия способствуют укреплению связей между академическими и исследовательскими сообществами с обоих берегов Днестра.

Представлен в редакцию
19 января 2016 года

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.1 (LXXII), 2016

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 29.02.2016. Formatul 70x100 $^{1}/_{16}$.
Coli de tipar 16,5. Coli editoriale 13,6.
Tirajul 200 ex.